

TÜRKİYE'DE AİLE

(AİLENİN YAPISAL ÖZELLİKLERİ, İŞLEVLERİ VE DEĞİŞİMİ)

Proje Koordinatörü

Cevat ÖZKAYA

Proje Yöneticisi

Doç. Dr. Celalettin VATANDAŞ

(Sosyolog-Karadeniz Teknik Üniversitesi)

Araştırmacılar

Doç. Dr. Mustafa AYDIN

(Sosyolog-Selçuk Üniversitesi)

•

Doç. Dr. Mustafa TEKİN

(Sosyolog-18 Mart Üniversitesi)

•

Prof. Dr. Burhanettin CAN

(Mühendis-Bilgi İşlemci)

•

Yrd. Doç. Dr. Caner ARABACI

(Tarihçi-Selçuk Üniversitesi)

•

Osman ÇITLAK

(Hukukçu)

TÜRKİYE'DE AİLE

(Ailenin Yapısal Özellikleri, İşlevleri ve Değişimi)

Proje Yöneticisi
Prof. Dr. Celalettin Vatandaş

Proje Koordinatörü
Cevat Özkaya

SEKAM Yayınları: 1
ISBN: 978-605-9334-01-3

Birinci Baskı: Mayıs 2016

Grafik Tasarım
PROJESANAT
Tanıtım ve Organizasyon
0 212 640 20 90

Baskı

AKIL FİKİR YAYINLARI VE DİJİTAL MATBAASI
Alemdar Mah. Alayköşkü Cad. Küçük Sok. No:6/3 Fatih/İstanbul

© SEKAM Yayınları, 2016

Bu yayının tüm hakları saklıdır. Yayının hiçbir bölümü SEKAM (Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Tic. ve Paz. Ltd. Şti.)'nin izni olmaksızın, elektronik veya mekanik ortamda (fotokopi, kayıt veya bilgi depolama vb.) çoğaltılamaz.

İskenderpaşa Mah. Yeşil Tekke Sok. No:4 34091 Fatih - İSTANBUL
Tel: 0 212 635 42 52 • Fax: 0 212 534 88 88
www.sekam.org.tr • iletisim@sekam.org.tr

SUNUŞ

Sosyal Ekonomik Araştırmalar Merkezi (SEKAM), Araştırma Kültür Vakfı'nın (AKV) sosyal ve ekonomik alanlarda araştırma yapan bir birimidir. SEKAM, saha araştırmaları, alan araştırması, vaka analizleri yapmak üzere kurulmuştur. SEKAM, saha araştırmalarının yanı sıra teorik derinlikli ilmi araştırmalar da yapmaktadır.

SEKAM, yaptığı araştırmalarda ülkenin temel sorunlarını bağımsız bir bakışla tespit etmeyi, fotoğrafını çekmeyi ilke edinmiştir. Tespit edilen sorunlara, kendi kültür ve medeniyetimizin temel değerleri esas alınarak çözüm önerilerinde bulunulmaktadır. Anlık, kısa vadeli çözümler yerine kalıcı, uzun vadeli çözümler üzerinde durulmaktadır. Türkiye'nin günü birlik çözüm arayışlarından kurtulması gerektiğine inanılmaktadır. Günü birlik çözüm arayışlarının bu ülkeyi her seferinde getirdiği nokta bellidir. O nedenle zor, meşakkatli ve bedel isteyen çözümler için, halkın katkısı, fedakârlığı istenmelidir. Halkın aktif desteği olmadan siyasetin tek başına sorunları çözüme kavuşturması mümkün değildir.

Bu anlayış ve yaklaşımla SEKAM tarafından, Türkiye'de ailenin durumu araştırılmış, aileye ilişkin bir fotoğraf çekilmiş ve sorunlar tespit edilmiştir. Bu alışma aileye ilişkin yapılmış saha çalışmalarının en kapsamlı olanıdır. TIK'in belirlediği 12 bölgede ve bu bölgelerdeki toplam 67 vilayette, 6748 kişiye 156 sorudan oluşan anket uygulanmıştır. **156 soru ile aileye ilişkin olmak üzere toplumsal yapı, evlilik, nikah, eşe ilişkin tutum ve tavırlar, namus, cinsellik, boşanma, şiddet, anne-baba ocuk ilişkisi, anne-babaların ocuk yetiştirme tutumları, çocuklarla iletişim, medya ve boş zamanları değerlendirme alt alanlarında Türkiye'nin aile fotoğrafı çekilmiştir. Bu alt alanların her biri; bölge, cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, medeni durum, aylık gelir düzeyi, ailenin kendisini hissettiği sosyo-ekonomik düzey, meslek, evlilik süresi, doğulan yerleşim merkezinin niteliği, en çok yaşanan yerleşim merkezinin niteliği, şu anda yaşanan yerleşim merkezinin niteliği, ocuk sahibi olup olmama, evliliğin anlamı, yapılan evlilik sayısı, evlenme biçimi, evlilikten memnuniyet düzeyi, evlilik yaşı, eşten memnuniyet düzeyi, eşe iletişim düzeyi ve sıklığı, internet kullanma sıklığı, dini bilgi düzeyi, dini bilgiyi edinme biçimi, aileye yüklenen anlam, namusa yüklenen anlam, TV izleme sıklığı faktörlerine bağlı olarak incelenmiştir.**

Genel olarak aile, tarihin en eski örgütlü yapısıdır. İlk insanla birlikte aile kurumu meydana gelmiş, nesilden nesile intikal ederek, değişik şekiller alarak günümüze kadar ulaşmıştır. Etkisi ve önemi asla kaybolmamış bir sistem, bir yapı, bir kurumdur. İnsanlık ailenin yerini tutabilecek bir başka yapı ortaya çıkaramamıştır. Toplumun yapı taşıdır. Neslin devamını, toplumsal sürekliliğini en sıhhatli bir şekilde sağlayan bir yapı olarak insanda kimlik ve kişiliğin inşa edilmesine, toplumsal değerlerin korunup zenginleştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Böylelikle toplum geleceğe taşınmaktadır. Annelik, arkadaşlık, nesli devam ettirme arzusu, ebeveynlik duyguları, ailede birlikte inşa edilip kökleşmektedir. Sorumluluk, sadakat, güven, bağlılık ve birlik duyguları orada aşılacaktır. Cinsel davranışların sıhhatli bir şekilde düzenlenmesi, sevgi ve arkadaşlık duygularının geliştirilmesi, toplumsal statünün sağlanması, koruma duygusunun geliştirilmesi aile sayesinde mümkün olmaktadır.

Ayrıca aile, sorun çözen, sorun çözme kabiliyeti en yüksek olan ve bu konuda alternatifi olmayan tek kurumdur. Bireylerin sorunlarının ele alınıp öncelikle çözüme kavuşturulmak istendiği en önemli fiziksel ve ruhsal bir dünyadır.

Değer bağı ile akrabalık bağının birleşip güç kazandığı bir mekandır, atmosferdir. Bu iki ana bağ sağlam olarak kalması gerekir. Bağlardan birinde meydana gelen kopma diğerini de etkileyip zayıf kılmaktadır.

Sağlam aile yapıları sağlam toplumları ortaya çıkarmıştır. Sağlam aile yapıları, kendisi ile, çevresi ile, toplumla, hayatla ve doğayla barışık, sağlıklı, dengeli, istikrarlı ve sorumluluk sahibi şahsiyetli nesiller inşa ederler. Bu sebeplerden dolayı aile kurumu toplumlar için son derece önemlidir.

Ailenin diğer bir özelliği de, hem değişimin bir aracı olması hem de değişime karşı en şiddetli direnen bir kurum olmasıdır. Osmanlı'nın son yüzyılı ile Cumhuriyet dönemi aileyi dönüşüm aracı olarak görmüş ve kullanmıştır.

Aile, önemine rağmen en çok ihmal edilen kurumlardan biridir. Batı dünyasının 40-50 yıl önce yaşadığı ve halen devam etmekte olan krizi, Türkiye 1980 sonrasında yaşamaya başlamıştır. Yaşanan kriz, Batı düzeyinde bir kriz değildir, krizin başlangıcıdır. Ancak tedbir alınmadığı takdirde gelinecek nokta Batı ile aynı olacak, belki de daha kötüye gidecektir.

Türkiye'nin, batılılaşma serüveni ile ülkeye Batı kültür ve medeniyetinin değerlerini kabul ettirmede aileyi toplumsal değişimin bir aracı olarak kullanmasının, bugün yaşanan krizde payı olduğu gözden irak tutulmamalıdır. Batı kültür ve medeniyetinin değerlerinin eğitim aracılığıyla bu ülke insanına kabul ettirilmek istenmesi; aynı kalp ve ruhta iki farklı medeniyetin değerlerinin var olmasına sebebiyet vermiş ve ailenin sahip olup savunduğu kendi kültür ve medeniyetinin değerleri ile, aileye dayatılan yabancı değerlerin çatışmasını ortaya çı-

karmıştır. Bu da toplumsal şizofreni dediğimiz bir duruma imkan vermiştir. Özellikle yetişen genç nesiller, okulla aile arasında değer çatışmasının kurbanları olmuşlardır, bu durum daha sonra kurdukları aile yapılarında etkisini göstermiştir.

Bu medeniyet değiştirme çabaları doğrultusunda, sosyal boyut göz önüne alınmadan yapılan plansız ve programsız sanayileşme, kentleşme, göç, nüfusun belli yerlerde yoğunlaşması, aile açısından yığınla problemi beraberinde getirmiştir. Ekonomik krizler, işsizlik, yoksulluk, kent hayatında daha da korumasız vaziyette bulunan aileyi olumsuz yönde etkilemiştir. Evliliğe ilginin azalmasına, gayrı meşru nikâhsız birlikteliklerin artmasına sebebiyet vermiştir. Kadının iş hayatında fitratına uygun olmayan iş kolları ve ortamlarda çalışması, doğurganlık hızının düşmesi ve neslin yaşlanması sorununu ortaya çıkarmıştır. Türkiye olayın bu boyutuyla ilgili ciddi bir tehlike ile karşı karşıya olmamakla beraber, tedbir alınmadığı takdirde mevcut ivme geleceğin tehlikeli olabileceğini göstermektedir.

Dünyada birçok alandaki değişimin ülkemizdeki aile yapısı üzerinde etkisi son derece büyüktür. Küreselleşme adı altında estirilen rüzgârın, tüm yerli değerlere bir saldırı boyutunda olması, toplumsallaşma yerine bireyselleşmeyi teşvik etmesi, tüketim kültürünü savunması, sabit kalıcı hiçbir değer kabul etmeyip, her şeyi haz ve tüketim kültürü üzerine oturtması ciddi bir tehlike olarak ülkemizdeki aile yapısını tehdit etmektedir. **Her şeyi eşyalaştırma, alınır satılır meta durumuna indirgeme, toplumsal değerlerde çözülmeye sebep olmaktadır. Hayatın maddileştirilmesi evliliğin sadece haz ve madde üzerine inşa edilmesi ile aile bireyleri arasında birbirine tahammül azalmaktadır. Birbirinin kahrını çekme duygusu zayıflamaktadır. Sabır olmayan bir yerde bir müddet sonra sevgi, saygı ve sadakat da olmamaktadır. Boşanmaların son yıllarda hızlanmasına bu açıdan bakmakta fayda vardır. Tek ebeveynli ailelerin artması ile psikolojik ruhsal dünyaları yıkılmış çocukların, geleceğin Türkiye'sinde çok ciddi bir sorun olacağı gözden ırak tutulmamalıdır.**

Aile yapısına bizim kültür ve medeniyetimizin yüklediği kutsallık, batılılaşma serüveni ile maddileştirilince; nikâhın sağladığı kutsiyet anlamsızlaşmaya başlamış ve hazzı esas alan nikâhsız birliktelikler artmaya başlamıştır. Bu da gayrı meşru çocuk sorununu beraberinde getirmektedir. **Bu nokta da Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nün yaptığı araştırma sonuçları hassasiyetle değerlendirilmelidir.**

Yine dikkat edilmesi gereken bir nokta da, Medyanın kahir ekseriyetinin ve internetin bu sürece hizmet etmiş olmasıdır.

Anayasanın 41. Maddesi çerçevesinde Devlet aileyi korumakla sorumlu tutulmuştur. Bu amaçla Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı adı ile bir devlet bakanlığı bu işle görevlendirilmiş ve onun bünyesinde de Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Bu kurumun temel görevlerinden biri; "faaliyet konuları ile ilgi-

li alanlarda kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, yerel yönetimler, sosyal amaçlı vakıf, dernek ve diğer sivil toplum kuruluşları ve özel sektör kuruluşları ile işbirliği yapmak, bunların sosyal alandaki çalışmalarına destek sağlamak, ortak projeler gerçekleştirmek ve uygulamaktır.” Kurum, teşkilat kanununun gösterdiği bu görevi, değişik araştırma projeleri yaptırarak ve Aile şuraları gerçekleştirerek, gerek projelerde ve gerekse Şuralarda önerilen çözümler istikametinde ifa etmeye çalışmaktadır. Kurum 1990 yılında I. Aile Şurası’nı, 1994 yılında II. Aile Şurası’nı, 1998 yılında III. Aile Şurası’nı, 2004 yılında IV. Aile Şurası’nı ve 2008 yılında da V. Aile Şurası’nı gerçekleştirmiştir. Yine ayrıca bu kurum, aile ve kadın ve çocuklarla ilgili 53’ü bilim serisi, 17’si tanıtım serisi, 30’u eğitim serisi ve 20’si bizim dünyamız serisi olmak üzere toplam 120 yayın yapmış bulunmaktadır.

Gerek Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü’nün yaptığı yayınlarda, gerek Aile Şuraları’nda yapılan tartışma ve alınan kararlarda ve gerekse akademisyenlerin yaptığı araştırmalarda aile yapısının iyiye gitmediği ifade edilmekte; ana sebep olarak da bireysel, ailevi ve toplumsal değerlerde erozyon ve çözülme olması gösterilmektedir. SEKAM olarak yaptığımız bu aile araştırması bulguları da bunu teyit etmektedir.

Öyleyse ailede meydana gelen çözülmeyi durdurmanın yolu, hayatın, kendi kültür ve medeniyetimizin değerlerine göre tanzim edilmesi, haz ve tüketim kültürüne karşı mücadele edilmesi, internetin olumsuz etkilerinin giderilmesi ve başta medya olmak üzere tüm kurum ve kuruluşların, sivil toplum örgütlerinin olumlu istikamette bileşke kuvvet oluşturacak tarzda desteğinin sağlanması ve halkın sürece seyirci olarak değil icracı olarak dahil edilmesi gerekmektedir.

Araştırmanın önemli bulgularını aşağıdaki gibi özetleyebiliriz:

Evlilikte duygu-akıl dengesinin sağlanması gerekir. Bunun için tecrübeli aile büyüklerinin görüşlerinin alınması ağırlık kazanmaktadır.

Başarılı evlilik için eşler arasında, anlayış ve hoşgörü, saygı, sadakat, sorumluluk ve din birliği gibi ana ortak noktaların olması öngörülmektedir.

Toplum nikâha özel önem vermekte ve nikâhsız birliktelilere ve evlilik dışı çocuğa karşı çıkmaktadır. Toplum dini nikâhın, aileye kutsallık ve ulviyet kattığı görüşündedir. Bu nedenle resmi nikâhla birlikte dini nikâh da kıydırmaktadır.

Toplumdaki önemli değişimlerden biri de, namus kavramını hem erkek hem de kadın için aynı değerde görmesidir. Toplum, zina yapanları eşit ağırlıkta olmak üzere ahlaksız diye nitelendirmektedir. Toplum, namusu sadece bedenle ilgili görmemekte, hem bedenle hem de düşünceyle ilişkilendirmektedir.

Gençlerin cinsellikle ilgili bilgileri, bilgi ve tecrübe sahibi olmayan arkadaşlarından edinmiş olması ciddi bir sorundur. Bu nedenle de evlilerin cinsellikle ilgili ciddi sorunları vardır. Bu noktayı, ailelerin ve ilgili kurumların göz önünde bulundurması gerekmektedir.

Çocuklarla en iyi iletişim kuran annelerdir. Çocukların terbiyesi ile genellikle anneler ilgilenmektedir. Çocuk terbiyesinde artık dede ve ninelerin yeri/etkisi yok gibidir. Bu da büyük aile tipinin çözülmeye başladığının bir göstergesidir. Evlerde dede ve ninelerin olmaması, her iki eşin çalıştığı ailelerde çocuğun bakım ve terbiyesini zorlaştırmakta ve de sorun ailenin dışında çözülmeye çalışılmaktadır. Kreşler ve bakıcılar, annenin, ninenin boşluğunu dolduramamaktadır. Bu durum küçük yaştakiler için sevgi sorununun meydana gelmesine sebebiyet vermektedir. Kreş ortamında büyüyen çocukların, ileri yaşlarda anne- babalarını huzur evlerine gönderme eğiliminde olma ihtimali bir tehlike olarak dikkate alınmalıdır.

Üzerinde durulması gereken bir durum boşanmadaki artıştır. Asıl tehlikeli olan, aile içerisinde yaşanan basit sorunlarda dahi eşlerin hemen boşanmayı akla getirmiş olmalarıdır. Birbirine tahammülsüzlük eğilimi artmaktadır. Bu da aile üzerindeki hem iç kontrol mekanizmasının hem de dış kontrol mekanizmasının zayıflamış olduğunu göstermektedir. Yapılan çalışmada ana sebep ve en etkili unsur, temel değerlerdeki yıpranma olarak görülmektedir.

Toplum Türkiye’de ahlaki bir erozyon yaşandığına inanmaktadır. Bunun için çocukların dini bilgilere sahip olmasını bir güvence olarak görmektedir. Bu noktada çalışmanın en ilginç bulgularından biri, dine inananların %80 gibi bir çoğunluğunun çocuklarının dini bilgi öğrenmesini istemiş olmasıdır.

Ahlaki çürümede medyanın ve internetin çok önemli bir katkısının olduğu, yine bu çalışmanın en önemli bulgularından biridir . İnternet, medyadan daha etkili bir araç olarak her geçen gün varlığını hissettirmektedir. Ahlaki boyut itibariyle medyanın Basın ahlaki çerçevesinde daha kontrol edilebilir olmasına karşılık; internetin olumsuz etkilerini kontrol edebilme çok daha zordur. İnternette ‘istendiği yere kadar gidebilme’ imkanın var olması, gelecekte tedbir alınmadığı takdirde toplumun her kesimini olumsuz etkileyebilecek gelişmelere sebebiyet verebilir.

Projeye destek veren Araştırma Kültür Vakfı yöneticilerine, Projeyi büyük bir fedakarlıkla ve yetkinlikle yürüten Proje Yöneticisi Doç. Dr. Celalettin Vatandaş’a ve araştırma grubuna, araştırma bulgularını tartışarak onlara derinlik ve zenginlik katan SEKAM Yüksek İstişare Kurulu üyelerine, araştırmanın her aşamasında yardımcı olan proje koordinatörü Cevat Özkaya’ya ve Uğur Altun’a, kitaplaştırılmasına katkıda bulunan İlhan Gündoğdu’ya ve Metin Çıgırıkçı’ya ve diğer emeği geçenlere teşekkürü bir borç biliriz.

Prof. Dr. Burhanettin CAN
SEKAM Yönetim Kurulu Başkanı

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	I
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL BİR KURUM OLARAK AİLE VE İŞLEVLERİ

Aile.....	5
Aile Kurumunun İşlevleri	7
Ailenin Geleceği Problemi	8

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN VE KATILIMCILARIN TANITILMASI

Araştırmanın Konusu	13
Araştırmanın Amacı.....	13
Araştırmanın Yöntemi	13
Araştırmanın Güvenilirliği	26
Katılımcıların Bazı Özellikleri.....	26

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TOPLUMSAL YAPI VE AİLE

Aile Yapısı.....	25
Aile Büyüklüğü.....	27
Nüfus Planlaması ve Toplumun Geleceği Problemi.....	34
Ailede Otorite	36
Ailenin Gidişatı.....	40

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EVLİLİK VE AİLE

Evliliğin Anlamı	45
Eşle Tanışma	46
Evlenme Tarzı	47
Evlenme Yaşı	50
Eşten Memnuniyet	51
Evlilikten Memnuniyet	52
Başarılı Bir Evliliğin Gereklere	53
Yakın Akraba Evliliğine İlişkin Tutum ve Değerlendirmeler	55
Sanal Ortamda Tanışp-Evlenmek	56
Ailedeki Ortam	60

BEŞİNCİ BÖLÜM

NIKÂH VE AİLE

Evlenirken Kıydırılan Nikâh	65
Dini Nikâhın Önemi	68
Evlilik Çağındaki Çocukların Evlilik Kararları	72
Evlilik Çağındaki Çocukların Evleneceği Kişiyile Olan Beraberlik Düzeyi	72
Gizlice Evlenen Erkek ve Kız Çocuğa İlişkin Tutum ve Değerlendirmeler	73
Damat ve Geline İlişkin Tutum ve Değerlendirmeler	75
Nikâhsız Birliktelik	77
Evlilik Dışı Çocuk Edinme	83

ALTINCI BÖLÜM

EŞE İLİŞKİN TUTUM VE TAVIRLAR

“İyi Eş”in Özellikleri	95
Eşler Arası Denklik	95
Eşler Arası Uyumun Önemi	96
Kadının Ücretli Çalışması	97
Kadının Giyim Tarzının Belirleyicisi	98
Erkek ve Kadın’ın Anlamı	99
Eşe İlişkin Gelir Düzeyi Tercihini	100
Eşe İlişkin Öğrenim Düzeyi Tercihini	100
Eşe İlişkin Yaş Tercihini	101
Eşe İlişkin Fiziksel Görünüm Tercihini	101
Eşe İlişkin Ailesinin Ekonomik Düzeyi Tercihini	102
Eşin En Çok Rahatsız Olunan Özelliği	102
Eşle Kişisel Problemleri Konuşma	103
Kişisel Problemleri Paylaşım	104
Eşler Arasındaki Problemler	106

YEDİNCİ BÖLÜM

BİR AİLE DEĞERİ OLARAK NAMUS

Eşin Sadakatsizliğine Yönelik Tepki	116
Namusu Temsil Eden Kişi	118
Namusun Nesnesi	119

SEKİZİNCİ BÖLÜM

CİNSELLİK

Evlilik Öncesi Cinsel İlişki.....	127
Cinsel Bilgilerin Öncelikli Kaynağı.....	131
Eşler Arasında Cinsellikten Kaynaklanan Problemler	133

DOKUZUNCU BÖLÜM

BOŞANMA

Boşanmaya Yol Açan Nedenler.....	138
Eşten Boşanmayı Düşünme	140
Boşanmanın En Önemli Sebebi	142
Boşanmadaki Artışın Sebepleri	143

ONUNCU BÖLÜM

AİLE VE ŞİDDET

Şiddetin Anlamlandırılması	154
Eşe Yönelik Şiddet.....	155
Şiddetli Tartışmaya/Kavgaya Varan problem Yaşama Durumunda Eşe Verilen Tepki	158
Eşe Yönelik Fiziksel Şiddetin Başlangıç Zamanı.....	160
Çocuğa Yönelik Şiddet	162
Şiddetin Öğrenilmesi.....	163
Fiziksel Şiddetin Mağdurları.....	165
Fiziksel Şiddetin Failleri	166

ON BİRİNCİ BÖLÜM

ANNE - BABA ÇOCUK İLİŞKİSİ

Çocuğun Anlamı ve Önemi.....	171
Ailelerin Çocuk Sahipliği Durumları	173
İlk Çocuğun Cinsiyeti	174
İdeal Çocuk Sayısı	176
Sorumluluğu Daha Fazla Olan Çocuk	177
Çocuğun Geleceğine İlişkin Kaygıya Sahiplik Durumu.....	178
Çocukla İlgili Kaygıların Konusu	179
Dünün ve Bugünün Çocuklarının/Gençlerinin Kişilik/Ahlak Açısından Karşılaştırması	180

Çocuğun, Aileye Etkisi.....	181
Çocuğun, Babasının İş Hayatına Etkisi	183
Çocuğun, Annesinin İş Hayatına Etkisi	183
Çocuğun, Kadının İtibarına Katkısı.....	183
Çocuğun, Erkeğin İtibarına Katkısı	185
Erkek Çocuğun, Annesinin İtibarına Katkısı	185
Erkek Çocuğun, Babasının İtibarına Katkısı	186
Çocuğun, Aileye Ekonomik Katkısı	187
Çocuğun, Evliliğe Sigorta Olması	188
Çocuğun, Eşleri Birbirlerine Yaklaştırması.....	189
Ailenin Ekonomik İmkânı ve Çocuk Sayısı	190
Çocuğun, Cinsiyetine Göre anlam ve Değeri	190
Çocuğun Dini Bilgiye Sahip Olmasını İsteme	192

ON İKİNCİ BÖLÜM

ANNE - BABALARIN ÇOCUKYETİŞTİRME TUTUMLARI

Çocuğun, Azarlanarak Cezalandırılması	201
Çocuğun, Dayakla Cezalandırılması.....	203
Çocuğun, Odaya Kapatılarak Cezalandırılması	203
Çocuğun, Evden Kovularak Cezalandırılması	204
Çocuğun, TV İzletilmeyerek Cezalandırılması	204
Çocuğun, Oyun Oynamasına İzin Verilmeyerek Cezalandırılması.....	205
Çocuğun, Harçlığı Azaltılarak/Kesilerek Cezalandırılması	205
Çocuğun, İstekleri Karşılanmayarak Cezalandırılması	206
Çocuğun, Kabahati Nedeniyle Cezalandırılmayıp Konuşulup İkna Edilmesi	206

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇOCUKLA İLETİŞİM

Çocukla Kişisel veya Ailevi Konuları Konuşma.....	211
Çocuğun Düşünce ve Kararlarını Dikkate Alma	213
Çocuğun Anne ve Babası İle İlişkisi.....	214
Çocuğun En İyi İletişim Kurduğu Kişi	215
Anne-Baba ile Çocuk Arasındaki Problemler	216

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AİLE VE MEDYA

TV İzleme Süresi.....	220
TV'de Şiddet ve Çocuk.....	221
İnternet Kullanımı.....	223

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

BOŞ (SERBEST) ZAMANI DEĞERLENDİRME VE AİLE

Kitap Okuma Alışkanlığı	234
Dini Bayram Günleri	235
Alkol Kullanımı	236
Boş Zamanlarda Birlikte Olunanlar	238

ON ALTINCI BÖLÜM

BÖLGESEL FARKLILIKLAR VE AİLE

Bölgesel Farklılıklar ve Aile	243
-------------------------------------	-----

ON YEDİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Toplumsal Yapı ve Aile	253
Evlilik ve Aile	254
Nikah ve Aile	257
Eşe İlişkin Tutum ve Tavırlar	259
Namus	262
Cinsellik	264
Boşanma	265
Aile ve Şiddet	266
Anne-Baba Çocuk İlişkisi	267
Anne-Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları	271
Çocukla İletişim	273
Aile ve Medya	273
Boş Zamanı Değerlendirme	275
Bölgesel Farklılıklar ve Aile	276
KAYNAKÇA	279

TABLORAR LİSTESİ

2. BÖLÜM

TABLO–2.1: Araştırmanın Yürütüldüğü Bölgeler ve İller	15
TABLO–2.2: Örneklemin Bölgelere Göre Dağılımı	15
TABLO–2.3: Katılımcıların Cinsiyetleri.....	17
TABLO–2.4: Katılımcıların Medeni Durumları	17
TABLO–2.5: Katılımcıların Yaşları	17
TABLO–2.6: Katılımcıların Öğrenim Düzeyleri	18
TABLO–2.7: Katılımcıların Meslekleri.....	18
TABLO–2.8: Katılımcıların Doğum Yerleri	19
TABLO–2.9: Katılımcıların En Çok Yaşadıkları Yerleşim Merkezi	20
TABLO–2.10: Katılımcıların Bugün Yaşadıkları Yerleşim Merkezi	20
TABLO–2.11: Katılımcıların Yedi Yıl Önce Yaşadıkları Yerleşim Merkezi.....	20
TABLO–2.12: Katılımcıların Çocuk Sahipliği Durumları.....	20
TABLO–2.13: Evli Katılımcıların Evlilik Süreleri	21
TABLO–2.14: Evlilik Yapmış Katılımcıların Evlilik Sayısı.....	21
TABLO–2.15: Katılımcıların Ailelerinin Sosyo-Ekonomik Durumları	22
TABLO–2.16: Katılımcıların Aile Aylık Gelirleri	22

3. BÖLÜM

TABLO–3.1: Aile Fertleri ve Yakın Akrabalarla İlişkiler	32
TABLO–3.2: Ailede Otoritenin Temsilcisi ve Temsil alanları	38

4. BÖLÜM

TABLO–4.1: Evlenme Tarzı.....	48
TABLO–4.2: Evlenme Yaşı.....	51
TABLO–4.3: Başarılı Bir Evlilik Hayatı İçin Eşler Arasında Olması Gereken En Önemli Özellik.....	54
TABLO–4.4: Öğrenim Düzeyi - Sanal Ortamda Tanışıp Evlenmek.....	57
TABLO–4.5: En Çok Yaşanan Yer - Sanal Ortamda Tanışıp Evlenme.....	58
TABLO–4.6: Evlenme Yaşı - Sanal Ortamda Tanışıp Evlenme.....	58
TABLO–4.7: Evlilik Süresi - Sanal Ortamda Tanışıp Evlenme.....	59
TABLO–4.8: Bölge - Sanal Ortamda Tanışıp Evlenme	59
TABLO–4.9: Öğrenim Düzeyi - Ailedeki Ortam	61

5. BÖLÜM

TABLO—5.1: Ailenin Sosyo-Ekonomik Durumu - Evlenirken Kıydırılan Nikah	67
TABLO—5.2: Öğrenim Düzeyi - Dini Nikahın Önemi	69
TABLO—5.3: Dinin, Duygu ve Düşünceleri Etkileme Düzeyi - Dini Nikahın Önemi	70
TABLO—5.4: Ailenin Sosyo-Ekonomik Düzeyi - Dini Nikahın Önemi	70
TABLO—5.5: En Çok Yaşanan Yer - Dini Nikahın Önemi	71
TABLO—5.6: Damatta İstenilen Özellik	76
TABLO—5.7: Gelinde İstenilen Özellik	76
TABLO—5.8: Öğrenim Düzeyi - Nikâhsız Birlikteliğin Değerlendirilişi	79
TABLO—5.9: Ailenin Aylık Geliri - Nikâhsız Birlikteliğin Değerlendirilişi	79
TABLO—5.10: Evlenirken Kıydırılan Nikâh - Nikâhsız Birlikteliğin Değerlendirilişi	80
TABLO—5.11: Dini Nikâhı Değerlendiriş Tarzı - Nikâhsız Birlikteliğin Değerlendirilişi.....	80
TABLO—5.12: Kız Çocuğun Habersiz Evlenmesine Yönelik Tepki - Nikâhsız Birlikteliğin Değerlendirilişi.....	81
TABLO—5.13: Evlilik Dışı Çocuk Edinmeye İlişkin Değerlendirme - Nikâhsız Birlikteliğin Değerlendirilişi.....	81
TABLO—5.14: Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyeliğinin Aile Yapımıza Etkisi - Nikâhsız Birlikteliğin Değerlendirilişi.....	82
TABLO—5.15: Toplumsal Kuralların Önemi - Nikâhsız Birlikteliğin Değerlendirilişi	82
TABLO—5.16: Evlilik Öncesi Cinsel Beraberliği Değerlendiriş - Nikâhsız Birlikteliğin Değerlendirilişi	83
TABLO—5.17: Öğrenim Düzeyi - Evlilik Dışı Çocuk Edinmeyi Değerlendirme	84
TABLO—5.18: En Çok Yaşanan Yer in Niteliği - Evlilik Dışı Çocuk Edinmeyi Değerlendirme	85
TABLO—5.19: Evlenirken Kıydırılan Nikâh - Evlilik Dışı Çocuk Edinmeyi Değerlendirme.....	85
TABLO—5.20: Evliliğin Anlamı - Evlilik Dışı Çocuk Edinmeyi Değerlendirme.....	85
TABLO—5.21: Dini Nikâhın Anlamı - Evlilik Dışı Çocuk Edinmeyi Değerlendirme	86
TABLO—5.22: Habersiz Evlenen Kız Çocuğuna Yönelik Tepki - Evlilik Dışı Çocuk Edinmeyi Değerlendirme.....	86
TABLO—5.23: Sahip Olunan Dini Bilginin Miktarı - Evlilik Dışı Çocuk Edinmeyi Değerlendirme.....	87
TABLO—5.24: Toplumsal Kurallara Uyma - Evlilik Dışı Çocuk Edinmeyi Değerlendirme.....	87
TABLO—5.25: Sanal Ortamda Tanışıp Evlenme - Evlilik Dışı Çocuk Edinmeyi Değerlendirme.....	88
TABLO—5.26: Nikâhsız Birlikteliğin Değerlendirilişi - Evlilik Dışı Çocuk Edinmeyi Değerlendirme	88
TABLO—5.27: Bölgeler - Evlilik Dışı Çocuk Edinmeyi Değerlendirme.....	89

7. BÖLÜM

TABLO —7.1: Eşin Sadakatsizliğine Yönelik Tepki.....	116
TABLO—7.2: Medeni Durum - Namusu Temsil Eden	119
TABLO—7.3: Ailenin Aylık Geliri - Namusun Nesnesi	120
TABLO—7.4: Öğrenim Düzeyi - Namusun Nesnesi	121
TABLO—7.5: En Çok Yaşanan Yer - Namusun Nesnesi	121
TABLO—7.6: Dini Bilginin Kaynağı - Namusun Nesnesi.....	121
TABLO—7.7: Dini Duygu ve Düşünceye Etkisi - Namusun Nesnesi	122
TABLO—7.8: Dinin Davranışa Etkisi - Namusun Nesnesi	122
TABLO—7.9: Çocuğun Dini Bilgiye Sahip Olmasını İstemek - Namusun Nesnesi	123
TABLO—7.10: Dini Nikahın Önemi - Namusun Nesnesi.....	123

8. BÖLÜM

TABLO–8.1: Yaş - Evlilik Öncesi Cinsellik.....	129
TABLO–8.2: Öğrenim Düzeyi - Evlilik Öncesi Cinsellik.....	129
TABLO–8.3: Sahip Olunan Çocuk Sayısı - Evlilik Öncesi Cinsellik.....	130
TABLO–8.4: Dini Bilginin Kaynağı - Evlilik Öncesi Cinsellik.....	130
TABLO–8.5: Dinin Duygu ve Düşünceye Etkisi - Evlilik Öncesi Cinsellik.....	131

9. BÖLÜM

TABLO–9.1: Boşanmanın En Önemli Sebebi	143
TABLO–9.2: Türkiye'deki Boşanmadaki Artışın Sebepleri	144
TABLO–9.3: Öğrenim Düzeyi - TV Dizi ve Filmlerinin Aile Yapımız ve Değerlerimiz Üzerindeki Etkileri	145
TABLO–9.4: Aylık Gelir - TV Dizi ve Filmlerinin Aile Yapımız ve Değerlerimiz Üzerindeki Etkileri	146
TABLO–9.5: Medeni Durum - TV Dizi ve Filmlerinin Aile Yapımız ve Değerlerimiz Üzerindeki Etkileri.....	146
TABLO–9.6: Evlilik Süresi - TV Dizi ve Filmlerinin Aile Yapımız ve Değerlerimiz Üzerindeki Etkileri	147
TABLO–9.7: Dinin Duygu ve Düşünceye Etkisi - TV Dizi ve Filmlerinin Aile Yapımız ve Değerlerimiz Üzerindeki Etkileri	147
TABLO–9.8: Dinin Davranışlara Etkisi - TV Dizi ve Filmlerinin Aile Yapımız ve Değerlerimiz Üzerindeki Etkileri	148
TABLO–9.9: Çocuğa ilişkin Kaygı - TV Dizi ve Filmlerinin Aile Yapımız ve Değerlerimiz Üzerindeki Etkileri	148
TABLO–9.10: Evlilik Dışı Çocuk Edinme - TV Dizi ve Filmlerinin Aile Yapımız ve Değerlerimiz Üzerindeki Etkileri.....	149
TABLO–9.11: Evlilik Öncesi Cinsel Beraberlik - TV Dizi ve Filmlerinin Aile Yapımız ve Değerlerimiz Üzerindeki Etkileri	149

10. BÖLÜM

TABLO–10.1: Şiddetin Anlamı	154
TABLO–10.2: Eşin (kocanın) Fiziksel Şiddetine Verilen Duygusal Tepkiler	159
TABLO–10.3: Evlilikten Memnuniyet - Şiddetli Tartışmaya Varan Problem Yaşama Durumunda Eşe Verilen Tepkiler	160

11. BÖLÜM

TABLO–11.1: Öğrenim Düzeyi - Çocuğun Anlamı.....	173
TABLO–11.2: Yaş - İdeal Çocuk Sayısı	176
TABLO–11.3: Öğrenim Düzeyi - İdeal Çocuk Sayısı	177
TABLO–11.4: Cinsiyet - Çocuğun Geleceğine İlişkin Kaygı.....	179
TABLO–11.5: Aylık Gelir Düzeyi - Çocuğun Geleceğine İlişkin Kaygı.....	179
TABLO–11.6: Kız Çocuğun Anlam ve Değeri	191
TABLO–11.7: Erkek Çocuğun Anlam ve Değeri	191
TABLO–11.8: Dini Nikahın Anlamı - Çocuğun Dini Bilgiye Sahip Olmasını İsteme.....	193
TABLO–11.9: Mevcut Dini Bilgilerinin Düzeyi - Çocuğun Dini Bilgiye Sahip Olmasını İsteme.....	193
TABLO–11.10: Dinin Duygu ve Düşünceleri Etkileme Düzeyi - Çocuğun Dini Bilgiye Sahip Olmasını İsteme	194
TABLO–11.11: Dinin Yaşantıyı Etkileme Düzeyi - Çocuğun Dini Bilgiye Sahip Olmasını İsteme.....	195

12. BÖLÜM

TABLO–12.1: Öğrenim - Çocuğun Eğitiminde Tercih Edilen Tarz	201
---	-----

13. BÖLÜM

TABLO–13.1: Anne ve Babaların Çocuğunun Kişisel veya Aileyi İlgilendirir Konuları Çocuğuyla Konuşması	212
TABLO–13.2: Cinsiyete Göre Çocuğunun Kişisel veya Aileyi İlgilendirir Konuları Çocukla Konuşması	212
TABLO–13.3: Aylık Gelir Düzeyine Göre Kişisel veya Aileyi İlgilendirir Konuları Çocukla Konuşması	213
TABLO–13.4: Çocuğun Düşünce ve Kararlarını Dikkate Alma	213
TABLO–13.5: Cinsiyete Göre Çocuğun Düşünce ve Kararlarını Dikkate Alma	213
TABLO–13.6: Aylık Gelir Düzeyine Göre Çocuğun Düşünce ve Kararlarını Dikkate Alma	214
TABLO–13.7: Çocuğun Annesi İle İlişkisi	214
TABLO–13.8: Çocuğun Babası İle İlişkisi	215
TABLO–13.9: Cinsiyete Göre Çocuğun Annesi İle İlişkisi	215
TABLO–13.10: Cinsiyete Göre Çocuğun Babası İle İlişkisi	215
TABLO–13.11: Çocuğun Ailede En İyi İletişim Kurduğu Kişi	216
TABLO–13.12: Cinsiyete Göre Çocuğun Ailede En İyi İletişim Kurduğu Kişi	216
TABLO–13.13: Anne-Baba İle Çocuk Arasındaki Problemler	216

14. BÖLÜM

TABLO–14.1: TV İzleme Oranı İle Eşe Yönelik Şiddeti Onaylama	223
--	-----

15. BÖLÜM

TABLO–15.1: Öğrenim Düzeyi - Alkol Kullanımı	237
--	-----

ŞEKİLLER LİSTESİ

3. BÖLÜM

ŞEKİL–3.1: Aileniz Siz Dâhil Kaç Kişiden Oluşuyor?.....	28
ŞEKİL–3.2: Tercih Edilen Aile Büyüklüğü.....	29
ŞEKİL–3.3. Katılımcıların Aile Yapıları	31
ŞEKİL–3.4: Anne ve Baba Gibi Aile Büyüklüğüyle Birlikte Yaşama İsteği	34
ŞEKİL–3.5: Ailede Otoritenin Temsilcisi	37
ŞEKİL–3.6: Evin Reisi Kim Olmalıdır?	39
ŞEKİL–3.7: Ailenin Gidişatı	40
ŞEKİL–3.8: Cinsiyete Göre Ailenin Gidişatı.....	41
ŞEKİL–3.9: Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyeliği ve Aile Yapısı.....	41
ŞEKİL–3.10: Bölgelere Göre AB Üyeliğinden Aile Yapımızın Etkilenmesi.....	42

4. BÖLÜM

ŞEKİL–4.1: Evliliğin Anlamı	46
ŞEKİL–4.2: Eşle Tanışma	46
ŞEKİL–4.3: Eşinizle evlenmediğiniz zamana dönme imkânınız olsa yine şu andaki eşinizle mi evlenirdiniz?	52
ŞEKİL–4.4: Evlilikten Memnuniyet (%)	53
ŞEKİL–4.5: Yakın Akraba Evliliğine İlişkin Tutum ve Değerlendirmeler	55
ŞEKİL–4.6: Sanal Ortamda Tanışıp-Evlenme	57
ŞEKİL–4.7: Ailedeki Ortam	60

5. BÖLÜM

ŞEKİL–5.1: Evlenirken Kıydırılan Nikâh	66
ŞEKİL–5.2: Dini Nikâhın Önemi	69
ŞEKİL–5.3: Gizlice Evlenen Erkek ve Kız Çocuğa İlişkin Tutum.....	74
ŞEKİL–5.4: Nikâhsız Yaşayan Komşuya İlişkin Tutum.....	77
ŞEKİL–5.5: Evlilik Dışı Çocuk Edinme	83

6. BÖLÜM

ŞEKİL– 6.1: “İyi Eş”ın Özellikleri	85
ŞEKİL– 6.2: Eş Adayına İlişkin Tercihler	86
ŞEKİL– 6.3: Kadının Giyim Tarzının Belirleyicisi	88
ŞEKİL– 6.4: Eşin En Çok Rahatsız Olunan Özelliği.....	103
ŞEKİL– 6.5: Eşle Kişisel Problemleri Konuşma	103
ŞEKİL– 6.6: Kişisel Problemleri Paylaşım	105
ŞEKİL– 6.7: Eşler Arasındaki Problemler	107

7. BÖLÜM

ŞEKİL–7.1: Namusu Temsil Eden Kişi	99
ŞEKİL–7.2: Namusun Nesnesi	100

8. BÖLÜM

ŞEKİL–8.1: Evlilik Öncesi Cinsel İlişki.....	128
ŞEKİL–8.2: Cinsel Bilgilerin Öncelikli Kaynağı.....	132

9. BÖLÜM

ŞEKİL–9.1: Eşten Boşanmayı Düşünme	141
ŞEKİL–9.2: Cinsiyete Göre Eşten Boşanmayı Düşünme	141
ŞEKİL–9.3: TV Dizi ve Filmlerindeki Aile Bireylerinin Birbirleriyle ve Başkalarıyla Olan İlişki Biçimlerinin ve Ahlakı Değerlerinin Aile Yapımız ve Değerlerimiz Üzerindeki Etkileri	145

10. BÖLÜM

ŞEKİL–10.1: “Gerektiğinde” Bir Erkek Karısını Dövebilir mi?	156
ŞEKİL–10.2: Cinsiyete Göre “Gerektiğinde” Bir Erkek Karısını Dövebilir mi?	156
ŞEKİL–10.3: Eşle, Şiddetli Tartışmaya/Kavgaya Varan problem Yaşama Durumunda Verilen Tepki	158
ŞEKİL–10.4: Eşe Yönelik Fiziksel Şiddetin Başlangıç Zamanı.....	161
ŞEKİL–10.5: Anne-Baba Arasındaki Şiddete Tanıklık	164
ŞEKİL–10.6: Mağduruna Göre Fiziksel Şiddetin Faili	166
ŞEKİL–10.7: Fiziksel Şiddet Uygulama.....	167

11. BÖLÜM

ŞEKİL–11.1: Çocuğun Anlamı	172
ŞEKİL–11.2: Evli Katılımcıların Çocukları	174
ŞEKİL–11.3: İlk Çocuğun Cinsiyeti.....	175

ŞEKİL–11.4: Cinsiyete Göre İlk Çocuğun Cinsiyeti.....	175
ŞEKİL–11.5: İdeal Çocuk Sayısı.....	176
ŞEKİL–11.6: Sorumluluğu Daha Fazla Olan Çocuk.....	177
ŞEKİL–11.7: Çocuğun Geleceğine İlişkin Kaygıya Sahiplik Durumu.....	178
ŞEKİL–11.8: Çocukla İlgili Kaygıların Konusu.....	180
ŞEKİL–11.9: Dünün ve Bugünün Çocuklarının/Gençlerinin Kişilik/Ahlak Açısından Karşılaştırması.....	181
ŞEKİL–11.10: Çocuk Sahibi Olmanın Değeri ve Çocuğun Aileye Etkisi.....	182
ŞEKİL–11.11: Çocuğun Dini Bilgiye Sahip Olmasını İsteyip/İstememe.....	182

12. BÖLÜM

ŞEKİL–12.1: Çocuğun Eğitiminde Tercih Edilen Tarz.....	200
ŞEKİL–12.2: Çocuğun Cezalandırılması.....	202

14. BÖLÜM

ŞEKİL–14.1: TV izleme Süresi.....	220
ŞEKİL– 14.2: İnternet Kullanımı.....	223
ŞEKİL–14.3: İnternet Kullanım Durumuna Göre Nikâhsız Birlikte Yaşayan Yakın Komşuya Yönelik Tutum.....	225
ŞEKİL–14.4: İnternet Kullanım Durumuna Göre Evlilik Öncesi Cinsel Beraberliği Değerlendirme.....	225
ŞEKİL–14.5: İnternet Kullanım Durumuna Göre Evlilik Dışı Çocuk Edinmeyi Değerlendirme.....	226
ŞEKİL–14.6: İnternet Kullanım Durumuna Göre Sanal Ortamda Tanışıp Evlenmek.....	226
ŞEKİL–14.7: İnternet Kullanım Durumuna Göre Dini Nikâhı Değerlendirme Tarzı.....	227
ŞEKİL–14.8: İnternet Kullanım Durumuna Göre Aile İçin İdeal Çocuk Sayısı.....	227
ŞEKİL–14.9: İnternet Kullanım Durumuna Göre Dinin, duygu ve düşüncelere etkileme Gücü.....	228
ŞEKİL–14.10: İnternet Kullanım Durumuna Göre Dinin, hayat tarzını ve davranışları etkileme Gücü.....	228
ŞEKİL–14.11: İnternet Kullanım Durumuna Göre Çocuğun Dini Bilgiye Sahip Olmasını İsteme Düzeyi.....	229
ŞEKİL–14.12: İnternet Kullanım Durumuna Göre Aile Reisinin Kim Olması Gerektiği.....	229
ŞEKİL–14.13: İnternet Kullanım Durumuna Göre Alkol Kullanma.....	230

15. BÖLÜM

ŞEKİL–15.1: Boş Zamanlarda En Çok Yapılan Şey.....	234
ŞEKİL–15.2: En Son Okunan Kitabın Zamanı.....	234
ŞEKİL–15.3: Dini Bayram Tatillerinin Değerlendirilişi.....	236
ŞEKİL–15.4: Alkol Kullanımı.....	236
ŞEKİL–15.5: Cinsiyete Göre Alkol Kullanımı.....	237
ŞEKİL–15.6: Boş Zamanlarda Birlikte Olunanlar.....	239
ŞEKİL–15.7: Yakın Akrabaların Kabrini Ziyaret.....	239

16. BÖLÜM

ŞEKİL–16.1: Bölgelere Göre Ailenin Gidişatını Değerlendirme	244
ŞEKİL–16.2: Bölgelere Göre İdeal Çocuk Sayısı	245
ŞEKİL–16.3: Bölgelere Göre Nikâhsız Yaşayan Komşuya Yönelik Tutum	245
ŞEKİL–16.4: Bölgelere Göre Evlilik Öncesi Cinsel Beraberlik	246
ŞEKİL–16.5: Bölgelere Göre Erkeğin Karısına Şiddeti	246
ŞEKİL–16.6: Bölgelere Göre Evlilik Dışı Çocuk Edinme	247
ŞEKİL–16.7: Bölgelere Göre Çocuğun Dini Bilgiye Sahip Olmasını İsteme	247
ŞEKİL–16.8: Bölgelere Göre TV İzleme Süresi	248
ŞEKİL–16.9: Bölgelere Göre Alkol Kullanma	248
ŞEKİL–16.10: Bölgelere Göre AB Üyeliğinden Aile Yapımızın Etkilenmesi	249
ŞEKİL–16.11: Bölgelere Göre Evin Reisi Kim Olmalıdır	249
ŞEKİL–16.12: Bölgelere Göre İlk Çocuk İçin İstenen Cinsiyet	250

GİRİŞ

Aile, toplumun devamını sağlayan; bireylerin, kimlik ve kişiliklerinin oluşmasında, toplumsallaşp topluma uygun üyeler haline gelmelerinde alternatifli olmayan öncelikli ve en önemli kurumdur. Bireyin toplumla teması, doğuşuyla katıldığı ailesi aracılığıyla ve ailesinde başlamaktadır. Çocuk ile ailesi arasında başlayan etkileşim çocuğun o topluma uygun bir üye oluşuna imkân sağladığı gibi, bireyin ailesi tarafından eğitip-öğretilmesi de toplumun sürekliliğine katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla ve yaygın olarak bilindiği üzere aile bireyin kişiliğinin inşa olunduğu yer ve toplumun yapıtaşdır.

Toplumun çekirdeği olan aile, insanlık tarihinin başlangıcından beri hep var olmuştur. İnsan toplumunun olduğu yerde aile vardır. Zira ailenin olmadığı bir topluma rastlamak mümkün olmamıştır. Ailenin varlığı insanlardır; dolayısıyla insanın var oluşuna bağlı bir sürekliliğe sahiptir. Ve bu öylesi bir sürekliliktir ki, en köklü toplumsal değişimler karşısında bile iç direncinden bir şey kaybetmemiş; şekil ve işlev farklılaşmalarına rağmen hep var olmaya devam etmiştir. Tüm bunların sonucunda, yapısal ve işlevsel özellikleriyle toplum hayatında vazgeçilemeyen ve muadili bulunmayan bir toplumsal sistem/birim olarak açığa çıkmıştır.

Toplumun temeli olan aile, her toplumda ve her zaman bir erkek ve bir kadının evlenme anlaşmalarıyla/kararıyla başlamıştır. Toplumsal bir meşruiyete dayanan söz konusu beraberlik *fizyolojik, psikolojik tatmin, kültür aktarımı, koruyuculuk, toplumsallaştırma, ekonomik dayanışma ve eğitim* işlevlerini, herhangi bir öncelik sırası olmaksızın, aile ortamında yerine getirmektedir. Oldukça önemli ve karmaşık karakterli bu işlevleri nedeniyle, aile kurumunda gerçekleştirilecek olumsuz durumlar doğrudan ve kolaylıkla bireylere ve toplumsal yapıya yansımaktadır. Dolayısıyla, eğer bir toplumda aile kurumu kendisinden beklenen işlevleri yerine getiremez hale gelmeye başlamışsa, orada problemlili bireylerin ve ciddi toplumsal problemlerin görülmesi kaçınılmaz olmaktadır.

Aile kurumu hem yapısal ve hem de işlevsel olarak tarihin bazı dönemlerinde önemli etkilere maruz kalmış ve radikal sayılabilecek değişikliklerin nesnesi olmuştur. Modern zamanlar en önemli ve kapsamlı değişimin yaşandığı bir dönemi teşkil etmektedir. Başta baş

döndürücü hızda gerçekleşen kentleşme ile iç göç ve sanayileşmenin dayattığı bazı değerler ve yeni yaşama biçimleri aile kurumunu belirli oranda da olsa olumsuz etkileyip dönüşüme uğratmış, bu temel kurumun yukarıda kısaca bahsedilen temel işlevlerini yerine getirmesinde zorlanmasına yol açmıştır. *Bunun sonucu olarak ailenin bölünmesi, parçalanması, tek ebeveynli ailelerin giderek artması, boşanma oranlarının yükselmesi, evlilik dışı beraberliklerin çoğalması, nesebi gayr-i sahibî çocukların artması, kültürel ve ahlaki değerlerde yozlaşma, toplumsal anomî, suç oranlarının artması, uyuşturucu kullanımı, bireysel ve toplumsal şiddetin yaygınlaşması, kimlik bunalımı, psikolojik rahatsızlıklar, tatminsizlik vb. gibi insanı ve dolayısıyla toplumu tehdit eden problemler baş göstermiştir.*

Ayrıca birçok ülkede ve özellikle de *Türkiye'de aile politikaları ve bu politikaların uygulamaları zayıf, dağınık ve bütünlükten yoksun bir görünüm arz etmektedir.* Bu dağınıklığın sebebi, bizde ailenin sosyo-kültürel ve ekonomik bir temel ünite olarak devlet politikasının dışında tutulmasıdır. Daha da önemlisi, *aile, anayasa açısından toplumsal mühendisliğin bir nesnesi olarak görülmüştür**. Mevcut anayasa, geleneksel kökleri olan ve olması da gereken mevcut aile yapısını öncelikle korumayı ve geliştirmeyi değil, nüfus planlamasıyla yapısal ve işlevsel açıdan dönüştürmeyi hedeflemektedir. Dönüşümün hedefini ise yapısal açıdan küçültmek, işlevsel açıdan sığlaştırıp-daraltmak oluşturmaktadır. Hâlbuki devlet, vatandaşlarının ve toplumun huzurlu, müreffeh ve güvenli bir hayat sürmelerini mümkün kılmak için vardır. Bunları gerçekleştirmenin yolu ise toplumsal politikalar ile mümkündür. Devletin *sosyal devlet* niteliğini bu politikaların gücü ve yaygınlığı ölçüsünde kazandığı dikkate alınır, köklü aile kurumunun korunması, devletin sosyal niteliğinin gereği olmaktadır.

Özetle, küresel düzeydeki gelişmelerin yanı sıra, Türkiye'nin kendi özel şartları nedeniyle Türkiye'deki aile, sahip olduğu geleneksel gücünü belirli oranda da olsa kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyadır. *Bu itibarla, aile araştırmaları iki açıdan ayrıcalıklı bir öneme sahiptir:*

- 1- Mevcut aile yapısının özelliklerini belirleyerek, söz konusu özelliklerin ailenin olması gereken ve beklenen sosyo-kültürel ve psikolojik işlevlerini yerine getirmesine imkân sağlayıp-sağlamayacağını anlamak için aile araştırmaları yapılması gerekmektedir.
- 2- Eğer aile kurumunda bazı yapısal ve işlevsel problemler varsa, bu problemlerin çözülmesi için mevcut problemlerin kaynağını, mahiyetini, şiddetini tespit etmek gerekmektedir.

* Anayasanın toplum mühendisliğini öngören aile ile ilgili maddesi şöyledir: *"Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için (altını biz çizdik) gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar."* (TC Anayasası, 41. madde)

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL BİR KURUM OLARAK AİLE VE İŞLEVLERİ

- Aile
- Aile Kurumunun İşlevleri
- Ailenin Geleceği Problemi

Aile

Aile sosyal yapının temel unsurlarından birisi ve hatta yaygın kabul gördüğü biçimiyle *toplumun temel taşıdır*¹. Bu özellik, İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nin aile ve evliliğe ilişkin 16. maddesinde *Aile, toplumun doğal ve temel unsurudur* biçiminde karşılığını bulmuştur. Ailenin, toplumun temel taşı/unsuru olmasının yanı sıra, bireyin kimlik ve kişiliğinin inşasındaki rolü ve kapsamıyla da eşdeğeri bulunmamaktadır. Bireyin sosyal çevresiyile teması doğumla katılmış olduğu ailesi aracılığıyla ve ailesinde başlamaktadır. Çocuk ile ailesi arasında başlayan etkileşim çocuğun o topluma uygun bir üye oluşuna (sosyalleşme) imkân sağlarken, aynı zamanda yeni üyelerini eğitip-öğreterek toplumun sürekliliğine de katkı sağlamaktadır. *Bireyin sosyalleşme sürecinde kişisel özellikler ve istekler toplumsal kalıplara göre şekillenirken toplum sürekliliğine katkı sağlayacak bir üye daha kazanmış olmaktadır.*

Aile, takip eden bölümlerde ayrıntılı şekilde konu edinileceği üzere, geleneksel toplumlarda yönetim, din, ekonomi, eğitim gibi diğer önemli sosyal kurumların bazı işlevlerini de üstlenmiş en temel sosyal birimdir. Ancak zamanla ve özellikle de modern dönemde bu işlevlerinden bir kısmı kendisinden ayrılmıştır. Yine aynı şekilde bir zamanlar nicel açıdan daha büyükken, zamanla küçülmüş ve akrabalık ilişkileri dışarıda tutularak ifade etmek gerekirse 3-5 kişilik bir yapıya dönüşmüştür. Dolayısıyla aile değişken bir yapı ve işlev özelliği göstermektedir. Zaman içerisinde veya farklı toplumlarda farklı tarzlarda ve oranlarda yerine getirdiği işlevleri ve değişken yapısal özellikleri, aileye farklı açılardan bakılmasına neden olmuştur. Tanımlardaki çeşitlilik ve bu çeşitlilikteki büyük farklılıklar da buralardan etkilenmektedir. Bu açıdan aileyi sosyal bir *grup* (group), *birlik* (association), *topluluk* (community), *örgüt* (organization), *kurum* (institution) ve *yapı* (structure) olarak niteleyen tanımlara sıklıkla rastlanabilmektedir. Söz konusu tanımlardan birisi Maclver ve Page'e aittir. Aileyi grup kategorisinde değerlendiren Maclver ve Page, aileyle ilgili olarak *cinsel ilişkiye dayalı, çocuk sahibi olma ve bu çocukları yetiştirme özellikleri gösteren grup*² tanımını yapmışlardır. Winch de benzer şekilde *kuşak ilişkilerine göre ana, baba ve çocuktan meydana gelen grup*³ veya Gordon Marshall ise *aile kan, cinsel ilişki ya da yasal bağlarla birbirine bağlı olan insanlardan oluşmuş, mahrem ilişkilerle örülü bir grup*⁴ tanımını yapmıştır. Hans Freyer, ailenin *grup* özelliğinin yanı sıra sosyal yapının önemli bir modeli oluşuna dikkat çekmiş ve *sosyal*

1 Edwards, J., (ed), *The Family and Change*, New York, 1969, s. 3.

2 Maclver, R.M.; Page, Charles H., *Society*, Mc Milan Ltd, 1965, s. 238 (Gökçe, Birsen, "Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme", *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Dergisi*, C.8, S.1-2, Mart-Ekim 1976'dan naklen, s. 206).

3 Winch, *The Modern Family*, s. 12 (Gökçe, "Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme"den naklen, s. 206).

4 Marshall, Gordon, *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev: Osman Akınhay, Derya Kömürcü), Bilim ve Sanat, Ankara, 1999, s. 7.

yapıların örneğini teşkil eden en küçük grup⁵ tanımını ön plana çıkarmıştır. Aileyi örgüt özelliğiyle tanımlama eğiliminde olan Sumner ve Keller ise aileyi *en az iki neslin bir arada bulunduğu, kan bağıyla karakterize edilen küçük sosyal örgüt*⁶ biçiminde tanımlamışlardır. Nimkoff, ailenin *sürekliliğine* vurguda bulunarak ve *birlik* niteliğine işaret ederek *karı-koca ve çocuklardan veya sadece karı-kocadan oluşan az veya çok süreklilik özelliği gösteren birlik*⁷ tanımına yer vermiştir. Aileye ilişkin yapılmış tanımlara Türkiye'den örnek vermek gerekirse, DPT'nin *Türk Aile Yapısı Özel İhtisas Komisyonu* tarafından yapılan tanımı, ailenin işlevlerini de kapsayacak şekildedir: *Kan bağılığı, evlilik ve diğer yasal yollardan, aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşayan bireylerden oluşan; bireylerin cinsel, psikolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı, topluma uyum ve katılımlarının sağlandığı ve düzenlendiği temel bir toplumsal birimdir*⁸. Aileye ilişkin bir başka tanım ise şöyledir: *Aile, içinde insan türünün belli bir biçimde üretildiği, topluma hazırlama sürecinin belli bir ölçüde, ilk ve etkili biçimde cereyan ettiği, cinsel ilişkilerin belli bir biçimde düzenlendiği, ana-baba ve çocuklar (aile biçimine göre başka yakınları) arasında belirli bir ölçüde içten sıcak güven verici ilişkilerin kurulduğu, yine içinde bulunulan toplumsal düzene göre ekonomik etkinliklerin az ya da çok ölçüde yer aldığı toplumsal bir kurumdur*⁹.

Aile yapısına sahip olmayan bir insan toplumu bulunmadığı¹⁰ tespitinden hareketle sosyologların büyük çoğunluğu aileyi kurum temelinde tanımlama eğilimi içerisinde olmuşlardır. Mübeccel Kıray'ın *Aile, toplumsal değişimde tampon kurum işlevi gören, yapısal değişmelerin getirebileceği kopuklukları şekil ve işlev değiştirerek karşılayan, bireylerin güvenlik gereksinmelerini değişik biçimlerde yerine getiren sosyal bir kurum*¹¹ tanımı bunun örneklerinden sadece birisidir. Bu yaygın yaklaşıma göre aile, aynen *siyaset, din, ekonomi, eğitim* gibi temel kurumlardan birisidir. Onlardan etkilenmekte ve onları etkilemektedir. Bu açıdan dinle olan ilişkisi son derece önemlidir. Bunu özellikle de Müslüman toplumları açısından ifade etmek gerekmektedir. Çünkü Müslüman toplumlarındaki aile yapıları ve bu yapının işlevleri İslam'ın ilkelerine ve tavsiyelerine göre şekillenmektedir. İslam, Müslüman ailesinde hiç tartışmasız bir şekilde belirleyici konumundadır. İslam'ın aileyi değerlendirışı belirleyiciliğinin en önemli nedenidir ve bu özelliğiyle de diğer tüm dinlere göre farklı bir yerde durmaktadır. Söz konusu farklılık İslam'ın toplumun temeli olarak bireyi değil toplumu görmesinden ve bu itibarla bireyin ve toplumun inşasında aileye özel bir önem atfetmesinden

5 Freyer, H., *Sosyolojiye Giriş*, (Trc: Nermin Abadan), Ankara, 1963, s. 220.

6 Koenig, *Sociology*, s. 129 (Gökçe, "Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme"den, s. 206).

7 Nimkoff, M.F., *Comparative Family Systems*, Boston, 1965, s. 14.

8 Ünalın, T., "Türkiye'de Çekirdek Aileler." *Nüfusbilim Dergisi*, Ankara, 1988, s. 11.

9 Ozankaya, Özer, *Toplum Bilimine Giriş*, Ankara, 1984, s. 281.

10 Freyer, *Sosyolojiye Giriş*, s. 223.

11 Kandiyoti, D., "Aile Yapısında Değişme ve Süreklilik; Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım", *Türkiye'de Ailenin Değişimi*, Ankara, 1984, s. 25.

kaynaklanmaktadır. Bu itibarla İslam'da hiçbir toplumsal durumun aile kadar ayrıntılı şekilde konu edinilmemiş olması son derece manidardır.

Bir kurum olarak ailenin en temel özelliklerini şu şekilde belirlemek mümkündür¹²:

1. Aile evrenseldir: Aile her toplumda ve sosyal gelişimin her devresinde yer almaktadır.
2. Aile duygusal bir temele dayanır: Bunlar, *nesli devam ettirme arzusu, annelik, arkadaşlık, ebeveynlik* duygularıdır. Bu duygular, romantik sevgiden ırk gururuna, eşlerin şefkat duygularından ailenin ekonomik güvenliğine, kişisel ihtiraslardan neslin devamlılığı duygusuna kadar yükselen ve toplumsal ilişkiler sonucu beliren birbirine bağlı ikincil duygularla kuvvetlendirilmektedir.
3. Aile, bireyleri şekillendirme özelliğine sahiptir: Çocuğun kişilik yapısı aile içinde şekillenmektedir. Aile üyeleri bireyin hem organik hem de zihni alışkanlıklar kazanmasını sağlamaktadır.
4. Ailenin kapsamı sınırlıdır: Aile biyolojik koşullar çerçevesinde sınırlı bir büyüklüğe sahiptir. Şekillenmiş sosyal yapıların en küçüğüdür.
5. Aile sosyal yapıda çekirdek özelliği taşır: Aile, tüm toplumlarda yapıtaşı niteliğindedir. Sosyal yapı aile ünitelerinden oluşur.
6. Aile üyelerinin sorumlulukları vardır: Aile, üyelerinden diğer birliklerde görülmeyen devamlı ve çok sayıda isteklerde bulunur. Ailenin üyelerinden beklediği görev yaşam boyu devam etmektedir.
7. Aile sosyal kurullarla çevrilidir: Aile, sosyal tabuların ve kanuni yasaların şekillendirdiği bir sosyal düzendir.
8. Aile, sürekli ve aynı zamanda geçici bir tabiata sahiptir: Aile kurum olarak devamlılık ve evrensellik özelliği gösterir. İki kişinin kurduğu bir birlik olarak toplumdaki diğer örgütler içinde en geçici ve değişken olanıdır.

Aile Kurumunun İşlevleri

İnsanlığın en eski, en temel kurumlarından birisi olan ailenin yerine getirdiği birçok işlev vardır. Bunlar topluma, zamana göre değişiklik gösteriyor olsa bile bazıları ortaktır. Söz konusu işlevleri de şu şekilde özetlemek mümkündür¹³:

12 Gökçe, "Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme", s. 49, 50.

13 Bozkurt, V., *Değişen Dünyada Sosyoloji*, Bursa, 2005, s. 261.

1. *Neslin devamı*: Aile, özelde kendisinin genelde ise toplumun varlığını sürdürebilmesi için yeni nesiller/üyeler oluşmasına imkân sağlar.
2. *Koruma*: Diğer canlılardan farklı olarak insan yavrusu oldukça uzun bir süre bakım ve ekonomik güvenliğe ihtiyaç duyar. Çocukların bu ihtiyaçları aileleri tarafından karşılanır. Bu konuda asıl sorumlu bütün kültürlerde ailedir.
3. *Toplumsallaşma*: Başta ebeveynler olmak üzere ailenin yetişkin tüm üyeleri çocukları gözetirler; onlara normları, değerleri ve kültürü aktarırlar. Böylelikle toplumun üyeleri haline gelmelerini ve toplumsal yapıda uygun/rahat/kolay şekilde hayatlarını sürdürmelerini sağlarlar.
4. *Cinsel davranışın düzenlenmesi*: Cinsellikle bağlantılı normlar bazı bakımlardan toplumdan topluma değişebileceği gibi aynı toplum içinde zamanla da değişebilir. Aile tüm bu durumlarda bir düzenleme gerçekleştirir. Tüm toplumlarda cinsel davranışların karşılanma biçimlerinin meşru şekli aileyi inşa eden nikâh sözleşmesi ile sağlanır.
5. *Sevgi ve arkadaşlık*: İdeal bir aile mensuplarına sıcak ve şefkatli bir ortam sağlar. İnsanlar kendilerini aile içinde güvende ve mutlu hissederler. En zor zamanlarında yardımcılarını ve sığınaklarını ailede ve aile üyeleri arasında bulurlar. En büyük mutluluklarını aile bireyleriyle paylaşırlar. Çünkü sevgi ve arkadaşlıkta hiç kimse aile bireylerinin yerini alamaz veya en azından aile bireyleriyle olduğu kadarıyla koşulsuz ve sürekli olamaz.
6. *Toplumsal statü sağlama*: Aile üyeleri, ailenin geçmişinden gelen belirli sosyal statüleri miras olarak alırlar. Ailenin imkânları, çocuğun daha sonra alacağı eğitim de dâhil birçok konuda belirleyicidir.
7. *Kişilik/kimlik inşası*: Birey kişiliğinin temel/karakteristik özelliklerini ailesinde kazanır. Aile bireyleri, aile ortamında birbirlerinin kişiliklerinin oluşmasına ve gelişmesine katkıda olunur. Özellikle aileye yeni katılan bireyler (çocuklar) bu etkilenimin öncelikli muhataplarıdır.

Ailenin Geleceği Problemi

Aile, insanlığın en temel ve en eski sosyal kurumlarından birisi ve hatta ilkidir. Aile, bir zamanlar yerine getirdiği işlevleriyle insan yaşamını tüm boyutlarıyla kuşatacak kadar kapsamlı olmasının yanı sıra zamanla en temel kurumu olacağı toplumun ilk şeklini de oluşturmuştur. Ailenin büyüyüp topluma dönüşmesiyle toplumun temel taşına ve en işlevsel kurumuna dönüşmüştür. Bu itibarla tarihin biraz erken dönemlerine giderek aileyi incelemek söz konusu olduğunda, bu kurumun, üyelerinin neredeyse tüm ihtiyaçlarını karşıladı-

ğı, üyelerinin ihtiyaçlarının hem şekillenmesini ve hem de karşılanma tarzını kontrol edip düzenlediği, her bakımdan tüketen değil üreten bir kurum olduğu görülür. ***Ancak zamanla bu işlevlerinden bazılarını diğer toplumsal kurumlara aktararak, işlevlerinde bir azalma gerçekleştiği görülmektedir.*** Örneğin çocuk yetiştirme gibi en temel işlevlerinden birisi modern zamanlarda doğum evleri, çocuk yuvaları, kreşler, anaokulları, ilkokul gibi kurumlar arasında paylaşılmıştır. Ticari kuruluşlar, iktisadi işletmeler ailenin ekonomik işlevlerinden birçoğunu kendi bünyelerine alarak ailenin bu işlerden de uzaklaşmasına neden olmuşlardır. Kumaş dokuma, kilim/halı dokuma, giysi dikme, ekmek pişirme, besin hazırlama gibi çok çeşitli ev hizmetleri, yine aileden başka kurumlara, ticari işletmelere geçmiştir. Üyelerinin ekonomik, sosyal, psikolojik, fiziksel güvenliğini sağlama işlevleri de sosyal güvenlik kuruluşlarına, sosyal danışmanlık veya psikolojik danışmanlık birimlerine, güvenlik birimlerine aktarılmıştır. Bugün gelinen aşamada, ailenin geçmişe göre yerine getirdiği işlevlerin son derece azaldığı kolaylıkla tespit edilebilmektedir.

Sanayileşme, bürokratikleşme ve kentleşme başta olmak üzere birçok durum ailenin yapısal ve işlevsel açıdan değişimine neden olmuştur ve olmaya da devam etmektedir. Modern dönemlerle birlikte aile bireyleri akrabalarından daha da izole olmuşlar, bu ise aileyi kuşatan akrabalık ilişkileri temelinde şekillenen sosyal ilişkiler düzleminde önemli daralma ve sığlaşmalara yol açmıştır. Zaman içerisinde özellikle de modern çağlarla birlikte birçok işlevi kendisinden alınmış veya birçok işlevini terk etmiş, nicel olarak küçülmüş olan aile kurumunun bu tarihsel serüveni, birçok düşünürü, zaman içerisinde aile kurumunun tamamen işlevsiz kalacağı ve dolayısıyla aile kurumunun gelecek bir zamanda yok olacağı kanaatine ulaşmalarına neden olmuştur. Bu görüşte olanların arasında Frederic Engels ilk sıralarda yer almaktadır. Engels konu dâhilinde *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* isimli bir kitap yazmış ve kendi zamanı itibarıyla, cinsel ilişkileri düzenlemekten başka bir işleve sahip olmadığını düşündüğü ailenin zamanla hepten kaybolacağını dile getirmiştir. Ünlü sosyolog Max Weber de benzer bir yaklaşımla, sanayileşen bir toplumda bürokratik örgütlerin toplum içerisindeki her türlü işlevi aileden daha başarılı yerine getirecekleri düşüncesinden hareketle, ailenin zamanla bütün işlevlerini kaybedeceği kanaatine sahip olmuştur. Linton, Ogburn ve Pollak gibi Amerikalı sosyologlar da benzer görüşleri dile getirmişlerdir. Ancak bu ve benzeri düşünceleri ileri sürenler modern zamanlarda aile kurumunun işlevinde azalma olmasına karşılık, bu durumun ailenin mevcut işlevlerinde daha da derinleşmesine ve uzmanlaşmasına yol açtığını fark etmemişlerdir. Örneğin ***cinsel güdülerin kontrol altına alınması ve toplumsal yapıya zarar vermeden karşılanmasını sağlamak, ailenin, başka bir kurum tarafından aynı düzeyde yerine getirilemeyeceği anlaşılmış olan işlevlerinden sadece birisidir.*** Çin'deki Komün, Sovyetler Birliği'ndeki Kolhoz ve İsrail'deki Kibbutz tecrübeleri, hiçbir kurumun cinsel hayatı düzenleme, çocukları yetiştirme ve her açıdan geleceğe hazırlama işlevlerini aile kadar yerine getiremeyeceğini olanca açıklığıyla ortaya koy-

muştur. **Çocuğun yetiştirilmesinde ve toplumun sağlıklı bir bireyi haline gelmesinde de aileye muadil bir kurum veya yapı bulunmamaktadır.** Bu nedenle şöyle bir yargıya ulaşmakta hiç zorlanılmamaktadır: *Ne denli iyi düzenlenmiş olursa olsun, bir yetiştirme yurdu ortamında, sıcak duygular ve bedensel temas, duygusal, zihinsel ve toplumsal uyarım ve öğrenmeyi isteklendirme daima yetersiz kalır*¹⁴.

Ailenin işlevlerini tamamen kaybetmeyeceğini ve dolayısıyla yok olmayacağını savunan sosyal bilimciler arasında yer alan Parsons, Lirwark, Rene Konig, W.J. Goode ve diğerleri, ailenin tarih içerisinde ve özellikle de modern çağlarda geçirdiği değişime rağmen bazı bakımlardan daha da önemli bir kurum haline geldiğini ifade etmişlerdir. Konig, ailenin, bireyin sosyo-kültürel doğumunun alternatifsiz kurumu olduğunu savunmuştur. Goode de çocukların duygusal, biyolojik ve ekonomik yönden korunup yetiştirilmesinin ailenin en temel ve başka bir kurum tarafından aynen yerine getirilemeyen işlevleri olduğunu savunmuştur. Ailenin en üst düzeyde doyum sağlayacak şekilde gerçekleştirdiği birincil ilişkileri belki bazı arkadaş grupları sağlayacak olsa bile hiçbir arkadaş grubu aile kadar sürekli ve kuşatıcı olamamaktadır. Bu da yine söz konusu işlev açısından ailenin kendisine en yakın diğer kurumlara üstünlüğünü ortaya koymaktadır. Bu aşamada Parsons'ın bir tespiti son derece önemlidir. Parsons, endüstrileşen ve kentleşen toplumlardaki bütün kurumlar gibi ailenin de uzmanlaşmaya yöneldiğini ve işlevlerinin sayısının azaldığını ancak bu durumun tüm işlevlerini kaybetmeye değil, devam eden işlevlerde daha da derinleşmesine yol açtığını, bu açıdan söz konusu işlevlerini daha da iyi şekilde yerine getirir hale geldiğini belirlemektedir.

Aile sosyolojisini ilgilendiren temel bir problem olarak ailenin geleceği konusuna dikkat çeken Sosyolog Freyer, aile sosyolojisine ilişkin çoğu araştırmaların üzerinde durduğu temel konulardan birisinin *pratikte* ilgili bir *kaygıdan* kaynaklandığına dikkat çekerek *Bu kaygı, ailenin, endüstri gelişmesi, büyük şehir ve modern kütle hayatı sebebiyle, sosyal hayatın başlıca temeli olarak önemini kaybedip kaybetmediği düşüncesinden kaynaklanmaktadır*¹⁵ tespiti de bulunmuştur. Buna bağlı olarak da esasen ailenin geleceğine ilişkin sosyolojik tespiti dile getirmiştir: *Aile sosyolojisinin ilk ve önemli sonuçlarından biri, bu "nüve"nin son derece yüksek bir "değişme" kabiliyetine sahip olması ve her zaman daha yüksek toplumsal yapıların izini de taşımasıdır... Ailenin devamlılığı, onun asıl değişim kabiliyetine dayanmaktadır*¹⁶. Üstelik *Aile şartlarının, hiçbir şekilde ideal olmadığı durumlarda dahi, aile başka müesseselerin yapamayacağı bir hizmeti başarabilmektedir*¹⁷.

14 Gençtan, E., *Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar*, Ankara, 1982, s. 120.

15 Freyer, *Sosyolojiye Giriş*, s. 233.

16 Freyer, *Sosyolojiye Giriş*, s. 220.

17 Freyer, *Sosyolojiye Giriş*, s. 235.

ARAŞTIRMANIN VE KATILIMCILARIN TANITILMASI

- Araştırmanın Konusu
- Araştırmanın Amacı
- Araştırmanın Yöntemi
- Araştırmanın Güvenilirliği
- Katılımcıların Bazı Özellikleri

Araştırmanın Konusu

Araştırmanın konusu, en genel anlamıyla, Türkiye'deki aile kurumudur. Türkiye'deki aile kurumunun yapısal ve işlevsel özellikleri, çeşitli faktörlerin etkisiyle ailede gerçekleşen yapısal ve işlevsel değişimler, yapısal ve işlevsel değişimi tetikleyen ve devam ettiren faktörler, gerçekleşen değişimin boyutu ve mahiyeti ile hâlihazırdaki mevcut problemler ve bu problemlerin doğrudan veya dolaylı bir şekilde neden olabileceği ikincil problemler araştırmada ele alınacak konu başlıklarını oluşturmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Araştırma, Türkiye'deki aile kurumunun oluşum özellikleri, büyüklüğü, aile içi ilişkilerin niteliği gibi yapısal özelliklerin yanı sıra, farklı faktörlerin etkisiyle ailenin yapısal ve işlevsel özelliklerinde gerçekleşen değişimler, değişimlerin yönü, bireylerin kimlik ve kişiliklerinin oluşumunda en önemli kurumlardan olan ailenin bu bazı temel özelliklerini yerine getirirken zorlanmasına ve hatta işlevlerini yerine getirememesine neden olan problemlerin neler olduğunu belirlemek amacıyla.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma, nicel bir alan araştırması olup, *İlişkisel tarama modeline* göre yürütülmüştür. *İlişkisel tarama modeli* iki veya daha fazla sayıdaki değişken arasındaki değişimin varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan bir modeldir. Ancak bu modelde bulunan ilişkiler gerçek bir neden-sonuç ilişkisi olarak yorumlanamaz; zira gerçek neden-sonuç ilişkisinin bilenebilmesi için etkilenme yönünün bilinmesi zorunluluğu vardır. Hâlbuki *İlişkisel tarama modelinde* değişkenler arasındaki ilişkiyi ortaya koymakta ama ilişkinin yönünü gerçek mahiyetiyle ortaya koymak mümkün olmamaktadır.

Anket ile elde edilen verilerin çözümlenmesi istatistiksel tekniklerle sağlanmıştır. *Aile yapısı, ailenin işlevi, gerek yapısal ve gerekse işlevsel değişimler* aşağıdaki faktörler açısından incelenmiş ve bu faktörlerin her birinin söz konusu durumlarda belirleyicilik düzeyleri tespit edilmeye çalışılmıştır:

- **Bölge**
- **Cinsiyet**
- **Yaş**
- **Eğitim düzeyi**

- Medeni durum
- Aylık gelir düzeyi
- Ailenin kendisini ait hissettiği sosyo-ekonomik düzey
- Meslek
- Evlilik süresi
- Doğulan yerleşim merkezinin niteliği
- En çok yaşanan yerleşim merkezinin niteliği
- Şu anda yaşanan yerleşim merkezinin niteliği
- Çocuk sahibi olup-olmama
- Yapılan evlilik sayısı
- Evlenme biçimi
- Evlilikten memnuniyet düzeyi
- Evlilik yaşı
- Eşten memnuniyet düzeyi
- Eşle iletişim düzeyi ve sıklığı
- İnternet kullanma sıklığı
- Evliliğin anlamı
- Dini bilgi düzeyi
- Dini bilgiyi edinme biçimi
- Aileye yüklenen anlam
- Namusa yüklenen anlam
- TV izleme sıklığı

Araştırma betimleyici nitelikte bir araştırmadır. Araştırma, sebep-sonuç ilişkisi bağlamında *nasil* sorusuna cevap olacak tespitlerde bulunma çabasına sahiptir. Bu nedenle test edilecek hipotez(ler)i bulunmamaktadır. Araştırmanın ilk aşamasında ön (pilot) çalışma yapılmıştır. Pilot çalışma kapsamında olmak üzere hazırlanan soru kâğıdının amaca uygun çalışıp-çalışmadığı kontrol edilmiştir. 163 kişiyle yapılan pilot çalışma sonrasında soruların anlamlandırılışı, sorular arasında çakışmalar olup-olmadığı, soruların doğru anlaşılıp-anlaşılmadığı, ilgiyle veya tepkiyle karşılanan sorular ve ifadeler, konunun içeriğini daha iyi açığa çıkaracak yaklaşımlar ayrıntılı olarak kaydedilmiş ve daha sonra asıl soru kâğıdına geçilip son şekli verilmiştir.

Araştırmanın evrenini Türkiye’de yaşayan ve yaşı 18’in üzerinde bulunanlar oluşturmaktadır. Evreni temsil özelliğine sahip örneklem tespiti için tabakalı tesadüfi örneklem tekniği tercih edilmiştir. 6748 kişiden oluşan örneklem gruba uygulanan anketle araştırmanın verileri elde edilmiştir.

Türkiye evrenini temsil kabiliyetine sahip örneklem belirlemek için Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) belirlediği ve araştırmalarında kullandığı gölge tasnifi kullanılmıştır. Buna göre Türkiye evreninden belirlenen örneklem bölge ve il dağılımları Tablo–2.1 ve Tablo–2.2’deki gibidir.

TABLO–2.1: Araştırmanın Yürütüldüğü Bölgeler ve İller

Bölge	Araştırmanın yürütüldüğü iller						
İstanbul	İstanbul						
Ege	İzmir	Aydın	Denizli	Uşak	Muğla	Afyon	Kütahya
Akdeniz	Antalya	Mersin	K. Maraş	Isparta	Adana	Osmaniye	Hatay
Güneydoğu	Gaziantep	Kilis	Batman	Şanlıurfa	Diyarbakır	Mardin	Siirt
Batı Anadolu	Ankara	Karaman	Konya				
Doğu Marmara	Bursa	Bilecik	Eskişehir	Düzce	Kocaeli	Yalova	Sakarya
Batı Karadeniz	Zonguldak	Kastamonu	Karabük	Samsun	Çorum	Sinop	Tokat
Orta Anadolu	Aksaray	Kırşehir	Kayseri	Sivas	Kırıkkale	Nevşehir	
Ortadoğu Anadolu	Malatya	Bingöl	Muş	Elazığ	Van	Bitlis	
Doğu Karadeniz	Ordu	Trabzon	Giresun	Rize	Gümüşhane	Artvin	
Batı Marmara	Tekirdağ	Edirne	Balıkesir	Çanakkale			
Kuzeydoğu Anadolu	Erzurum	Ağrı	Iğdır	Kars	Erzincan	Ardahan	

TABLO–2.2: Örneklem Bölgelere Göre Dağılımı

Bölge	Sayı	(%)
İSTANBUL	731	10,8
EGE	967	14,3
AKDENİZ	498	7,4
GÜNEYDOĞU	669	9,9
BATI ANADOLU	481	7,1
DOĞU MARMARA	898	13,3
BATI KARADENİZ	586	8,7
ORTA ANADOLU	487	7,2
ORTADOĞU ANADOLU	467	6,9
DOĞU KARADENİZ	351	5,2
BATI MARMARA	312	4,6
KUZEYDOĞU ANADOLU	301	4,5
TOPLAM	6748	100,0

*Araştırmanın soru kâğıdı 156 sorudan oluşmaktadır*¹⁸. Araştırmanın uygulaması 2008 yılı Temmuz-Eylül aylarında gerçekleştirilmiştir. Anket tekniğinde öğretilip-egitilen anketörlerin büyük çoğunluğu katılımcılar tarafından işaretlenmiş soru kâğıtlarını posta yoluyla araştırmacıya ulaştırmışlardır. Araştırma için anketörlere verilen soru kâğıdı sayısı 7500, dönen soru kâğıdı sayısı 6886'dır. Ancak bazı soru kâğıtları tespit edilen olgusal/mantıksal yanlışlıklar nedeniyle değerlendirmeye dâhil edilmemiştir. Bu şekilde değerlendirmeye dâhil edilmeyen soru kâğıdı 138'dir. Bazı soru kâğıtlarındaki olgusal sorularda işaretlenmeyenler bulunmakla birlikte, bu bir kusur olarak görülmemiş ve ilgili soru kâğıtları araştırma dışı bırakılmamıştır. Bu tür soru kâğıtlarıyla ilgili olarak kendileriyle görüşülen anketörlerden birçoğu, bu durumun nedeninin kendi dikkatsizlikleri olmadığını, katılımcılardan bazılarının bazı olgusal sorulara cevap vermekten kaçınmaları nedeniyle böylesi bir durum açığa çıktığını ifade etmişlerdir. Eğer bazı olgusal soruları cevaplanmayan soru kâğıtları araştırma dışında bırakılsa idi, katılımcı sayısında %10'a varan bir azalma olacaktı. Hâlbuki buna karşılık, cevaplanmayan soruların sadece o sorudaki genel sonucu etkileme oranı en fazla %2 civarındadır. Dolayısıyla olgusal sorularından bazıları cevaplanmayan soru kâğıtlarının sahip olduğu diğer verilerden yararlanmak daha uygun bulunmuştur.

Araştırmanın Güvenilirliği

Böylesi bir araştırma için öncelikle önemli olan, soru kâğıdını oluşturan soruların araştırmanın amacına hizmet eder güvenilirliğe sahip olmasıdır. Bu amaçla araştırma verilerinin Cronbach Alfa Katsayısı hesaplanmış ve bu katsayının 0,9127 olduğu belirlenmiştir. Bu bir araştırma için yüksek düzeyde güvenilirlik katsayısıdır; dolayısıyla araştırmacılar için de oldukça memnuniyet verici bir sonuçtur.

Katılımcıların Bazı Özellikleri

Araştırmaya katılanlar demografik özellikleriyle incelendiğinde, araştırmanın örneklem grubunda yer alan kadınların erkeklere oranla biraz daha fazla sayıda oldukları görülmektedir. Arada %8,8'lik fark vardır (Tablo-2.3). Araştırmada, daha önce bahsedildiği üzere, tabakalı tesadüfi örneklem tekniği kullanılmış ve bazı tabakalar dikkate alınmıştır. Cinsiyet farklılığı dikkate alınan tabakalardan sadece birisidir. Buna rağmen oranlar eşit olmamıştır. Bunun başlıca nedeni dikkate alınan diğer tabakalardır. Üstelik söz konusu eşitlik idea-

18 Anketin uygulanması *Afyon Kocatepe Üniversitesi* Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji bölümünde, *Abi Üniversitesi* Eğitim Fakültesinde, ve *Karadeniz Teknik Üniversitesi* İİBF ve Eğitim Fakültesinin farklı bölümlerinde okuyan 139 öğrenci tarafından yapılmıştır.

li temsil etmektedir. Önemli olan ideali yakalama değil, ideale yaklaşma çabasıdır. Dolayısıyla cinslerde eşitlik söz konusu olmamıştır. Fakat söz konusu eşitsizlik dağılımı hiçbir şekilde problemlile hale getirecek düzeyde değildir. Zira hem örneklem grupları içerisindeki kadın-erkek kesimlerinin oranlarındaki farklılık ve hem de diğer bazı demografik özellikler ile kişisel özelliklerdeki farklılıklar araştırmanın verilerinde istatistiksel açıdan anlamlılık düzeyini tehlikeye sokacak düzeyde ulaşmamıştır. Bu araştırma için büyük bir şanstır.

TABLO-2.3: Katılımcıların Cinsiyetleri		
	Sayı	(%)
Erkek	3078	45,6
Kadın	3670	54,4
TOPLAM	6748	100,0

Katılımcıların %64,8'i evli, %3,9'u dul/boşanmış, % 31,3'ü ise bekârdır (Tablo-2.4). TÜİK'in 2000 yılı tespitlerine göre Türkiye'de evli olanların oranı %60,4, dul/boşanmışların oranı ise %5,49'dur. Bu oranlar araştırmamızın Türkiye örneklemindeki dağılımla büyük oranda örtüşmektedir.

TABLO-2.4: Katılımcıların Medeni Durumları		
	Sayı	(%)
Evli	4358	64,8
Dul-boşanmış	264	3,9
Bekâr	2103	31,3
TOPLAM	6725	100,0

Katılımcılar yaşlarına göre incelendiklerinde, katılımcıların yaklaşık 1/3'ünü (%32,5) 18–24 yaş grubuna, yine yaklaşık 1/3'ünü de (%32,2) 25–34 yaş grubuna mensup kimseler teşkil etmektedir. Örneklem grup içerisinde 65 ve üstü yaşlarda olanların oranı %1,7'dir (Tablo-2.5).

TABLO-2.5: Katılımcıların Yaşları		
	Sayı	(%)
18–24	2181	32,5
25–34	2163	32,2
35–44	1280	19,1
45–54	728	10,8
55–64	254	3,8
65 üstü	112	1,7
TOPLAM	6718	100,0

Katılımcıların öğrenim düzeylerine göre dağılımlarında yedi farklı düzey dikkate alınmıştır. Bu düzeylerden herhangi bir okula gitmemiş ama buna rağmen okur-yazar olanlarla, ilkökula sadece birkaç yıl gittiği için okur-yazar niteliğine sahip olanların oranı oldukça azdır (%2,2). Katılımcılar arasında en yüksek oranı lise mezunları (%34,5) temsil etmektedirler. İkinci düzeyde en yüksek oran ise ilkökul mezunlarına aittir (%17,9) (Tablo-2.6).

TABLO-2.6: Katılımcıların Öğrenim Düzeyleri

	Sayı	(%)
Okur-yazar değil	220	3,3
Okur-yazar	150	2,2
İlkokul	1201	17,9
Ortaokul	826	12,3
Lise	2317	34,5
Ön lisans	890	13,2
Lisans ve üstü	1117	16,6
TOPLAM	6721	100,0

Örneklem grup tabakalı tesadüfi tekniğe göre belirlenmiş olmasına rağmen, diğer tabakaların daha önemli bulunması ve dikkate alınması meslek kategorilerdeki dağılımda önemli farklılıklara neden olmuştur. Bu farklılıkta hiç kuşkusuz bazı meslek gruplarının mensuplarının daha az veya çok olmasının da etkisi göz ardı edilemez. Meslek grupları içerisinde ev kadınları (%24,5), öğrenci (%16,7) işçi (%13,6) en yüksek orana sahip üç kesimi teşkil etmektedirler. Buna karşılık güvenlik görevlileri %2,2, serbest çalışanlardan yüksek öğrenimliler (avukat, muhasebeci, mali müşavir vb) %2,5 ve işsizler %3,3'lük oranla en düşük düzeydeki meslek gruplarını temsil etmektedirler (Tablo-2.7).

TABLO-2.7: Katılımcıların Meslekleri

	Sayı	(%)
İşçi	919	13,6
Memur	627	9,3
Eğitimci	527	7,8
İşsiz	222	3,3
Emekli	323	4,8
Öğrenci	1125	16,7
Ev Kadını	1653	24,5
Esnaf	560	8,3
Güvenlik görevlisi	146	2,2
Y. Öğrenim (serbest meslek)	169	2,5
Çiftçi	470	7,0
TOPLAM	6741	100,0

Örneklem grubu teşkil eden katılımcıların %29,7'si köy/kasaba doğumluyken, diğerleri kent doğumludur. Kent doğumlular arasında %34,1'i ilçe, %36,2'si il merkezi doğumludur (Tablo-2.8).

TABLO-2.8: Katılımcıların Doğum Yerleri		
	Sayı	(%)
Köy/kasaba	2000	29,7
İlçe	2292	34,1
İl	2439	36,2
TOPLAM	6731	100,0

Araştırmada gerek il merkezi ve gerekse ilçe merkezi, TUİK'in de kabul ettiği ölçütler dâhilinde, kent sayılmasına rağmen kent doğumluların ne kadarının il merkezinde, ne kadarının da ilçe merkezinde doğduğunu veya yaşadığını tespit edebilmek için *yapay* bir ayrımla il-kent ayrımı gerçekleştirilmiştir.

Katılımcılar 2008 yılı itibarıyla yaşadıkları yer açısından incelendiklerinde doğum yerine göre kır kökenlilerin oranındaki düşmeye karşılık kentte yaşayanların oranı artmaktadır. Araştırmanın yürütüldüğü sırada kırdaki yaşayanların oranı %20,9, kentte yaşayanların oranı %79,1'dir. TUİK'in 2008 yılı tespitlerine göre il ve ilçe merkezlerinde ikamet eden nüfus 53,611,723, belde ve köylerde ikamet eden nüfus ise 17,905,377 kişidir. Bu araştırma bulgularımızla büyük oranda örtüşen bir tespittir.

Katılımcıların dağılımları yaşamları boyunca en çok yaşadıkları yer açısından incelendiğinde, kırdaki yaşamışların oranı %16,7, kentte yaşamışların oranı %83,4'tür (Tablo-2.9). Burada dikkat çeken ama çok kayda değer bir farklılık olarak değerlendirilmeyecek durum, en çok il merkezinde yaşamışların oranının (%50,6) araştırma yürütüldüğü sırada il merkezinde yaşayanlardan (%27,2) daha fazla olmasıdır. Daha çok ilçede yaşamışların oranı ise (%32,8) araştırma yürütüldüğü sırada ilçede yaşayanlardan daha azdır. Görüldüğü kadarıyla en çok yaşanan yerle, araştırma yürütüldüğü sırada yaşanan yer arasındaki farklılık daha çok ilçe-il merkezi arasındaki nüfus hareketlerinden kaynaklanmaktadır. Bunu ise yedi yıl önce yaşanan yerle ilgili verilerde gözlemlemek mümkündür. Katılımcıların yedi yıl önce yaşadıkları yer *en çok yaşanan yer* ile büyük oranda örtüşürken, *şimdi yaşanan yer* ile farklılaşmaktadır (Tablo-2.10, Tablo-2.11). Bu bulgular TUİK'in 2000 yılı tespitlerince de desteklenmektedir. TUİK'in tespitlerine göre 81.350 kişi yaşadığı yeri terk etmiştir. Bunların içerisinde 43.007 kişi şehirden şehire göç edenler arasında yer almaktadır.

TABLO–2.9: Katılımcıların En Çok Yaşadıkları Yerleşim Merkezi

	Sayı	(%)
Köy/kasaba	1119	16,7
İlçe	2199	32,8
İl	3392	50,6
TOPLAM	6710	100,0

Katılımcıların yarısından fazlası (%53,1) İl merkezinde yaşamaktadır. Köyde yaşayanların oranı %13,3'tür (Tablo-10). Katılımcıların yine yarısını (%51,8) yedi yıl öncede il merkezinde yaşayanlar oluşturmaktadır. Yedi yıl önce köyde yaşayanların oranı %15,7'dir (Tablo-11).

TABLO–2.10: Katılımcıların Bugün Yaşadıkları Yerleşim Merkezi

	Sayı	(%)
Köy/kasaba	885	13,3
İlçe	2239	33,6
İl	3532	53,1
TOPLAM	6656	100,0

TABLO–2.11: Katılımcıların Yedi Yıl Önce Yaşadıkları Yerleşim Merkezi

	Sayı	(%)
Köy/kasaba	1051	15,7
İlçe	2177	32,5
İl	3470	51,8
TOPLAM	6698	100,0

Araştırmaya katılan evli, dul/boşanmışların tamamı dikkate alındığında, bu katılımcıların %18,5'inin çocuğu bulunmamaktadır (Tablo-2.12). Buna karşılık mevcut kesimin %21,6'sının bir, %32,2'sinin iki, %24,2'sinin üç-dört ve %3,6'sının ise beş ve daha fazla sayıda çocuğu vardır. Anlaşıldığı üzere çoğunluğu iki çocuklular oluşturmaya karşılık bir ve üç-dört çocuklular da azımsanmayacak oranlarıyla önemli bir kesimi teşkil etmektedirler.

TABLO–2.12: Katılımcıların Çocuk Sahipliği Durumları

	Sayı	(%)
Hayır yok	840	18,5
Bir çocuk	984	21,6
İki çocuk	1462	32,1
Üç-Dört çocuk	1099	24,2
Beş ve üstü çocuk	165	3,6
TOPLAM	4550	100,0

Katılımcıların evlilik süreleri yürütülen araştırmada bir değişken olarak ele alınmıştır. Çünkü evli geçirilen sürelerin bazı tutum ve tavırlarda değişikliğe neden olacağı düşünülmüştür. Daha sonra katılımcılar evlilik sürelerine göre gruplandırılarak sekiz grupta incelenmişlerdir (Tablo-2.13).

TABLO-2.13: Evli Katılımcıların Evlilik Süreleri		
	Sayı	(%)
1 yıl	367	8,2
2-3 yıl	573	12,8
4-6 yıl	634	14,1
7-10 yıl	569	12,7
11-15 yıl	588	13,1
16-20 yıl	617	13,7
21-30 yıl	742	16,5
31 ve üstü	404	9,0
TOPLAM	4494	100,0

TUİK'in tespitlerine göre¹⁹ Türkiye'de yapılan evlilik sayısının istatistiksel dökümü şöyledir: Bir kez evlenen: %95,7, iki kez evlenen: %4,0, üç kez evlenen %0,3. Araştırmamızın bulguları, karşılaştırmada görüleceği üzere, bu resmi araştırmanın bulgularıyla büyük oranda örtüşmektedir (Tablo-2.14).

TABLO-2.14: Evlilik Yapmış Katılımcıların Evlilik Sayısı		
	Sayı	(%)
Bir	4048	93,2
İki	289	6,7
Üç	8	0,2
TOPLAM	4345	100,0

Katılımcıların sosyo-ekonomik durumları iki ayrı sorunun konusu olmuştur. Bunlardan birisi doğrudan ailenin aylık gelir düzeyiyle ilgiliyken, diğeri ise bireyin ailesini algıladığı sosyo-ekonomik düzeyle ilgilidir (Tablo-2.15, Tablo-2.16). Katılımcıların önemli bir kesimi (%82,7) ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini *normal* olarak nitelerken, diğer kesimler yoksul ve zengin düzlemlerinde dağılım göstermektedirler. Buna karşılık katılımcıların %91'inin verdiği bilgiye göre ailelerin aylık gelirleri 0-2000 lira arasındadır. Aylık 2001 lira ve üstü gelire sahip aileye mensup olan katılımcı oranı %9'dur. İlginçtir, aile aylık gelir düzeyi 0-500 lira olanların %29,8'i ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini *normal* olarak tanımlamıştır.

19 www.tuik.gov.tr

TABLO–2.15: Katılımcıların Ailelerinin Sosyo-Ekonomik Durumları

	Sayı	(%)
Çok yoksul	378	5,6
Yoksul	409	6,1
Normal	5563	82,7
Zengin	341	5,1
Çok zengin	34	0,5
TOPLAM	6725	100,0

TABLO–2.16: Katılımcıların Aile Aylık Gelirleri

	Sayı	(%)
0–500	793	11,9
501–750	1078	16,2
751–1000	1613	24,3
1001–1500	1690	25,4
1501–2000	880	13,2
2001 üstü	596	9,0
TOPLAM	6650	100,0

Yine aile aylık gelir düzeyi 501–750 lira olanların %84,4'ü, 751–1000 lira geliri olan aileye mensup katılımcıların ise %96,2'si ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini *normal* olarak tanımlamıştır. Bu durum devlet kuruluşları ve sivil toplum örgütleri tarafından açıklanan yoksulluk sınırının çok altında rakamlardır. Dolayısıyla bireylerin algıları ile resmi kuruluşların veya sivil toplum örgütlerinin ölçekleri örtüşmemektedir ki üzerinde durulması gereken önemli bir sosyolojik durum olmanın da ötesinde bir zihniyet durumudur. Bu durumu belki de geleneksel bir değer olan *kanaatkârlık* ile açıklamak mümkündür²⁰.

20 Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan anket formu 156 sorudan oluşmaktadır. Sayısı 15 civarında olan demografik nitelikteki sorular bir yana bırakılırsa, değişkenler arası ilişkileri incelemeye imkân veren frekans tabloları veya çapraz tabloların toplam sayısının yirmi bin civarında olması beklenebilir. Sadece demografik sorularla tutum ve görüş soruları karşılaştırılacak olursa yaklaşık iki bin çapraz tablo elde etmek mümkündür. Bu çapraz tablolar açısından bir değerlendirme yapmak gerekirse, değişkenler arası ilişki düzeylerinin yüksek olması önemli ve anlamlı olabileceği gibi ilişki düzeyinin düşük olması da önemli ve anlamlı olabilir. Ancak kabul etmek gerekir ki iki bin veya yirmi bin tablonun tamamının bir kitapta tamamıyla sergilemek mümkün değildir. Her zaman yapıldığı gibi araştırma kitabında sadece konuya ilişkin genel bilgi ve kanat elde etmeye imkân sağlayacak bulgular ve tabloları ele alınmıştır. Ancak ayrıntıda kalan son derece önemli bilgilerin varlığı da tarafımızdan bazı örnekleriyle bilinmektedir. Örneğin *öğrenim düzeyi, sosyo-ekonomik düzey, internet kullanma sıklığı, yaş, en çok yaşanan yerleşim merkezinin niteliği* değişkenleri birçok durumda belirleyici birer faktörler olarak anlam kazanmaktadır. Bu özellik ve durumların ayrıntıları araştırma kitabında yer almamaktadır. Konuya ilgili okuyucu ve araştırmacılar belirledikleri ve ayrıntısını bilmek istedikleri değişkenler arası ilişkilerin tablolarını ve istatistiksel bilgilerini **SEKAM**'dan elde edebilirler. Bu konuda **cva-tandas@yahoo.com** adresinden talepte bulunmak istenilen bilgilere ulaşmak için yeterli olacaktır.

TOPLUMSAL YAPI VE AİLE

- Aile Yapısı
- Aile Büyüklüğü
- Nüfus Planlaması ve Toplumun Geleceği Problemi
- Ailede Otorite
- Ailenin Gidişatı

Aile Yapısı

Yapı, sosyal oluşumun ve dolayısıyla da analizin önemli olgularından birisidir ve bu kavram toplumsal araştırmaların bilimsel yöntem ve tekniklerle yapılmaya başlanmasının ilk günlerinden bu yana kullanılmaktadır. Yapı'nın kullanılmasında konuyla ilgilenenler arasında bazı farklılıklar vardır. *Yapı analizciler* genelde yapıyı bir sistem analizi olarak düşünmektedirler. Söz konusu sistem yapısal, işlevsel ve işleyişsel öğeler dizinini kapsamaktadır. Yaygın bir kanaate ve özellikle de *yapısalcılık* olarak tanınan bir eğilime göre yapısal öğeler; çevre, sosyal aktörler, rol ve statüleşme ve nihayet organizasyondan oluşmaktadır²¹. Yani her sosyal varlığın bunlara denk düşen öğeleri vardır. Mesela konumuz olan aile genel fiziki ve kültürel çevre içinde yer alır; eşler ve çocuklar gibi aktörlerden oluşur; bunlar arasında üstte ebeveynler altta çocuklar gibi bir rol ve statüleşme yaşanır ve nihayet ailesel değer ve normları kapsayan bir organizasyona sahiptir. Sistemin yapısal unsurlarının yanı sıra işlevsel öğeleri de vardır. İşlev, *iş/görev* demektir. İşlevciliğe göre yapısal öğelerin her birinin bir görevi vardır. Tek başına veya bütüne göre var olan bu görev analiz için çok önemlidir. Yapı ile ilgili daha içerikli öğeler işleyiş öğeleridir. Burada *değerler* ve *normlar* önemli bir yer tutmaktadır. Ancak analizde gruplaşma, farklılaşma, bütünleşme, sosyal katılma gibi potansiyel oluşumlar asıl analizin konusunu teşkil etmektedir. Mesela *Türk aile yapısı* dendiği zaman, kendi içindeki eğilimler, ayrışma yönleri, yeni bütünleşme noktaları söz konusudur. Bunlar o sosyal varlığı kendine özgü özelliklerde var kılan nedenlerdir. İletişim ve karar alma gibi eylemler işleyişe ait öğelerdir.

Yapısal öğeler açısından bakıldığında aile, aktör bakımından anne-baba ve çocuklardan (ve tabii ki bunların rollerinden) oluşmaktadır. Ancak bu roller daha başka rollerle birlikte yürümektedir. Yani bir kişi değişik açılardan farklı roller üstlenmiş bulunmaktadır. Bir kere evliliğin başında kadın ve erkek olarak nitelenen iki kişi bulunmaktadır. Bunlar evlilik denen kültürel ve biyolojik bağla kadın *karı*, erkek ise *koca* rollerini alırlar. Araya çocuklar girdikçe, roller artar; kadın *anne*, erkek *baba* olur. Hatta başkalarına nispetle, *dayı*, *amca*, *hala*, *teyze* gibi roller taşırlar. Çocuklar da yeni roller alırlar, mesela biri diğerine göre *kardeş*, ebeveyne nispetle *evlat* olurlar.

Ailenin yapısı bağlamında sosyal aktörlerle ilgili önemli konulardan birisi alt grupların oluşumudur. İki üyeyi geçen tüm beşeri oluşumlarda olduğu gibi ailede de bir yığın alt gruplar oluşur. Ailede aktörlerin hemen akla gelen rollerinin yanında oluşan gruplara ait alt rollerin bazıları şunlardır²²:

21 Armağan, İ., *Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Yöntembilim II*, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, İzmir, 1983, s. 18 vd.

22 Nirun, N. *Sistemik Sosyoloji Yönünden Sosyal Dinamik Bünye Analizi*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1991, s. 5.

Koca-baba rolleri: Cinsel arkadaş, yönetici, disiplin sağlayıcı, hazırlayıcı.

Karı-anne rolleri: Cinsel arkadaş, norm temin edici, güven sağlayıcı, etkileyici, düzenleyip anlam verici.

Oğlan-erkek kardeş rolleri: Disiplin rolünün alıcısı, koruyucu kardeş, oyun arkadaşı, etkileyici rolün arayıcısı.

Kız-kız kardeş rolleri: Yardımcı roller, oyun arkadaşı, tavsiye arayıcı.

Bütün beşeri sistemlerde olduğu gibi aile için de rol ve statü büyük önem taşımaktadır. Öyle ki ailenin yapı ve değişim problemlerinin önemli bir kısmı rol farklılaşması üzerinde gerçekleşmektedir. Aileye yeni bir üye katıldıkça roller çeşitlenmektedir. Üyeler ayrıldıkça da rol dağılımı değişmektedir. Esasen çocukların okula gidişi, eşlerin bir işyerine devam etmeleri, yeni doğumlar, çocukların gerçekleştirdikleri yeni evlilikler ve nihayet ölümler ailenin değişim ve dönüşümü için önemli dönemeçlerdir.

Statüleşme açısından baktığımızda her toplumsal birliktelik gibi ailede de bir hiyerarşi söz konusudur. Ailede yapıyı gösteren en belirgin statüleşme ebeveyn- çocuklar tabakalaşmasıdır. Burada doğal olarak üstte ebeveynler altta çocuklar yer alır. Ancak bu gruplaşmaların kendi içerisinde de bir hiyerarşi vardır. Aile reisi, anaerkil toplumlarda anne, ataerkil toplumlarda babadır. Söz konusu reislik katı veya gevşek bir otoriteye sahip olabilir. Ancak toplumda yaygın gözükken reis otoritesine rağmen gizil bir reis olabilir ve mesela babanın otoritesine karşılık organigram olarak tanımlanan hiyerarşik yapılaşmada reis, anne olabilir ki araştırmalar geleneksel Türk aile yapısında böyle bir durumun yaygın olduğunu göstermektedir.

Aile için de çevre fiziksel ve kültürel olabilir. Yani ailenin hangi fiziki ve kültürel ortamda bulunduğu önemlidir. Mesela cinsiyetle ilgili gibi gözükken bazı rol algıları bile çevresel olarak kültürelidir. Kaldı ki ailenin içinde bulunduğu ortamın, köy veya şehir oluşu, dağlık ve düzlükte bulunuşu, iklim, maddi şartların iyi veya kötü oluşu, genel kültürel düzey, aileyi büyük çapta etkilemektedir. Semt, mahalle, okul, işyeri, aile üzerindeki önemli etkenlerdir. Konjonktürel ve genel kültürel ortam da, mesela hayatın geleneksel ve modern algılanışı, aileye farklı biçimler kazandırmaktadır.

Şüphesiz ailenin bir örgütsel yapısı, bunu belirleyen bir değerler dünyası vardır ki bunların en belirgin olanları din, gelenek ve törelerdir. Ayrıca yasalar gibi normatif bir yönü de vardır. Evlenme, boşanma, aile içi karşılıklı ilişkiler evrensel eylem biçimleri gibi gözüküyorsa da bu, söz konusu şekillendiricilere göre değişmektedir. Daha sade bir ifadeyle, örneğin kimin kimle, nerede ve nasıl evlenebileceği, çocukların ebeveynlerine saygısının gereği gibi durumlar bu organizasyon içerisinde belirlenmektedir. Fedakâr olan geleneksel toplumlarda sıkı bir akrabalık ilişkisi varken, bireyci modern toplumlarda akrabalık ilişkileri bir hayli gevşektir.

Analizimizde, üzerinde durulması gerekli noktalardan birisi, ailenin işleyiş şartları ve imkânları ile ilgilidir. Çünkü sistemin dönüşümü büyük çapta çevre şartlarıyla ilgilidir. Site-mahalle, okul-mabet, köy-şehir, çarşı-pazar, işyeri ve benzeri olgular, ailenin işleyişine bir biçimde etkide bulunan sosyal unsurlardır. Ancak aile kendi içerisinde, varlığını sürdüren her beşeri oluşum gibi iç ve dış karşılıklı bağımlılık sistemleri oluşturur. İç bağımlılık genelde, karşılıklı ihtiyaç gidermeye, bir ortak paydaya dayanmaktadır. Yani kadın-erkek, ebeveyn-çocuklar, herkesin bu birlikten maddi-manevi bir yararı vardır. Bunun için birlikten ayrılıktan daha fazla arzulanan bir şeydir. Esasen böyle bir şey olmadığı takdirde eşler boşanır, çocuklar evi terk eder ve aile parçalanır. Herkes için gerekli olan, sistem içindeki karşılıklı bağımlılıktır. Yararlanma, saygı ve sevgi karşılıklıdır.

Şüphesiz ailenin kendi içinde bir uyum vardır. Ancak ailenin işleyişi, tüm sosyal olgularda olduğu gibi, pozitivist yaklaşımın öngörüsü doğrultusunda hep *uyum* üzere işlemez. Burada *rekabet*, *çatışma*, *özümseme*, *işbirliği* gibi tüm davranış örüntüleri geçerlidir. Hatta bunlar bazen yan yana var olabilirler. Mesela iki sosyal aktör arasında yerine göre işbirliğinin yanında çatışma ve hatta bir özümseme olabilir. Aile içinde de mesela bu çerçevede iki kardeş arasındaki ilişkinin mutlak uyum ve özümseme olması gerekmez, aynı zamanda rekabetleşebilirler ve hatta çatışabilirler de. Bu arada aile içinde de geri besleme sistemleri çalışır. Meselâ ebeveynler, çocuklarının her türlü yanlış davranışlarını cezalandır(a)mazlar, *görmezlikten gelme* gibi bir emniyet supabı da kullanırlar.

Genel ve yaygın bir kanaate göre aile yapımız gelenekselden moderne bir dönüşüm geçirmektedir. Söz konusu dönüşüm aynı zamanda kırsaldan kentsele doğru gerçekleştiği gibi, kentsel olan ise daha fazla çekirdeklenmektedir. İçerik tartışmasına girmeksizin ve kabaca söylemek gerekirse bu alanda yapılmış değişik araştırmaların ortalamalarına göre Türkiye'de genel aile yapısı içinde çekirdek oranı, yuvarlak ve yüzde olarak 1968 de 60, 1988 de 68, 1998 de 74 tür. Bu yaklaşıma göre şu anda ailemizin kabaca ortalama dörtte üçü çekirdek, ancak biri geleneksel ve geniş ailedir. Bu genel tespitlerin yanında, mevcut aile yapımızın daha nesnel bir tasviri, hane sayısı, yakın akraba evliliği, çok eşlilik, çocuk sayısı ve doğurganlık, kadın, ailede otorite ve yaşlılık gibi ailesel olguların fiili durumunun tespitine bağlıdır. Biz bu araştırmamızda yapısal öğeler bağlamında ailenin *hane sayısı*, *büyüklüğü* yani *geleneksel geniş veya çekirdek olması*, *evlenme yaşı*, *evlenmenin nasıl gerçekleştiği*, *ailede otoritenin kime ait olduğu*, *ailenin konumu*, yani aile ortamının nasıl değerlendirildiği maddelerini kısaca değerlendirmeye çalışacağız.

Aile Büyüklüğü

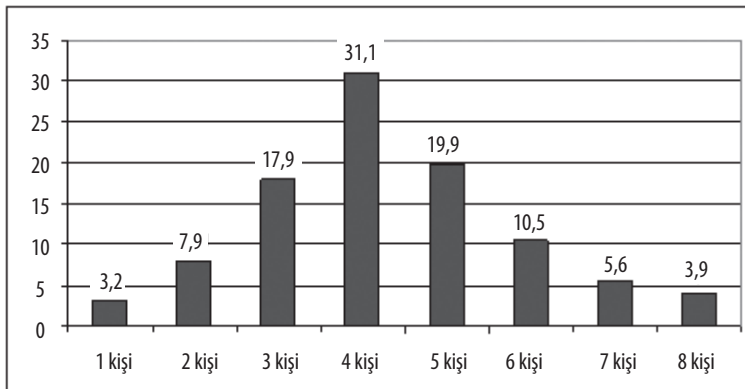
Yaygın olarak bilindiği üzere aile kurumu tarih içerisinde yapısal olarak önemli değişikliklere uğramıştır. Bu değişikliklerin içerisinde en önemlilerinden birisini de büyüklüğünde

meydana gelen değişim oluşturmaktadır. İnsanlık tarihinin büyük çoğunluğunda egemen olan *geniş aile* yapısı zaman içerisinde küçülerek çekirdek aileye dönüşmüş ve hatta çekirdek aile de günümüzde çocuksuz aileye doğru değişim geçirmeye başlamıştır. Bu durum aile kurumuyla ilgilenenlerin zihninde aile kurumunun yapısal açıdan yok oluşa doğru gittiği öngörüsünde bulunmalarına yol açmış ve *Aile zamanla tamamen yok olabilir mi?* sorusu etrafında şekillenen bir dizi tartışmaların gündeme gelmesine ve hatta gündemde önemli bir yer tutmasına neden olmuştur.

Geleneksel aile veya bir başka isimlendirmeyeyle *geniş aile* özellikle sanayileşmemiş toplumlarda ve daha çok da kırsalda egemen olan bir aile çeşididir. Sanayileşme sürecini yaşamamış toplumlarda nüfusun büyük çoğunluğu kırsalda yaşadığı için de sanayileşmemiş toplumların tipik aile yapısının *geniş aile* olduğu rahatlıkla söylenebilir. Geniş ailede iki veya daha fazla sayıda dikey ve yatay kuşak bir arada, bir çatı altında, bir hanede, bir avlu çevresinde yer alırlar. Yaygın olan özellik üç neslin aynı çatı altında, aynı avlu çevresinde oturması, aynı tencereden yemesi şeklindedir. Geniş ailede özellikle çocuklar evlendikten sonra mümkün olduğu kadar baba evine yakınlıklarını korurlar. Bu durum aile bağlarının bütünleşmesini ve güçlenmesini sağlar²³. Geniş aile yapısının parçalanıp, bölünüp, eriyip karı-koca-çocuk(lar) üçlüsünün oluşturduğu bir yapıya dönüşmesiyle çekirdek aile yapısı oluşmuştur.

Sanayileşme, geniş ailenin çözülme sürecinin en önemli değişkenidir. Ancak sanayileşme ailedeki yapısal değişimin tek değişkeni değildir. Sanayileşmeden tamamen ayrı tutulamayacak olan kırsaldan kente göç değişimi devam ettiren bir diğer önemli faktördür.

Araştırmada veri elde etme aracı olarak kullanılan anket sorularından *Aileniz siz dâhil kaç kişiden oluşuyor?* sorusuna en fazla dört kişi cevabı verilmiştir (Şekil-3.1).

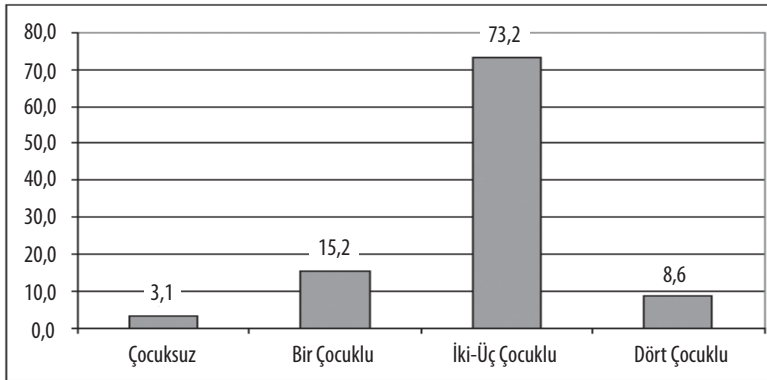

ŞEKİL-3.1: *Aileniz Siz Dâhil Kaç Kişiden Oluşuyor?* (%)

23 Sayın, Ö., *Aile Sosyolojisi (Ailenin Toplumdaki Yeri)*, İzmir, 1990, s. 8.

Ancak diğer cevaplar da dâhil edildiğinde genelde hane sayımız 4,5 civarındadır. Bunun bir başka anlamı aile yapımızda çocuk sayısının 2,5 civarında olduğudur. 1980'li yıllarda yapılan farklı araştırmalar, bölgelere göre değişmekle birlikte aile büyüklüğünün 6 civarında olduğunu gösteriyordu. Bunlardan Ahmet Tuğaç ve arkadaşlarının gerçekleştirdikleri araştırma dikkate alınacak olursa Ege ve Marmara gibi *gelişmiş bölgelerdeki* hane halkı sayısı 5,7; Orta-kuzey, Akdeniz, Karadeniz ve Orta Güney bölgeleri gibi *orta derecede gelişmiş bölgelerde* 6,6; Doğu-Kuzey, Doğu-Güney, Orta-Doğu gibi *az gelişmiş bölgelerde* 6,6'dır²⁴. Timur'un araştırmasında hane halkı sayısı aile yapısına göre tasnif edilmiştir. Buna göre çekirdek ailelerde ortalama hane üyesi 4,9 iken, geçici geniş ailelerde bu oran 6,4'e, ataerkil geniş ailelerde ise 8,3'e yükselmekte, parçalanmış eksik ailelerde ise 2,6'ya düşmektedir²⁵. Demek ki hane sayısında bir düşüş yaşanmaktadır. *Hane sayısındaki bu düşüşün bir kısmının çocuk sayısının azalmasından kaynaklandığı söylenebilir de diğer bir kısmı büyük ebeveynlerin müstakilleşmesiyle de açıklanabilir.* İki taraftan da kaynaklanan nedenlere bağlı olarak büyük ebeveynler mümkün olduğunca ayrı yaşamaktadırlar. Yani yoğun bir otonomlaşıma süreci işlemektedir. Gerçekten de *Aile büyüklerinin sizinle aynı evde yaşamasını ister misiniz?* sorusuna, İsterim diyenlerin oranı %35'te kalırken, istemem diyenlerin oranı %40'ı geçmektedir. Ortalama %25'lik kararsızlar da bu bağımsızlaşma sürecinin gelişme eğilimi hakkında bize bir bilgi vermektedir.

Hane sayısını anlamada bize önemli ipuçları veren sorulardan birisi *kaç çocuklu bir aile istenildiğiyle* ilgilidir. İki ve üç çocuklu bir aile cevabı %73 gibi bir orana sahiptir. Bu oran yukarıdaki *Aileniz kaç kişiden oluşuyor?* sorusunun cevabı ile uyumlu gözükmektedir. Yani fiiliyat da sonuç budur. İki veya üç çocuklu olmak ailemiz için çok ideal gözüküyor. %15,2'lik oranıyla tek çocukluğun, %8,6 ile dört ve üstü çocukluğun bu %73'lük 2-3 çocuklukluk oranının çok uzağında kalmış olmaları da bunu göstermektedir (Şekil-3.2).

ŞEKİL -3.2: Tercih Edilen Aile Büyüklüğü (%)

24 Tuğaç, A., İbrahim Yurt, Gül Ergil, Hüseyin Sevil, *Türk Köyünde Modernleşme Eğilimleri Araştırması Rapor-1*, Ankara, 1970, s. 111.

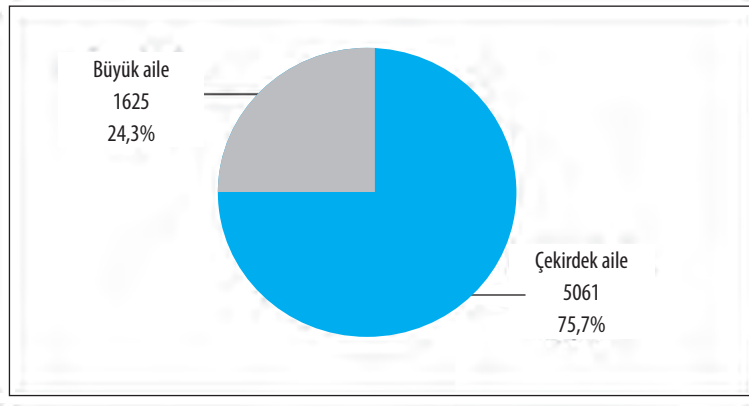
25 Timur, S., *Türkiye'de Aile Yapısı*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1972, s. 37.

Bireylerin ekonomik durumlarının, zorunlu olan ekonomik ihtiyaçlarını karşılayabilme imkânlarının nicel açıdan istedikleri veya olumlu buldukları aile yapısında belirleyici olması, bir başka söyleyişle sahip olunmak istenen çocuk sayısı konusunda etkisinin bulunduğu düşünülür. Buna göre ekonomik ihtiyaçlarını karşılamakta zorlananların istedikleri aile yapısının daha küçük olacağı, daha az çocuklu bir aile isteyecekleri varsayılır. Ancak bu elbette ki görece daha iyi ekonomik imkâna sahip olanların daha büyük ve dolayısıyla daha çok çocuk isteyecekleri anlamına gelmemektedir. Çünkü aile yapısının nicel karakteri ve bu bağlamda çocuk sayısını belirleyen tek faktör ekonomik imkânlar değildir. Değerler kişilerin çocuk sayısı isteklerini doğrudan etkileyebilmektedir. İslami geleneğe sahip kişilerin dini etkilerle çok çocuğu olumlamalarına karşılık, modern kültür, çekirdek aileyi ve daha az çocuklu aile yapısını olumlamaktadır. Bu açıdan modern eğitim sistemi küçük aile yapısını olumlayan bir anlayışı kazandırma eğilimindedir.

Geleneksel ve modern zihniyetin aile yapısıyla ve bu bağlamda ailenin çocuk sayısı ile ilgili bir kabulünün bulunduğu yaygın olarak bilinen bir durumdur. Yukarıda öğrenim düzeyi değişkeni bağlamında kısaca da olsa bunu dile getirdik. Burada bir başka değişken açısından nicel bakımdan olumlu bulunan aile yapısı ve dolayısıyla istenilen çocuk sayısı incelenmiştir. Bu değişken bireylerin doğdukları yer ve hayatlarının büyük çoğunluğunu geçirdikleri yer değişkenleridir. Elbette ki kırsal, geleneksel değerlerin, yazısız normların, geleneksel kültürün daha baskın olduğu yerdir. Kent ise tam tersi bir durumla modern değerlerin, yazılı normların ve modern kültürün daha baskın olduğu yerdir. Fakat bunu derken *ideal tip* ölçütüne göre bir değerlendirmede bulunduğumuz dikkate alınmalıdır. Yoksa nicel açıdan kent görünümü olmasına rağmen kent görünümüne sahip olmayan yerleşim merkezleri pek çoktur. Hızlı ve kitlesel göçlerle son on-on beş yılda Türkiye’de gerçekleşen de büyük oranda bundan başkası değildir. Böyle olduğu içindir ki bir çok sosyal bilimci büyük *kent* merkezleri için *mega köy* tanımlaması yapmaktadır. Ancak buna rağmen geleneksel değerlerin etkili olabileceği varsayımıyla bireylerin doğdukları yerin niteliği ile hayatlarının büyük çoğunluğunu geçirdikleri yerler araştırmanın konu bağlamında bir değişkeni olarak dikkate alınmıştır.

Konu bağlamında anlam kazanan veriler dikkate alındığında özellikle dört ve daha fazla çocuklu aile yapısını olumlu bulanların, dolayısıyla daha fazla çocuk isteyenlerin görece kır kökenlilerde daha fazla olduğu hem doğum yerleri ve hem de en çok yaşadıkları yer değişkenleri açısından gözlenen bir durumdur. İki-üç çocuklu aile yapısı konusunda kır/kent ayrımının çok belirleyici olmadığı da bir diğer önemli tespittir. Çocuksuz, sadece karı-kocadan oluşan aile yapısıyla tek çocuklu aile yapısı konusunda bireylerin kır-kent doğumlu olup olmamalarının veya en çok kırdan-kentte yaşamalarının belirleyici olmadıkları gözlenmektedir.

Aile yapısıyla ilgili bir başka tespit, katılımcıların *kendi ailelerini nasıl tanımladıklarıdır*. Alınan cevaplara göre ailelerin %75,7 çekirdek, %24,3 geniş aile niteliğindedir (Şekil-3.3).

ŞEKİL –3.3. Katılımcıların Aile Yapıları (%)

Bu sonuç *yaş, okur-yazarlık durumu, yaşanan yer* gibi değişkenler açısından da doğrulanmış görünüyor. Üstelik bu sonuç aşağı yukarı çeyrek yüzyıldır yapıla gelen aile araştırmaları sonuçlarıyla uyumlu gözüküyor. Ancak burada tartışılacak bazı noktalar yok değil. Bir kere burada katılımcıların çekirdek-geniş aile ile anladıkları şeyin literatürle ne oranda örtüştüğü konusu belli değildir. Çünkü Türkiye'deki aile yapısının %75'inin çekirdek olduğu biçimsel olarak doğru olsa bile, aile yapımız işlevsel açıdan tam anlamıyla çekirdek sayılmayabilir. Zira ailenin çekirdek niteliği toplumlara göre değişebilmekte, hatta çekirdek aile yapısı yerine göre literatürdeki anlamıyla *geniş aile* özelliği gösterebilmektedir. Bizim %75,7'lik çekirdek ailemizin de böylesi bir özellik taşıdığını, şeklen ya da sayısal olarak çekirdek ama işlevsel olarak geniş aile olduğunu söyleyebiliriz. ***Yaygın olarak bilindiği üzere bizdeki akrabalık ilişkileri çekirdek aileleri literatürdeki anlamıyla çekirdek olmaktan farklılaşmaktadır. Bir hanede yaşayan ve çocuklu veya çocuksuz özelliğiyle çekirdek görünen ailelerin önemli bir kısmı başta anne ve baba olmak üzere yakın akrabalarıyla güçlü bir ilişki içerisinde.***

TUİK'in araştırma bulguları bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. Kadın veya erkek olsun her ikisinin de ebeveynleriyle, kardeşleriyle, diğer akrabalarıyla ilişki düzeyleri %90'ın üstünde oranlarda olmak üzere *iyi* düzeyindedir (Tablo-3.1). Dolayısıyla özellikle zor zamanlarda işbirliğine girebilmekte, zorlukları elbirliğiyle aşma çabası göstermektedirler. Bu açıdan gerek aile krizlerinin veya gerekse toplumsal krizlerin yıkım yaşanmadan aşılabilir olması son derece önemlidir.

TABLO-3.1: Aile Fertleri ve Yakın Akrabalarla İlişkiler²⁶

Kadın	İyi (%)	Orta (%)	Kötü (%)
Çocuklar	97,7	2,0	0,4
Anne	97,0	2,2	0,8
Baba	94,6	3,5	1,8
Kardeşler	94,5	4,2	1,3
Diğer akrabalar	91,3	7,6	1,1
Eş	91,2	7,5	1,3
Eşin babası	89,3	7,0	3,7
Eşinin diğer akrabaları	88,6	9,2	2,2
Eşin kardeşleri	88,6	7,7	3,7
Eşin annesi	88,1	8,2	3,7
Erkek			
Çocuklar	97,3	2,3	0,5
Anne	96,1	2,9	0,9
Eş	94,7	4,8	0,5
Baba	93,2	5,1	1,8
Eşin annesi	92,2	5,4	2,4
Eşin babası	91,6	5,6	2,9
Eşin kardeşleri	91,2	6,6	2,2
Kardeşler	91,1	6,7	2,3
Eşinin diğer akrabaları	87,5	10,5	2,0
Diğer akrabalar	87,3	11,1	1,6

Tekrar araştırma bulgularına dönecek olursak; Serim Timur'un, tarihi eski olmakla birlikte, araştırmasındaki oranlar araştırmamız için birer karşılaştırma değeri olarak önem kazanmaktadır. Timur'un araştırmasına göre Türkiye'de ailelerin %60'ı *çekirdek*, %19'u *ataerkil geniş*, %18'i *geçici geniş* ve %8'i ise *parçalanmış eksik* aile tipi niteliğine sahiptir²⁷. Timur'un araştırmasına göre biraz daha yakın tarihli olan Koray Başol'un araştırmasına göre Türkiye'deki ailelerin²⁸ %60'ı *çekirdek*, %19'u *ataerkil geniş*, %13'ü *geçici geniş* ve %9'u ise *parçalanmış eksik* aile tipi niteliğine sahiptir. Başol, ailelerin %3'ünü ise bekârların birlikte yaşadığı, aralarında evlilik bağı olmayanların birlikte yaşamasıyla meydana gelen yapılar olduğunu belirtmektedir. Birsen Gökçe, Ankara gecekondularıyla ilgili araştırmasında ailelerin %72,7'sinin *çekirdek*, %10,9'unun *ataerkil geniş*, %8,2'sinin *geçici*

26 www.tuik.gov.tr

27 Timur, *Türkiye'de Aile Yapısı*, s. 3.

28 Başol, Koray, *Demografi (Genel ve Türkiye)*, İzmir, 1984, s. 143.

geniş, %8,2'sinin ise *parçalanmış-eksik* karakterli olduğunu tespit etmiştir²⁹. Kemal Kartal, Ankara gecekondularındaki aile yapısıyla ilgili olarak, söz konusu aile yapılarının %75'inin *çekirdek*, %25'inin de *diğer* aile yapılarında olduğu tespitinde bulunmaktadır³⁰. Vatandaş'ın *Trabzon'da Ailenin Yapısı ve Problemleri (Trabzon-Türkiye Karşılaştırması)* araştırmasına göre Türkiye'deki aile yapısının %75,9'u çekirdek, %24,1'i *geniş aile* özelliği gösterirken, Trabzon'daki aile yapısının %72,1'i çekirdek, %27,9'u *geniş aile* özelliği göstermektedir³¹. **Özen'in Soma Araştırmasının** bulgularına göre ise Soma köylerindeki ailelerin %49'u *çekirdek*, %51'i ise *diğer* aile yapılarından oluşmaktadır³². Önal Sayın, *Zonguldak Çevresindeki İşçi Ailelerinin Aile Yapıları* isimli araştırmasında ailelerin %26'sının *çekirdek*, %64'ünün baba soyuna dayalı *geniş aile*, %2'sinin anne soyuna dayalı *geniş aile*, %7'sinin *geçici geniş aile*, %1'nin de başka yapılı aile olduğunu tespit etmiştir³³. TUIK'in yakın zamanlı tespitlerine göre, Türkiye'deki ailelerin %80,7'si *çekirdek*, %13'ü *geniş aile*, %6'sı ise *tek kişilik hane* niteliğindedir³⁴.

Merter'in Malatya köylerinde yaptığı araştırma kırsaldaki aile yapısı hakkında bilgi sağlaması açısından önemlidir. Bu aynı zamanda araştırmamızın verileri için bir karşılaştırma değeri olarak anlam kazanabilecek bilgilerdir. Merter'in araştırmasına göre³⁵ çekirdek ailenin Malatya köylerindeki oranı %65,7, *büyük ailenin* oranı ise %34,3'tür. Merter, araştırmasında *büyük aileyi* geniş aile olarak isimlendirmiş ve iki grupta incelemiştir. Merter'in araştırma bulgularına göre ataerkil geniş ailenin oranı %23, geçici geniş ailenin oranı ise %11,3'tür. Merter, *ataerkil geniş aile* ile ilgili olarak *aile reisi*, *aile reisinin eşi*, *evli oğulları*, *evli oğullarının eşleri ve çocuklarından ve aile reisinin evlenmemiş erkek ve kız çocuklarından oluşan aile biçimi* tanımını verdikten sonra Serim Timur'un *Türkiye'de Aile Yapısı* isimli araştırmasına atfen *geçici geniş aile* olarak *aile reisinin kendisi*, *eşi*, *çocukları*, *aile reisinin anası*, *babası*, *bekâr kardeşleri veya karısının bu tür yakınları ya da her ikisinin de diğer akrabalarının bir arada yaşamasından oluşan aile biçimidir*³⁶ tanımını yapmaktadır.

Elbette ki bir aileyi *büyük* yapacak en önemli faktör büyük anne ve baba gibi aile büyüklerinin ailede yer almalarıdır. Çoğu zaman üç kuşağın birlikte yaşadığı büyük/geleneksel ailede

29 Gökçe, B., *Gecekondu Gençliği*, Ankara, 1976, s. 73.

30 Kartal, K., *Kentleşme ve İnsan*, Ankara, 1978, s. 56.

31 Vatandaş, C., *Trabzon'da Ailenin Yapısı ve Problemleri*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları, Trabzon, 2008, s. 144.

32 Özen, S., *Sanayi Kasabasında Yaşam Biçimi ve Aile Yapısında Meydana Gelen Değişmeler-Soma Örneği*, İzmir, 1991, s. 130.

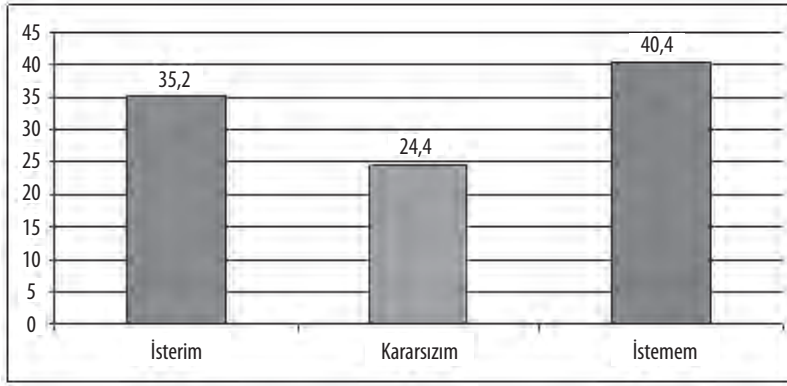
33 Sayın, *Aile Sosyolojisi*, s. 162.

34 www.tuik.gov.tr

35 Merter, F., *1950- 1988 Yılları Arasında Köy Ailesinde meydana Gelen Değişmeler (Malatya Örneği)*, T. C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayını, Ankara, 1990, s. 131.

36 Merter, F., *Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler*, s. 27.

büyük anne ve babalar önemli bir konuma sahiptirler. Araştırma kapsamında katılımcılara *Anne ve baba gibi aile büyüklerinin de sizinle aynı evde yaşamasını ister misiniz?* sorusu yöneltilmiştir (Şekil-3.4). Katılımcıların büyük çoğunluğu (%40,4) anne-baba gibi aile büyükleriyle aynı evde yaşamayı istemediğini ifade etmiştir. Kararsızlık içerisinde olanların oranı da azımsanmayacak kadar çoktur (%24,4).

ŞEKİL -3.4: Anne ve Baba Gibi Aile Büyükleriyle Birlikte Yaşama İsteği (%)

Hiç kuşkusuz bu, aile yapımızın ve aile kurumumuzun işlevinin değişimi açısından önemli bir bulgudur. Bu durumda ailenin sosyo-ekonomik düzeyinin belirleyici bir faktör olacağı düşünülebilir. Ancak araştırma verileri söz konusu durum açısından incelendiğinde ailelerin sosyo-ekonomik düzeylerinin farklı olmasının aile büyükleriyle aynı evde yaşama istek veya isteksizliğinde etkili bir değişken olmadığı tespit edilmiştir. Bunun ayrıca daha bir önemli tespit olarak anlam kazandığı kanaatindeyiz.

Nüfus Planlaması ve Toplumun Geleceği Problemi

Mevcut veya istenen çocuk sayısı, elbette ki sadece bireyleri veya aileleri ilgilendiren bir konu değil, onlardan da önemlisi ve hatta çok daha fazlasıyla toplumu ilgilendiren bir konudur. Zira toplumun sürekliliği ancak yeni nesillerin varlığıyla mümkün olabilmektedir. Bu ise doğum oranının ölüm oranından yüksekliğiyle gerçekleşmektedir. Eğer doğum oranı ölüm oranına eşit veya az ise nüfus kendisine yenileyememekte ve toplum yok olma sürecine girmektedir. Bugün Batı Avrupa ülkelerinden birçoğunun karşı karşıya olduğu en önemli problemlerden birisi budur.

Gelişmekte olan 60 ülkede 1990'dan beri çeşitli aralıklarla yürütülen Dünya Doğurganlık Araştırması (WFS), toplam doğurganlık hızının söz konusu ülkelerde önemli değişiklik

gösterdiğini ortaya koymuştur. Vietnam'da 2,3 olan doğurganlık hızı Nijer'de 7,2 ile en üst düzeye çıkmaktadır. Türkiye, bu grubun düşük doğurganlık hızına sahip ülkeleri arasında yer almaktadır. Her bir kuşağın kendi yerine geçecek çocuğa sahip olma oranı diye tanımlanabilecek olan nüfusun yenilenmesi, ölüm oranı nispeten daha düşük olan endüstrileşmiş ülkelerde 2,1 iken, gelişmekte olan ülkelerde (ölüm oranının yüksekliğine göre) 2,5–3,3 arasında değişmektedir. Bu oranın altında kalan toplam doğurganlık oranı, coğrafya dışarıdan yeterince göç almaz ise uzun vadede nüfus yaşlanması ve nüfus kaybı gibi problemlere yol açmaktadır.

Türkiye'nin son 40 yılında doğurganlık hızında önemli değişim yaşanmıştır. Baskın durum doğurganlık hızının düşüşü yönündedir. 1963'te 6,3 olan toplam doğurganlık hızı, 1973'te 4,7'ye, 1980'de 3,4'e, 2000 yılında 2,5'e, 2003'te 2,2'ye gerilemiştir. Bu da eğer mevcut Anayasa dikkate alınırsa beklenen bir durumdur. Çünkü mevcut Anayasa'da (41. madde) *nüfus planlaması* devletin bir sorumluluğu olarak dile getirilmekte ve nüfus planlaması *az çocuk* olarak anlam kazanmaktadır. ***Nüfusunu yenileyememe problemiyle karşı karşıya gelmek üzere olan Türkiye'de nüfus planlamasının ailelerin daha az çocuğa sahip olmalarını sağlamak biçiminde anlaşılması ve uygulanması son derece manidar bir durumdur. Mevcut anayasada ve uygulamalarda aile planlaması olmazsa olmaz bir sorumluluk olarak düşünülürken maalesef toplumun sürekliliği hiç dikkate alınmamaktadır.***

Doğurganlık hızı, çok sayıda demografik ve sosyo-ekonomik etmenin etkisini yansıtan bir göstergedir. Doğurgan çağdaki kadının sosyal statüsü, eğitim düzeyi, çocuğa bakışı ve beklentileri yanında, gelir düzeyi, evlenme yaşı, örf/adet/inanışlar, aile planlaması ve doğum kontrolü yöntemlerine erişebilme, tıbbi teknoloji düzeyi, çocuğun ekonomik maliyeti, erkek çocuk tercihi, hane halkının sosyal statüsü gibi çok sayıda değişkenin doğurganlık hızlarına etki ettiği bilinmektedir. Doğurganlığı doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen söz konusu etmenler, bir olgular yumağı oluşturmaktadır. Örneğin, göçlerin beslediği kentleşme, eğitim düzeyinde artışa, kadının tarım dışı sektörlerdeki istihdama katılışına ve daha geç evlenmesine yol açmaktadır. Ailenin özellikle kadının ekonomik ve sosyal statüsündeki iyileşme, çocuğa bakışı değiştirdiği gibi aile plânlamasında farklı yaklaşımlara da yol açmaktadır. Çünkü kentte yaşayan, daha iyi eğitim fırsatları yakalayabilen ve kentsel faaliyetlerde çalışma hayatına katılan kadınların yeni konumları, daha az çocuğa sahip olmalarını teşvik etmekte, dolayısıyla doğum kontrol yöntemlerine ve ana/çocuk sağlığı hizmetlerine daha etkin şekilde yönelmelerini gerektirmektedir. Sonuçta bu ve benzeri bileşenler sayesinde, doğurganlıkta hızlı bir düşme yaşanmaktadır. 1998 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması'ndan elde edilen sonuçlar da yukarıdaki düşünceleri destekler niteliktedir. İlk evlenme yaşı tüm kadınlar için kırsal yerleşmelerde 18,9, kentsel yerleşmelerde 19,8'dir. Çiftlerin aile plânlamasını onaylama eğilimi kırsal kesimde %72,6 iken, kentte yaşayanlarda bu oran %83,6'ya çıkmaktadır. Gebeliği önleyici yöntem kullanımı kentlerde %66,7, kırlarda %58,1'dir.

Ailede Otorite

Aile yapısıyla ilgili önemli konulardan birisi de otorite ile ilgilidir; yani öncelikle ailede kimin sözünün geçtiğiyle ilgilidir. Otorite, birliktelikten doğan grup gücünü temsil eden, bu gücü kullanan kişidir. Otorite doğal olarak diğer üyelerden daha etkin bir konuma sahiptir. Esasen otorite bir başkasının davranışı üzerinde etkili olup mevcut davranışı değiştirebilme yeteneğidir. Literatürde her ne kadar bir ayırım yapılmıyorsa da biz söz konusu etkinliğin maddi ve manevi iki boyutunun olduğunu belirtip, manevi olanını *otorite*, maddi olanını ise *iktidar* olarak niteleyebiliriz. İşin gerçeği ikisi arasında bir ayrışma sıklıkla yaşanmakta ve yaygın bir durum olduğu üzere yerine göre iktidar erkekte, otorite kadın/annede olabilmektedir. Ancak ne var ki problem çoğu kere erke indirgenmekte ve öyle tartışılmaktadır.

Her sosyal grup gibi ailede de bir yönetici, son sözü söyleyen bir *yetkili* bulunmaktadır. Söz konusu yetkili, yaygın bir tarzda *aile lideri*, *aile reisi*, *aile başkanı* gibi sözcüklerle anlatılmaktadır. Esasen ailenin de sonuç itibarıyla farklı statü ve rollere sahip bireylerin oluşturdukları bir küçük grup olduğu düşünülürse bu rol ve statülerin en önemlilerinden birisinin aile reisliği olduğunda şüphe yoktur. Aile reisi genel olarak, ataerkil aile yapılarında erkek, anaerkil ailelerde kadındır. Aile reisi ikametgâh seçme, aile mülkünü temsil etme, soyu kendine nispet etme haklarına sahiptir. Ancak günümüz araştırmalarında ailede otorite kavramı basitleştirilmekte ve daha çok da güncel hayatla ilgili kararlarda etkinlik olarak alınmaktadır.

Genel bir kanaate göre geleneksel aile yapımızda kadına fazla iş düşmemektedir. Ancak bu yargı eksiktir, çünkü bugün modernleşmiş kabul edilen ailemizde de genelde otorite erkeğe aittir, yani nihai sözü o söylemektedir. Bununla birlikte geleneksel aile yapımızda durum daha başka seyretmektedir. Geleneksel aile yapımızda şöyle bir otorite sıralamasının izlendiğini söyleyebiliriz: En yaşlı erkek üye, büyük oğul, en yaşlı kadın. Günümüzde eşitlikçi otorite söylem ve davranışlarının ön plana çıkmasına da bağlı olarak çekirdek niteliği taşıdığı kabul edilen ailemizde kadının kararlara katılımı her geçen gün biraz daha artmaktadır³⁷. Ancak bu artışın feminist bir anlayışa göre şekillendiği ve aile içinde çatışmalara yol açtığı da yaygın olarak bilinen bir durumdur.

Geleneksel aile yapımızda her ne kadar erkek reis konumunda ise de gerçekte *reis muhakkak erkek olmalıdır* anlayışının egemen olmadığı da açıktır. Geleneksel aile yapımızda dışarıya karşı erkek reis konumunda görünmekle birlikte aile içi ilişkilerde kadının reisliğe görünümüyle değil, işleviyle sahip hale geldiği bilinmektedir. Ancak tüm bunlara rağmen biçimsel aile reisliği ortama, özel veya genel şartlara göre değişim gösterebilmektedir.

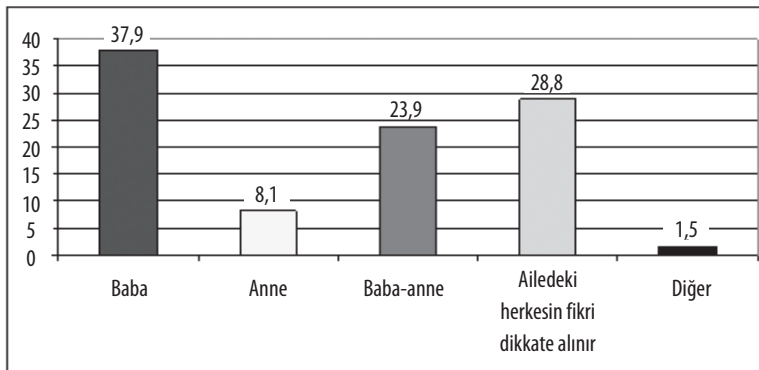
37 Timur, S., *Türkiye'de Aile Yapısı*, s.103.

Yani farklı şartlarda aile üzerine nihai sözü söyleyecek üye değişebilmektedir. Mesela erkek ve kadının çalış(a)madığı bir ailede çalışarak ailenin geçimini sağlayan çocuk fiili veya potansiyel reis durumuna gelmektedir. Söz konusu reislik dönüşümünün en önemli sebepleri şöyle sıralanabilir:

- *Gençlerin bilgilerinin gittikçe artması (çünkü modern teamülde bilgi güçtür),*
- *Yaşlı konumundaki babaların bilgilerinin önemsizleşmesi,*
- *Dış dünya ile etkileşimin fazla olması,*
- *Babanın gelir düzeyinin düşmesi ve başka aile üyelerinin de gelir sahibi olmaları.*

Bütün bunlar daha çok da geleneksel erkek/ baba otoritesini erozyona uğratmakta, böylece de bir otorite bölüşümü ortaya çıkmaktadır. Tartışılabilir olmakla birlikte Parsons'ın iddiasına göre çekirdek ailelerde karı-koca arasında iç bağımlılık artmakta, bu sürece bağlı olarak da otorite de ister istemez eşitlikçi hale gelmektedir ki mutlak olmasa da bu kural bizim ailemiz için de geçerli görünmektedir. *Medeni hukuk açısından da son düzenlemeleri takiben ailemiz reissiz hale getirilmiştir. Bu durum toplum mühendisliğinin bir gereği ve beklentisi olarak algılanmalıdır. Zira lidersiz grup olmaz ve aile en temel gruplardan birisidir. Hukuk aileyi lidersiz kabul etse bile her aile yapısının kendi liderine sahip olacağını bilimsel bir tespit olarak ifade edebiliriz.*

Bu genel bilgiler açısından araştırma verilerini dikkate aldığımızda mevcut aile yapımızda baba otoritesinin %38, anne otoritesinin %8, baba-anne ortak otoritesinin %24, belirgin bir otorite olmaksızın herkesin fikrinin sergilendiği bir reislik biçiminin ise yaklaşık %29 düzeylerinde olduğu tespit edilmektedir (Şekil-3.5). Burada katıksız baba otoritesinin (%38) çok yüksek olmadığı, diğer üyelerin göz ardı edilmediği görülüyor. Bu haliyle aile yapımız çoğu kere ortak kanaati toplayıp nihai sözü söyleyen esnek bir baba otoritesi nitelik taşımaktadır. Esasen bu durum yeni değil, tarihsel olarak var olan bir niteliğimizdir.

ŞEKİL -3.5: Ailede Otoritenin Temsilcisi (%)

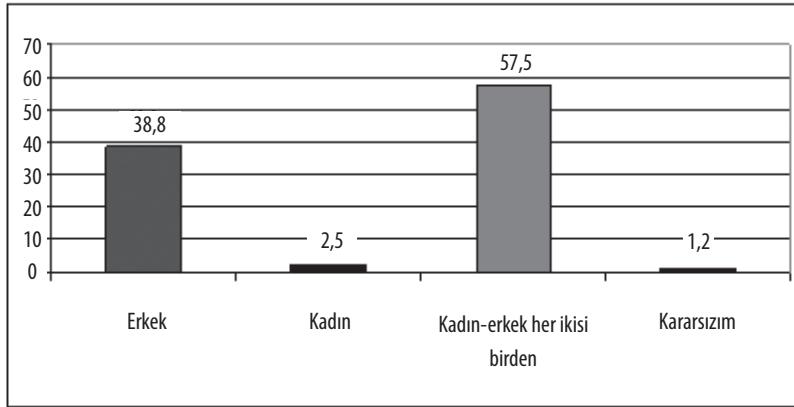
Eğitim seviyesinin yükselişyle baba otoritesi biraz daha azalıp, katılımın oranı biraz artmakla birlikte yaşanan yer, evlilik süresinin artışı ve cinsiyet değişkenleri açısından önemli bir farklılık gözlenmemektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere bu maddi ve öne çıkmış resmi otoritenin yanında pek çok sosyal birliktelikte olduğu gibi arka planda çoğu kere manevi ve gizil bir reislik de söz konusudur ki bu çoğu kere ailede kadına aittir. Örgüt sosyolojisinde *organigram* adı verilen bu tür liderlik ailemizde kadınla ilgili olarak yaşanan bir olgudur. Gerçekten de araştırmalar arka planda kadının etkin olduğunu göstermektedir ki bu durum geleneksel çekirdek ayırımının üzerinde bir vakıdır (Tablo-3.2).

TABLO-3.2: Ailede Otoritenin Temsilcisi ve Temsil Alanları ³⁸			
Türkiye	Erkek (%)	Kadın (%)	Aile fertleri beraber
Ev düzeninde	13,5	44,8	41,7
Alışveriş konularında	20,1	22,7	57,3
Komşularla ilişkilerde	15,7	21,0	63,2
Çocuklarla ilgili konularda	15,5	20,1	64,4
Ev seçiminde	29,1	17,2	53,8
Akrabalarla ilişkilerde	17,9	15,5	66,7
Tatil ve eğlence konusunda	18,6	12,1	69,3
Kent			
Ev düzeninde	10,2	47,6	42,2
Alışveriş konularında	14,9	25,9	59,2
Komşularla ilişkilerde	12,6	23,7	63,8
Çocuklarla ilgili konularda	11,6	21,6	66,8
Ev seçiminde	25,0	19,0	56,0
Akrabalarla ilişkilerde	14,6	17,1	68,4
Tatil ve eğlence konusunda	15,4	13,0	71,7
Kır			
Ev düzeninde	19,7	39,7	40,7
Alışveriş konularında	29,6	16,6	53,8
Komşularla ilişkilerde	21,6	16,2	62,2
Çocuklarla ilgili konularda	22,5	17,3	60,1
Ev seçiminde	36,5	13,9	49,6
Akrabalarla ilişkilerde	23,9	12,5	63,6
Tatil ve eğlence konusunda	24,6	10,5	65,0
TOPLAM	100,0	100,0	100,0

Evde söz sahibi olmak; son sözü söyleyen olmak eşler arası ilişkilerde ve bu ilişkiler sırasında yaşanan problemlerde belirleyici bir unsur olarak anlam kazanabilmektedir.

38 www.tuik.gov.tr

Bizim gibi toplumlarda erkeğin evin reisi olduğu anlayışı yaygın bir kabul görüyor olmakla birlikte modern aile yapısının oluşumu, ailenin işlevinde gerçekleşen değişimler, kadının ev dışı iş hayatına atılması gibi farklı faktörlerin etkisiyle söz konusu geleneksel anlayış önemli bir değişim geçirmektedir (Tablo-3.2). Araştırma dâhilinde katılımcılara *Sizce evin reisi kim olmalıdır?* sorusunu yönelterek yaygın anlayışın ne durumda olduğunu belirlemek istenmiştir. Araştırmanın söz konusu soru bağlamında elde edilen verilerinin genel sonucuna göre katılımcıların yarısından fazlası *evin reisi* konusunda cinsler üstü bir anlayışa sahip olduklarını göstermişlerdir; katılımcıların %57,5'ine göre *evin reisi kadın-erkek ikilisidir*. Buna karşılık evin reisi olarak *erkek* diyenlerin oranı %38,8'dir. Evin reisinin sadece *kadın* olması gerektiğini ifade edenlerin oranı son derece düşüktür: %2,5 (Şekil-3.6).

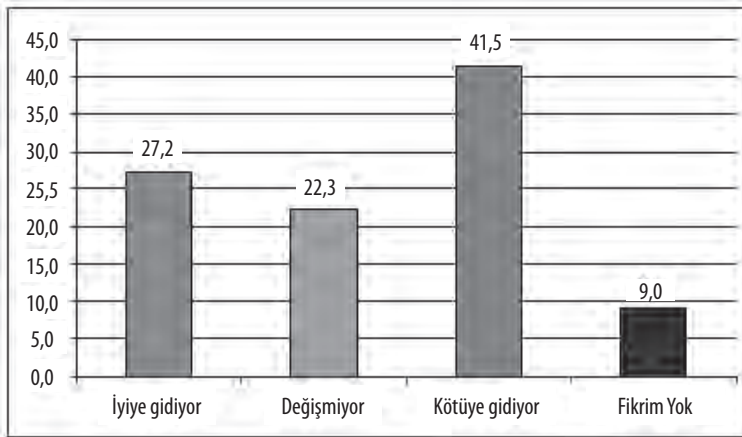

ŞEKİL -3.6: *Evin Reisi Kim Olmalıdır?* (%)

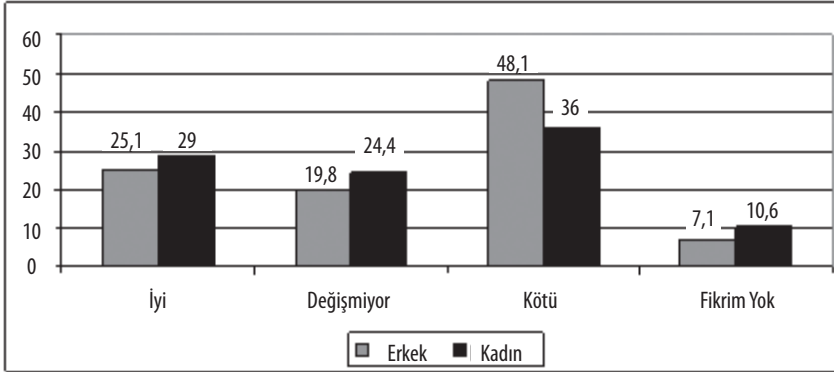
Araştırmanın *Sizce evin reisi kim olmalıdır?* sorusuyla ilgili verileri, farklı değişkenler açısından incelenecek olursa; katılımcıların cinsiyetlerinin *Sizce evin reisi kim olmalıdır?* sorusunun cevaplanış tarzında belirleyici bir değişken olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın erkek katılımcılarının %53,3'ü *Sizce evin reisi kim olmalıdır?* sorusuna *erkek* cevabını verirken, %44,6'sı *kadın-erkek; her ikisi de* cevabını vermiştir. Buna karşılık araştırmanın kadın katılımcılarının % 26,7'si *Sizce evin reisi kim olmalıdır?* sorusuna *erkek* cevabını verirken, %68,4'ü *kadın-erkek; her ikisi de*, %3,7'si ise *kadın* cevabını vermiştir. Buna göre erkeklerin çoğunluğu için ailenin reisi erkek olmalı, kadınların büyük çoğunluğu için ise reislik bir cinse ait olmamalı; her ikisi reisliği birlikte yürütmelidir. İlginçtir, katılımcıların yaşlarının, öğrenim düzeylerinin, ailelerinin sosyo-ekonomik durumunun, ailelerinin aylık gelir düzeyinin, öğrenim düzeylerinin, doğdukları veya en çok yaşadıkları yerleşim merkezinin niteliğinin, evlenme biçimlerinin, evlilik sürelerinin, evlilikten memnuniyet düzeylerinin *Sizce evin reisi kim olmalıdır?* sorusuna veriler cevaplarda belirleyici bir değişken olmadığı tespit edilmiştir.

Ailenin Gidişatı

Araştırmada, Türkiye'deki ailenin geleceğine ilişkin iki soru yöneltilmiştir. Bunlardan birisi en genel anlamıyla ailenin gidişatını ilgilendiren *Toplumun genelini dikkate aldığınızda ailenin gidişatını nasıl değerlendiriyorsunuz?* sorusu, diğeri ise daha özel bir faktör bağlamında konu edinilmiş olan *Sizce, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği gerçekleşirse aile yapımız bundan nasıl etkilenir?* sorusudur. *Toplumun genelini dikkate aldığınızda ailenin gidişatını nasıl değerlendiriyorsunuz?* sorusuna verilen cevaplar dikkate alındığında katılımcı grubun ve dolayısıyla insanımızın pek de ümitvar olmadığını tespit ediyoruz. Çünkü katılımcıların önemli bir kısmı (%41,5) *Toplumun genelini dikkate aldığınızda ailenin gidişatını nasıl değerlendiriyorsunuz?* sorusuna *kötüye gidiyor* cevabını vermiştir (Şekil-3.7). Erkeklerin kadınlara oranla daha kötümser olduğunu da tespit ediyoruz. Erkeklerin %48,1'i *kötüye gidiyor* cevabını verirken, kadınların %36'sı aynı görüşü dile getirmiştir. Buna karşılık kadınların %29'u *iyiye gidiyor* cevabını verirken, erkeklerin %25,1'i aynı cevabı vermiştir (Şekil-3.8). Katılımcıların yaşlarının, aile sosyo-ekonomik durumlarının, aile aylık gelirlerinin, mesleklerinin, öğrenim durumlarının, medeni durumlarının *Toplumun genelini dikkate aldığınızda ailenin gidişatını nasıl değerlendiriyorsunuz?* sorusunu değerlendirilme tarzında etkin bir belirleyici faktör olmadığı tespit edilmiştir. Buna karşılık katılımcıların en çok yaşadıkları yerin niteliğinin ailenin gidişatı ile ilgili görüşte kısmen etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Buna göre en çok köy/kasabada yaşamış olanlar ailenin gidişatı ile ilgili olarak daha iyimser bir kanaate sahip olmalarına karşılık, daha çok il merkezinde yaşamış olanlar daha kötümser bir görüşe sahiptirler. Bu da aile kurumundaki değişimin daha hızlı ve sosyal kontrol mekanizmasının görece zayıf olduğu il merkezlerinde gidişatın daha çok olumsuz boyutuyla algılandığını gösteren bir bulgu olarak anlam kazanmaktadır.

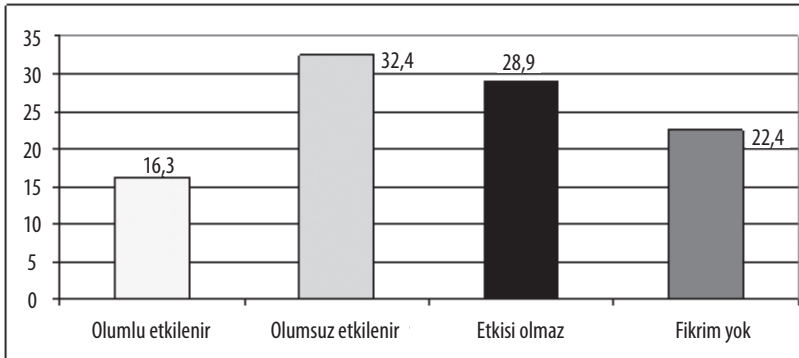

ŞEKİL -3.7: Ailenin Gidişatı (%)

ŞEKİL –3.8: Cinsiyete Göre Ailenin Gidişatı (%)

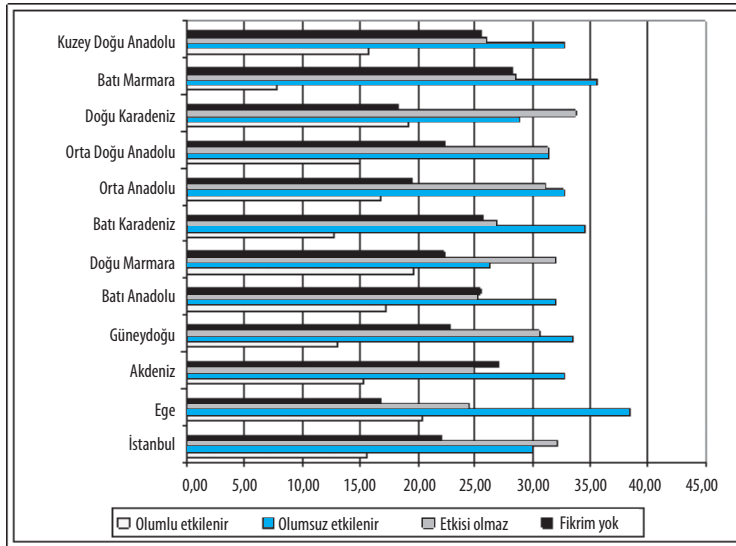
Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği birçok bakımdan ele alınmış bir sürecin ismi olarak anlam ve önem kazanmaktadır. Kuşku yok ki bir toplumun medeniyet/uygarlık daresi değiştirmenin yanı sıra bir başka topluma entegre olması birçok bakımdan önemli değişimlere ve dönüşümlere yol açar. Dolayısıyla Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği aile yapısı ve ailenin işlevleri açısından da titizlikle üzerinde durulması gereken bir durum/konu olarak anlam kazanmaktadır. Konu bağlamında katılımcılara *Sizce, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği gerçekleşirse aile yapımız bundan nasıl etkilenir?* sorusu yöneltilerek, katılımcıların tutum ve beklentileri belirlenmeye çalışılmıştır. Katılımcıların önemli bir kısmı (%32,4) Avrupa Birliği üyeliğinin Türkiye'nin aile yapısı ve ailenin işlevleri açısından olumsuzluklara neden olacağı kanaatine sahiptir (Şekil-3.9). Üyeliğin aile yapısı ve ailenin işlevleri açısından olumlu sonuçlara neden olacağını düşünenlerin %16,3'lük oranına karşılık, konu hakkında bir fikri olmayanların oranı görece yüksektir (%22,4). Üyelik sürecinden Türkiye'nin aile yapısının ve ailenin işlevlerinin etkilenmeyeceği düşüncesine sahip olanlar ise %28,9 gibi önemli bir orana sahiptirler.

ŞEKİL –3.9: Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyeliği ve Aile Yapısı (%)

Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğinin aile yapısı ve işlevleri üzerinde yol açacağı muhtemel etkilere ilişkin görüşler farklı değişkenler açısından incelendiğinde, katılımcıların cinsiyetlerinin Avrupa Birliği üyeliğinin aile yapımız üzerine etkileri konusunda farklılığa neden olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre hem *olumlu* (Erkek: %19,1, Kadın: %14) ve hem de *olumsuz* (Erkek: %35,8, Kadın: %29,6) görüşte erkeklerin oranı kadınlara göre daha yüksek olmasına karşılık, konu hakkında bir değerlendirmede bulunmayanların (*fikrim yok* cevabında) ise daha çok kadınlar olduğu gözlenmektedir (Erkek: %17,3, Kadın: %26,7).

Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğinin aile yapısı ve işlevleri üzerinde yol açacağı muhtemel etkilere ilişkin görüşler bölgelere göre incelendiğinde aileye ilişkin diğer bir çok konuda olduğu gibi bu konuda da bölgeler arasında anlamlı ve kayda değer bir farklılaşmanın bulunmadığı tespit edilmiştir (Şekil-3.10). Ancak buna rağmen bölgeler arasında kısmen de olsa bir farklılık bulunduğu da açıktır. Söz konusu farklılık bağlamında araştırma bulgusu incelendiğinde Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğinin aile yapısı ve işlevleri üzerinde olumsuz etkide bulunacağına ilişkin en yüksek eğilimin Ege, Batı Karadeniz ve Batı Marmara bölgelerinde bulunduğu gözlenmektedir. Bu oldukça manidar bir durumdur. Bu bölgelerin Türkiye'nin diğer bölgelere göre Batı'ya daha dönük bölgeler olması söz konusu manidarlığa sebep olmaktadır.

ŞEKİL-3.10: Bölgelere Göre AB Üyeliğinden Aile Yapımızın Etkilenmesi (%)

EVİLİK VE AİLE

- Evliliğin Anlamı
- Eşle Tanışma
- Evlenme Tarzı
- Evlenme Yaşı
- Eşten Memnuniyet
- Evlilikten Memnuniyet
- Başarılı Bir Evliliğin Gerekleri
- Yakın Akraba Evliliğine İlişkin Tutum ve Değerlendirmeler
- Sanal Ortamda Tanışıp-Evlenmek
- Ailedeki Ortam

Aile sosyolojisine göre aile; evlilik, ebeveynler, çocuklar, soy ve akrabalık gibi bir seri alt kurumsal birimlerden oluşur. Evlilik ise söz konusu kurumların en önemlilerinden birisidir. Genel olarak evlenme insan soyunu sürdürmek üzere iki ayrı cins arasında kurulan ve dolayısıyla cinsel ilişkiye ruhsat veren fiziki ve kültürel bir bağdır. Evlenme sayesinde, ailenin en temel nüvesi olduğu gibi, oluşan yapıdaki birçok işlevin gerçekleştirilebilmesinin meşruluk dayanağı da oluşmuş olmaktadır. Bunun için antropologlar, aile ile evlilik arasında ilkece bir ayırım yaparak, evlenmeyi bazen ailenin yerine geçebilen bir alt kurumsallaşma olarak nitelmişlerdir.

Evlenmeyle ilgili en önemli konular; evlenme yasakları, eş edinme ve eş seçme yolları, eş sayısı ve nihayet evliliğin sona ermesi demek olan ayrılmalar (boşanmalar). Gerçekten de insanlığın başından beri toplumlar, her kadının her erkekle gelişigüzel beraberliklerine izin vermemiş; kimin kiminle, nerede ve nasıl birlikte olabileceğine ve birlikte yaşayabileceğine ilişkin kurallar ortaya koymuşlardır. Bu kuralların başında gelen evlenme yasakları büyük önem taşımaktadır.

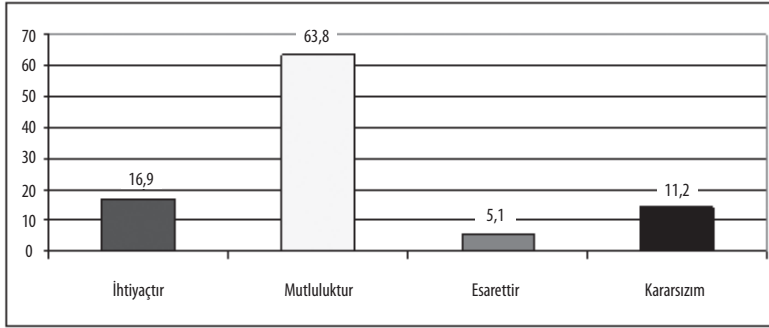
İfade edildiği üzere *evlilik oluşumunun iki temel bağı vardır: Fiziki bağ, kültürel bağ.* Fiziki bağ organik, cinsel bağdır³⁹. Kültürel bağ ise ailenin varlığının toplumca onaylanması ve ilan edilmesi yoludur. Toplumlarda bu yolun en tanınmış *nikâh* olarak bildiğimiz eylemdir. Hemen pek çok toplumda nikâh, ailenin meşruiyetinin en önemli gerekçelerinden birisidir. Esasen aileyi hayvanlar dünyasında gördüğümüz çiftleşmeden ayıran nokta da budur. Yani evlenme kültürel bir olgudur ve ekonomik, sosyal, yasal, ideolojik, psikolojik, belli iradi eylemleri içerir ve belli bir süreklilik taşır⁴⁰.

Evliliğin Anlamı

Araştırmanın konu dâhilindeki bazı bulgularına göz atmak gerekirse; *evlilik nedir*, sorusuna verilen cevaplar dikkate alındığında katılımcıların ekseriyetinin evliliği olumlu değerlendirdikleri anlaşılmaktadır. Evliliği *mutluluk* olarak tanımlayanların oranı %63,8, *ihtiyaç* olarak tanımlayanların oranı %16,9'dur (Şekil-4.1). Evliliği olumsuz değerlendirip *esarettir* diyenler % 5,1'de kalıyor ki genel anlamda sonuç ailemiz için önemli ve olumludur. Çünkü pek çok toplumda evlenmeye karşı yan çizmede gösterilen gerekçelerin başında evliliğin *esaret* olduğuna ilişkin bir iddia gelmektedir. Bizde evliliğin *esaret* olduğuna ilişkin görüş %5 gibi çok düşük bir düzeyde kalmaktadır. Bunun anlamı bizzat evli olan kişilerin evliliği bir cendere olarak görmedikleridir. Kararsızların (%14,2) çok yüksek olmayışı da yakın vadede evliliğe karşı olumsuz bir gelişmenin beklenmediğini göstermektedir. Esasen görüldüğü ve anlaşıldığı kadarıyla toplumumuzda evliliği geciktiren bekârların gerekçeleri onun bir esaret olarak görmeleri değil, evliliğin daha bir sorumluluk getiren ortamına girmeden yapılacak (kariyer) işlerinin bulunduğuudur.

39 Güvenç, B., *İnsan ve Kültür*, s.146.

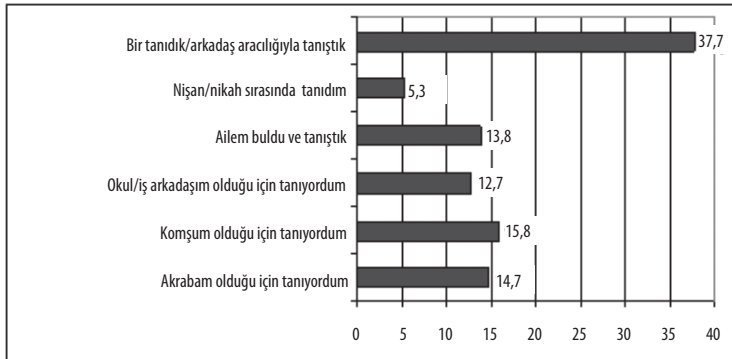
40 Havilland, A. W. vd., *Kültürel Antropoloji*, (çev. İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu), Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2008, s. 146.

ŞEKİL -4.1: Evliliğin Anlamı (%)

Eşle Tanışma

Şüphesiz evlilikle ilgili önemli problemlerden birisi eşle nasıl tanışıldığıdır. *Eşinizle nasıl tanıştınız?* sorusuna *bir tanıdık/arkadaş aracılığıyla* cevabı %37,7 ile ilk sırada yer almaktadır (Şekil-4.2). Burada dikkat çeken noktalardan birisi, akraba evliliklerinin yüksek düzeyde olduğu kabul edilen ülkemizde *akraba olduğum için tanıyordum* cevabının %17,7 gibi düşük düzeyde olmasıdır. *Komşum olduğu için, arkadaşım olduğu için ve ailem buldu tanıştık* şıkları birbirine yakın olarak %14 civarlarında seyretmektedir. Bu durum akraba evliliklerindeki düşüşe işaret ettiği gibi son üç şıkkı bir araya getirdiğimizde adayların bizzat tanışarak evlenmesi durumunun bir hayli yüksek olduğunu, yaklaşık iki evlilikten birisinde adayların bizzat tanışarak birbirleriyle evlendiklerini göstermektedir. Gerçi bunların bir kısmının yakın akrabalık çerçevesinde gerçekleşmiş olabileceği gibi en yüksek oran olan *bir tanıdık aracılığıyla* şıkkı da yerine göre tanışarak evlenme olarak değerlendirilebilir. Yani sonuç olarak evlilikler genelde belirgin bir tanışmanın sonunda gerçekleşmektedir.

ŞEKİL -4.2: Eşle Tanışma (%)

Burada dikkat çeken noktalardan bir diğeri de *bir arkadaş aracılığıyla tanıştık* oranının kadınlarda genel ortalama olan %37,7'nin üzerinde (%42,3) iken erkeklerde *ailem buldu* cevabının genel ortalamanın üzerinde ve aynı kategorideki kadınların iki katını geçmesidir.

Genç evlilerde *bir tanıdık aracılığıyla tanıştık* oranı yüksek iken, yaşlı evlilerde bu oran bir hayli düşüktür. Akraba tanışıklığı ise fakirlerde zenginlerden daha yüksek görünüyor. Yine okuryazarlık tanışarak evlenmeyi artırırken, yaşanan yer değişkeninde köyde ailenin bulunmuş olması genel ortalamanın bir hayli üzerindedir. Bu sonuçlarda modern gelişmelerin etkili olduğu söylenebilir.

Evlenme Tarzı

Evliliğe karar verilmesinde ve eş seçiminde kimin belirleyici olduğu, son sözü kimin söylediği dikkate alınacak olursa dört ayrı evlilik biçiminden bahsetmek mümkündür. Bunlardan ikisinde aile üyelerinin, özellikle de anne ve baba gibi aile büyüklerinin etkisi söz konusudur. Bu evlilik biçiminde ya aile bireyleri/büyükleri evlenecek bireylerin görüş ve düşüncelerini herhangi bir şekilde dikkate almadan evliliğe ve evlenilecek kişiye kendileri karar vermektedirler ya da evlenmesi düşünülen bireylerin görüş ve düşünceleri aile bireyleri/büyükleri tarafından alınmakla birlikte evliliğe ve evlenilecek kişiye yine kendileri karar vermektedirler. Genellikle *görücü usulü* olarak tanımlanan her iki durumun da birincisinde evlenecek bireyler kendileri hakkında karar verildikten sonra birbirlerini görüp-tanıtmaktalar ve hatta bu tarz evliliklerde evlenen bireylerin birbirlerini ancak nikâh veya gerdek gecesinde görme durumlarına da şahit olunabilmektedir. Ancak bu durumun özellikle zamanımızda son derece istisna hale geldiği de açıktır. *Görücü usulü* olarak tanımlanan bu evlilik biçiminin ikinci şekline gelince, evlenecek kişiler aile bireylerinin/büyüklerinin kararlarını takiben birbirlerini tanımakta ve bu tanıma daha çok da *nişan* olarak isimlendirilen bir süreçte gerçekleşmektedir. Fakat evliliğe aile bireyleri/büyükleri karar verdikleri için nişan döneminde evlilik kararından geri dönmek evlenecek bireylerin tercihlerinden çok, *çok önemli* olumsuz bir gelişmeye bağlı olarak yine aile bireylerinin/büyüklerinin kararlarıyla gerçekleşmektedir.

Diğer iki tarz evlilikte ise evliliğe ve evlenilecek kişiye ilişkin son sözü söyleyenler bizzat evlenecek bireylerin kendileridir. Bu evlilik türünde evlenme isteğinde olan bireyler evlenmeye kendi aralarında karar vermekte ama usulen aile bireylerinin/büyüklerinin iznini de almaktadırlar. Bu tarz evliliklerde aile bireylerinin/büyüklerinin çok belirgin ve ikna edici bir çekinceleri yoksa evlilik gerçekleşmektedir. Dördüncü tarz evlilik ise evlenmeye karar verenler evlenecek olan bireylerin bizzat kendileridir. Bu evlilikte evlenecek bireyler herhangi bir şekilde de olsa aile bireylerinin/büyüklerinin görüşlerini sormadan, onların dü-

şüncelerini almadan evliliğe kara vermekte ve evlenmektedirler. Bu evlilik haber niteliğinde de olsa aile bireyelerine bildirilmeden gerçekleştirilebildiği gibi, haber verilmesine karşılık aile bireyelerinin/büyüklerinin görüş ve düşünceleri alınmadan da gerçekleştirilebilmektedir.

Araştırmamızın bulgularına göre tamamen aile bireyelerinin/büyüklerinin istek ve kararıyla evlenenlerin oranı %34,9'dur (Tablo-4.1). Bu durum aile büyüklerinin evliliklerdeki geleneksel etkilerinin güçlü şekilde devam ettiğini göstermesi açısından ilginç ve önemli bir orandır.

TABLO-4.1: Evlenme Tarzı

	Sayı	(%)
Aile büyüklerinin kararıyla/Görüşüm alınmadan	1598	34,9
Aile büyüklerinin kararıyla/Görüşüm alınarak	491	10,7
Kendi kararımızla/Aile büyüklerinin onayıyla	1939	42,3
Kendi kararımızla/Aile büyüklerinin onayı alınmadan	370	8,1
Diğer	183	4,0
TOPLAM	4581	100,0

Evliliklerin %10,7'sinde ise aile büyüklerinin karar verme eğilimi içerisinde oldukları ancak kararlarını evlenme durumuyla karşı karşıya olan çocuklarının görüşlerini alarak verdikleri anlaşılmaktadır. Evlendirmeyi düşündüğü çocuğunun görüşünü öğrenen, düşüncesini alan ve buna bağlı olarak çocuğunun evlenmesine karar veren aile büyüklerinin oranı %42,3 oranına sahiptir. Konuya ilişkin diğer bazı değişkenler dikkate alındığında yaş düşüğe *görücü usulü* ile evlenme oranının azaldığı, buna karşılık aile büyüklerinin onayını da alarak evlenenlerin oranının arttığı anlaşılmaktadır. Örneğin 25-34 yaş grubundaki katılımcıların %26,8'i *Nasıl evlendiniz?* sorusuna *Aile büyüklerinin kararıyla/Görüşüm alınmadan* cevabını verirken, 55-64 yaş grubundaki katılımcıların % 53,9'u *Aile büyüklerinin kararıyla/Görüşüm alınmadan* cevabını vermiştir. Buna karşılık 25-34 yaş grubundaki katılımcıların %51,6'sı *Nasıl evlendiniz?* sorusuna *Kendi kararımızla/Aile büyüklerinin onayıyla* cevabını verirken, 55-64 yaş grubundaki katılımcıların % 22,4'ü ise *Kendi kararımızla/Aile büyüklerinin onayıyla* cevabını vermiştir.

Doğum yerinin de evlenme biçiminde etkili olan değişkenlerden birisi olduğu anlaşılmaktadır. Köy/kasaba doğumluların %42,4'ü *Nasıl evlendiniz?* sorusuna *Aile büyüklerinin kararıyla/Görüşüm alınmadan* cevabını verirken, il merkezi doğumluların %33,5'i *Aile büyüklerinin kararıyla/Görüşüm alınmadan* cevabını vermiştir. Buna karşılık Köy/kasaba doğumluların %33,2'si *Nasıl evlendiniz?* sorusuna *Kendi kararımızla/Aile büyüklerinin onayıyla* cevabını verirken, il merkezi doğumluların %50'si *Kendi kararımızla/Aile büyüklerinin onayıyla* cevabını vermiştir.

Katılımcıların evlilik süreleri gözden geçirildiğinde önceden evlenenlerde görücü usulü ile evlenme oranının görece daha yüksek ama aile büyüklerinin de onayını alarak evlenenlerin oranının ise yine görece daha düşük olduğu gözlenmektedir. Örneğin 2-3 yıldır evli olanların %20,5'i *Nasıl evlendiniz?* sorusuna *Aile büyüklerinin kararıyla/Görüşüm alınmadan* cevabını verirken, 31 yıl ve daha fazla süredir evli olanların %55'i *Nasıl evlendiniz?* sorusuna *Aile büyüklerinin kararıyla/Görüşüm alınmadan* cevabını vermiştir. Buna karşılık 2-3 yıldır evli olanların %64,9'u *Nasıl evlendiniz?* sorusuna *Kendi kararımızla/Aile büyüklerinin onayıyla* cevabını verirken, 31 yıl ve daha fazla süredir evli olanların %16,1'i *Nasıl evlendiniz?* sorusuna *Kendi kararımızla/Aile büyüklerinin onayıyla* cevabını vermiştir. Tüm bunlar evliliklerde evlenecek bireylerin iradelerinin daha fazla geçerli olduğu ama aile büyüklerinin de onayını alarak onların da tecrübe ve görüşlerinden yararlandığı evlilik kararının gün geçtikçe baskın hale geldiğini göstermektedir.

Bu süreçte okur-yazar olmayanların büyüklerin kararıyla evlendirilmesi %56 gibi yüksek bir oranda bulunmasına rağmen, eğitim seviyesi yüksek olanların evliliğinde bile ortak karar %60'ları bulmaktadır. Daha da önemlisi sırf kendi kararıyla evlenen lisans ve lisansüstü öğrenim sahibi kişilerin oranının %12'lerde kalması, bir sosyal gerçeğimizi göstermektedir. Yani burada da modern öngörülere göre değil, kendimize özgüliklerde bir çizgide seyretmekteyiz. Dikkat çekicidir ki evliliğin daha çok kişisel tercih ve büyüklerin kararıyla gerçekleştiğine ilişkin kural cinsiyet, aileden memnun kalma düzeyi, evliliğin dini nikâhla gerçekleşmemesi, mali durum gibi değişkenlerde de önemli bir farklılık göstermemektedir. Yani genel oranlar bütün bu değişkenlerde geçerliliğini koruyor. Burada ilk bakışta geleneksel çizgi ağırlığını sürdürüyor gibi bir genelleme yapılabilir ise de kişisel tercih ve aile onayı gibi iki yolun birleştirilmesi aile yapımızın şablon dışı bir kendine özgülüğünü göstermekte ve bazı *modern toplumların ailelerine göre daha istikrarlı oluşunu açıklayıcı ipuçları vermektedir*. Çünkü ortak karar vermek yeni aileye arkadan bir potansiyel destek sağlamakta bu da istikrara olumlu katkıda bulunabilmektedir.

Evlenme tarzı ile olgusal özellikler arasındaki ilişki muhakkak ki önemlidir. Bu nedenle söz konusu ilişki açısından bazılarını değindik. Ancak daha da önemlisi evlenme tarzı ile diğer duygusal veya işlevsel özellikler arasında ilişki bulunup-bulunmadığının tespiti olduğunu düşünüyoruz. Bu bağlamda araştırma verileri gözden geçirildiğinde evlenme tarzı ile eşin rahatsız olunan özellikleri arasında önemli bir ilişki bulunduğu anlaşılmaktadır. Eşinin *kendisine değer vermemesinden* en üst düzeyde rahatsız olanların (%35,9) *aile büyüklerinin kararıyla/kendisinin görüşü alınmadan* evlenenler olduğu tespit edilmektedir.

Eşinin kendisine değer vermemesinden rahatsız olanların genel ortalaması %29,4'tür. Evlenme tarzı ile kızının kendisine haber vermeden evlenmesini *kesinlikle kabul etmeyeceğini* en üst düzeyde (%32,4) ifade edenler de *aile büyüklerinin kararıyla/kendisinin görüşü alın-*

madan evlenenler olduğu tespit edilmiştir. Kızının gizlice evlenmesinden rahatsız olan ve bu durumu kabul etmeyeceğini belirtenlerin genel ortalaması %25,8'dir. Yine araştırmanın ilginç bir bulgusu olarak babasının fiziksel şiddetine en çok muhatap olanların *aile büyüklerinin kararıyla/kendisinin görüşü alınmadan evlenenler* (%38,3) ile *aile büyüklerinin kararıyla/kendisinin görüşü alınarak evlenenler* (%48,8) olması dikkat çekicidir.

Evlenme Yaşı

Aile yapısıyla ilgili problemlerden bir diğeri *evlenme yaşıdır*. Araştırmanın bulgularına göre Türkiye genelinde evlenme yaşının aritmetik ortalaması 4,03'tür. Bu ise 21–22 yaş grubu bölümünün sonlarına yakın bir kısmı, yani 22 yaşı işaretlemektedir. Bu konuda diğer bazı araştırmaların bulguları da birer karşılaştırma değeri olarak önemlidir. Vatandaş'ın *Trabzon'da Ailenin Yapısı ve Problemleri (Trabzon-Türkiye Karşılaştırması)* araştırmasının bulgularına göre⁴¹ Türkiye genelinde evlenme yaşının aritmetik ortalaması 3,95'tir. Trabzon ailesinde evlilik yaşının aritmetik ortalaması ise 3,85'dir. Bunlar ise bu araştırmanın bulgularıyla tam uyumlu olacak şekilde 21–22 yaş grubu bölümünün sonlarına yakın bir kısmı, yani 22 yaşı işaretlemektedir. Timur'un *Türkiye'de Aile Yapısı* isimli araştırmasına göre kadınların evlilik yaş ortalaması 17, erkeklerin evlilik yaşı ortalaması 22'dir⁴². Timur'un araştırma bulgularına göre bölgeler ölçeğinde kadınların evlilik yaşının en düşük olduğu bölge 16,3 ile Doğu Anadolu, en yüksek olduğu bölge ise 17,8 ile Batı Anadolu'dur. Erkekler için evlilik yaşı ortalamasının en düşük olduğu bölge 20,9 ile Karadeniz, en yüksek olduğu bölge ise 21,8 ile Akdeniz'dir⁴³. Başol'un araştırmasına göre⁴⁴ Türkiye'de erkeklerin evlenme yaş ortalaması 21, kadınların ise 18'dir. Kırsaldaki evlenme yaşı kentlere göre daha düşüktür. Kağıtçıbaşı'nın tespitlerine göre ise⁴⁵ Türkiye'de kadınların %52'sinin evlenme yaşı 15–17, geriye kalan kadınların %29'unun ki 18–20, %16'sının ki 15'den küçük olmasına karşılık, %2'sinin evlilik yaşı 24–26, %1'nin evlilik yaşı ise 26'nın üzeridir. *Türk Köyünde Modernleşme Eğilimleri*⁴⁶ isimli araştırmada evlilik yaşı ortalaması kadınlarda 16,9, erkeklerde 20,6 olarak tespit edilmiştir. Özen'in Soma köylerinde gerçekleştirdiği araştırmaya göre, katılımcıların %59'unun evlilik yaşı 22–24, %24'nün evlilik yaşı 25–27'dir. %9'u ise 19–21 yaşlarında evlenmiştir⁴⁷.

41 Vatandaş, C., *Trabzon'da Ailenin Yapısı ve Problemleri (Trabzon-Türkiye Karşılaştırması)*, s. 111.

42 Timur, *Türkiye'de Aile Yapısı*, s. 94.

43 Timur, *Türkiye'de Aile Yapısı*, s. 97.

44 Başol, *Demografi*, s. 140.

45 Kağıtçıbaşı, Ç., "Türkiye'de Çocuğun Değeri, Kadının Rolü ve Doğurganlığı", *Türk Toplumunda Kadın*, (Der. Nermin Abadan), Ankara, 1969, s. 92.

46 Tuğaç, *Türk Köyünde Modernleşme Eğilimleri Rapor-1*, s.112.

47 Özen, *Sanayi Kasabasında Yaşam Biçimi...*, s. 134.

Araştırmamızın *Evlendiğinizde kaç yaşındaydınız?* sorusuna %32.6 ile en büyük oran 23–26 yaşlarına aittir (Tablo-4.2). Ancak evlenme yaşı genelde toplam %70 civarındaki bir ortalamayla, 19–26 arasında toplanmaktadır. 19 yaş altı %19,3, 26 yaş üstü de yaklaşık %14,3'tür. Rakamlardan hareketle geleneksel evlenme yaşı anlayışının etkinliğinin sürdüğü söylenebilir. Şüphesiz evlilik yaşını yükselten en önemli nedenlerden birisi öğrenim durumudur. Lisans ve lisansüstü öğrenim görmüş kişilerde 23 yaşından önceki evlilik %20 civarında kalırken 23 yaş üstünde oran %35 kadar çıkmaktadır. Şüphesiz yaşanan yerin köy veya kent olması da evlenme yaşında etkili olmakta; evlilik köylerde mümkün olduğunca daha erken, kentlerde daha geç gerçekleşmektedir. Halkın deyişiyle *görenek* görmezlikten gelinmemektedir.

TABLO-4.2: Evlenme Yaşı

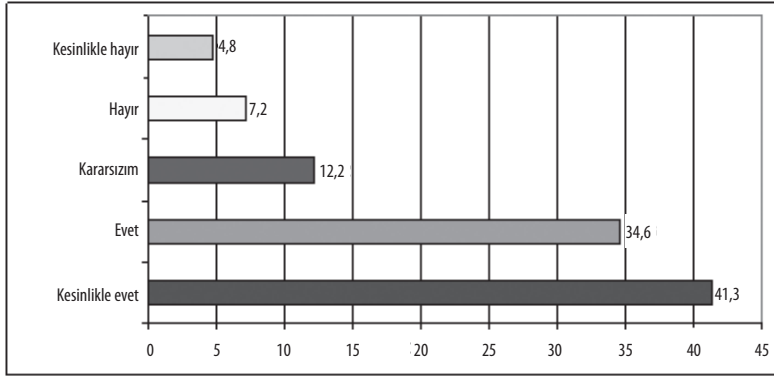
	Sayı	(%)
16 ve altı	267	5,8
17–18	617	13,5
19–20	858	18,8
21–22	684	15,0
23–26	1490	32,6
27–30	437	9,6
31–35	155	3,4
36 ve üstü	60	1,3
TOPLAM	4568	100,0

Erken veya geç evlenme cinsiyete göre de değişmekte, kadınlar erkeklere göre daha erken evlen(diril)mektedir. Kadınlarda en geniş dilim %23,6 ile 19–20 yaşlarında toplanırken, aynı durum erkeklerde %39,4 ile 23–26 yaşlarında gerçekleşmektedir. Yine araştırma verileri evliliğinden memnun olmayanların önemli bir kısmının erken evlendirilenler arasında çıktığına işaret etmektedir.

Eşten Memnuniyet

Evliliğin üzerinden belirli bir süre geçmiş olmasına rağmen, eğer evlenilen ilk günlere dönülse yine aynı eşle evlenilip evlenilmeyeceğinin bilinmesi, yürütülen evliliğin niteliğini anlamaya önemli katkı sağlamaktadır. Bu nedenle katılımcılara *eğer imkân olsa da evlendikleri güne dönseler yine mevcut eşleriyle evlenmek isteyip istemeyecekleri* sorusu yöneltilmiştir. Araştırmaya katılanların yarısı yakın kısmı (%41,8) *kesinlikle evet* cevabını verirken, %34,6'lük kısmı ise *evet* cevabını vermiştir (Şekil-4.3).

Bu açıdan katılımcıların yaklaşık $\frac{3}{4}$ 'ü mevcut eşiyile evliliğinden memnuniyetini dile getirmiş olmaktadır. Veriler katılımcıların cinsiyetlerine göre incelendiğinde eşten memnuniyet konusunda kadın ve erkeklerin farklı tutum ve tavırlara sahip oldukları tespit edilmektedir. Genel bir değerlendirmeyle, erkekler eşlerinden daha memnundur; erkeklerin %45,5'i *Eşinizle evlenmediğiniz zamana dönme imkânınız olsa yine şu andaki eşinizle mi evlenirdiniz?* sorusuna *kesinlikle evet* cevabını verirken, kadınların %38'i *kesinlikle evet* cevabını vermektedir. Erkeklerin %5,7'si *hayır*, %2,8'i ise *kesinlikle hayır* cevabını verirken, kadınların ise %8,4'ü *hayır*, %6,4'ü ise *kesinlikle hayır* cevabını vermiştir.

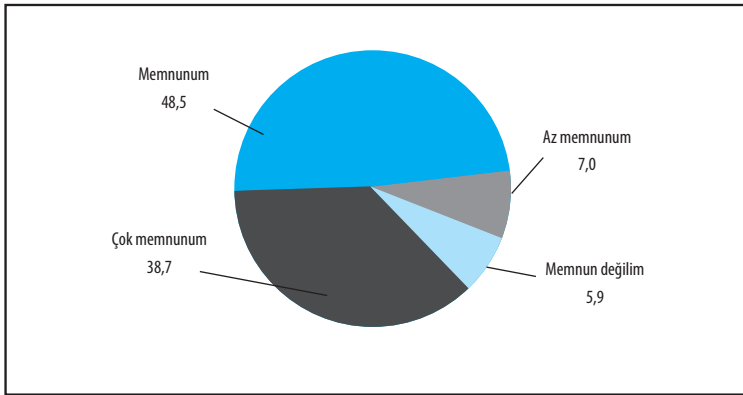
ŞEKİL-4.3: Eşinizle Evlenmediğiniz Zamana Dönme İmkânınız Olsa Yine Şu Andaki Eşinizle mi Evlenirdiniz? (%)

Eşten memnuniyet ile eşten boşanmayı düşünme sıklığı arasında güçlü sayılabilecek bir ilişki bulunmaktadır. *Tüm evlilik sürenizi düşündüğünüzde eşinizden boşanmayı hiç düşündünüz mü?* sorusuna *her zaman* cevabını verenlerin %58,2'si, *ara sıra* cevabını verenlerin %13,7'si *Eşinizle evlenmediğiniz zamana dönme imkânınız olsa yine şu andaki eşinizle mi evlenirdiniz?* sorusuna *kesinlikle hayır* cevabını vermişlerdir. Buna karşılık *Tüm evlilik sürenizi düşündüğünüzde eşinizden boşanmayı hiç düşündünüz mü?* sorusuna hiçbir zaman cevabını verenlerin %0,6'sı *Eşinizle evlenmediğiniz zamana dönme imkânınız olsa yine şu andaki eşinizle mi evlenirdiniz?* sorusuna *kesinlikle hayır* cevabını vermiştir. Bu da beklenen bir durumdur. Benzer durum evlilikten memnuniyet ile eşten boşanmayı düşünme değişkenleri arasında da gözlenmektedir. Elbette ki bu da beklenen bir durumdur.

Evlilikten Memnuniyet

Genel olarak düşündüğünüzde evliliğinizden memnun musunuz? sorusuna *memnunum* ve *çok memnunum* diyen katılımcıların toplam oranı %87, *memnun olmayanlar* veya *tereddütlü* bu-

lunanlar sadece %13 tür ki bu durum ailemiz açısından önemli bir sonuçtur (Şekil-4.4). Evliliğinden memnun olmayanlar arasında kadınların oranı (%15,3) erkeklerin oranından (%9,8) daha yüksektir. Bunda kadınların maddi imkânsızlığı ve ailede etkinlik seviyesinin düşük olması etkili olabilir. Yine yaş ilerledikçe daha önce de belirttiğimiz gerekçelere bağlı olarak memnuniyet azalmakta, zengin veya geliri yüksek olan kimselerde ise aileden memnun olma düzeyi yükselmektedir. Yaşanan yer ve yaş değişkenlerinde ise önemli bir farklılık görülmemektedir.

ŞEKİL –4.4: Evlilikten Memnuniyet (%)

Burada katılımcılara yöneltilmiş bulunan *Evlendiğiniz zamana dönme imkânınız olsa yine şu andaki eşinizle evlenir misiniz?* şeklindeki farklı bir soruya katılımcıların %76'sı *evet* ve *kesinlikle evet* cevabı vermektedirler ki bu durum (bak: Şekil-4.3) yukarıdaki memnuniyet sonuçlarını pekiştirmektedir. %12'lik *kararsızların* dışında *hayır* ve *kesinlikle hayır* diyenlerin oranı %12 gibi düşük bir seviyede kalmaktadır.

Başarılı Bir Evliliğin Gerekleri

Evlilik, bir kadınla bir erkeğin yeni bir aile meydana getirmek üzere kurduğu ilişkiler bütünüdür. Erkekle kadının bu birliği sürdürebilmeleri için, tüm yaşantı alanlarında zorunlu işbirliği yapmaları, eşlerin yükümlülüklerinin bilincinde olmalarıyla yürütülebilmektedir. Aynı zamanda bir tür *evlilik olgunluğu* anlamına gelen *evlilik bilinci*, evlilik denen bu hukuksal, dini, kültürel ve ahlâkî düzene, kadın ve erkeğin uymalarını ve dolayısıyla *evlilik birliğinin* sürdürülmesini sağlayan en önemli öğedir. Evlilik bilinci, aslında birlikte yaşama için gerekli olan yükümlülüklerin yerine getirilmesi için eşlerin her ikisinde bulunması zorunlu bir tür *sorumluluk bilinci* veya duygusudur. Bu nedenle kamu düzeninde geçerli bir evlenme yapılabilmesi için erkeğin ve kadının her şeyden önce bu sorumluluk duygusuna

sahip olabilecekleri bir yaşta bulunmalıdırlar. Karşılıklı sevgi ve yardıma yönelik (sürekli) birlikte yaşama birliği olarak evliliğin; erkekle kadının özgür irade güçleri ile gerçekleşmesi bu müessesenin niteliği gereğidir. Zira ekonomik, sosyal, kültürel ve tüm yaşantı alanlarını kapsayan bu çok yönlü hayat birliğini sürdürecektir olan erkek ve kadının *sorumluluk bilincine* dayanan ortak kararlarıyla her türlü etki dışında ortak yaşama birliğini kurulları gerekir⁴⁸.

Evlilikte mutluluğun en güvenilir ölçütü, üyeler arasında dengeli ve tutarlı ilişkilerin varlığıdır. Evliliğin ilk yılları, dayanışmanın kurulup gelişmesi beklenen önemli yıllardır. Bazı evlilikler daha kurulur kurulmaz sarsıntı geçirmeye başlarlar. Evliliklerin bir kısmı bu sarsıntıyı olduğundan fazla büyütür boşanmayı tercih ederken, diğer bir kısmı ilişkilerdeki bozukluğu fark eder, evliliğe karşı olumsuz duygular geliştirir, fakat evliliğin gerektirdiği samimi birlik ve beraberlikten yoksun olarak evliliklerini sürdürürler. Uyumlu bir evlilik, evlenecek kişilerin çeşitli yönlerden olgunluğa erişmelerine bağlıdır. Çocuk yapabilecek fiziksel olgunluğa ve kronolojik olgunluğa ulaşmamış bir kişinin evlenme zamanı henüz gelmemiştir. Ayrıca uyumlu bir evliliğin kurulabilmesi için eşlerin ahlakî, toplumsal ve duygusal olgunluğa sahip olmalıdırlar. Açıkça ki, sağlam temeller üzerinde yer alan bir evlilik beraberliğinde aile yapısı sağlam oluşur ve bu yapı işlevini gerektiği şekilde yerine getirebilir.

Araştırmaya katılanların geneline göre bir evliliği başarılı kılan en önemli özellik eşler arasında olması gereken anlayış ve hoşgörüdür. Anlayış ve hoşgörü özelliğini belirtenlerin oranı %25,9'dur. İkinci sırada en çok belirtilen özellik ise karşılıklı saygıdır (%23,9). İlginç ve önemli bulgu, evliliği başarılı kılan en önemli özelliklerden birisi (%14,8) olarak, din birlikteliğinin üçüncü sırada belirtilmiş olmasıdır (Tablo-4.3).

TABLO-4.3: Başarılı Bir Evlilik Hayatı İçin Eşler Arasında Olması Gereken En Önemli Özellik (%)

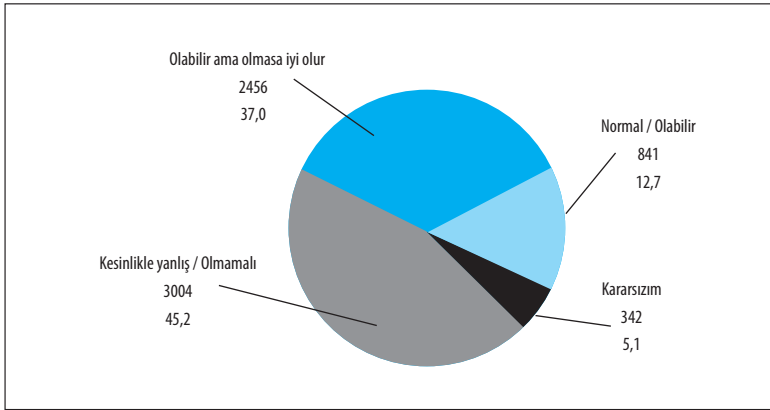
	Sayı	%
Din birliği	1720	14,8
Millet birliği	291	2,5
Mezhep birliği	523	4,5
Öğrenim düzeyinde aynılık	604	5,2
Siyasi görüşte uyum	70	0,6
Cinsel uyum	849	7,3
İkisi de çalışsan	267	2,3
Karşılıklı saygı	2778	23,9
İlgi/ uğraş birliği	1081	9,3
Sosyal çevre birliği	128	1,1
Anlayış ve hoşgörü	2976	25,6
Ailelerinin sosyo-ekonomik düzeylerinin aynılığı	302	2,6
TOPLAM	11589	100,0

48 İzveren, A. *Toplumsal Töre Bilim (Sosyal Ahlak*, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayın No: 130, Ankara, 1980, s. 173.

Ancak sağlam evliliklerde kendisine saygısı olan ve güven duygusuna sahip çocuklar yetişir. Kusurlu başladığı için mutsuzluğu hazırlayan evlilik beraberliklerinde aile biçimsel olarak var olsa da işlevsel açıdan kusurlarla, eksikliklerle dolu halde olmaktadır. Evlenenlerin çok büyük bir kısmı, evliliğin devamlı olması umudundadır, ancak boşanma oranlarının artması bu umutların gerçekleşmediğini ispatlamaktadır.

Yakın Akraba Evliliğine İlişkin Tutum ve Değerlendirmeler

Yakın akraba evliliği, gen uyumsuzluğu nedeniyle doğacak çocukların sakat/sağlık problemlili olma ihtimalini artırdığı için son yıllarda gündemde yer bulan önemli konulardan birisidir. Yakın akraba evliliğinin çocuklar açısından çok riskli olduğuna dair yaygın bir anlayış vardır. Araştırmada katılımcılara yakın akraba evliliği konusunda ne düşündükleri sorulmuştur. Araştırmanın genel bulgularına göre *Kesinlikle Yanlış/Olmamalı* diyenler çoğunluğu teşkil etmektedirler (%45,2). Buna karşılık *Olabilir ama olmasa iyi olur* diyenlerin oranı da görece yüksektir (%37). Yakın akraba evliliği konusunda *Normal/ Olabilir* diyenlerin oranı %12,7'dir (Şekil-4.5).

ŞEKİL -4.5: Yakın Akraba Evliliğine İlişkin Tutum ve Değerlendirmeler (%)

Araştırmanın verilerinden hareketle *Yakın akraba evliliği konusunda ne düşünüyorsunuz?* sorusuna verilen cevapları farklı değişkenler açısından inceleyecek olursak: Katılımcıların yaşlarının *Yakın akraba evliliği konusunda ne düşünüyorsunuz?* sorusuna verilen cevabın niteliğini belirleyen bir değişken olduğu tespit edilmiştir. Özellikle 55 ve üstü yaşa sahip olanlar diğer yaş gruplarındakilere oranla oldukça önemli düzeyde olmak üzere farklı bir tutum ve değerlendirmeye sahiptir. 18-54 yaş grubundaki katılımcılar yaklaşık %44'lük bir oranla *Yakın akraba evliliği konusunda ne düşünüyorsunuz?* sorusuna *Kesinlikle Yanlış-Olmamalı*

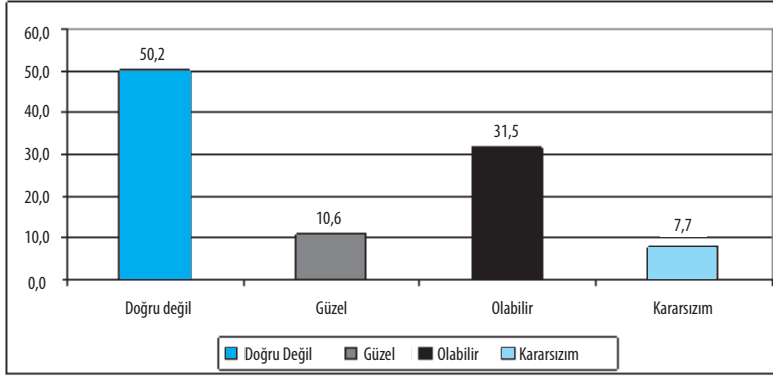
cevabını vermesine karşılık 55 ve üstü yaşa sahip olanlar yaklaşık %60'lık bir oranla *Kesinlikle Yanlış-Olmamalı* cevabını vermiştir. Bu farklılık *Olabilir ama olmasa iyi olur* cevabında da kendisini açığa vurmaktadır. 18-54 yaş grubundaki katılımcılar yaklaşık %38-40'lık bir oranla *Yakın akraba evliliği konusunda ne düşünüyorsunuz?* sorusuna *Olabilir ama olmasa iyi olur* cevabını vermesine karşılık 55 ve üstü yaşa sahip olanlar yaklaşık %26-28'lik bir oranla *Olabilir ama olmasa iyi olur* cevabını verdikleri gözlenmektedir.

Sanal Ortamda Tanışıp-Evlenmek

İnternet ortamında tanışıp evlenen kişilerle ilgili haberler özellikle medya başta olmak üzere gün geçtikçe değişik kaynaklardan sıklıkla duyulur olmuştur. Hatta internet ortamında evlenecek kişileri birbirlerinden haberdar eden ve tanışmalarını sağlayan siteler de faaliyet yürütmekte; bu tür sitelerin sayısı her yeni güne birlikte daha da artmaktadır. Sanal ortamda tanışanlar, genellikle bir birlerine karşı dürüst davranmamakta, kurmaca kimliklerle gerçekte olduklarından çok farklı görünmeye çalışmaktadırlar. Bu şekilde başlayan bir dizi olumsuzluğun zamanla kişileri birtakım psikolojik ve kişilik problemleriyle karşı karşıya bırakması kaçınılmaz olmaktadır. Çünkü sanal ilişkilerde kişiler muhatapları ve onların samimiyeti hakkında hiçbir şey bilmiyor ve başka bir kimlikle konuşup yazışırken aynı şeyin kendisine de yapılabileceğini düşünüyorlar. Bu kısır döngü bir süre sonra internet kullanıcılarının sistematik olarak güven duygularını örselemeye ve güvensiz insanların sayısını arttırmaya başlıyor. Yani insanlar güvenmemeyi öğreniyorlar. Bilinçaltında bu şekilde oluşan güvensizlik duygusu insanların tüm yaşamlarına yansımakta ve onları kendilerine yabancılaştırmaktadır⁴⁹.

Sanal ortamda tanışmayla gerçekleşen evliliklerin gündemde yer bulmaya başlaması nedeniyle araştırma kapsamında katılımcılara *Sanal ortamda tanışıp evlenmeyi nasıl değerlendiriyorsunuz?* sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların önemli bir kısmı (%50,2) bu tarz bir evliliği doğru bulmadığını ifade etmiştir. Konu hakkında *olabilir* değerlendirmesi yapanların oranı % 31,5 iken, sanal ortamda tanışıp evlenmeyi *güzel* bulanlar da vardır ve bunların oranı %10,6'dır (Şekil-4.6). ***Bu durum sanal evliliğin toplumda kabul görmeye başladığını göstermesi açısından önemlidir. Görücü usulü hakkında genel bir olumsuzluğun gittikçe yaygınlaşmasına karşılık, sanal evliliğin kabul görmeye başlaması son derece manidar bir durum olarak anlam kazanmaktadır.*** Hâlbuki görücü usulünde en azından aile büyükleri devrededir ve evlenecek bireylerin hakkında karar vermelerini sağlayacak bilgi ve tecrübeye sahiptirler. Ancak sanal evlilikte hiç kimse devrede olmadığı gibi, bireylerin çok kolay ve yaygın olarak birbirlerine yalan şeyler anlattıkları için güvenilirliği zayıf olan bir iletişim ortamında gerçekleşmektedir. Her şeyden önce bireyler sanaldır.

49 Şahinboy, "Dünya Parmağının Ucunda", s. 36. *Eğitim Bilim Dergisi*, Nisan 2002, ss: 34-36.

ŞEKİL-4.6: Sanal Ortamda Tanışıp-Evlenme (%)

Sanal ortamda tanışmayla gerçekleşen evliliklere ilişkin tutumlar farklı değişkenler açısından incelendiğinde, bu değişkenler arasında katılımcıların öğrenim düzeylerinin önemli bir faktör olduğu tespit edilmiştir (Tablo-4.4). Genel anlamda ifade etmek gerekirse öğrenim düzeyi yükseldikçe sanal ortamda tanışıp evlenmek daha *güzel* bulunurken, daha düşük oranda da *doğru değil* bulunmaktadır. Bu da gösteriyor ki öğrenim süreci bireylerin mevcut tutumlarının değişmesinde veya yeni tutumlar oluşmasında önemli bir faktör olarak anlam kazanmaktadır.

TABLO-4.4: Öğrenim Düzeyi ne Göre - Sanal Ortamda Tanışıp Evlenmek

Öğrenim	Sayı	Sanal ortamda tanışıp evlenmeyi nasıl değerlendiriyorsunuz? (%)				TOPLAM
		Doğru değil	Güzel	Olabilir	Kararsızım	
Okur-yazar değil	126	57,5	3,7	19,6	19,2	100,0
Okur-yazar	68	45,6	2,7	47,7	4,0	100,0
İlkokul	734	62,4	5,4	24,0	8,2	100,0
Ortaokul	360	45,3	8,3	40,3	6,2	100,0
Lise	1199	52,1	10,5	29,0	8,4	100,0
Ön lisans	392	44,7	15,2	34,9	5,2	100,0
Lisans ve üstü	451	40,6	16,5	36,4	6,5	100,0

Araştırmanın diğer bir çok alt konusunda olduğu üzere, *sanal ortamda tanışıp evlenmeye* ilişkin tutumlarda bireylerin *en çok yaşadıkları yerleşim merkezinin* niteliği belirleyici bir değişken olarak anlam kazanmaktadır (Tablo-4.5). En çok köy/kasabada yaşamış olanlar görece daha yüksek oranda sanal ortamda tanışıp evlenmeyi *doğru değil* olarak değerlendirirken, en çok kentte yaşamış olanlar ise görece daha düşük düzeyde sanal ortamda tanışıp evlenmeyi *doğru değil* olarak değerlendirmektedirler. Doğaldır ki buna karşılık en çok köy/kasabada yaşamış olanlar görece daha düşük oranda sanal ortamda tanışıp evlenmeyi *güzel* olarak değerlendirirken, en çok kentte yaşamış olanlar ise görece daha yüksek düzeyde sanal ortamda tanışıp evlenmeyi *güzel* olarak değerlendirmektedirler.

TABLO-4.5: En Çok Yaşanan Yer - Sanal Ortamda Tanışıp Evlenme

Sanal ortamda tanışıp evlenmeyi nasıl değerlendiriyorsunuz? (%)						
En çok yaşanan yer	Sayı	Doğru değil	Güzel	Olabilir	Kararsızım	TOPLAM
Köy/Kasaba	641	59,0	5,8	26,3	8,8	100,0
İlçe	1141	52,2	8,3	33,4	6,1	100,0
İl	1554	46,4	13,4	31,9	8,4	100,0

Araştırma ile tespit edilmiştir ki bireylerin evlenme yaşları *sanal ortamda tanışıp evlenmeye* ilişkin tutumların şekillenmesinde belirleyici değişkenlerden birisidir (Tablo-4.6). Bireylerin evlilik yaşları yükseldikçe sanal ortamda tanışıp evlenmeyi daha düşük oranda *doğru değil* olarak değerlendirmektedirler. Bu birçok bakımdan ilginç bir bulgu olarak anlam kazanmaktadır. Buna karşılık bireylerin evlilik yaşları yükseldikçe sanal ortamda tanışıp evlenmeyi daha yüksek oranda *güzel* olarak değerlendirmektedirler. Ancak buna karşılık evlilik yaşı 31 ve üstü yılda olanlar en yüksek oranda *kararsızlık* yaşayan kesimi oluşturmaktadır.

TABLO-4.6: Evlenme Yaşı - Sanal Ortamda Tanışıp Evlenme

Sanal ortamda tanışıp evlenmeyi nasıl değerlendiriyorsunuz? (%)						
Evlilik yaşı	Sayı	Doğru değil	Güzel	Olabilir	Kararsızım	TOPLAM
16 ve altı	194	72,7	3,7	9,7	13,9	100,0
17-18	347	58,2	5,2	29,5	7,0	100,0
19-20	550	64,8	9,2	23,2	2,8	100,0
21-22	347	51,8	9,3	30,7	8,2	100,0
23-26	771	52,4	10,6	32,4	4,6	100,0
27-30	221	50,6	11,4	31,6	6,4	100,0
31-35	31	20,0	20,6	25,2	34,2	100,0
36 ve üstü	26	45,6	5,3	22,8	26,3	100,0

Ancak ilginçtir, bireylerin evlilik süreleri ile sanal ortamda tanışıp evlenmeyi değerlendiriş tarzı, bireylerin evlenme yaşları değişkenine göre sanal ortamda tanışıp evlenmeyi değerlendirmiş farklı yönde etkide bulunan bir değişken olarak anlam kazanmaktadır (Tablo-4.7). Bireyler, evlilik süreleri yükseldikçe sanal ortamda tanışıp evlenmeyi daha yüksek oranda *doğru değil* olarak değerlendirmektedirler. Buna karşılık bireyler, evlilik süreleri yükseldikçe sanal ortamda tanışıp evlenmeyi daha düşük oranda *olabilir* olarak değerlendirmektedirler.

TABLO-4.7: Evlilik Süresi - Sanal Ortamda Tanışıp Evlenme

Sanal ortamda tanışıp evlenmeyi nasıl değerlendiriyorsunuz? (%)						
Evlilik süresi	Sayı	Doğru değil	Güzel	Olabilir	Kararsızım	TOPLAM
1 yıl	157	43,9	7,0	48,9	0,3	100,0
2-3 yıl	252	44,0	9,1	35,8	11,2	100,0
4-6 yıl	318	51,2	9,2	29,0	10,6	100,0
7-10 yıl	294	52,6	18,2	22,7	6,4	100,0
11-15 yıl	366	63,2	10,4	17,8	8,6	100,0
16-20 yıl	360	59,3	5,6	27,2	7,9	100,0
21-30 yıl	454	61,2	8,9	26,5	3,4	100,0
31 ve üstü	253	64,7	4,6	26,1	4,6	100,0

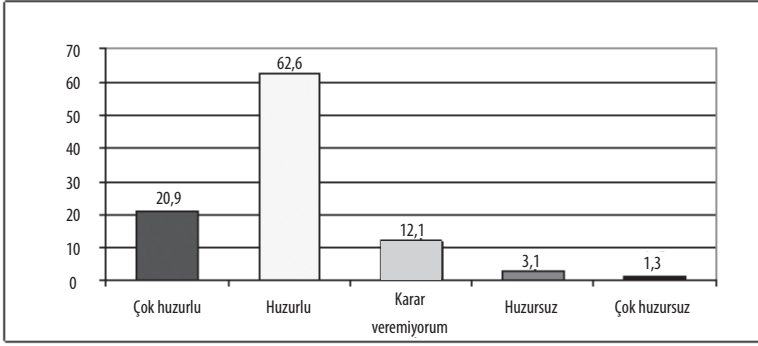
Bölgesel farklılıkların, kültürel farklılaşmalar nedeniyle, sanal ortamda tanışıp evlenmeyi değerlendirmişte belirleyici olması beklenirdi. En azından yaygın kanaatlerin bu yönde olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bir çok konuda olduğu gibi bu konuda da bölgesel farklılıkların büyük oranda kaybolduğu ve homojen sayılabilecek bir zihin dünyasının oluştuğunu tespit etmiş bulunuyoruz. Belki ilginç olan, genel bir ifadeyle, Türkiye'nin batısında yaşayanların görece kısmen daha yüksek oranda sanal ortamda tanışıp evlenmeyi onaylamamaları veya görece daha düşük oranda *olabilir* bulmalarındır (Tablo-4.8).

TABLO-4.8: Bölge - Sanal Ortamda Tanışıp Evlenme

Sanal ortamda tanışıp evlenmeyi nasıl değerlendiriyorsunuz? (%)						
Bölge	Sayı	Doğru değil	Güzel	Olabilir	Kararsızım	TOPLAM
İstanbul	370	51,6	12,7	30,5	5,2	100,0
Ege	494	51,8	10,6	31,6	6,0	100,0
Akdeniz	235	47,7	11,0	29,8	11,6	100,0
Güneydoğu	302	46,2	13,5	30,5	9,8	100,0
Batı Anadolu	260	54,6	8,4	25,2	11,8	100,0
Doğu Marmara	426	48,1	8,6	35,1	8,1	100,0
Batı Karadeniz	256	43,9	13,2	35,3	7,5	100,0
Orta Anadolu	255	53,1	9,0	30,8	7,1	100,0
Ortadoğu Anadolu	246	53,2	10,6	30,7	5,4	100,0
Doğu Karadeniz	183	52,9	9,0	32,1	6,1	100,0
Batı Marmara	164	52,6	10,6	28,2	8,7	100,0
Kuzeydoğu Anadolu	152	51,0	8,4	35,2	5,4	100,0

Ailedeki Ortam

Aile ortamı, özellikle aileden ve aile bireyleriyle birlikte olunan durumlardan huzur duyma konusunda önümüzde önemli tablolar bulunmaktadır. Alan verilerini gösteren tabloda *genel olarak huzurluyum* diyenlerin oranı %62,6'dır ki bu sayı *çok huzurluyum* diyen %20,9 ile birleştirildiğinde %83,5 gibi büyük bir oran ortaya çıkmaktadır (Şekil-4.7).

ŞEKİL -4.7: Ailedeki Ortam (%)

TUIK'in 2007 yılı araştırmasına göre⁵⁰ insanımızın %8,7'si *çok mutlu*, %51,5'i ise *mutlu* olduğunu ifade etmiştir. Orta düzeyde mutlu olanların oranı ise %%28,8'dir. ***Aile yapımız adına bu memnuniyet verici bir durum olduğu gibi gelişmiş ülkelere göre niçin daha istikrarlı olduğumuzu da açıklamaktadır. Hatta ailemiz istikrarlı ama dengeli değil tarzındaki hayli yaygın bir yorumun da doğru olmadığını göstermektedir.*** Çünkü huzursuzluk oranının yüksek olmasına rağmen bir istikrardan söz edilmiş olsaydı şüphesiz bu durum dengesizlik olarak yorumlanabilir, zoraki sürdürülen evlilikler, gözüyle bakılabildi. Hâlbuki huzurluluk oranları böyle bir yoruma fırsat vermeyecek kadar yüksektir. Ancak yaklaşık %17'lik huzursuzlar diğer değişkenlerle karşılaştırıldığında dikkat çekici sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birisi yaşın artışıyla birlikte huzursuzluğun artışıdır. 18-35 yaşları arasında yukarıdaki genel %83 verisine uygun düşen huzurluluk oranları özellikle 55 yaş sonrasında ciddi bir düşüş göstermekte bu rakamlar mesela 65 yaş üzerindekilerde *çok huzursuzum* %1,3 ten %8'e çıkarken çok huzurluluk da %21 den %14'e kadar inmektedir. Bu durum kısmen yaşlılık sendromu gibi bir genel ilkeyle açıklanabilirse de daha analitik bir yorum ailenin gelişim süreci içinde bulunabilir. Çiftler yaşlandıkça genel olarak cinsel aktivitenin de düşmesiyle birlikte eş rolleri azalmakta, bunun yerini hayat arkadaşlığı almaktadır. Ancak gözlemler bu yeni rolün benimsenmesinde zorlanıldığını ve bunun belli bir oranda huzursuzluklara neden olduğunu göstermektedir.

50 www.tuik.gov.tr

Yine bu noktayla ilgili tablolar evlilikte kadınların erkeklerden daha az huzurlu olduklarını gösteriyor. Aynı verilere göre eğitim düzeyi yükseldikçe huzur oranının düşmesi de önemli bir bulgudur. Yine yaşanan yer değişkeninin ailede huzur bulma açısından önemli bir farklılık arz etmediğini göstermektedir. Yani köy ve kent ailelerinde huzur durumu birbirine yakın seyretmektedir. Bu da aileyi huzur bağlamında etkileyen diğer şartların hem köyü hem şehri kapsadığı anlamına gelmektedir.

Ailedeki ortam katılımcıların öğrenim düzeyleri açısından incelendiğinde (Tablo-4.9), öğrenim düzeyi yükseldikçe aile ortamlarını *çok huzurlu* olarak niteleyenlerin görece artış kaydettikleri, buna karşılık *çok huzursuz* olarak niteleyenlerin azaldıkları gözlenmektedir.

TABLO-4.9: Öğrenim Düzeyine Göre - Ailedeki Ortam

Genel olarak düşündüğünüzde ailenizdeki ortamı nasıl değerlendiriyorsunuz? (%)

Öğrenim	Sayı	Çok huzurlu	Huzurlu	Karar veremiyorum	Huzursuz	Çok huzursuz	TOPLAM
Okur-yazar değil	31	14,4	72,2	1,4	3,7	8,3	100,0
Okur-yazar	27	18,0	44,7	27,3	7,3	2,7	100,0
İlkokul	201	17,1	64,5	11,7	3,1	3,6	100,0
Ortaokul	121	14,8	69,3	11,1	3,5	1,2	100,0
Lise	467	20,4	63,6	13,0	2,6	0,4	100,0
Ön lisans	221	25,4	57,5	13,8	3,0	0,3	100,0
Lisans ve üstü	314	28,4	58,0	10,2	3,3	0,0	100,0

NIKÂH VE AİLE

- Evlenirken Kıydırılan Nikâh
- Dini Nikâhın Önemi
- Evlilik Çağındaki Çocukların Evlilik Kararları
- Evlilik Çağındaki Çocukların Evleneceği Kişiyle Olan Beraberlik Düzeyi
- Gizlice Evlenen Erkek ve Kız Çocuğa İlişkin Tutum ve Değerlendirmeler
- Damat ve Geline İlişkin Tutum ve Değerlendirmeler
- Nikâhsız Birliktelik

Evliliğin, toplumca belirlenen kurallar içinde iki ayrı cinsin birlikteliği olduğu göz önüne alınırsa nikâh, toplumun onayladığı bir birlik akdi ve ilanı demektir. Nikâh kültürel bir kurumsallaşmadır ve tüm kurumsallaşmalar gibi yapılan işin yolunu ve meşruiyetini gösterir. Bu çerçevede nikâh da evlilik sürecinde toplumun buraya kadar gelen işlemlere itirazının olmadığı ve bundan sonrası için de bu sözleşmeye manen kefil olduğunu ifade etmektedir.

Önemine rağmen nikâhın bizzat kendisi zaman zaman tartışıla gelmiştir. Günümüzde bazı kesimlerce kuralsız ve daba da önemlisi toplumsal değerlerin devre dışı bırakıldığı nikâhsız birliktelik savunularak nikâhın önem ve işlevini reddeden anlayış ve uygulama egemen kılınmaya çalışılmaktadır. Aslında son zamanlarda sıklıkla sözü edilen “nikâhsız yaşama” veya “birliktelik” bir doğal aile gelişmesi değil, modern Batı kültürünün gereğiymiş gibi empoze edilmeye çalışılan bir sapmadır. İşin gerçeği bu durum bir aile gelişmesi olmadığı gibi modern kültürün de idealize edip onayladığı bir durum değildir. Çünkü Batıda hala örneğin “iyi bir siyasetçinin” itibar ve güven ölçüsü “iyi bir aileye” sahip olmasıdır.

Günümüzde nikâh ile ilgili problem alanlarından birisi de şüphesiz nikâhtan bağımsız bir cinsel özgürlük söylemidir. Aile yapılarında çözülmenin önde gelen nedenlerinden birisi, cinsel hayatın aileden ve çocuktan koparılarak icra edilebileceğine ilişkin kanaat ve davranışlardır. Bu süreçte yer alan hemen her kişi şöyle yâda böyle bir ailenin üyesidir. Dolayısıyla da bu sapmalarda, hem bir kandırma, hem de ihlal veya istismar, söz konusu durum gizli/kapalı kaldığında da ailenin deruniliğine gölge düşüren bir durum vardır.

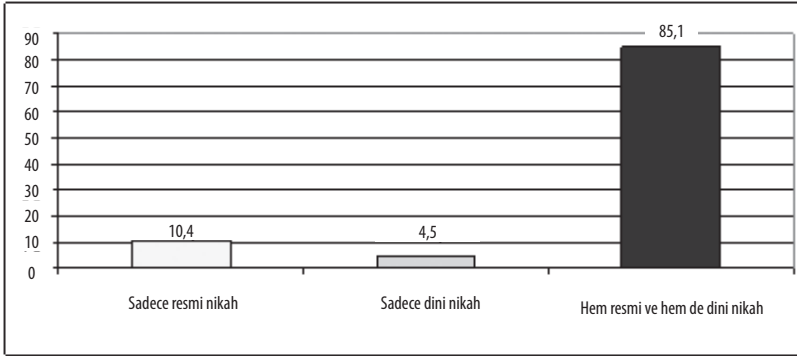
Şüphesiz boyutları belli olmayan bir cinsel özgürlük tartışması gerçekçi olamaz. Her şeyden önce belirtilmesi gereken şey, her alanda olduğu gibi sınırları belli olmayan, nerede ve nasıl gerçekleşeceği bilinmeyen bir özgürlüğün düşünülemeyeceğidir. **Unutulmamalıdır ki insan herhangi bir canlı değil, özel bir varlıktır. Bu ise onun iradi, ahlaki sınırlarıyla ilgilidir. Bu bağlamda cinsel hayat bir toplumsal çerçeve içinde olup biter. Yani kişi bu tür “özgürlüklerini” ahlak kapsamı içinde gerçekleştirir.**

Evlenirken Kıydırılan Nikâh

Sözleşme ve ilanı kapsayan nikâh, yapılış şekli, taşıdığı değerler itibarıyla toplumlara göre farklılık arz edebilir. Yapıldığı yer ve zaman, tescil ediliş biçimi apayrı bir önem taşıyabilir. Bu durum, merkezi otoriter devletlerin her şeyi belirleme tutkusuyla dopdolu olduğu modern dönemlerde başlı başına problem haline gelmiştir. Yüzlerce yıldan beri toplumlarda kendiliğinden gerçekleşen nikâh işlemleri, diğer pek çok şey gibi, devletin çatısı altına sokulmak istenmiş ve önceki gerçekleştirmelerin bir kısmı çizgi dışı sayılmıştır. Bu proble-

mi yaşayan toplumlardan birisi şüphesiz bizim toplumumuzdur. *Bu çerçevede resmi ve dini nikâh olmak üzere bir ikilem yaşanmaktadır. Evlilik gibi ciddi bir oluşumun manen de des-teklenmesi gerektiği inancına bağlı olarak nikâhın bir dini boyutunun bulunduğu kabul edilmiştir. Günümüz modern ulus yapılarında pek çok sosyal oluşum gibi nikâh da devletin çatısı altına alınınca işin dini boyutu problem haline gelmiştir. Pek çok Batı ülkesinde dinin duası, resmîyetin tescili kilisede toplanarak halledilmiş ama bizde salt sistem kaygılarıyla problem böylesi bir çözüme kavuşturulamamış, dini ve resmi iki nikâh tipi ortaya çıkmış, dini nikâh çizgi dışı sayılmıştır.* Ancak pek çok alanda olduğu gibi toplum bunu da kendine özgüleriyle çözmüş, aşağıda da görüleceği üzere hem dini hem de resmi nikâhı gerçekleştirmek suretiyle problemi aşmıştır. Onun için Cumhuriyet döneminin başlarından beri aile yapımız üzerinde yapılan araştırmalarda dini ve resmi nikâh oranları, bunların algılanış düzeyleri önemli maddelerden birisi olagelmıştır.

Evlenirken nasıl bir nikâh kıydınız? sorusuna katılımcıların %85,1'i hem resmi hem de dini nikâh, %10,4'ü yalnızca resmi nikâh, %4,5'i ise sadece dini nikâh cevabını vermişlerdir (Şekil-5.1). Burada Cumhuriyet döneminde dinden ayrı bir nikâh olarak belirlenmesine rağmen, beraber ve ayrı kıyılan nikâhların %95,5 oranında resmi nikâh olarak gerçekleşmesi, yalnızca mecbur edilmesiyle açıklanamaz.

ŞEKİL -5.1: Evlenirken Kıydırılan Nikâh (%)

Bu durum toplumun, nikâhın tescilinin önemine inandığını göstermesi açısından önemlidir. Hemen ikinci sıradaki gerçek ise dini olarak nitelendirilen nikâha verilen önemdir. Sırf dini ve resmi ile birlikte kıyılan dini nikâh oranının toplamı %89,6'dır. Burada toplumca nikâhın din tarafından tamamlanan dini bir boyutunun olduğuna inanıldığını görmekteyiz. Bu durum önemli olaylarda bir toplumsal temellendirme yoludur. Profan bir eylem olan iş yeri açılmalarının bile bir dua ile gerçekleşmesi de bunu göstermektedir. Ancak dini nikâh soyut bir duadan daha öte biçimsel bir iş olarak algılanmakta, yani pek çok alanda gerçekleştirilen

dua etmeden daha kalıcı bir iş olarak düşünölmektedir. Sırf resmi nikâhın %10,4 gibi küçük bir oranda kalması, söz konusu ettiğimiz duyarlılığın bir göstergesidir. **Gerçekten de toplumuzda pek çok insanımız, diğer alanlarda göstermediği dini duyarlılığı dini nikâh konusunda göstermekte, resmi nikâhın varlığına rağmen dini nikâh olmadan yapılacak cinsel ilişkinin meşruiyet eksikliği taşıdığına, bu ilişkinin zina sayılabileceğine inanmaktadır.**

Evlenirken kıydırılan nikahın türü ile ailenin sosyo-ekonomik düzeyi arasında güçlü sayılabilecek bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir (Tablo-5.1). Araştırmanın bulgusuna göre, bireylerin ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyleri yükseldikçe sadece resmi nikahla evlenme eğilimleri güçlenmektedir. Örneğin ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini *yoksul* olarak tanımlayanların %8,6'sı sadece resmi nikahla evlenmiş olmasına karşılık, ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini *zengin* olarak tanımlayanların %16,4'ü, *çok zengin* olarak tanımlayanların %51,9'u sadece resmi nikahla evlendiğini ifade etmiştir. Buna karşılık farklı sosyo-ekonomik düzeye sahip bireylerin ortalama %80'i hem dini ve hem de resmi nikah olmak üzere evlenirken iki nikahı birden kıydırmasına karşılık, ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini *çok zengin* olarak tanımlayanların %48,1'i hem dini ve hem de resmi nikah olmak üzere evlenirken iki nikahı birden kıydırdığını ifade etmiştir. **Bu durum, bireyler zenginleştikçe daha çok mu sekülerleşiyorlar? gibi bir sorunun zihinlerde uyanmasına yol açmaktadır.** Bu soruya cevap olabilecek bir ipucunu yine bizzat yine araştırmanın bulguları arasında bulabiliyoruz. Bireylerin ailelerinin sosyo-ekonomik durumları ile “*Dinin, duyu ve düşüncelerinizi etkilemesiyle ilgili olarak kendinizi nasıl tanımlarsınız?*” sorusuna verilen cevaplar karşılaştırıldığında iki değişken arasında güçlü bir ilişkinin bulunduğu gözlenmektedir. Ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini *yoksul* olarak tanımlayanların %47,2'i “*Dinin, duyu ve düşüncelerinizi etkilemesiyle ilgili olarak kendinizi nasıl tanımlarsınız?*” sorusuna “*Dini yönüm güçlü; din, düşüncelerimi büyük oranda etkilemekte*” cevabını verirken, ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini *normal* olarak tanımlayanların %44,1'i, ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini *zengin* olarak tanımlayanların %35,8'i ve ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini *çok zengin* olarak tanımlayanların % 20,6'sı “*Dini yönüm güçlü; din, düşüncelerimi büyük oranda etkilemekte*” cevabını vermiştir.

Tablo-5.1: Ailenin Sosyo-Ekonomik Durumu - Evlenirken Kıydırılan Nikah

Ailenin sosyo-ekonomik durumu	Evlenirken nasıl bir nikâh kıydınız? (%)				
	Sayı	Sadece resmi nikâh	Sadece dini nikâh	Hem resmi ve hem de dini nikâh	TOPLAM
Çok yoksul	259	6,6	10,0	83,4	100,0
Yoksul	327	8,6	11,6	79,8	100,0
Normal	3724	10,1	3,5	86,4	100,0
Zengin	256	16,4	4,7	78,9	100,0
Çok zengin	27	51,9	0,0	48,1	100,0

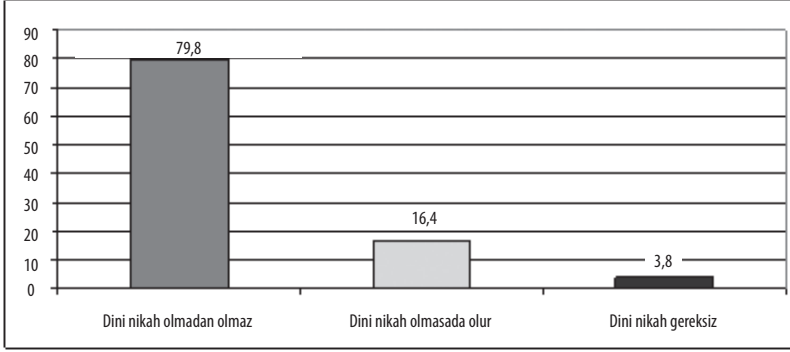
Doğaldır ki buna karşılık Ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini *yoksul* olarak tanımlayanların %34,7'si “*Dinin, duygu ve düşüncelerinizi etkilemesiyle ilgili olarak kendinizi nasıl tanımlarsınız?*” sorusuna “*Dini yönüm var ama din düşüncelerimi az etkilemekte*” cevabını verirken, ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini *normal* olarak tanımlayanların %42,8'i, ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini *zengin* olarak tanımlayanların %43,1'i ve ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini *çok zengin* olarak tanımlayanların % 70,6'sı “*Dini yönüm var ama din düşüncelerimi az etkilemekte*” cevabını vermiştir.

Yine benzer bir bulguya “*Dinin, hayatınız ve davranışlarınız üzerindeki etkilerini dikkate aldığınızda kendinizi nasıl tanımlarsınız?*” sorusuna verilen cevaplar ailelerin sosyo-ekonomik düzeylerine göre incelendiğinde rastlanmaktadır. Bireylerin ailelerinin sosyo-ekonomik durumları ile “*Dinin, hayatınız ve davranışlarınız üzerindeki etkilerini dikkate aldığınızda kendinizi nasıl tanımlarsınız?*” sorusuna verilen cevaplar karşılaştırıldığında iki değişken arasında güçlü bir ilişkinin bulunduğu tespit edilmiştir. Ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini *yoksul* olarak tanımlayanların %50,7'si “*Dinin, hayatınız ve davranışlarınız üzerindeki etkilerini dikkate aldığınızda kendinizi nasıl tanımlarsınız?*” sorusuna “*Dini yönüm güçlü. Din hayatımı ve davranışlarımı büyük oranda etkiliyor*” cevabını verirken, ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini *normal* olarak tanımlayanların %41,1'i, ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini *zengin* olarak tanımlayanların %34,5'i ve ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini *çok zengin* olarak tanımlayanların % 17,6'sı “*Dini yönüm güçlü. Din hayatımı ve davranışlarımı büyük oranda etkiliyor*” cevabını vermiştir.

Buna karşılık ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini *yoksul* olarak tanımlayanların %36,1'i “*Dinin, hayatınız ve davranışlarınız üzerindeki etkilerini dikkate aldığınızda kendinizi nasıl tanımlarsınız?*” sorusuna “*Dini yönüm var ama din hayatımı ve davranışlarımı az etkiliyor*” cevabını verirken, ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini *normal* olarak tanımlayanların %48,6'sı, ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini *zengin* olarak tanımlayanların %46,1'i ve ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini *çok zengin* olarak tanımlayanların % 82,4'ü “*Dini yönüm var ama din hayatımı ve davranışlarımı az etkiliyor*” cevabını vermiştir.

Dini Nikâhın Önemi

Araştırma ile katılımcıların *Dini nikâh konusunda ne düşündükleri* hakkında da önemli bilgiler elde edilmiştir. %79,8 gibi çok geniş bir kesim *dini nikâh olmadan olmaz* görüşündedir. Dini nikâhı her haliyle gereksiz bulanların oranı yalnızca %3,8'dir. Kaldı ki geri kalan %16,4'lük kesim dini nikâha her haliyle karşı değil, *olmayabileceği* kanaatindedir (Şekil-5.2). Bundan da anlaşılacağı üzere toplumumuz dini nikâh konusunda bir hayli duyarlıdır. Bu durum yukarıda da belirtildiği üzere önem verilen konularda bir manevi desteğin iyi olacağı anlayışıyla açıklanabilir.

ŞEKİL-5.2: Dini Nikâhın Önemi (%)

Araştırmanın önemli ve ilginç bir bulgusu olarak ifade etmek gerekirse, o da katılımcıların dini bilgi düzeyleri, dini bilgiyi edinme biçimleri ve dini bilginin duygu ve düşünceleri etkileme oranları ile dini nikâh konusundaki görüşleri arasındaki ilişkidir. Dini bilgi konusunda kendisini yeterli bulanların %86,7'si *Dini nikâh konusunda ne düşündükleri* sorusuna *dini nikâh olmadan olmaz* cevabını vermesine karşılık, dini bilgi konusunda kendisini yetersiz bulanların %83,1'i *Dini nikâh konusunda ne düşündükleri* sorusuna *dini nikâh olmadan olmaz* cevabını vermiştir. Dini bilginin yeterli veya yetersiz olmasının dini nikâh konusundaki baskın görüşün değişmesine neden olmaması önemli bir durumdur.

Araştırmada katılımcılara, mevcut dini bilgilerini nereden edindikleri sorusu yöneltilmiştir. Her katılımcının dini bilgiyi edindiği yer ile dini nikâh konusundaki görüşleri karşılaştırıldığında da ilginç ve önemli bir bulgu dikkati çekmektedir. O da mevcut dini bilgisini *aile ve akraba çevresinden, cami hocasından, dini kitaplardan, Kur'an kursundan, arkadaşından* edinenlerin ortalama %90'luk oranla *Dini nikâh konusunda ne düşündükleri* sorusuna *dini nikâh olmadan olmaz* cevabını vermesine karşılık, mevcut dini bilgisini *okuldan* edinenlerin söz konusu soruya %63,9'luk oranla *dini nikâh olmadan olmaz* cevabını vermişlerdir. *Anlaşıyor ki okullardaki seküler temelli eğitim/öğretim programları dini nikâh konusundaki anlayışları değiştirmektedir.* Bunu, katılımcıların öğrenim düzeyleri ile dini nikaha atfettikleri öne arasındaki ilişkide açıkça görmek mümkün olmaktadır (Tablo-5.2)

İlkokul düzeyinde öğrenime sahip katılımcıların %91,6'sı *dini nikâh konusunda ne düşündükleri* yönündeki soruya *dini nikâh olmadan olmaz* cevabını verirlerken, lise düzeyinde öğrenime sahip katılımcıların %81,2'si, lisans ve lisansüstü düzeyinde öğrenime sahip katılımcıların %69,5'i *dini nikâh olmadan olmaz* cevabını vermiştir.

TABLO-5.2: Öğrenim Düzeyine Göre - Dini Nikahın Önemi

Dini nikâh konusunda ne düşünüyorsunuz? (%)					
Öğrenim	Sayı	Dini nikâh olmadan olmaz	Dini nikâh olmasa da olur	Dini nikâh gereksiz	TOPLAM
Okur-yazar değil	213	85,9	11,7	2,3	100,0
Okur-yazar	143	86,7	12,6	0,7	100,0
İlkokul	1190	91,6	8,0	0,4	100,0
Ortaokul	816	77,7	16,8	5,5	100,0
Lise	2276	81,2	14,7	4,0	100,0
Ön lisans	868	72,7	20,4	6,9	100,0
Lisans ve üstü	1097	69,5	26,8	3,7	100,0

Araştırmanın yine bir diğer önemli ve ilginç bulgusu dinin, duygu ve düşünceleri etkileme oranı ile dini nikâh hakkındaki görüşler arasındaki ilişkide yer almaktadır. Farklı oranlar da olsa duygu ve düşüncelerinin dinin etkisi altında olduğunu ifade edenlerin dini nikâh konusunda *dini nikâh olmadan olmaz* cevabını vermeleri anlaşılır bir durumdur. İlginç olan *dine inanmıyorum* diyenlerin dini nikâhı gerekli bulma oranlarının %83,3 gibi son derece yüksek bir orana sahip olmasıdır (Tablo-5.3).

Tablo-5.3: Dinin, Duygu ve Düşünceleri Etkileme Düzeyi - Dini Nikahın Önemi

Dini nikâh konusunda ne düşünüyorsunuz? (%)					
Din, duygu ve düşüncelerinizi etkilemesiyle ilgili olarak kendinizi nasıl tanımlarsınız?	Sayı	Dini nikâh olmadan olmaz	Dini nikâh olmasa da olur	Dini nikâh gereksiz	TOPLAM
Dini yönüm güçlü; din, düşüncelerimi büyük oranda etkilemekte	2675	93,5	5,1	1,4	100,0
Dini yönüm var ama din düşüncelerimi az etkilemekte	1988	72,5	23,6	3,9	100,0
Dine inanıyorum ama din düşüncelerimi hiç etkilemez	381	51,2	38,6	10,2	100,0
Dine inanmıyorum	140	83,3	1,8	14,9	100,0

Bireylerin mensubu oldukları ailenin sosyo-ekonomik düzeyi ile dini nikaha atfettikleri önem arasında önemli ve güçlü sayılabilecek bir ilişki bulunduğu gözlenmektedir (Tablo-5.4).

Tablo-5.4: Ailenin Sosyo-Ekonomik Düzeyi - Dini Nikahın Önemi

Dini nikâh konusunda ne düşünüyorsunuz? (%)					
Ailenin sosyo-ekonomik durumu	Sayı	Dini nikâh olmadan olmaz	Dini nikâh olmasa da olur	Dini nikâh gereksiz	TOPLAM
Çok yoksul	377	85,9	13,5	0,5	100,0
Yoksul	406	84,7	13,5	1,7	100,0
Normal	5455	80,0	15,9	4,1	100,0
Zengin	341	66,0	29,6	4,4	100,0
Çok zengin	34	64,7	35,3	0,0	100,0

Bireylerin ailelerinin sosyo-ekonomik durumları ile “*Dini nikâh konusunda ne düşünüyorsunuz?*” sorusuna verilen cevaplar karşılaştırıldığında; ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini *yoksul* olarak tanımlayanların %84,7’si “*Dini nikâh konusunda ne düşünüyorsunuz?*” sorusuna “*Dini nikah olmadan olmaz*” cevabını verirken, ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini *normal* olarak tanımlayanların %80’i, ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini *zengin* olarak tanımlayanların %66’sı ve ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini *çok zengin* olarak tanımlayanların % 64,7’si “*Dini nikah olmadan olmaz*” cevabını vermiştir. Buna karşılık ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini *yoksul* olarak tanımlayanların %13,5’i “*Dini nikâh konusunda ne düşünüyorsunuz?*” sorusuna “*Dini nikah olmasa da olur*” cevabını verirken, ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini *normal* olarak tanımlayanların %15,9’u, ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini *zengin* olarak tanımlayanların %29,6’sı ve ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini *çok zengin* olarak tanımlayanların % 35,3’ü “*Dini nikah olmasa da olur*” cevabını vermiştir.

Bireylerin en çok yaşadıkları toplumun niteliği ile dini nikaha atfettikleri önem arasında da ilişki gözlenmektedir (Tablo-5.5). En çok köy/kasabada yaşamış olanların %92,6’sı “*Dini nikâh konusunda ne düşünüyorsunuz?*” sorusuna “*Dini nikah olmadan olmaz*” cevabını verirken, en çok ilçe merkezinde yaşamış olanların %77’si, en çok il merkezinde yaşamış olanların ise %77,7’si “*Dini nikâh konusunda ne düşünüyorsunuz?*” sorusuna “*Dini nikah olmadan olmaz*” cevabını vermiştir. Yine en çok köy/kasabada yaşamış olanların %6,2’si “*Dini nikâh konusunda ne düşünüyorsunuz?*” sorusuna “*Dini nikah olmasa da olur*” cevabını verirken, en çok ilçe merkezinde yaşamış olanların %19’u, en çok il merkezinde yaşamış olanların ise %17,8’i “*Dini nikâh konusunda ne düşünüyorsunuz?*” sorusuna “*Dini nikah olmasa da olur*” cevabını vermiştir.

TABLO-5.5: En Çok Yaşanan Yer - Dini Nikahın Önemi

En çok yaşanan yer	Sayı	Dini nikâh konusunda ne düşünüyorsunuz? (%)			
		Dini nikâh olmadan olmaz	Dini nikâh olmasa da olur	Dini nikâh gereksiz	TOPLAM
Köy/kasaba	1089	92,6	6,2	1,3	100,0
İlçe	2179	77,0	19,0	4,0	100,0
İl merkezi	3336	77,7	17,8	4,4	100,0

Tüm bunlardan anlaşılabilir ki, kişiler “dine inanmadıklarını” ifade etseler bile nikâh gibi evlilik kurumunun temel unsurlarından, insan hayatının önemli anlarından birisinin manevi bir temele sahip olmasını gerekli bulmaktadırlar. Bu, sebep ve sonuçlarıyla, üzerinde durmayı hak eden bir durumdur.

Evlilik Çağındaki Çocukların Evlilik Kararları

Aile yaşam döngüsünün önemli aşamalarından birisini çocukların büyüüp evlilik çağına gelmeleri ve evlenerek evden ayrılmaya başlamalarının yer aldığı dönem oluşturmaktadır. Bu aşamada önemli konulardan birisi, çocuğun evleneceği kişiye kimin veya kimlerin karar vereceğiyle ilgilidir. Çocuğun cinsiyetinin evliliğe kimin karar vereceğini belirleyen önemli bir değişken olduğu varsayımıyla erkek ve kız çocukla ilgili iki ayrı soruya yer verilmiştir. Araştırmanın genel bulgularına göre, anne ve babalar veya anne-baba adayları çocuğun cinsiyetini dikkate almaksızın aynı görüşü sergilemektedirler. Anne-babaların veya anne-baba adaylarının evlilik çağındaki çocuğun evleneceği kişiye kimin karar vereceği konusunda genel eğilimleri kararın anne-baba ve çocuk arasında verilmesi yönündedir. Erkek çocuk için kararı verecek olanları *ben-eşim ve oğlum* biçiminde ifade edenlerin oranı %54,9 iken, kız çocuğu için kararı verecek kimseler olarak *ben-eşim ve kızım* diyenlerin oranı %60'tır. Oğlunun tek başına karar verebileceğini ifade edenlerin oranı %38,5 olmasına karşılık, kızının tek başına karar verebileceğini ifade edenlerin oranı %32,5'tir.

Evlilik Çağındaki Çocukların Evleneceği Kişiyle Olan Beraberlik Düzeyi

Anne-babalar için çocuklarının evlilikleri birçok bakımdan önemlidir. Aynı zamanda birçok farklı tutum ve tavrın sergilenmesine neden olacak karmaşık bir süreçtir. Evliliğin söz-nişan-nikâh aşamaları, evliliği takip eden ilk aylar, evlilik öncesi gelin ve damadın aile yakınlarıyla ilişkiler, evlenmesi düşünülen veya kararlaştırılmış gelin-damat adayının nikâh öncesi birbirlerine yakınlıkları, davranışları vs... tüm bunlar kurallı karmaşık ilişkiler sisteminin birer unsuru olarak anlam kazanırlar. Söz konusu ilişkiler ağının şekillenmesini sağlayan tutum ve tavırların önemli ayırım noktalarından birisi, evlenecek çocuğun cinsiyetiyle ilgilidir. *Geleneksel normlar veya ailenin özel yaklaşımı gelin adayına veya damat adayına cinsiyetlerinin farklılığından kaynaklanan farklı roller yükleyebilmekte, birisi için normal kabul edilen davranış bir diğer için yadırganabilmektedir. Kuşku yok ki gelin ve damat adaylarının evlilik öncesi birbirleriyle ilişkileri, ilişkilerinin niteliği her zaman aile büyükle-rinin üzerinde hassasiyetle durdukları birer konu olmuştur.* Bu nedenle araştırma dâhilinde gelin ve damat adaylarının evlilik öncesindeki ilişkilerinin niteliğine ilişkin iki ayrı soru sorulmuştur. Bu sorulardan birisi ile anne-babalara veya anne-baba adaylarına oğullarının evleneceği kişi ile olan ilişkilerinde hangilerini onayladıkları sorulurken, diğer soruda da anne-babalara veya anne-baba adaylarına kızlarının evleneceği kişi ile olan ilişkilerinde hangilerini onayladıkları sorulmuştur.

Araştırmanın önemli ve ilginç bir bulgusu olarak ifade etmek gerekirse anne-babalar veya anne-baba adaylarının gerek oğulları ve gerekse kızları için evlenmeyi düşündüğü kişi ile

görüşme biçimi ve mekânı açısından onayladıkları davranışların sıralaması değişmemektedir. Bu, onaylanan davranışlarda kız veya erkek çocuk arasında fark gözetilmediğini göstermesi açısından önemlidir. Ancak onaylanan davranışların onaylanma oranların da farklılık vardır.

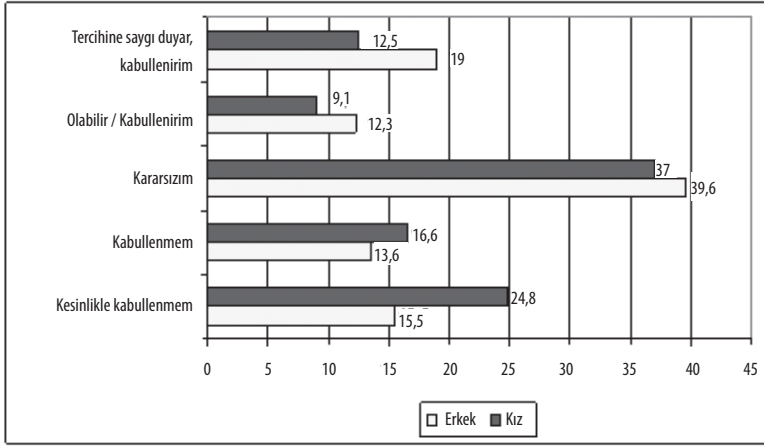
Anne-babalar veya anne-baba adaylarının gerek oğulları ve gerekse kızları için evlenmeyi düşündüğü kişi ile görüşme biçimi ve mekânı açısından birinci öncelikli onayladıkları davranış *Birlikte halka açık yerlerde gezmeleridir*. Bu ilişki biçiminin erkek çocuklar için onaylanma oranı %52,5, kız çocuğu için onaylanma oranı %47,4'dür. Anlaşıyor ki, anne-babalar veya anne-baba adayları toplumsal kontrolü kendileri için önemli bir yardımcı mekanizma olarak değerlendirmekte ve evlilik öncesinde birbirlerinin tanınmaları gerektiğini düşündükleri çocuklarının kamuya açık ortamlarda bir arada olmalarında bir sakınca görmedikleri gibi, diğerlerine göre kontrollü davranışlara neden olacağı için tercih de etmektedirler.

Anne-babalar veya anne-baba adaylarının gerek oğulları ve gerekse kızları için evlenmeyi düşündüğü kişi ile görüşme biçimi ve mekânı açısından ikinci öncelikli olarak onayladıkları davranış *Yanlarında üçüncü bir şahısla birlikte halka açık yerlerde (park vs) gezmeleridir*. Bu ilişki biçiminin erkek çocuklar için onaylanma oranı %10,8, kız çocuğu için onaylanma oranı %13,4'dür. Davranışın onaylanma sırası değişmemekle birlikte onaylanma oranında ki kısmi farklılık cinsiyet ayrımının etkisi olarak yorumlanabilir. *İlgili veriden anlaşıldığına göre kız çocuğunun anne veya babaları, istemedikleri yakınlaşmalara engel olacağı için çocuklarının yanında üçüncü bir kişi olmasını daha çok istemektedirler*.

Anne-babalar veya anne-baba adaylarının evlenmeyi düşündüğü kişi ile görüşme biçimi ve mekânı açısından üçüncü öncelikli olarak onayladıkları davranışlar oğulları ve kızları için değişmektedir. Anne-babalar veya anne-baba adaylarının oğullarının, evlenmeyi düşündüğü kişi ile görüşme biçimi ve mekânı açısından üçüncü öncelikli olarak en yüksek oranla onayladıkları davranış %9,6'lık oranla *Evde yalnız kalmaları*, kızları için onayladıkları davranış ise %10,1 ile *Yanlarında üçüncü bir şahısla birlikte evde görüşüp/konuşmalarıdır*.

Gizlice Evlenen Erkek ve Kız Çocuğa İlişkin Tutum ve Değerlendirmeler

Katılımcılara çocuklarıyla ilgili olarak *Oğlunuz size haber vermeden evlense tepkiniz ne olurdu?* ve *Kızınız size haber vermeden evlense tepkiniz ne olurdu?* soruları yönetilmiştir. Bu sorular aracılığıyla çocuğun tek başına karar verdiği ve kararını gerçekleştirdiği evlilik sürecine anne-babanın ne kadar müdahil olmak istediğini belirlemek arzulanırken, evlilik kararında kız ve erkek çocuklar arasında bir farklılık gözetilip-gözetilmediği de belirlenmek istenmiştir (Şekil-5.3).

ŞEKİL-5.3: Gizlice Evlenen Erkek ve Kız Çocuğa İlişkin Tutum (%)

Araştırmanın genel bulgularına göre *Oğlunuz size haber vermeden evlense tepkiniz ne olurdu?* sorusuna *Kesinlikle kabullenmem* diyenlerin oranı %15,5, *Kabullenmem* diyenlerin oranı %13,6'dır. Buna karşılık kız çocuk söz konusu olduğunda oranlar %24,8 ve %16,6 olarak değişmektedir. Gizlice evlenen çocuğunun durumunu kabullenmemeye ilgili cevaplar birleştirildiğinde erkek ve kız çocukla ilgili eğilimler daha açık olarak görülür hale gelmektedir. Gizlice evlenen çocuk erkek olduğunda %29,1 olan kabullenmeme/onaylamama durumu, çocuk kız olduğunda %41,4'e çıkmaktadır. Bundan da anlaşılıyor ki gizlice evlenme durumu çocuklar için pek istenen bir şey olmamakla birlikte kız çocukları için hiçbir şekilde istenen bir şey değildir. Bunu söz konusu evliliği onaylamada açıkça görmek mümkün olmaktadır. *Oğlunuz size haber vermeden evlense tepkiniz ne olurdu?* sorusuna *Olabilir/Kabullenirim* diyenlerin oranı %12,3, *Oğlumun tercihine saygı duyar, kabullenirim* diyenlerin oranı %19'dur. Buna karşılık kız çocuk söz konusu olduğunda oranlar %9,1 ve %12,5 olarak değişmektedir. İlginçtir katılımcıların önemli bir kısmı gizlice evlenen ister erkek (%39,6) veya isterse kız (%37) çocuk olsun kararsızlık içerisindeydiler; ne diyeceğini bilememektedirler.

Araştırmanın verilerinden hareketle *Oğlunuz/Kızınız size haber vermeden evlense tepkiniz ne olurdu?* sorusuna verilen cevapları farklı değişkenler açısından inceleyecek olursak: Katılımcıların cinsiyetlerinin *Oğlunuz/Kızınız size haber vermeden evlense tepkiniz ne olurdu?* sorusuna verilen cevabın niteliğini belirleyen önemli bir değişken olduğu tespit edilmiştir. Kadın katılımcıların %17'si *Oğlunuz size haber vermeden evlense tepkiniz ne olurdu?* sorusuna *Kesinlikle kabullenmem* cevabını vermesine karşılık, erkeklerin %14'ü *Kesinlikle kabullenmem* cevabını vermiştir. Buna karşılık kadın katılımcıların %20,1'i *Kızınız size haber vermeden evlense tepkiniz ne olurdu?* sorusuna *Kesinlikle kabullenmem* cevabını vermesine karşılık, erkeklerin %30,5'i *Kesinlikle kabullenmem* cevabını vermiştir. **Görüldüğü üzere özellikle kız**

çocuğun gizlice evlenmesinde anne ve babaların durumu kabullenmemeleri maksimum düzeye erişirken, babalar ile anneler arasında da önemli bir ayrışma gerçekleşmektedir.

Katılımcıların yaşları *Oğlunuz size haber vermeden evlense tepkiniz ne olurdu?* sorusuna verilen cevapların şekillenmesinde önemli sayılabilecek bir değişkendir. Örneğin 18–24 yaş grubunda yer alanların %17,5'i *Oğlunuz size haber vermeden evlense tepkiniz ne olurdu?* sorusuna *Oğlumun tercihine saygı duyar, kabullenirim* cevabını verirlerken, 45–54 grubunda yer alanların %23,3'ü, 65 ve üstü yaşlarda olanların ise %11,5'i *Oğlumun tercihine saygı duyar, kabullenirim* cevabını vermiştir. *Kesinlikle kabullenmem* cevabında ilginç bir durum söz konusudur. 18–24 yaş grubunda yer alanların %12,8'i, 25–34 yaş grubunda yer alanların %13,8'i, 35–44 yaş grubunda yer alanların %23,3'i, 45–54 yaş grubunda yer alanların %14,7'si, 55–64 yaş grubunda yer alanların %13,2'si *Oğlunuz size haber vermeden evlense tepkiniz ne olurdu?* sorusuna *Kesinlikle kabullenmem* cevabını verirlerken, 65 ve üstü yaşta olanların ise %26,9'u *Kesinlikle kabullenmem* cevabını vermişlerdir.

Katılımcıların yaşları *Kızınız size haber vermeden evlense tepkiniz ne olurdu?* sorusuna verilen cevapların şekillenmesinde de önemli sayılabilecek bir değişkendir. Örneğin 18–24 yaş grubunda yer alanların %10,8'i *Kızınız size haber vermeden evlense tepkiniz ne olurdu?* sorusuna *Kızımın tercihine saygı duyar, kabullenirim* cevabını verirlerken, 45–54 grubunda yer alanların %21,9'u, 55–64 yaş grubundaki katılımcıların %12,8'i *Kızımın tercihine saygı duyar, kabullenirim* cevabını vermişlerdir. 65 ve üstü yaşta olup da *Kızımın tercihine saygı duyar, kabullenirim* diyen hiç kimse yoktur.

Katılımcıların doğdukları yerleşim merkezinin niteliğinin *Oğlunuz size haber vermeden evlense tepkiniz ne olurdu?* sorusuna verilen cevapların şekillenmesinde etkili bir değişken olduğu anlaşılıyor. Köy/kasaba doğumluların %19,4'ü, ilçe doğumluların %16,7'si, il merkezi doğumluların %11,4'ü *Oğlunuz size haber vermeden evlense tepkiniz ne olurdu?* sorusuna *Kesinlikle kabullenmem* cevabını vermiştir. Aynı şekilde olmak üzere katılımcıların doğdukları yerleşim merkezinin niteliğinin *Kızınız size haber vermeden evlense tepkiniz ne olurdu?* sorusuna verilen cevapların şekillenmesinde etkili bir değişken olduğu anlaşılıyor. Köy/kasaba doğumluların %29,9'u, ilçe doğumluların %24,5'i, il merkezi doğumluların %21,1'i *Kızınız size haber vermeden evlense tepkiniz ne olurdu?* sorusuna *Kesinlikle kabullenmem* cevabını vermişlerdir.

Damat ve Geline İlişkin Tutum ve Değerlendirmeler

Anne-babaların veya anne-baba adaylarının gerek oğulları ve gerekse kızları için istek ve arzuları, yine doğrudan ve öncelikle çocuklarıyla ilgili olması açısından gelin ve damatları için de bazı istek ve arzulara sahip olmalarına yol açmaktadır. Söz konusu istek ve arzu-

lar yelpazesi oldukça geniştir; durum ve şartlara göre değişiklikler göstereceği düşünülmektedir. Araştırma dâhilinde anne-babaların veya anne-baba adaylarının gelin ve damatlarının sahip olmasını istedikleri özellikleriyle ilgili soruya yer verilmiştir. Sorulardan birisi damat, diğeri ise gelin ile ilgilidir.

Araştırma verileri genel olarak incelendiğinde anne-babaların veya anne-baba adaylarının damatlarında olmasını istedikleri en önemli özellik (%33,8) *Saygın bir aileye mensup olmasıdır*. Damatta bulunması gereken ikinci önemli özellik ise (%31,9) *Kariyer sahibi/iyi bir iş sahibi olmasıdır*. Damatla ilgili olmak üzere üçüncü aşamada olmak üzere en çok istenilen özellik *Dindar* (%20,4) olmasıdır (Tablo-5.6).

TABLO-5.6: Damatta İstenilen Özellik		
	Sayı	(%)
Yakışıklı	302	4,7
Zengin	270	4,2
Saygın bir aileye mensup	2157	33,8
Kariyer yapmış/iyi bir iş sahibi	2035	31,9
Dindar	1302	20,4
Diğer	317	5,0
TOPLAM	6383	100,0

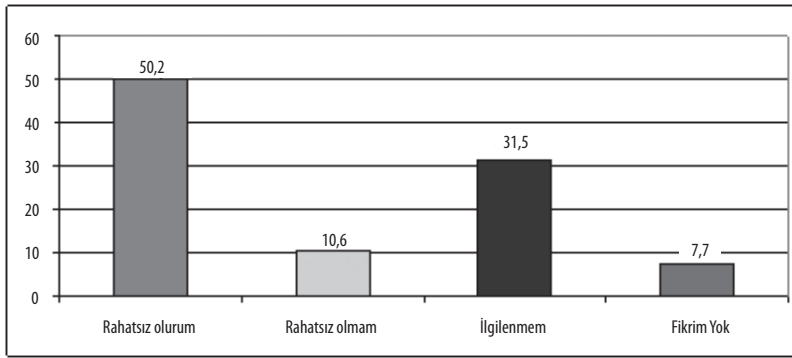
Buna karşılık anne-babaların veya anne-baba adaylarının gelinlerinde olmasını istedikleri en önemli özellik de aile çevresiyle ilgilidir. Gelinlerinin *Saygın bir aileye mensup olmasını* her şeyden daha çok istemektedirler (%32,7). *Kariyer sahibi/iyi bir iş sahibi olmak* gelinlerden de ikinci aşamada en çok istenen özelliği teşkil etmektedir (%20,5). Gelinle ilgili olmak üzere üçüncü aşamada en çok istenilen özellik de aynen damatlarda olduğu üzere *Dindar* (%18,9) olmasıdır. Gelinde olması istenen ve istek oranı itibarıyla her ne kadar dördüncü sırada yer alsın bile oran itibarıyla ilk üç isteğin oranına yakınlığı nedeniyle önemli olan bir diğer özellik ise gelinin *Ev işlerinden anlayan birisi olmasıdır* (%15,6) (Tablo-5.7).

TABLO-5.7: Gelinde İstenilen Özellik		
	Sayı	(%)
Güzel	522	7,9
Ev işlerinden anlayan	1032	15,6
Saygın bir aileye mensup	2162	32,7
Kariyer yapmış/iyi bir iş sahibi	1358	20,5
Dindar	1253	18,9
Diğer	291	4,4
TOPLAM	6618	100,0

Araştırmanın ilginç ve önemli olduğunu düşündüğümüz bir bulgusu, çoğu zaman ifade edilmediğinin aksine damat veya gelin ile ilgili olarak Yakışıklı/güzel olması isteğinin ağırlıklı/baskın bir istek olmamasıdır. Hatta damadın yakışıklı olmasını isteyenlerin oranı son derece düşüktür (%4,7). Gelin için istenen güzel olması isteği damadın yakışıklı olmasını istemeye göre kısmen yüksek olmakla birlikte (%7,9) diğer istekler sıralamasında en sonlarda yer alması açısından da dikkat çekicidir. Yine aynı şekilde bilhassa damadın zengin olması isteğinin istekler sıralamasında en sonlarda yer aldığı dikkat çekmektedir.

Nikâhsız Birliktelik

Araştırmada katılımcılara yöneltilen sorulardan birisi *nikâhsız birlikte yaşayan bir komşuya tepkinin ne olacağı* ile ilgili olmuştur. Katılımcıların %50'si *rahatsız olurum* demiştir. *Rahatsız olmam* diyenlerin oranı ise %10'dur. %31,5'lik *İlgilenmem* oranı *herkes istediği gibi yaşar; bu benim değil, onun bileceği bir iştir* gibi modern paradigmalardan bir hayli tuttuğunu göstermesi açısından önemlidir. Çünkü geleneksel kültürde bu tür işler bireysel değil, toplumsal olarak görülür ve sapma gösterenler mutlaka uyarılır ve hatta cezalandırılırdı. *Beni ilgilen-dirmez* diyen %31,5'lik oran toplumsal değerlere yönelik duyarlılığın güç kaybı olarak değerlendirilebilir (Şekil-5.4).

ŞEKİL-5.4: Nikâhsız Yaşayan Komşuya İlişkin Tutum (%)

Çevremdeki nikâhsız beraberliklerden rahatsız olurum diyenlerde kadın veya erkek fark etmemektedir. Ancak yaş değişkeninde gençler kategorilerinde bu oran, genel sonuç olan % 50'den %43'e kadar inmekte, yaşlılarda düşüş göstermektedir. Dikkat çekicidir ki varlık ve gelir düzeyinin yüksek oluşu da *rahatsız olmam* oranını düşürüp yine %43 civarına indirirken *rahatsız olmam* diyenlerin oranını %10 genel ortalamasından %18'e kadar çıkarmaktadır. Bu durum varlıklıların dünyaya ve hayata daha bir profan bakmalarıyla açıklanabilir.

Nikâhsız yaşamadan rahatsız olma durumu yaşanan yer değişkeni köy olduğunda genel ortalamadan 9 puan daha yüksek, şehirde ise 4 puan daha aşağıda seyretmektedir. Bir de medeni durumda bekârlar nikâhsız yaşamaya daha olumlu (ki oran %38,1'dir) bakmaktadırlar. Yine dikkat çekicidir ki bu oran 1,5 puan fazlasıyla dul/boşanmışlarda daha fazladır. Bu durum, olaya, söz konusu sosyal kategorilerin toplumsaldan çok bireysel bakmaları ve dolayısıyla sosyal kontrole biraz mesafeli durmaları ile açıklanabilir.

Yine çapraz tablolar gösteriyor ki, çevresindeki nikâhsız beraberliklerden rahatsız olma oranı, evlilik yılı yüksek olanlarda, *evliliğimden memnunum* diyenlerde, çocuk sayısı fazla olan ailelerde, *dini nikâhsız olmaz* görüşünü taşıyanlarda yükseliş göstermektedir ki bu durum bir genel geçer mantık biçimiyle açıklanabilir. Sözgelimi evliliğinden memnun olmayan birisinin, nikâhsız beraberliği onaylamasa bile kayıtsız kalabileceği düşünülebilir.

Dini bilgiyi edinme biçimi, mevcut dini bilginin miktarı, dinin duygu ve düşünceleri etkileme oranı ve dinin yaşantı tarzını etkileme oranı ile *Yakın komşunuz nikâhsız beraber yaşayan bir çift olsa buna tepkiniz ne olur?* sorusunun cevaplanış biçimi arasındaki ilişki dikkat çekici ve önemli sayılabilir nitelikte görünmektedir. Bu ilişkileri biraz daha ayrıntılı inceleyecek olursak; dini nikâhın gerekliliği konusundaki görüşlerle *Yakın komşunuz nikâhsız beraber yaşayan bir çift olsa buna tepkiniz ne olur?* sorusu arasındaki ilişki oldukça güçlü görünmektedir. Dini nikâh konusunda *Dini nikâh olmadan olmaz* diyenlerin %56,9'u *Yakın komşunuz nikâhsız beraber yaşayan bir çift olsa buna tepkiniz ne olur?* sorusuna *rahatsız olurum* cevabını vermesine karşılık, *Dini nikâh olmasa da olur* diyenlerin %24,7'si *Yakın komşunuz nikâhsız beraber yaşayan bir çift olsa buna tepkiniz ne olur?* sorusuna *rahatsız olurum* cevabını vermiştir. Bu da nikâhın dini karakterin baskınlığını göstermesi açısından önemli bir bulgu olarak anlam ifade etmektedir.

Araştırmanın bir bulgusu olarak, katılımcının *dini bilgiyi edindiği yer* ile *yakın komşunuz nikâhsız beraber yaşayan bir çift olsa buna tepkiniz ne olur?* sorusunun cevaplanış biçimi arasındaki ilişki dikkat çekici ve önemli sayılabilir nitelikte görünmektedir. Mevcut dini bilgisini *aile ve akraba çevresinden ve okuldan* edinenlerin *nikâhsız komşudan rahatsız olma* oranları dini bilgisini diğer farklı yerlerden edinenlere göre birkaç kat daha yüksektir. Nikâhsız birlikte yaşayan komşudan en üst düzeyde rahatsız olanlar ise dini bilgisini cami hocasından veya Kur'an kursundan edinenlerdir. *Dinin, duygu ve düşüncelerinizi etkilemesiyle ilgili olarak kendinizi nasıl tanımlarsınız?* sorusuna verilen cevaplarla *yakın komşunuz nikâhsız beraber yaşayan bir çift olsa buna tepkiniz ne olur?* sorusunun cevaplanış biçimi arasındaki ilişki dikkat çekicidir. *Dinin, duygu ve düşüncelerinizi etkilemesiyle ilgili olarak kendinizi nasıl tanımlarsınız?* sorusuna *Dini yönüm güçlü; din, düşüncelerimi büyük oranda etkilemekte* cevabını verenler %65,2 oranında nikâhsız birlikte yaşayan komşudan rahatsız olacağını ifade etmişlerdir. Yine, *Dinin, hayatımız ve davranışlarımız üzerindeki etkileri-*

ni dikkate aldığınızda kendinizi nasıl tanımlarsınız? sorusuna *Dini yönüm güçlü. Din hayatımı ve davranışlarımı büyük oranda etkiliyor* cevabını verenler en üst düzeyde olmak üzere (%65,4) nikâhsız birlikte yaşayan komşudan rahatsız olacağını ifade etmişlerdir. Dini bilgisinin miktarı konusunda kendisini yeterli bulan veya bulmayanlar eşit sayılabilecek bir oranda nikâhsız birlikte yaşayan komşudan rahatsız olacağını ifade etmişlerdir.

Katılımcıların öğrenim düzeyleri ile *Yakın komşunuz nikâhsız beraber yaşayan bir çift olsa buna tepkiniz ne olur?* sorusunun cevaplanış biçimi arasındaki ilişki dikkat çekicidir (Tablo-5.8). Genel bir değerlendirmede bulunmak gerekirse, öğrenim düzeyi yükseldikçe nikâhsız birlikte yaşayan komşudan rahatsız olma düzeyi düşüş kaydetmektedir. Buna karşılık öğrenim düzeyi yükseldikçe nikâhsız birlikte yaşayan komşudan rahatsız olmama düzeyi artış kaydetmektedir.

TABLO-5.8: Öğrenim Düzeyine Göre - Nikahsız Birlikteliğin Değerlendirilişi						
Yakın komşunuz nikâhsız beraber yaşayan bir çift olsa buna tepkiniz ne olur ? (%)						
Öğrenim	Sayı	Rahatsız olurum	Rahatsız olmam	İlgilenmem	Fikrim yok	TOPLAM
Okur-yazar değil	219	57,5	3,7	19,6	19,2	100,0
Okur-yazar	149	45,6	2,7	47,7	4,0	100,0
İlkokul	1177	62,4	5,4	24,0	8,2	100,0
Ortaokul	795	45,3	8,3	40,3	6,2	100,0
Lise	2302	52,1	10,5	29,0	8,4	100,0
Ön lisans	877	44,7	15,2	34,9	5,2	100,0
Lisans ve üstü	1112	40,6	16,5	36,4	6,5	100,0

Aile kurumunun özelliklerine ilişkin tutum ve tavırlarda çoğu zaman belirleyici olan değişkenlerden birisi durumundaki bireylerin sosyo-ekonomik düzeyleri, *Yakın komşunuz nikâhsız beraber yaşayan bir çift olsa buna tepkiniz ne olur?* sorusunun cevaplanış biçiminde de belirleyici değişkenlerden birisi olarak anlam kazanmaktadır. Ailesinin aylık gelir düzeyi görece yüksek olanlar nikâhsız birlikte yaşayan komşudan görece daha düşük düzeyde rahatsız olmaktadır (Tablo-5.9). Buna karşılık ailesinin aylık gelir düzeyi görece yüksek olanlar nikâhsız birlikte yaşayan komşudan görece daha yüksek düzeyde rahatsız olmadıklarını ifade etmişlerdir.

Evlenirken kıydırılan nikâh ile nikâhsız birlikte yaşayan komşudan rahatsız olup-olmama arasındaki ilişki dikkat çekicidir (Tablo-5.10). Evlenirken sadece resmi nikâh kıydıranlar nikâhsız birlikte yaşayan komşudan görece daha düşük düzeyde rahatsız olmaktadır. Bu ise dinin/geleneksel değerlerin etkisini göstermesi açısından önemli ve anlamlıdır. Bunu, dini nikaha atfedilen önem ile nikâhsız birlikte yaşayan komşudan rahatsız olup-olmama arasındaki ilişkide de gözlemliyoruz (Tablo-5.11).

TABLO-5.9: Ailenin Aylık Geliri Düzeyine Göre - Nikahsız Birlikteliğin Değerlendirilişi

Yakın komşunuz nikahsız beraber yaşayan bir çift olsa buna tepkiniz ne olur ? (%)						
Ailenin aylık geliri (TL)	Sayı	Rahatsız olurum	Rahatsız olmam	İlgilenmem	Fikrim yok	TOPLAM
0-500	776	59,7	3,5	24,0	12,9	100,0
501-750	1062	54,5	7,3	28,3	9,8	100,0
751-1000	1599	48,9	9,4	35,0	6,6	100,0
1001-1500	1671	50,9	13,2	29,6	6,3	100,0
1501-2000	868	43,0	12,6	37,0	7,5	100,0
2001 üstü	591	42,3	18,4	37,2	2,0	100,0

Dini nikah olmadan olmaz görüşünü dile getirenlerin %56,9'u nikahsız birlikte yaşayan komşudan rahatsız olacağını ifade ederken, *dini nikah olmasa da olur* diyenlerin ise %28,9'u nikahsız birlikte yaşayan komşudan rahatsız olacağını ifade etmiştir.

TABLO-5.10: Evlenirken Kıyırılan Nikah - Nikahsız Birlikteliğin Değerlendirilişi

Yakın komşunuz nikahsız beraber yaşayan bir çift olsa buna tepkiniz ne olur ? (%)						
Evlenirken nasıl nikah kıydırdınız?	Sayı	Rahatsız olurum	Rahatsız olmam	İlgilenmem	Fikrim yok	TOPLAM
Sadece resmi nikah	132	28,1	16,8	50,3	4,7	100,0
Sadece dini nikah	112	56,3	10,6	23,6	9,5	100,0
Hem resmi ve hem de dini nikah	2267	58,5	8,3	25,9	7,2	100,0

TABLO-5.11: Dini Nikahı Değerlendiriş Tarzı - Nikahsız Birlikteliğin Değerlendirilişi

Yakın komşunuz nikahsız beraber yaşayan bir çift olsa buna tepkiniz ne olur ? (%)						
Dini nikah konusunda düşünceniz nedir?	Sayı	Rahatsız olurum	Rahatsız olmam	İlgilenmem	Fikrim yok	TOPLAM
Dini nikah olmadan olmaz	5215	56,9	7,5	28,6	7,1	100,0
Dini nikah olmasa da olur	1080	24,7	21,6	44,9	8,8	100,0
Dini nikah gereksiz	249	28,9	23,7	38,2	9,2	100,0

Katılımcılara *Kızınız size haber vermeden evlense tepkiniz ne olurdu?* sorusu yöneltilmişti. Bu soruya verilen cevaplarla nikahsız birlikte yaşayan komşudan rahatsız olup-olmama durumları arasındaki ilişki gözden geçirildiğinde iki değişken arasında dikkat çekici bir ilişki bulunduğu gözlenmektedir (Tablo-5.12). Kızının gizlice evlenmesini *kesinlikle kabullenmeyeceğini* ifade edenlerin %60,2'si nikahsız birlikte yaşayan komşudan rahatsız olacağını ifade ederken, *bilemediğini/kararsız olduğunu* ifade edenlerin %43,5'i, *tercihine saygı duyar ve kabullenirim* diyenlerin ise %40,4'ü kızının gizlice evlenmesini *kesinlikle kabullenmeyeceğini* ifade etmiştir.

TABLO–5.12: Kız Çocuğun Habersiz Evlenmesine Yönelik Tepki - Nikâhsız Birlikteliğin Değerlendirilişi

Yakın komşunuz nikâhsız beraber yaşayan bir çift olsa buna tepkiniz ne olur ? (%)						
Kızınız size haber vermeden evlense tepkiniz ne olurdu?	Sayı	Rahatsız olurum	Rahatsız olmam	İlgilenmem	Fikrim yok	TOPLAM
Kesinlikle kabullenmem	943	60,2	9,4	25,0	5,5	100,0
Kabullenmem	612	59,0	5,5	27,8	7,7	100,0
Bilemiyorum/kararsızım	1018	43,5	9,1	37,2	10,2	100,0
Olabilir, kabullenebilirim	258	45,9	16,5	26,9	10,7	100,0
Tercihine saygı duyar ve kabullenirim	319	40,4	16,8	38,2	4,6	100,0

Araştırmanın bulguları evlilik dışı çocuk edinmeye ilişkin değerlendirmeye nikâhsız birlikteliğin değerlendirilişi arasında doğrusal sayılabilecek bir ilişki bulunduğunu göstermektedir (Tablo–5.13). Evlilik dışı çocuk edinmeyi *ahlaksızlık* olarak değerlendirenlerin %62,4'ü nikâhsız birlikte yaşayan komşudan rahatsız olacağını ifade ederken, evlilik dışı çocuk edinmeyi *olabilir/normal* olarak değerlendirenlerin %9,2'si nikâhsız birlikte yaşayan komşudan rahatsız olacağını ifade etmiştir. Buna karşılık evlilik dışı çocuk edinmeyi *ahlaksızlık* olarak değerlendirenlerin %5'i nikâhsız birlikte yaşayan komşudan *rahatsız olmayacağını* ifade ederken, evlilik dışı çocuk edinmeyi *olabilir/normal* olarak değerlendirenlerin %36,9'u nikâhsız birlikte yaşayan komşudan rahatsız olmayacağını ifade etmiştir.

TABLO–5.13: Evlilik Dışı Çocuk Edinmeye İlişkin Değerlendirme - Nikâhsız Birlikteliğin Değerlendirilişi

Yakın komşunuz nikâhsız beraber yaşayan bir çift olsa buna tepkiniz ne olur ? (%)						
Evlilik dışı çocuk edinmeyle ilgili görüşünüz nedir?	Sayı	Rahatsız olurum	Rahatsız olmam	İlgilenmem	Fikrim yok	TOPLAM
Ahlaksızlık	3099	62,4	5,0	27,2	5,4	100,0
Kararsızım	161	14,8	23,1	42,1	20,0	100,0
Olabilir/normal	52	9,2	36,9	49,4	4,6	100,0

Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğinin gerçekleşmesi durumunda bundan aile yapımızın olumlu etkileneceğini düşünenlerin önemli bir kısmı (%54,8) nikâhsız birlikte yaşayan komşudan *rahatsız olacağını* ifade ederken, %16,7'si nikâhsız birlikte yaşayan komşudan *rahatsız olmayacağını* ifade etmiştir. Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğinin gerçekleşmesi durumunda bundan aile yapımızın olumsuz etkileneceğini düşünenlerin %56,8'i nikâhsız birlikte yaşayan komşudan *rahatsız olacağını* ifade ederken, %9,7'si ise nikâhsız birlikte yaşayan komşudan *rahatsız olmayacağını* ifade etmiştir (Tablo–5.14).

TABLO-5.14: Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyeliğinin Aile Yapımıza Etkisi - Nikâhsız Birlikteliğin Değerlendirilişi

Yakın komşunuz nikâhsız beraber yaşayan bir çift olsa buna tepkiniz ne olur ? (%)						
Sizce, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği gerçekleşirse aile yapımız nasıl etkilenir?	Sayı	Rahatsız olurum	Rahatsız olmam	İlgilenmem	Fikrim yok	TOPLAM
Olumlu etkilenir	592	54,8	16,7	21,5	7,1	100,0
Olumsuz etkilenir	1216	56,8	9,7	26,4	7,1	100,0
Etkisi olmaz	832	43,7	9,8	41,5	5,0	100,0
Fikrim yok	674	45,1	8,7	33,8	12,4	100,0

Her toplumda, o toplumsal yapıyı ve o yapıdan beklenen işlevlerin varlığını sağlayan kurallar vardır. Toplumsal kontrolü sağlayan bu kuralların önemli bir kısmı geleneksel karaktere sahip olup, tarihsel bir geçmişe sahiptir. İşlevini yerine getirmeyenler ise yeni kurallarla değişir/değiştirilir. Araştırmada katılımcılara toplumsal kurallara uyulması gerekip-gerekmediği ile ilgili değerlendirmelerinin ne olduğu sorusu yöneltilmiştir. İlgili soruya alınan cevaplarla nikâhsız birlikte yaşayan komşudan rahatsız olup-olmama durumu arasındaki ilişki gözden geçirildiğinde iki değişken arasında güçlü bir ilişkinin bulunduğu tespit edilmiştir (Tablo-5.15). Toplumsal kuralla uyulması gerektiğini ifade edenler, doğaldır ki bu kurallarla çatışan nikâhsız birlikteliği de olumsuz değerlendiriyorlar. Toplumsal kurallara önem atfetmeyen ve toplumsal kuralların *çiğnemek için* olduğunu ifade edenlerin önemli bir kesimi ise nikâhsız birlikteliğe yönelik bir tepki vermiyorlar; ya rahatsız olmayacağını ya da ilgilenmediğini ifade etmişlerdir.

TABLO-5.15: Toplumsal Kuralların Önemi - Nikâhsız Birlikteliğin Değerlendirilişi

Yakın komşunuz nikâhsız beraber yaşayan bir çift olsa buna tepkiniz ne olur ? (%)						
Sizce toplumsal kurallara uymalı mıyız?	Sayı	Rahatsız olurum	Rahatsız olmam	İlgilenmem	Fikrim yok	TOPLAM
Her zaman	1724	60,0	7,7	25,5	6,8	100,0
Genellikle	1211	45,7	9,9	35,3	9,0	100,0
Bazen	286	34,5	18,7	42,0	4,8	100,0
Kurallar çiğnemek içindir	34	34,0	45,0	19,0	2,0	100,0
Kararsızım	50	39,7	15,1	31,0	14,3	100,0

Toplumumuzun en azından sosyolojik bir gerçeği olan İslam ile yerleşik toplumsal değerler dikkate alındığında evlilik öncesi cinsel beraberliğe ilişkin değerlendirme ile nikâhsız birlikte yaşayan komşudan rahatsız olup-olmama durumu arasında doğrusal bir ilişki bulunması beklenir. Araştırma verilerinden bu iki değişkenle ilgili veriler karşılaştırıldığında iki değişken arasında doğrusal ve güçlü bir ilişkinin bulunduğu gözlenmektedir (Tablo-5.16). Evlilik öncesi cinsel beraberliği *ablaksızlık* olarak değerlendirenlerin önemli bir kısmı (%61,6) nikâhsız birlikte yaşayan komşudan rahatsız olacağını ifade ederken, evlilik önce-

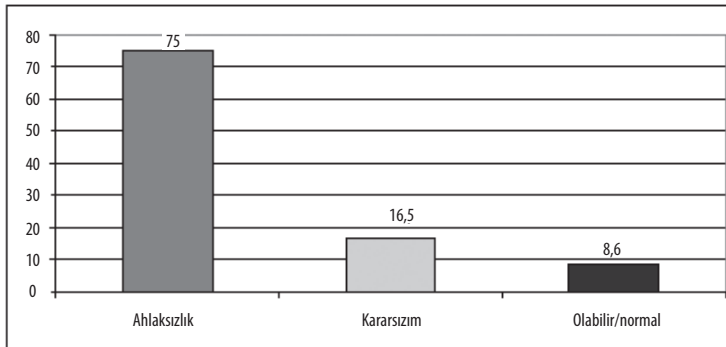
si cinsel beraberliği *olabilir/normal* olarak değerlendirenlerin %26,9'u rahatsız olmadığını ifade ederken, bu kesimin %41'i ise nikâhsız yaşayan komşunun durumunun kendisini ilgilendirmeyeceğini ifade etmiştir. Ancak burada dikkat çeken nokta evlilik öncesi cinsel beraberliği *ablaksızlık* olarak değerlendirenlerin %27,6'sının nikâhsız yaşayan komşunun durumunun kendisini ilgilendirmeyeceğini ifade etmiş olmasıdır. Bu toplumsal kurallara/değerlere duyarsızlığın arttığını göstermesi açısından önemli bir bulgudur.

TABLO-5.16: Evlilik Öncesi Cinsel Beraberliği Değerlendiriş - Nikâhsız Birlikteliğin Değerlendirilişi

Yakın komşunuz nikâhsız beraber yaşayan bir çift olsa buna tepkiniz ne olur ? (%)						
Evlilik öncesi cinsel beraberliği nasıl değerlendiriyorsunuz?	Sayı	Rahatsız olulum	Rahatsız olmam	İlgilenmem	Fikrim yok	TOPLAM
Ahlaksızlık	2749	61,6	5,5	27,6	5,3	100,0
Kararsızım	362	26,4	18,4	38,9	16,4	100,0
Olabilir/normal	215	26,9	26,2	41,0	5,9	100,0

Evlilik Dışı Çocuk Edinme

Ailedeki nikâh olgusuyla ilgili önemli konulardan birisi de her geçen gün daha fazla gündeme gelen/getirilen *evlilik dışı çocuk edinme* konusudur. *Evlilik dışı çocuk edinmeyle ilgili görüşünüz nedir?* sorusuna katılımcıların %75'i *ablaksızlık* cevabını vermiştir. *Olabilir* diyenler %8,6 gibi düşük bir orana sahiptirler. Bu oranlar toplumumuzun geleneksel/dini çizgisiyle de uyumlu olarak soy/neseap konusuna verdiği önemi göstermektedir. Bir önceki konuda *nikâhsız beraberliklerden rahatsız olulum* oranı %50 iken, *nikâhsız doğan çocuktan rahatsız olulum* oranının %25 daha fazla olması manidardır (Şekil-5.5). **Toplumun salt ablaki kaygı ile neseap hassasiyeti arasında bir farklılık gördüğü, çocuk dışı bir cinsel beraberliğe görece daha esnek baktığı sonucuna ulaşabiliyor.**

ŞEKİL-5.5: Evlilik Dışı Çocuk Edinme (%)

Evlilik dışı çocuk *ablaksızlıktır* görüşü cinsiyet değişkeninde fark etmemekte, yani kadın ve erkekler aynı görüşü paylaşmakta, yüksek yaş değişkeninde ise artış göstermektedir. Yine zenginliğin ve eğitim düzeyinin yükselmesi, yaşanan yerin şehir olması hallerinde *ablaksızlık* olarak görenlerin oranı düşüş göstermektedir. Evlilik yıllarının artışı etkilemezken, yine çapraz tablolarda *evliliğimden memnun* değilim diyenlerde ve *dini nikâhı gereksiz* bulanlarda düşüş, çok çocuklukta yükseliş gözlenmektedir. *Çevremdeki nikâhsız yaşamalardan rahatsız* olurum diyenler kategorisinde nikâhsız çocuğu *ablaksızlık* olarak görenlerin oranı %93,6'yı bulmaktadır ki bu sonuçlar yukarıdan beri sergilene gelen farklı alanların sonuçlarıyla uyumludur.

Evlilik dışı çocuk edinmeyle ilgili görüşünüz nedir? sorusuna verilen cevaplar katılımcıların öğrenim düzeyleri açısından incelendiğinde iki değişken arasında dikkat çekici bir ilişkinin bulunduğu tespit edilmiştir (Tablo-5.17). Öğrenim düzeyi yükseldikçe evlilik dışı çocuk edinmeyi *ablaksızlık* olarak değerlendirenlerde görece önemli sayılabilecek bir düşüş gözlenmektedir. Örneğin ilkokul düzeyinde öğrenime sahip olanların %82,8'i evlilik dışı çocuk edinmeyi *ablaksızlık* olarak nitelerlerken, lise düzeyi öğrenime sahip olanların %76,8'i, lisans ve lisansüstü öğrenime sahip olanların %66,8'i evlilik dışı çocuk edinmeyi *ablaksızlık* olarak değerlendirmişlerdir. Bunun yanı sıra evlilik dışı çocuk edinme konusunda kararsızlık yaşayanların oranının öğrenim düzeyinin artışına bağlı olarak düzenli bir artış kaydedip %21,7'e kadar yükseldiği gözlenmektedir.

TABLO-5.17: Öğrenim Düzeyine Göre - Evlilik Dışı Çocuk Edinmeyi Değerlendirme

Öğrenim düzeyi	Evlilik dışı çocuk edinmeyle ilgili görüşünüz nedir? (%)				TOPLAM
	Sayı	Ahlaksızlık	Kararsızım	Olabilir/normal	
Okur-yazar değil	220	92,3	5,5	2,3	100,0
Okur-yazar	149	81,9	13,4	4,7	100,0
İlkokul	1176	82,8	10,7	6,5	100,0
Ortaokul	799	74,1	16,4	9,5	100,0
Lise	2292	76,8	14,6	8,6	100,0
Ön lisans	874	65,7	25,1	9,3	100,0
Lisans ve üstü	1103	66,8	21,7	11,5	100,0

Kenttin dini/geleneksel değerleri ve yaşantı tarzını değiştirici/dönüştürücü özelliği aileye ilişkin birçok konuda rahatlıkla gözlenebilmektedir. Bunlardan birisi evlilik dışı çocuk edinmeyi değerlendirilme tarzında açığa çıkmaktadır. Katılımcılardan en çok köy/kasabada yaşayanların %83,9'u evlilik dışı çocuk edinmeyi *ablaksızlık* olarak değerlendirirken, en çok il merkezinde yaşayanların %68,5'i evlilik dışı çocuk edinmeyi *ablaksızlık* olarak değerlendirmişlerdir (Tablo-5.18). Buna karşılık evlilik dışı çocuk edinme konusunda değerlendirme yap(a)mayıp *kararsızlık* yaşayanların oranı en çok yaşanan yerleşim merkezinin il olması durumunda önemli bir artış kaydedip %20'ye ulaşmaktadır.

TABLO-5.18: En Çok Yaşanan Yerin Niteliği - Evlilik Dışı Çocuk Edinmeyi Değerlendirme

Evlilik dışı çocuk edinmeyle ilgili görüşünüz nedir? (%)					
En çok yaşanan yer	Sayı	Ahlaksızlık	Kararsızım	Olabilir/normal	TOPLAM
Köy/kasaba	1084	83,9	10,1	6,1	100,0
İlçe	2168	80,7	14,2	5,1	100,0
İl merkezi	3353	68,5	20,0	11,5	100,0

Evlenirken kıydırılan nikâh türü ile evlilik dışı çocuk edinmeyi değerlendirme tarzı arasındaki ilişki dikkat çekici nitelik ve orandadır (Tablo-5-19). Evlenirken *sadece resmi nikah* kıydıranların %63,9'u evlilik dışı çocuk edinmeyi *ahlaksızlık* olarak değerlendirirlerken, evlenirken *sadece dini nikah* kıydıranların %94,7'si evlilik dışı çocuk edinmeyi *ahlaksızlık* olarak değerlendirmiştir. Evlenirken *hem resmi ve hem de dini nikâh* kıydıranların ise %79,5'i evlilik dışı çocuk edinmeyi *ahlaksızlık* olarak değerlendirmiştir.

TABLO-5.19: Evlenirken Kıydırılan Nikâh - Evlilik Dışı Çocuk Edinmeyi Değerlendirme

Evlilik dışı çocuk edinmeyle ilgili görüşünüz nedir? (%)					
Evlenirken nasıl nikâh kıydırdınız?	Sayı	Ahlaksızlık	Kararsızım	Olabilir/normal	TOPLAM
Sadece resmi nikâh	294	63,9	23,3	12,8	100,0
Sadece dini nikâh	180	94,7	4,2	1,1	100,0
Hem resmi ve hem de dini nikâh	3077	79,5	14,2	6,3	100,0

Hiç kuşku yok ki bireyler, ister evli olsunlar isterse bekâr, evliliğe bir anlam yüklemekte, evliliğe bir değer atfetmekte. Bu açıdan evliliği *ihtiyaç*, *mutluluk*, *esaret* olarak görme eğilimlerinin atfedilen anlamlar arasında en üst sıralarda yer aldığını tespit etmiş bulunuyoruz. Araştırmada evliliğe atfedilen anlam ile evlilik dışı çocuk edinmeyi değerlendirme tarzı arasında dikkat çekici ve yüksek bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir (Tablo-5.20). Dikkat çekici özellik ise özellikle evliliği *esaret* olarak niteleyenlerde gözlenmektedir. Evliliğe *esaret* niteliği atfederek evlilik konusunda olumsuz bir tutuma sahip olanların evlilik dışı çocuk edinme konusunda son derece *kararsız* (%25) veya evlilik dışı çocuk edinmeyi olumsuz (%20,4) konumda buldukları gözlenmektedir.

TABLO-5.20: Evliliğin Anlamı - Evlilik Dışı Çocuk Edinmeyi Değerlendirme

Evlilik dışı çocuk edinmeyle ilgili görüşünüz nedir? (%)					
Evlilik nedir?	Sayı	Ahlaksızlık	Kararsızım	Olabilir/normal	TOPLAM
İhtiyaçtır	839	75,5	15,7	8,8	100,0
Mutluluktur	3289	79,0	14,9	6,1	100,0
Esarettir	179	54,6	25,0	20,4	100,0
Kararsızım	608	65,4	19,8	14,7	100,0

Dini nikâhı değerlendirilme tarzı ile evlilik dışı çocuk edinmeyi değerlendirilme tarzı arasındaki ilişki son derece manidardır (Tablo-5.21). Dini nikâh konusunda *olmadan olmaz* görüşünü dile getirenlerin baskın eğilimi (%81,2) evlilik dışı çocuk edinmeyi *ahlaksızlık* tarzında değerlendirme biçimindedir. Buna karşılık *dini nikâh olmasa da olur* diyenlerin %51,2'si evlilik dışı çocuk edinmeyi *ahlaksızlık* tarzında değerlendirirlerken, *dini nikâh gereksiz* görüşünde olanların ise %49'u evlilik dışı çocuk edinmeyi *ahlaksızlık* tarzında değerlendirmişlerdir. *Dini nikâh gereksiz* görüşünde olanların %22,9'u evlilik dışı çocuk edinmeyi *olabilir/normal* olarak değerlendirmiştir.

TABLO-5.21: Dini Nikâhın Anlamı - Evlilik Dışı Çocuk Edinmeyi Değerlendirme

Evlilik dışı çocuk edinmeyle ilgili görüşünüz nedir? (%)					
Dini nikâh konusunda ne düşünüyorsunuz?	Sayı	Ahlaksızlık	Kararsızım	Olabilir/normal	TOPLAM
Dini nikâh olmadan olmaz	5208	81,3	12,8	5,8	100,0
Dini nikâh olmasa da olur	1069	51,2	30,4	18,4	100,0
Dini nikâh gereksiz	249	49,0	28,1	22,9	100,0

Katılımcıların habersiz evlenmesi durumunda kızına vereceği tepkinin durumu *kesinlikle kabullenmemek* olacağını ifade edenlerin baskın eğilimi (%85) evlilik dışı çocuk edinmeyi *ahlaksızlık* tarzında değerlendirmektedir. Kızının habersiz evlenmesini *kabullenmeyeceğini* ifade edenlerin baskın eğilimi de (%81,1) evlilik dışı çocuk edinmeyi *ahlaksızlık* tarzında değerlendirmektedir. Ancak kızının habersiz evlenmesini *olabilir* bulan ve *bu nedenle durumu kabul edeceğini* ifade edenler ve *tercibine saygı duyar ve kabullenirim* diyenler görece daha düşük oranlarda olmak üzere evlilik dışı çocuk edinmeyi *ahlaksızlık* tarzında değerlendirmişlerdir (Tablo-5.22).

TABLO-5.22: Habersiz Evlenen Kız Çocuğuna Yönelik Tepki - Evlilik Dışı Çocuk Edinmeyi Değerlendirme

Evlilik dışı çocuk edinmeyle ilgili görüşünüz nedir? (%)					
Kızınıza size haber vermeden evlense tepkiniz ne olurdu?	Sayı	Ahlaksızlık	Kararsızım	Olabilir/normal	TOPLAM
Kesinlikle kabullenmem	1334	85,0	7,2	7,8	100,0
Kabullenmem	834	81,1	13,9	5,0	100,0
Bilemiyorum/kararsızım	1630	69,9	23,5	6,6	100,0
Olabilir, kabullenebilirim	376	66,0	24,4	9,6	100,0
Tercibine saygı duyar ve kabullenirim	544	69,0	11,8	19,2	100,0

Dinin önemli bir faktör olduğu ve aile kurumuna ilişkin birçok konuda sahip olunan tutum ve tavırlarda belirleyici olduğunu araştırmanın diğer birçok bulgusundan hareketle biliyoruz. Bu açıdan dinin, bireylerin evlilik dışı çocuk edinmeyi değerlendirmelerinde de et-

kin bir değişken olması beklenir. Araştırmanın konu bağlamındaki verileri bu beklentinin doğruluğunu göstermektedir (Tablo-5.23). Sahip olduğu dini bilginin miktarı konusunda kendisini yeterli bulanların %77,7'si evlilik dışı çocuk edinmeyi *ahlaksızlık* olarak nitelmesine karşılık, ilginçtir sahip olduğu dini bilginin miktarı konusunda kendisini *yetersiz* bulanlar da ağırlıklı olarak evlilik dışı çocuk edinmeyi *ahlaksızlık* olarak nitelirmektedirler. Hatta bu kesimin oranı sahip olduğu dini bilginin miktarı konusunda kendisini yeterli bulanlara göre kısmen daha yüksektir.

TABLO-5.23: Sahip Olunan Dini Bilginin Miktarı - Evlilik Dışı Çocuk Edinmeyi Değerlendirme

Evlilik dışı çocuk edinmeyle ilgili görüşünüz nedir? (%)					
Dini bilginizin miktarı açısından kendinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?	Sayı	Ahlaksızlık	Kararsızım	Olabilir/normal	TOPLAM
Yeterli	2590	77,7	14,4	7,9	100,0
Yetersiz	2793	79,1	12,7	8,3	100,0
Kararsızım	1127	58,3	30,7	11,0	100,0

Toplumumuzun kökleşmiş değerleri/geleneksel anlayışı evlilik dışı çocuğa ilişkin olumsuz bir değerlendirmeye sahiptir. Bu nedenle böylesi özelliğe sahip çocuk olumsuz bir değerlendirmeye *gayri meşru* olarak nitelenir. Bu durumda toplumsal kurallara uymayı değerlendiriliş tarzı ile evlilik dışı çocuk edinmeyi arasında ilişki olması beklenir. Araştırma verileri bu bağlamda incelendiğinde söz konusu iki değişken arasında ilişki bulunduğu ve bu ilişkinin oldukça güçlü düzeyde olduğu tespit edilmiştir (Tablo-5.24). Toplumsal kurallara *her zaman* uyulması gerektiğini ifade edenlerin %84,1'i evlilik dışı çocuk edinmeyi *ahlaksızlık* olarak nitelerken, toplumsal kurallara *bazen* uyulması gerektiğini ifade edenlerin %56,9'u, toplumsal kurallara uyulmasını gereksiz bulup toplumsal kurallar çiğnenmek içindir görüşünü dile getirenlerin ise % 51,6'sı evlilik dışı çocuk edinmeyi *ahlaksızlık* olarak nitelemiştir.

TABLO-5.24: Toplumsal Kurallara Uyma - Evlilik Dışı Çocuk Edinmeyi Değerlendirme

Evlilik dışı çocuk edinmeyle ilgili görüşünüz nedir? (%)					
Sizce toplumsal kurallara uymalı mıyız?	Sayı	Ahlaksızlık	Kararsızım	Olabilir/normal	TOPLAM
Her zaman	2400	84,1	9,3	6,6	100,0
Genellikle	1908	72,0	19,7	8,4	100,0
Bazen	472	56,9	28,1	15,1	100,0
Kurallar iğnenmek içindir	48	51,6	26,9	21,5	100,0
Kararsızım	88	69,8	24,6	5,6	100,0

Sanal ortamda tanışıp-evlenmeyi değerlendirme tarzı ile evlilik dışı çocuk edinmeyi değerlendirme tarzı arasında güçlü bir ilişkinin bulunduğu gözlenmektedir (Tablo-5.25). Sanal

ortamda tanışıp-evlenmeyi *yanlış* bulanların büyük çoğunluğu (%93,6) evlilik dışı çocuk edinmeyi *ablaksızlık* olarak değerlendirmektedir. Buna karşılık sanal ortamda tanışıp-evlenmeyi *güzel* bulanların %35'i evlilik dışı çocuk edinmeyi *ablaksızlık* olarak değerlendirmektedir.

TABLO-5.25: Sanal Ortamda Tanışıp Evlenme - Evlilik Dışı Çocuk Edinmeyi Değerlendirme

Evlilik dışı çocuk edinmeyle ilgili görüşünüz nedir? (%)					
Sanal ortamda tanışıp evlenmeyi nasıl değerlendiriyorsunuz?	Sayı	Ahlaksızlık	Kararsızım	Olabilir/normal	TOPLAM
Doğru değil	3099	93,6	4,9	1,6	100,0
Güzel	248	35,0	35,5	29,5	100,0
Olabilir	1351	64,7	21,9	13,4	100,0
Kararsızım	266	52,2	42,7	5,1	100,0

Yerleşik toplumsal değerler açısından düşünüldüğünde evlilik dışı çocuk edinmeyi değerlendiriş ile nikâhsız birlikteliği değerlendiriş tarzı arasında benzeşme olması beklenir. Böylesi beklentinin doğru olduğu, araştırmanın bulgularından hareketle tespit edilebiliyor (Tablo-5.26). Nikâhsız birlikte yaşayan yakın komşudan *rahatsız olacağımı* ifade edenlerin neredeyse tamamına yakını (%93,6) evlilik dışı çocuk edinmeyi *ablaksızlık* olarak değerlendirmektedir. Buna karşılık nikâhsız birlikte yaşayan yakın komşudan *rahatsız olmayacağımı* ifade edenlerin %35'i evlilik dışı çocuk edinmeyi *ablaksızlık* olarak değerlendirmektedir.

TABLO-5.26: Nikâhsız Birlikteliğin Değerlendirilişi - Evlilik Dışı Çocuk Edinmeyi Değerlendirme

Evlilik dışı çocuk edinmeyle ilgili görüşünüz nedir? (%)					
Yakın komşunuz nikâhsız beraber yaşayan bir çift olsa buna tepkiniz ne olur?	Sayı	Ahlaksızlık	Kararsızım	Olabilir/normal	TOPLAM
Rahatsız olurum	3312	93,6	4,9	1,6	100,0
Rahatsız olmam	708	35,0	35,5	29,5	100,0
İlgilenmem	2089	64,7	21,9	13,4	100,0
Fikrim yok	510	52,2	42,7	5,1	100,0

Toplumsal, ekonomik ve kültürel açıdan Türkiye'deki bölgesel farklılıkların aile kurumunun yapısal ve işlevsel özelliklerinde de farklılaşmalara yol açması beklenir. Bu son derece *normal* ve hatta normal olmanın da ötesinde *doğal* bir durumdur. Aile yapısında, işlevinde ve aile kapsamında anlam ifade eden tutumlardaki farklılıkları ve düzeylerini tespit etmek amacıyla araştırmada bölge bir değişken olarak dikkate alınmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TUIK) belirlediği ve araştırmalarında kullandığı 12 gölge tasnifi tercih edilen bölge ölçütü olmuştur. Araştırma verileri söz konusu bölgeler bağlamında incelendiğinde önemli ve son derece ilginç bir bulguya ulaşılmıştır. Bölge farklılıkları düşünüldüğü/bek-

lenildiği gibi aile yapısında, işlevinde ve aile kapsamında yer alan tutumlarda farklılaşmaya neden olmamaktadır. Çok genel bir ifadeyle söylemek gerekirse, bölgesel farklılıkların aile yapısında, işlevinde ve aile kapsamında anlam ifade eden tutumlarda kayda değer bir farklılaşmaya yol açmamaktadır. Bunu aile yapısı ve işleviyle ilgili hemen her konuda ve alanda ifade etmek mümkündür. Örneğin *evlilik dışı çocuk edinmeye* ilişkin veriler dikkate alınabilir (Tablo-5.27). Böylesi, aile yapısının ve işleviyle ilgili olmak üzere son derece ciddi problemlerle karşı karşıya olduğunun bir göstergesi olarak değerlendirilebilecek tutumların hem yüksek sayılabilecek düzeylere erişmiş olması ve hem de bunun tüm Türkiye’yi ilgilendirir hale gelmiş olması önemlidir.

TABLO-5.27: Bölgeler - Evlilik Dışı Çocuk Edinmeyi Değerlendirme					
Evlilik dışı çocuk edinmeyle ilgili görüşünüz nedir? (%)					
Bölge	Sayı	Ahlaksızlık	Kararsızım	Olabilir/normal	TOPLAM
İstanbul	499	69,6	20,1	10,3	100,0
Ege	710	74,7	15,8	9,6	100,0
Akdeniz	372	76,2	15,6	8,2	100,0
Güneydoğu	458	70,2	19,0	10,7	100,0
Batı Anadolu	366	77,1	16,0	6,9	100,0
Doğu Marmara	697	78,9	12,3	8,7	100,0
Batı Karadeniz	403	69,4	20,0	10,7	100,0
Orta Anadolu	381	79,4	14,6	6,0	100,0
Ortadoğu Anadolu	373	81,4	14,8	3,7	100,0
Doğu Karadeniz	257	74,5	15,7	9,9	100,0
Batı Marmara	244	78,2	15,1	6,7	100,0
Kuzeydoğu Anadolu	218	73,2	20,1	6,7	100,0

EŞE İLİŞKİN TUTUM VE TAVIRLAR

- “İyi Eş”in Özellikleri
- Eşler Arası Denklik
- Eşler Arası Uyumun Önemi
- Kadının Ücretli Çalışması
- Kadının Giyim Tarzının Belirleyicisi
- Erkek ve Kadın’ın Anlamı
- Eşe İlişkin Gelir Düzeyi Tercihi
- Eşe İlişkin Öğrenim Düzeyi Tercihi
- Eşe İlişkin Yaş Tercihi
- Eşe İlişkin Fiziksel Görünüm Tercihi
- Eşe İlişkin Ailesinin Ekonomik Düzeyi Tercihi
- Eşin En Çok Rahatsız Olunan Özelliği
- Eşle Kişisel Problemleri Konuşma
- Kişisel Problemleri Paylaşım
- Eşler Arasındaki Problemler

Ailenin kurulması kadar, onun sürekliliği ve sağlıklı bir şekilde devamı da çok büyük önem taşımaktadır. *Evlenme yaşının giderek yükselmesinin yanı sıra, son yıllarda boşanma oranlarında görülen artış, her halükarda evliliğin devamına yönelik stratejilerin ve bundan önce de çeşitli problemlerin gündeme getirilmesini zorunlu kılmaktadır.* Evlilik bağlamında tartışılması gereken en önemli konuların başında da eşlerin birbirlerine karşı tutumları gelmektedir. Çünkü sınırı aşan tutum ve tavırların nihai anlamda evlilik/aile problemlerini arttıracacağı muhakkaktır.

İnsanlar bir aile yuvası kurarlarken, her bakımdan anlaşabilecekleri bir eş seçmeye azami derecede özen gösterirler. Hayat tarzı, dünyaya bakış, öncelikler bu bağlamda çok önemli konuları teşkil etmektedir. Modern zamanlarda eş seçmede önceden var olan kimi kriterler korunmaya devam etse de, eşe ilişkin önceliklerde bazı değişimlerin olduğu da gözlenmektedir. Bu bağlamda *gelir, kariyer, eğitim düzeyi, soy-sop, sadakat* gibi kriterler temelde iyi bir eş seçimi ya da tanımında önem taşımaktadırlar. Fakat bu kriterler kişiye göre öncelik taşımaları açısından farklı öneme sahip olabilmektedirler. Bu, adayların içinde yetiştikleri çevre, aldıkları kültür, kişisel beğeni tercih ve dürtüleri ile ihtiyaçlara göre değişebilmektedir. Hiç şüphesiz herkes seçeceği eşin birçok olumlu nitelikleri bir arada bulundurmasını ister. Ancak tabii ki bu her zaman mümkün olmamaktadır.

Eşe yönelik tutumlarla ilgili olarak birçok sorular sormak ve tutumların seyrini ölçmek mümkündür. Fakat böyle bir çalışmanın sınırları içerisinde belli başlı bazı sorularla bu tutumların ölçülebileceğini düşünmekteyiz. Yüzyıllardan beri var olan uygulamalarda eş seçiminde ya da *iyi eşin* nasıllığı konusunda sadakat, gelir düzeyi, soy-sop gibi özellikler hep insanları cezbetmiştir. Bunlar hala aranmaya devam eden nitelikler gibi görünmektedir. Öte yandan bu tercihlerin önceliğini belirleyen ciddi değişim ve dönüşüm süreci de ortada durmaktadır. Nitekim modern zamanlarda kapitalist ve maddeci boyutun belirginlik kazanarak öncelenmesi, birçok tercihleri olduğu gibi, *iyi eşin* niteliklerine yönelik tercihlerde de belirleyici olmaktadır. Buna gelir düzeyi ve kariyer gibi niteliklerin *iyi eşin* tanımında belki daha öne çıktığı genel gözlemlere dayanarak beklenebilir. Ancak bunun her zaman böyle olduğunu söylemek mümkün değildir. Türkiye'nin genel yapısı göz önüne alındığında, orta ve alt gelir düzeylerine mensup insanların çoğunlukta olduğunu söyleyebiliriz. Bu durumda reel olarak eşe yönelik tercihlerde ya da *iyi eşin* tanımında hep gelir düzeyi belirleyici olmaktadır. Bunun ötesinde evliliğin hayat boyu beraberlik olduğu düşünüldüğünde, *sadakat, saygı, sevgi* gibi daha duygusal ve psikolojik boyutların da önem kazandığını söyleyebiliriz. Bu durumda erkek ya da kadınların iyi eş tercihlerinde maddi, psikolojik, sosyal vb. birçok faktörlerin birbirleriyle bağımlılık ilişkisi içinde rol oynadığını öne sürebiliriz.

Evlilikte eşlerin birbirlerine yönelik tutumlarında hiç şüphesiz birbirlerini nasıl algıladıkları, ilişkilere nasıl bir anlam yükledikleri önem taşımaktadır. Bu algılamalardan önde geleni evliliğin tarafları olan erkek ve kadınların *erkek ve kadınları* nasıl tanımladığı ve hangi

konuma oturttuğudur. Bu algılama tarzları, evliliklerin sağlıklı bir biçimde devamı için hakikaten üzerinde durulması gereken bir hususiyet taşımaktadır. Genel gözlemlere dayanarak, erkekler kadınları *zevk aracı, ikinci sınıf bir varlık, ev işlerini yapıp çocuklarına bakan* bir fonksiyonellikle sınırlandırabildikleri gibi, bir *eş, arkadaş, her şeyini paylaşacağı bir insan* olarak da düşünmektedir. Buna karşılık kadınlar da erkekleri çocukların babası, evin geçimini sağlayan kişi, bir sığınak şeklinde tanımlayabildikleri gibi *hayat arkadaşı* olarak da algılamaktadırlar. Dolayısıyla kadın ve erkeklerin birbirlerini kendi içerisinde çeşitlilik taşıyan bir tarzda gördükleri anlaşılmaktadır. Bu bakış tarzında hiç kuşkusuz sosyal, psikolojik, maddi vb. birçok faktörlerin etkili olduğu ortadadır.

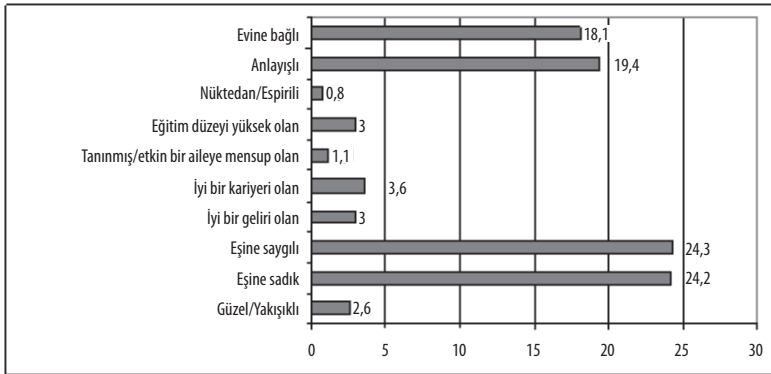
Eşe ilişkin tutum ve tavırları belirlemede önemli bir fenomen olarak kadınların çalışması konusuna değinmeliyiz. 1950'lerden itibaren kentleşme sürecinde kadınların iş hayatına katılımları giderek artmıştır. Kırsal alanlarda, tarlalarda zaten erkeklerle beraber kadın çalışmaktaydı. Ancak gerek kentleşmenin ortaya çıkardığı maliyet sebebiyle gerek çağdaşlaşma yönelimlerinin bir ideali olarak, gerek statü elde etmek amacıyla yönelik olsun kadınların çalışması ve ekonomik anlamda gelir getirmesi geleneksel aile ilişkilerini dönüşüme uğratmıştır. Kadınların eve gelir getirmeleri, onların taleplerinde de bir artış ve niteliksel dönüşümü sonuçlamıştır. Bu bağlamda kadınlar daha eşitlikçi ilişkiler, karar mekanizmalarına katılım, işleri paylaşım vb. gibi tartışmaların konusu olmuşlardır ki, ailelerde bu durum problem oluşturmaktadır. Dolayısıyla gerek kadın gerekse erkek olsun evli çiftlerin kadınların eve gelir getirme durumlarına nasıl baktıkları, tutum ve davranışların belirlenmesinde ciddi bir faktör olarak görünmektedir.

Kentleşme ve değişimin ortaya çıkardığı tartışma konularından birisi de kadın giyim kuşamının belirlenmesi olmuştur. Osmanlı'dan bugüne kadınların kamusal hayata daha yoğun katılımı, bu tartışmaların temelinde durmaktadır. Bu tartışmaların bir boyutunu kadının hangi sınırlar ve ölçüler içinde ne giyeceği belirliyorsa, bir diğer boyutunu kadının giyim tarzının ölçüsünün ne olacağı oluşturmaktadır. İlkinde makyaj, etek boyu, pantolon vb. konular; ikincisinde daha çok gelenek, hukuk, din, toplumsal kabuller tartışma konusu olmaktadır. Zaten her iki boyut da birbirleriyle yakın ilişki içindedirler. Osmanlı'dan bu yana kadın giyimi özellikle *din* ile yakın bağlantıları içinde tartışılmıştır ki, modernleşme tartışmalarıyla paralel gitmektedir. Buna göre, *modernleşme ve/veya batıllaşma süreci hızlandıkça ve derinleştikçe dinini tutum ve tavırlardaki etkisi azalmış ya da din anlayışı değişmiştir*. Bugün gelinen noktada, kadınların kıyafetlerinin belirlenmesindeki kriterlerin oldukça çeşitlendiğini görmekteyiz. Nitekim kimilerine göre gelenek, kimilerine göre din, kimilerine göre genel toplumsal kabuller, kimine göre bireysel seçim bu kriterleri yansıtmaktadır. Tabii ki bir ailede eşler arasında farklı ilkeler kriter olarak kabul ediliyorsa, bu durumda bir çatışma ortamının beraberinde geleceğini tahmin etmek güç değildir. Bilhassa kent-

lileşme süreci ve kadının kamusal hayata yoğun katılımının kadınların kıyafetlerinin dönüşmesindeki etkisinden bahsetmek gerekecektir. Öte yandan sosyal mesafenin kısılması ve iletişim imkânlarının artması, kadın kıyafetlerindeki değişimi hızlandıran faktörlerdir.

“İyi Eş”in Özellikleri

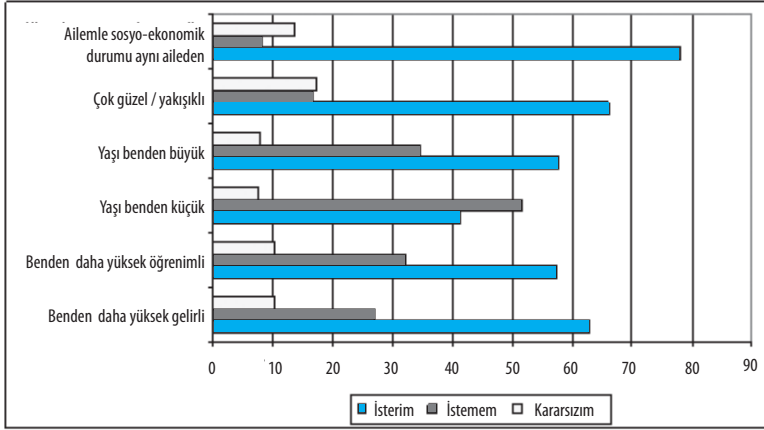
Katılımcılara İyi bir eş sizce nasıl olmalıdır? sorusu yöneltilmiştir. Soruya verilen cevapların dağılımlarına baktığımızda, *iyi eş* seçiminde *güzel/yakışıklı, iyi gelire sahiplik, iyi kariyere sahiplik, iyi bir aileye mensubiyet* gibi seçeneklerin son derece düşük bir yüzdede kaldığı dikkat çekmektedir. Bu bulgulara göre her halükarda eşlerin birbirlerine *saygılı* (%24,3), *sadık* (%24,2) olmaları en yüksek oranda çıkmaktadır. Bunları *anlayışlı*(%19,4) ve *evine bağlı* (%18,1) sıkları takip etmektedir (Şekil-6.1). **Dolayısıyla ailede hiçbir dönemde değişmeyen ve hep aranan sadakat, saygı, anlayış ve evine bağlılık gibi niteliklerin hala aranmakta olduğu ve prim yapmaya devam ettiği anlaşılmaktadır.**

ŞEKİL-6.1: “İyi Eş”in Özellikleri (%)

Eşler Arası Denklik

Evlilikte eşlerin birbirlerine karşı tutumlarının belirlenmesinde eşler arasında birçok bakımdan denklik ve denge önemli bir yer tutmaktadır. Toplumsal kabuller açısından bakıldığında *gelir, eğitim, güzellik/yakışıklılık, ailelerin sosyo-ekonomik denkliği* gibi özellikler önemsenmektedir (Şekil-6.2). *Gelir, eğitim, güzellik/yakışıklılık* özelliklerinin daha çok erkekler için önemsendiği anlaşılmaktadır. Aksi durumlar evliliğin devamı ve eşlerin birbirlerine tutumları açısından sağlıksız sonuçlar oluşturabileceği düşünülmektedir. Zira genel kabullere göre bu durum, erkeğin aile içindeki otoritesini sarsabileceği gibi, dışarıdan bakışlarla yeni problemler ortaya çıkarabilir. Toplumda sık sık örneklerini görebileğimiz gibi, evli erkeklerle kadınlar arasında her bakımdan büyük farkların olması, ileriki dönemde kadın ya da erkeğin aleyhine işleyen bir süreci ortaya çıkarabilmektedir.

ŞEKİL-6.2: Eş Adayına İlişkin Tercihler (%)

Eşler Arası Uyumun Önemi

Eşe ilişkin tutum ve tavırlar başlığı altında katılımcılara *iki gönül bir olunca samanlık seyran olur* sözünün doğruluk durumu sorulmuştur. Cevapların dağılımında bu sözü *doğru* ve *tamamen doğru* bulanlar toplam %36 civarında iken; *yanlış* ve *tamamen yanlış* bulanlar %42 oranındadır. Oranlar birbirine yakın olmakla birlikte daha çok yanlış bulunduğu görülmektedir. Bu soruya verilen cevapların bağımsız değişkenlere göre dağılımında da bazı ilginç bulgulara rastlamaktayız. Cinsiyete göre bu soruya verilen cevapların dağılımına baktığımız zaman, kadınların erkeklere göre bu sözü daha fazla yanlış buldukları, erkeklerin ise kabule daha meyilli oldukları anlaşılmaktadır. Bu bulgular, kadınların evlilik ve aile içinde erkeklere göre daha reel olduklarını ve rasyonel düşündüklerini göstermektedirler. Yaşlara göre dağılımında ise anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Verilen cevapların ailelerin sosyo-ekonomik durumlarına göre dağılımlarında da nispeten anlamlı ilişkilerin bulunduğunu söyleyebiliriz. Buna göre çok zengin olanlar içinde %55,9'luk bir kesim bu sözü *tamamen doğru* bulmaktadır; *doğru* bulanların oranı ise %35,3'tür. Buna paralel olarak çok zengin olanlar içinde bu sözü *yanlış* bulanların oranı çok azdır. Fakat bu sözü doğru ya da yanlış bulanlar arasında çok yoksuldan zengine doğru kategoriler arası anlamlı farklılıklar bulunmamaktadır. Bu da doğrusu ekonomik düzeyin *iki gönül bir olunca samanlık seyran olur* gibi reel gerçeklerden daha çok duygusal boyuta ağırlık veren bu söze toleranslı yaklaşma konusundaki etkisini göstermektedir. Çünkü maddi düzey reel problemlerin üstesinden gelme konusunda önemli bir sermayedir. Fakat ailelerin gelir düzeyleri açısından verilen cevaplara baktığımızda, tabloda aynı sonucu görememekteyiz. Yine *eğitim* düzeyinin de bu cevaplarda önemli bir değişken olmadığını söyleyebiliriz.

Doğum ve en çok yaşanan yer açısından cevaplara bakıldığında, özellikle en çok yaşanan yer açısından bu söze inanma durumundaki değişkenliğin daha açık olduğunu söyleyebiliriz. Buna göre, bu sözü *doğru* ve *tamamen doğru* bulanlar arasında köy ve kasabada yaşayanlar en yüksek oranda bulunurlarken, bu oran ilçe ve il merkezine doğru geldikçe düşmektedir. Nitekim bu sözü *doğru* bulanlar köy ve kasabada %32,8 iken, il merkezinde %20,3'e düşmektedir. Buna paralel olarak bu sözü *yanlış* ve *tamamen yanlış* bulanlar, köy ve kasabada daha düşük oranlarda iken, il merkezine doğru geldikçe artmaktadır. Kanaatimizce bu bulgular önem taşımaktadır. Çünkü köy ve kasabada yaşam şehre göre daha az maddi bir düzey ve daha basit ilişkiler içerisinde gerçekleşmektedir. Bu durum, ilçelerde nispeten zorlaşmakta, il merkezleri ve hele büyük şehirlerde oldukça karmaşık hale gelmektedir. Aile kuracak kız ve erkek arasındaki denklik, sınıfsal farklılıklar köy ve şehirlerde benzer oranlarda rol oynarken, köyde kasabada kurulacak bir aile için gereken maddi ihtiyaçlar ve masraflar ile şehirdekiler aynı değildir. Şehirler daha çok masrafi gerektirirler. Bunun dışında köy, kasaba ve şehirlerarasındaki kültürel farklar, evlilik olayına bakışı da farklılaştırmaktadır. Tüm bu ilişkiler ağı içerisinde tabii olarak köy/kasabalarda yaşayanlar *iki gönül bir olunca samanlık seyran olur* sözünü kabul etmeye daha yatkın; şehirlerde yaşayanlar ise daha mesafeli olacaklardır.

Yine ilginç ve anlamlı bir sonucu evlilikten memnuniyet değişkeninde görebilmekteyiz. Buna göre, *iki gönül bir olunca samanlık seyran olur* sözünü *tamamen doğru* bulanlar arasında en yüksek oran %21,2 ile evliliklerinden çok memnun olanlar çıkmaktadır. Bu oran memnuniyet oranı düştükçe düşmekte ve evliliklerinden memnun olmayanlar arasında %4,8'e ulaşmaktadır. Bu sözü *tamamen yanlış* bulanlar arasında da tersinden bir ilişki söz konusudur. Buna göre, evliliğinden çok *memnun olanlar* arasında %12,2 gibi bir oran bu sözü *kesinlikle yanlış* bulmakta; bu oran memnuniyet düzeyi düştükçe artmakta ve evliliğinden memnuniyet düzeyi de bu sözün içeriğinin doğruluğuna inanmayı olumlu olarak etkilemektedir. Evliliklerinden memnun olmayanlar, bu söze daha az inanmaktadırlar.

Kadının Ücretli Çalışması

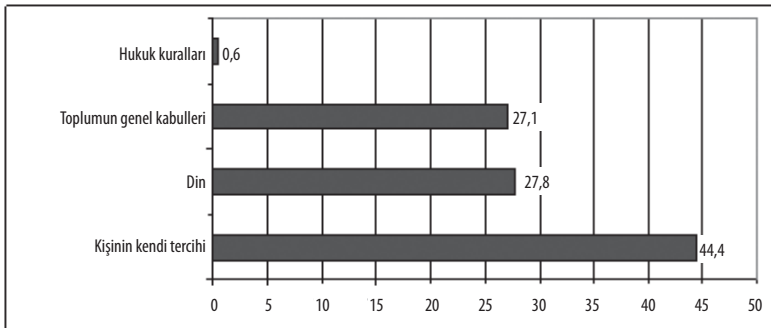
Katılımcılara sorulan bir diğer soru, *kadının çalışarak ekonomik gelir elde etmesini nasıl değerlendirdikleri* şeklinde idi. Katılımcıların çok yüksek oranda bunu olumlu ve çok olumlu buldukları anlaşılmaktadır. Doğrusu bu sonuçlar, Türkiye'nin değişim süreci içerisinde kadınların çalışmasına yönelik zihniyet dönüşümlerinin de gerçekleştiğini göstermektedir. İster bir takım zorluktan kaynaklansın, isterse yaklaşımlardan farklılıklar meydana gelmiş olsun, netice itibarıyla kadının gelir getirmesi daha olumlu karşılanmaktadır. Aynı soruya verilen cevapların cinsiyet açısından dağılımlarına baktığımızda, bilhassa kadınların erkeklerle nazaran kadının çalışarak gelir getirmesini çok olumlu buldukları anlaşılmaktadır. Kadınlar buna %33,2, erkekler ise %30,3 oranında çok olumlu bakmaktadırlar. *Olumlu* ve çok olumlu cevaplarını topladığımızda da kadınlar yine önde çıkmaktadırlar. **İlginç olan; bu**

konuda kararsız olanlar ile olumsuz düşünenlerin erkeklerde yüksek oranda çıkmasıdır. Dolayısıyla erkekler açısından kimi tereddütlerin devam ettiğini söyleyebiliriz.

Ailenin aylık gelirine göre cevapların dağılımında da anlamlı ilişkiler bulmak mümkündür. Nitekim kadının çalışarak ekonomik gelir elde etmesini çok olumlu bulanlar arasında en düşük gelire sahip olanlar %40,6 iken; bu oran gelir düzeyi yükseldikçe artmakta ve aylık 2.000 lira ve üstü gelir düzeyine sahip olanlarda %61,0'a ulaşmaktadır. Bu durum her halükarda gelir düzeyinin kadının gelir getirmesi olgusuna bakışta pozitif rol oynadığını ortaya koymaktadır. Aslında bu bulgular, genel gözlemlerle de uyumludur. Aynı şekilde birçok bağımsız değişkenlere baktığımızda da, kadınların çalışarak gelir getirmesine olumlu yaklaşma konusunda etkili olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim eğitim düzeyi, doğum yeri ve yaşanan yer, medeni durum faktörlerinin etkilerini burada zikredebiliriz. Eğitim düzeyi yükseldikçe, kadınların çalışması ve gelir getirmesine olumlu bakışın arttığı; aynı şekilde il merkezinde yaşamının, bekarlığın da bu bağlamda pozitif etkileri olduğunu görmekteyiz.

Kadının Giyim Tarzının Belirleyicisi

Katılımcılara *Size göre bir kadının giyim tarzında en belirleyici kural ne olmalıdır?* şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Verilen cevaplarda en yüksek oran, *kişinin kendi tercihi* şıklığında çıkarken; *din ve toplumun genel kabulleri* şıkları bunu takiben benzer oranlarda çıkmaktadır (Şekil-6.3). Bu soruya farklı değişkenlere göre verilen cevaplarda anlamlılıklar bulunduğunu görmekteyiz. Buna göre kadınlar, kişinin kendi tercihi cevabında önde çıkarırken, erkekler *din ve toplumun genel kabulleri* şıklarında yoğunlaşmaktadırlar. Böyle bir tablo karşısında erkeklerin kadınların kıyafeti konusunda din ve toplumsal kabulleri daha çok dikkate aldıklarını söylemek mümkündür. Bu durum aynı zamanda kadınların yarıyı aşan bir oranda (%52,4) *din ve toplumsal kabullerin* belirleyici olması konusuna mesafeli yaklaşıtlarını anlatmaktadır. Bu bulgular, modern zamanlarda kadın üzerindeki değişim politikalarının oldukça etkili olduğunu göstermektedir.

ŞEKİL-6.3: Kadının Giyim Tarzının Belirleyicisi (%)

Yaş, gelir ve eğitim düzeyinin de kadının giyim tarzını belirleyenlerin neler olduğu konusunda etkin birer faktör olarak ortaya çıktıklarını görmekteyiz. Buna göre, yaşın ilerlemesine paralel kadın kıyafetlerini belirlemede kişinin kendi tercihi etkin olmalıdır diyenlerde düzenli bir azalma; din ya da toplum kuralları etkin olmalıdır şikkında ise, artma eğilimi vardır. Bu da gençlerin ileri yaşta olanlara göre din ya da toplumsal kabullere daha mesafeli oldukları sonucuna bizi ulaştırmaktadır. Yine gelir düzeyi yükseldikçe kadınların kıyafetlerini kendi tercihlerine göre belirlemeleri gerektiği yönündeki görüş ağırlık kazanmaktadır. Düşük gelir düzeylerinde ise, kadın kıyafetlerinde din ya da toplumsal kabullerin belirleyici olması gerektiği görüşü daha nettir. Benzer bir tabloyu eğitim faktöründe de görmekteyiz. Eğitim düzeyi yükseldikçe, kadın kıyafetinin kişilerin kendi tercihine göre belirlenmesi yaklaşımı önemli oranda artmaktadır. Nitekim bu oran okur-yazar olmayanlarda %15,5 iken; lisans ve üstü seviyede %55,2'ye kadar yükselmektedir. **Aynı şekilde eğitim seviyesi yükseldikçe, din veya toplumsal kabullerin belirleyiciliği oranı giderek düşmektedir. Bu durumda eğitimin de yaş, cinsiyet ve gelir düzeyi gibi daha bireysel tercihlerin öne çıkması konusunda belirleyici olduğunu görmekteyiz.**

Bunların dışında *en çok yaşanan yer* ve *medeni durumun* da bu konuda önemli faktörlerden olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim bilhassa kadın giyiminde din kurallarının belirleyici olmasına köy-kasabada yaşayanlar %42,0 oranında olumlu yaklaşımda; bu oran il merkezinde yaşayanlarda %23,5'e kadar düşmektedir. ***Dolayısıyla kentleşmenin ve kent yaşamının bu bağlamdaki değişimlerde önemli bir etken olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.*** Yine bekârlar %59,7 oranında kadın kıyafetlerini *kişilerin kendilerinin* belirlemesi gerektiğini düşünmekte iken; bu oran evli ve dullara doğru bir azalma seyri göstermektedir. *Din ya da toplumsal kabul şıklarında* ise genel anlamda tersi bir oran görünmektedir.

Erkek ve Kadın'ın Anlamı

Katılımcılara bir diğer soru olarak *Erkekseniz kadın, kadınsanız erkek nedir?* sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya büyük oranda (%75,2) *hayat arkadaşıdır* cevabı verilmiştir. Bunu %7,6 ile *hayatta tadılacak zevklerden birisi*, %5,8 ile çocuklarının annesidir/babasıdır cevabı takip etmiştir. *Dolayısıyla kadın ve erkek birbirlerini büyük oranda bir eş ve arkadaş olarak kabul etmektedirler.* Bu cevapların farklı değişkenlere göre dağılımlarına baktığımız zaman, genel olarak kategoriler arası farklı sonuçların çıkmadığını görmekteyiz. Zaten cevaplar içinde *hayat arkadaşıdır* şikkı çok büyük oranı oluşturduğu için, diğer şıklar arasındaki yüzde farklılıkları da çok fazla anlamlılık ifade etmemektedir. Bununla birlikte birkaç noktaya da dikkat çekmek istiyoruz. Meselâ, 18–24 yaş grubu arasında eşini *hayat arkadaşı* olarak görenlerin oranı %80,9 iken, bu oran üst yaş gruplarında %65'lere kadar düşmektedir.

Eşe İlişkin Gelir Düzeyi Tercih

Katılımcılara eşlerinin kendilerinden daha yüksek bir gelire sahip olmalarına nasıl baktıklarını yönünde bir soru yöneltilmiştir. Cevapların dağılımlarına baktığımız zaman, %63,0 oranında eşlerin kendilerinden daha yüksek gelire sahip olmalarını istediklerini görmekteyiz. Bunu %26,8 ile *istemem* cevabı takip etmektedir. Fakat bu konudaki esas anlamlı farklılık cinsiyetlere göre dağılımda görülmektedir. Burada kadınların %81,3'ü kocalarının kendilerinden yüksek gelire sahip olmalarını isterken, bunu isteyen erkeklerin oranı %41,2'dir. İstemeyenlerin oranı ise erkeklerde %45,8 iken, kadınlarda %10,9'dur (Şekil-6.2). Dolayısıyla toplumumuzun genel yapısına uygun olarak kadınların kocalarının kendilerinden yüksek gelire sahip olmalarını problem yapmadıkları anlaşılmaktadır. Çünkü ailelerin gelirleri zaten büyük oranda erkekler tarafından sağlanmaktadır.

Ancak erkekler arasında bunu hem isteyen hem de istemeyen kişilerin oranlarının birbirine yakın olması oldukça dikkat çekicidir. Buna göre erkeklerin önemli oranda hanımlarının kendilerinden yüksek gelire sahip olmalarını problem yapmadıkları anlaşılmaktadır. Diğer değişkenlere göre çok fazla anlamlı farklılıkların bulunmadığını söyleyebiliriz.

Eşe İlişkin Öğrenim Düzeyi Tercih

Katılımcılara yöneltilen bir diğer soru da eşinin kendisinden daha öğrenimli olmasını isteyip istemediği yönündeydi. Verilen cevaplara göre, %57,5 oranında bunu istedikleri, %32,1 oranında istemedikleri tespit edilmiştir. %10,4 oranında da kararsızlar bulunmaktadır. Buna göre katılımcılar büyük oranda eşlerinin kendilerinden daha yüksek öğrenimli olmasına olumlu bakmaktadırlar. Erkekler %44,4 oranında hanımlarının kendilerinden daha öğrenimli olmalarını isterlerken, kadınlar arasında bunu isteyenlerin oranı %68,6'ya ulaşmaktadır. İstemeyenler içinde erkekler %45,3, kadınlar ise %21,0 oranındadır (Şekil-6.2). Bu durumda yine cinsiyetler arası bir farklılaşmanın olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Toplumsal kabuller, genel aile yapıları göz önüne alındığında böyle bir sonucun çıkması normaldir. Ancak yine burada erkekler arasında hanımlarının kendilerinden daha öğrenimli olmasına olumlu ve olumsuz bakanların oranının birbirine yakın olması dikkat çekicidir. Aslında bu durum, bu gibi karı-koca arasındaki denklik durumlarında eskisine göre erkeklerin daha çok değiştiğini gösteren bir veri olarak okunabilir. Diğer değişkenlere göre bu soruya verilen cevapların dağılımlarına baktığımız zaman, birbirinden farklılaşmış oranlar ve anlamlılıklar bulamamaktayız.

Eşe İlişkin Yaş Tercihi

Eş bağlamında sorulan bir diğer soru da, eşlerin birbirlerinden yaşlarının küçük olmasına bakışlardır. Verilen cevaplara göre, katılımcıların %41,2'si buna olumlu bakarken, %51,6'sı olumsuz yaklaşmaktadır. %7,3 gibi bir oran bu konuda kararsız olduklarını bildirmişlerdir (Şekil-6.2). Tabii ki bu soruya verilen cevaplar nispeten soyut kalmaktadır. Çünkü genel olarak düşünülerek cevap verilmektedir. Cevapların cinsiyete göre dağılımlarına baktığımız zaman, erkeklerin hanımlarının kendilerinden birkaç yaş küçük olmasını %72,6 oranında istemelerine karşın, kadınlarda bu oranın %13,6'ya gerilediğini görmekteyiz. Benzer şekilde *istemem* cevabını verenler ise erkeklerde %19,6, kadınlarda %79,6 civarındadır. Bu sonuçların da genel anlamda sosyal hayat ve aile yapısıyla uyumlu olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü erkeklerin kendilerinden yaşça küçük hanımla evlenmeleri normal karşılanmakta, hatta daha da ötede arzulanmaktadır. Bu konuda da diğer bağımsız değişkenlere göre anlamlı ve birbirinden farklı sonuçlar bulamamaktayız.

Buna benzer bir soru da eşlerin kendilerinden yaşça büyük olmalarına nasıl bakıldığı konusundadır. Bu soruya da katılımcıların %57,6'sı *eşimin benden birkaç yaş büyük olmasını isterim* şeklinde cevap vermişlerdir. İstemem diyenlerin oranı ise, %34,5'dir. Kararsızlar ise %7,9'da kalmaktadır (Şekil-6.2). Cevapların anlamlılık düzeylerini yine cinsiyet değişkenine göre dağılımlarda bulmaktayız. Buna göre, erkeklerden hanımlarının kendilerinden birkaç yaş büyük olmasını isteyenler %28,4 iken, bu oran kadınlarda %81,9'a çıkmaktadır. Aynı şekilde bunu istemeyen erkekler %62,7 iken, kadınlarda %11,0'a kadar düşmektedir. Dolayısıyla *eşlerin birbirlerinden yaşlarının küçük olması* konusundaki sonuçlar teyit edilmiş olmaktadır. Yine diğer bağımsız değişkenlere göre anlamlı farklılıklar söz konusu değildir.

Eşe İlişkin Fiziksel Görünüm Tercihi

Eşe ilişkin bir diğer soru da *güzel/yakışıklı olmaya* dairdir. Verilen cevaplara göre eşlerinin *yakışıklı/güzel* olmasını isteyenler %66,1 iken, istemeyenler %16,5'dir. *Kararsız* kalanlar ise burada %17,4'e kadar yükselmektedir (Şekil-6.2). Bu durumda genel olarak, katılımcılar eşlerinin *güzel ve yakışıklı* olmasına olumlu baktıkları anlaşılmaktadır. Cevapların bağımsız değişkenlere göre dağılımlarında, anlamlı farklılıkların bulunmadığını söylemek mümkündür. Ancak yine kısmen cinsiyet faktörünün de bu konuda etkili olduğu görülmektedir. Nitekim *eşimin çok güzel/yakışıklı olmasını isterim* diyenler erkeklerde %71,6 iken, kadınlarda bu oran %61,4 seviyesine gerilemektedir. Görüleceği üzere aralarında çok büyük farklılık yoktur. Ancak yine de kadınların daha az oranda eşlerinin yakışıklı olmasını istedikleri ortaya çıkmaktadır. İstemem ve *kararsızım* cevaplarında da erkek ve kadınlar arasında çok fazla bir farklılık görünmektedir.

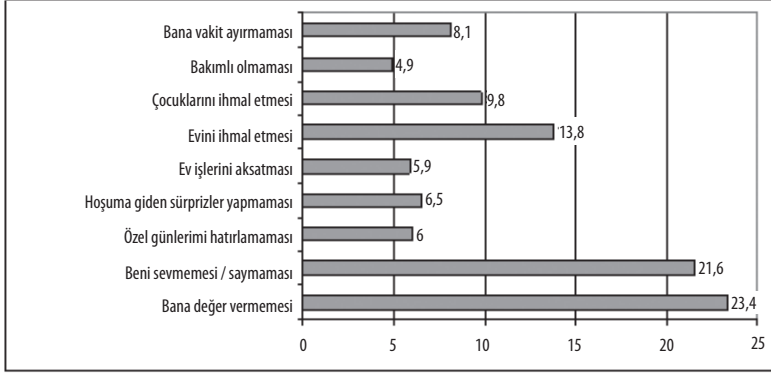
Eşe İlişkin Ailesinin Ekonomik Düzeyi Tercihi

Denklik konusunda bir başka önemli soru da, eşlerin ailelerinin ekonomik durumlarına da irdir. Katılımcıların %78,1'i bu soruya *ailelerimizin ekonomik özelliklerinin aynı olmasını isterim* şeklinde cevap vermişlerdir. İstemem diyenler %8,3; *kararsızım* şeklinde görüş belirtenler ise %13,6 oranındadır (Şekil-6.2). Görüleceği üzere eşler, ailelerinin ekonomik açıdan aynı düzeyde olmasına önem vermektedirler. Gerçekten Türkiye'de ailelerin sürekliliği açısından bu husus büyük önem taşımaktadır. Çünkü aksi bir durum ailelerde huzursuzluklara sebep olmakta, bazen da evliliklerin sona ermesine yol açmaktadır. Bu sorunun bağımsız değişkenlere göre dağılımlarında da anlamlı farklılıklar görülmemektedir. Ancak eğitim düzeyine göre bu soruya verilen cevapların dağılımlarına baktığımız zaman, burada düzenli bazı ilişkilere rastlamaktayız. Bu soruya *ailelerimizin ekonomik özelliklerinin aynı olmasını isterim* şeklinde cevap verenler içinde okuryazar olmayanlar %87,6 iken bu oran azalarak lisans ve üstü eğitim düzeyinde %75,8 seviyesine gerilemektedir. *Dolayısıyla nispi olarak eğitim faktörünün eş ailelerin ekonomik durumlarının aynılığına dair bu cevapların farklılaşmasında etkili olduğunu söylemek mümkündür.*

Eşin En Çok Rahatsız Olunan Özelliği

Evlilik karşılıklı saygı, sevgi, anlayış, uyum temelinde yürütülen bir beraberliktir. Eşlerin birbirlerini bazı konularda olumsuz veya yetersiz değerlendirmeleri söz konusu olabilir. Ancak bunlar olumlu özelliklerin ön plana taşınmasıyla, *bardağın dolu tarafını görme becerisiyle* bir problem kaynağı olmaktan uzaklaşır. Ancak buna rağmen bazıları eşinin olumsuz yönünü veya eksik bulduğu özelliğini ön plana çıkararak ilişkilerinde bir probleme neden olabileceği gibi, eşin gerçekten önemli bir olumsuzluğu, eksikliği de olabilir. Elbette ki ifade edilen olumsuz özelliğin veya eksikliğin önemi ve boyutu tamamen öznel bir değerlendirmenin sonucudur; bir başkası için aynı derecede önem ifade etmeyebilir. Araştırma kapsamında, eşler arası ilişkilerin şekillenmesine etki ettiği için, katılımcılara *Eşinizin en çok hangi özelliğinden rahatsız oluyorsunuz?* sorusunu yönelterek, evliliklerde baskın/etkili/önemli olumsuzluğun/eksikliğin ne olduğu tespit edilmeye çalışıldı. Bu soruya verilen cevapların dağılımlara baktığımız zaman, bir çeşitlilik olduğunu görmekteyiz. Buna göre, katılımcıların %23,4'ü *bana değer vermemesi*, %21,6'sı *beni sevmemesi/saymaması*, şeklinde görüş belirtmiştir (Şekil-6.4). *Ashında soru bağlamındaki cevapları üç ana kategoride toplamamız mümkündür. Birincisi, eşler arasındaki sevgi, saygı ve değer vermeye yapılan atıftır ki, en yüksek oranda çıkmaktadır. Ailenin en temelinde olan hususun da bu olduğunu söylemek mümkündür. İkinci üzerinde durulan nokta, ev ve çocukları ihmal olarak ortaya çıkmaktadır. Üçüncü husus ise, evliliğin daha duygusal boyutu olan eşlerin birbirlerinde daha çok görmek istedikleri şeylere dikkat çekmektedir.*

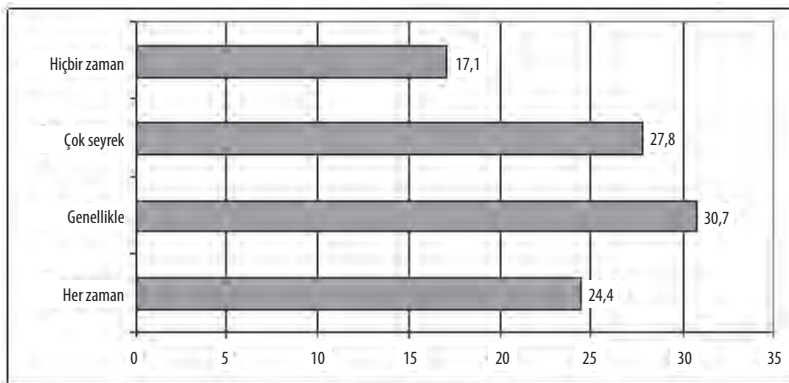
Eşe İlişkin Tutum ve Tavırlar

ŞEKİL-6.4: Eşin En Çok Rabatsız Olunan Özelliği (%)

Eşle Kişisel Problemleri Konuşma

Eşle ilgili olarak evli katılımcılara yöneltilen bir diğer soru *Eşinizle, yakın arkadaşınızla konuştuğunuz problemlerinizi konuşur musunuz?* şeklindedir. Bu soruya *her zaman* diyenler %24,7, *genellikle* diyenler %30,7, *çok seyrek* cevabını verenler %27,8, *hiçbir zaman* tarzında görüş belirtenler ise %17,1 oranındadır (Şekil-6.5). Buna göre, eşlerin yarından fazlasının arkadaşlarıyla konuştukları problemleri birbirleriyle de konuştukları anlaşılmaktadır. Ancak, tersinden bir bakışla, bu tür problemleri konuşmayanların da ciddi bir oranda olduğu anlaşılmaktadır. *Bu, Türkiye’de eşle iletişimin çok iyi bir düzeyde olmadığını göstermesi açısından önemlidir. Zaten bu bulguların genel olarak Türkiye’deki gündelik aile yaşamıyla uyumlu sonuçlar içerdiğini söyleyebiliriz. Çoğunlukla ailelerde mekanik hale gelmiş bir yaşam biçimi içerisinde, problemler aile dışındaki insanlarla daha fazla paylaşılabilir. Bu da evlilik ve aileye dair bakış açısını bir başka açıdan yansıtan önemli bir durumdur.*

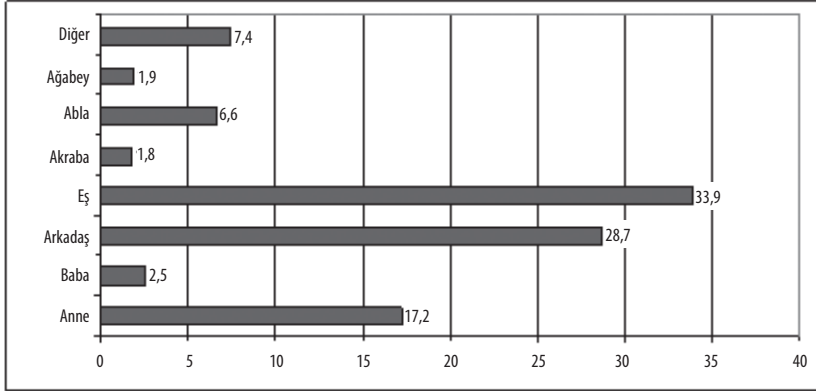

ŞEKİL-6.5: Eşle Kişisel Problemleri Konuşma (%)

Söz konusu soruya verilen cevapların bağımsız değişkenlere göre dağılımlarında bazı anlamlı ilişkilere rastlamaktayız. Her şeyden önce bu konuda cinsiyetler arası önemli farklılıklar görünmemektedir. Yine yaş, gelir ve eğitim düzeyleri de önemli bir faktör olarak ortaya çıkmamaktadır. Fakat il merkezlerinde doğma ve yaşama faktörlerinin ortaya çıkan sonuçlara pozitif yönde etkisinin olduğunu görmekteyiz. Yine evlilikten memnuniyet düzeyi ve eşi ile problemleri konuşma arasında da yakın bağlantılar görülmektedir. Buna göre, *Eşinizle, yakın arkadaşınızla konuştuğunuz problemleri konuşur musunuz?* sorusuna *her zaman* cevabını verenler içinde evliliklerinden çok memnun olanların oranı %41,2, *memnun olanlar* %16,7, *az memnunlar* %6,1, *memnun olmayanlar* %0,8 şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bunları *genellikle* cevabıyla birleştirdiğimiz zaman, *evliliğinden çok memnun olanlar* %66 civarına, *memnunlar* %55'lere doğru yükselmektedir. Eşiyle hiçbir zaman konuşmadığını ifade edenler arasında evliliğinden çok memnun olanlar %14,4 iken, bu oran *memnunnlarda* %14,8, *az memnunnlarda* %20,4 *memnun olmayanlar* arasında ise %45,6'ya doğru çıkmaktadır. Dolayısıyla aynı ilişki tersinden de doğrulanmış olmaktadır. ***Bu verilere göre evlilikten memnuniyet ile eşiyle problemlerini konuşabilme arasında pozitif bir bağlantı bulunmaktadır. Eşiyle problemlerini konuşabilenlerin, eşler arası iletişiminin daha sağlıklı olduğu ve böylece aile yuvasının da sağlam hale gelerek evlilikten memnuniyetlerin arttığını söyleyebilmek rahatlıkla mümkündür.***

Kişisel Problemleri Paylaşım

Eşle iletişim başlığı altında sorulan bir diğer soru da, *Kişisel problemlerinizi daha çok kiminle paylaşırsınız?* şeklindedir. Cevaplarda bir çeşitlilik görmekteyiz. Buna göre katılımcıların %33,9'u *eş*, %28,7'si *arkadaş*, %17,2'si *anne*, %6,6 *abla*, %2,5 *baba*, %1,9 *ağabey*, %1,8 ise *akraba* şeklinde cevap vermişlerdir (Şekil-6.6). Fakat yoğunluk, görüleceği üzere *eş*, *arkadaş* ve *anne* üzerindedir. Verilen cevapların cinsiyete göre dağılımlarına baktığımız zaman, hem erkek hem de kadınların kişisel problemlerini birinci derecede *eşiyle*, ikinci derecede *arkadaşıyla* ve üçüncü derecede *anneyle* paylaştığını görmekteyiz. Fakat erkeklerin hem *eşe*, hem de *arkadaşa* başvurma oranı kadınlara göre daha yüksek çıkmaktadır. Buna karşılık kadınların *anne* ve *ablalarına*, erkeklerin ise *baba* ve *ağabeylerine* müracaatları daha fazladır. Elde edilen bulgulara göre, *eş* ve *arkadaştan* sonra kadınların *anne* ve *abla* gibi kendi cinsleriyle, erkeklerin de *baba* ve *ağabey* gibi erkeklerle problemlerini daha çok konuştukları ortaya çıkmaktadır.

ŞEKİL-6.6: Kişisel Problemleri Paylaşım (%)

Kişisel problemlerinizi daha çok kiminle paylaşırsınız? şeklindeki soruya verilen cevapların **yaşa göre dağılımlarına** baktığımız zaman, özellikle *arkadaş* sütununda bazı anlamlı ilişkilere rastlamaktayız. Buna göre, problemlerini daha çok arkadaşıyla paylaşanlar içinde 18–24 yaş grubu %38,2 gibi bir oranla ortaya çıkarken, bu oran 25–34 yaş grubunda %28,4'e, 35–44 yaş grubunda %22,1'e, 45–54 yaş grubunda %17,6'ya 55–64 yaş grubunda ise %10,9'a kadar gerilemektedir. Her ne kadar 65 yaş ve üstünde bu oran tekrar %39,8'e kadar çıkmakla birlikte, oraya gelene kadar düzenli bir azalma söz konusudur. Bu ilişki *eş* sıklığını işaretleyenlerde nispeten tersine dönmektedir. Tabii ki normal olarak genç yaş grubunda bekârlar da bulunmaktadır. Ama bundan da öte eşle problemlerini konuşma oranının yaş ilerledikçe nispi artışı üzerine dikkat çekmek gerekmektedir. Yaşla ilişkili diğer sütunlarda düzenlilikler bulunmamaktadır.

Kişisel problemlerin paylaşıldığı kişi ile **doğum yeri** arasında özellikle eş ve arkadaş sütununda nispeten anlamlı bir ilişkiden söz etmek gerekmektedir. Buna göre, kişisel problemlerini daha çok arkadaşıyla paylaştığını ifade edenler içinde, köy/kasabada doğanlar %23,1, ilçede doğanlar %28,0, il merkezinde doğanlar ise %33,9 düzeyindedir. Burada bir artış söz konusudur. Eşiyle paylaştığını ifade edenler içinde köy/kasabada doğanlar %42,1 iken, bu oran il merkezine doğru geldikçe %27,7'ye doğru düşmektedir. En çok yaşanan yer açısından da cevaplar da oranlar farklı olsa da benzer temayülleri görmek mümkündür. **Bu durumda il merkezinde doğan ve yaşayanların, problemlerini daha çok arkadaşıyla konuşmaları ilginç bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.**

Kişisel problemlerinizi daha çok kiminle paylaşırsınız? şeklindeki soruya verilen cevapların **medeni durum** açısından de değerlendirilmesi ve birkaç hususa dikkat çekilmesi yerinde olacaktır. Öncelikle kişisel problemlerini evlilerin büyük oranda eşleriyle (%50,4), bekârların daha çok arkadaş (%46,8) ve anneleriyle (%25,1), dulların ise ablalarıyla (%28,8)

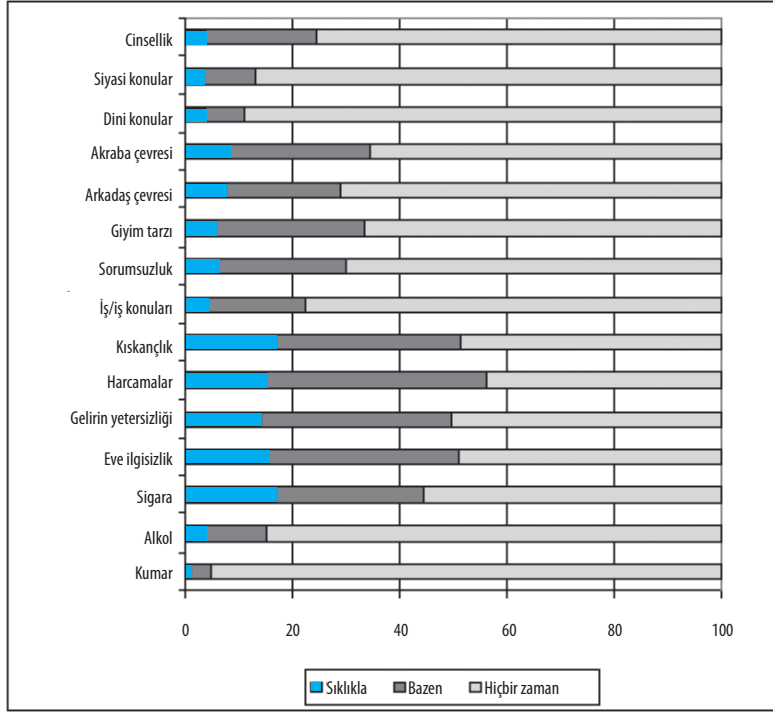
konuştukları ortaya çıkmaktadır. Bu durum aslında yaşanan toplumsal hayata ve genel gözlemlerimize uygun bir durumdur. Bekârlar doğal olarak arkadaş ve anneleriyle daha çok problemlerini konuşacaklardır. Dullar da kendilerine en yakın ve aynı cinsiyette olan abalarına problemlerini açacaklardır. ***Ancak evlilerin yarısından fazla oranda eşlerine problemlerini açmaları, aile içi iletişim konusundaki yetersizlik olarak okunmalıdır.***

Kişisel problemlerin paylaşıldığı kişilerle ***evlilikten memnuniyet*** arasında anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Buna göre, kişisel problemlerini arkadaşlarıyla paylaşanlar içinde evliliklerinden çok memnun olanlar %13,4 iken, bu oran memnuniyet düzeyi azaldıkça artıyor ve ***memnun değilim*** diyenler arasında %30,3'e ulaşmaktadır. Eş şikkını işaretleyenlerde ise tam tersi bir ilişki hâkimdir. Kişisel problemlerini daha çok eşyle paylaşanlar arasında evliliğinden çok memnun olanlar %62,4 oranında ortaya çıkarken, bu oran düzenli bir şekilde düşmekte ve ***memnun olmayanlar*** kategorisinde %16,9'a kadar gerilemektedir. Bunlarla da bağlantılı olarak, evliliklerinden az memnun olanların ya da memnun olmayanların abla ve ağabeylerine olan yönelimleri artmaktadır. Bu veriler, evlilikten memnuniyet ile problemlerini daha çok eşle paylaşma arasında pozitif bir korelasyon olduğuna işaret etmektedir. ***Evliliklerinden memnun olmayanlar ise, problemlerini konuşma mercii olarak arkadaşına, ağabey ve ablaya doğru yönelmektedirler. Bu da eşler arasındaki iletişim ile evlilikten memnuniyetin birbirini besleyen süreçler olduğunu bir kere daha göstermektedir. Bir de şöyle bir ilişkiye de dikkat çekmeliyiz. Eşyle yakın arkadaşıyla konuştuğu problemleri konuştuğunu belirtme ile problemlerini daha çok eşe açma arasında da pozitif bir ilişki söz konusudur. Nitekim eşyle her zaman ve genellikle konuşanların, aynı zamanda problemlerini de daha çok eşyle konuştuğu anlaşılmaktadır. Bu da her halükarda ister bir probleme mebni olsun, isterse bir genel olsun eşle iletişimin aile ve evlilik açısından gördüğü önemli işlevi yeterince açık bir şekilde anlatmaktadır.***

Eşler Arasındaki Problemler

Evlilik ***dikensiz gül bahçesi*** değildir. Nasıl ki çocuklarla ile anne ve baba arasında veya kardeşler arasında bazı problemler yaşanır ve bu problemler uygun şekilde çözüme kavuşturularak karşılıklı güven ve bağlılık daha da pekiştirilirse, eşler arasında da bazı problemler yaşanır. Çünkü hayat karşılıklı anlaşma, tahammül, hoşgörü, uyum, denge unsurları ekleninde şekillenmekte ve anlam kazanmaktadır. Dolayısıyla ***iyi, mutlu, başarılı*** evlilik herhangi bir uyumsuzluğun, anlaşmazlığın, farklılığın olmadığı bir beraberlik değil, bunların açığa çıktığı ve uygun şekilde çözüme kavuşturulduğu bir beraberliktir. Hatta eşler arasında bazı ufak-tefek problemlerin yaşanması, problem çözme yeteneğini geliştirmesi ve daha büyük problemlerin oluşmasını önlemesi açısından yararlıdır. Araştırma dâhilinde katılım-

cılara bir dizi soru yöneltilerek belirtilen tür problemleri yaşıyıp-yaşamadıkları, eğer yaşıyorlarsa hangi oranlarda yaşadıkları tespit edilmeye çalışıldı. Aşağıda söz konusu sorular ve bu sorular bağlamında yer alan problemlerin oluşumuna katkı sağlayan değişkenlerle ilgili veriler yer almaktadır (Şekil-6.7).

ŞEKİL-6.7: Eşler Arasındaki Problemler (%)

Araştırmanın verileri dikkate alındığında, eşler arası problemlerin daha çok ekonomik durumlarla, kıskançlıkla ve eve ilgisizlikle ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Şimdi bunları biraz daha ayrıntılı inceleyelim.

Ailenin gelirinin ihtiyaçlarını karşılaması veya karşılamaması önemli olduğu gibi, aile bireylerinin ve özellikle de eşlerden birisinin ailenin ekonomik gelirini harcama tarzı da aile içi ilişkileri etkileyen önemli konulardan birisidir. *Eşlerden birisinin harcamalarında ölçüyü kaçırmaması, ailenin ihtiyaçlarını karşılama yerine bireysel istek ve arzularını gerçekleştirecek şekilde harcama yapması, zorunlu ihtiyaçlar yerine keyfi ihtiyaçları öncelemesi aile içi ve özellikle de eşler arası ilişkileri etkilemektedir.* Harcamalardaki tutarsızlık veya yanlışlıklar aile içi ilişkileri ve özellikle de eşler arası ilişkileri olumsuz şekilde etkileyip, ilişkilerin zarar görmesine neden olduğu anlaşılmaktadır. Böylesi bir problemin ne oranda yaşandığını tespit etmek için

evli katılımcılara *Eşinizle, harcamalardan kaynaklanan bir problem yaşıyor musunuz?* sorusunu yönelttik. Elde edilen verilerin geneline göre katılımcıların %44'ü eşiyile harcamalardan kaynaklanan bir problem yaşamadığını ifade etmiştir. Buna karşılık %40,8'lik bir kesim ise eşiyile harcamalardan kaynaklanan problemleri *bazen* sıklığında yaşadığını ifade etmiştir. Katılımcıların %15,3'lük bir kesimi ise eşiyile harcamalardan kaynaklanan problemleri sıklıkla yaşadığını ifade etmiştir. Araştırmanın ilgili verileri, farklı değişkenler açısından incelenecek olursa; katılımcıların cinsiyetlerinin *Eşinizle, harcamalardan kaynaklanan bir problem yaşıyor musunuz?* sorusuna veriler cevaplarda kısmen belirleyici bir değişken olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın erkek katılımcılarının %39,5'i *Eşinizle, harcamalardan kaynaklanan bir problem yaşıyor musunuz?* sorusuna *hiçbir zaman* cevabını verirken, %46'sı *bazen*, %14,6'sı ise *sıklıkla* cevabını vermiştir. Buna karşılık araştırmanın kadın katılımcılarının %47,6'sı *Eşinizle, harcamalardan kaynaklanan bir problem yaşıyor musunuz?* sorusuna *hiçbir zaman* cevabını verirken, %36,5'i *bazen*, %15,8'i ise *sıklıkla* cevabını vermiştir. Bundan da anlaşıldığı gibi, harcamalardan kaynaklanan problemler daha fazla kadınların problemidir.

Katılımcıların aile aylık gelirleri, *Eşinizle, harcamalardan kaynaklanan bir problem yaşıyor musunuz?* sorusunun cevaplanış tarzında belirleyici bir değişkendir. Katılımcıların aile aylık gelir düzeyi iyileştikçe eşiyile gelirin yetersizliğinden dolayı problem yaşama oranı azalmaktadır. Örneğin aile aylık geliri 0–500 lira olanların %35,5'i *Eşinizle, harcamalardan kaynaklanan bir problem yaşıyor musunuz?* sorusuna *hiçbir zaman* cevabını verirken, aile aylık geliri 501–750 lira olanların %31,5'i, aile aylık geliri 751–1000 lira olanların %41,1'i, aile aylık geliri 1001–1500 lira olanların %40,6'sı, aile aylık geliri 1501–2000 lira olanların %63,6'sı, aile aylık geliri 2001 lira üstü olanların %62,1'i *Eşinizle, harcamalardan kaynaklanan bir problem yaşıyor musunuz?* sorusuna *hiçbir zaman* cevabını vermiştir. Bunun yanı sıra aile aylık geliri 0–500 lira olanların %29,5'i *Eşinizle, harcamalardan kaynaklanan bir problem yaşıyor musunuz?* sorusuna *sıklıkla* cevabını verirken, aile aylık geliri 501–750 lira olanların %22,6'sı, aile aylık geliri 751–1000 lira olanların %15,8'i, aile aylık geliri 1001–1500 lira olanların %11'i, aile aylık geliri 1501–2000 lira olanların %11'i, aile aylık geliri 2001 lira üstü olanların %3,6'sı *Eşinizle, harcamalardan kaynaklanan bir problem yaşıyor musunuz?* sorusuna *sıklıkla* cevabını vermiştir.

Katılımcıların evliliklerinden memnuniyet durumları ile eşiyile harcamalardan kaynaklanan bir probleme sahip olup-olmamları arasında bir ilişki vardır. Yürütmekte olduğu evliliğiyle ilgili olarak çok memnunum değerlendirmesinde bulunanların %51,1'i eşiyile harcamalardan dolayı *hiçbir zaman* problem yaşamadığını ifade ederken, evliliğiyle ilgili olarak *memnunum* diyenlerin %41,9'u, *az memnunum* diyenlerin %25,4'ü, *memnun değilim* diyenlerin %32,8'i eşiyile harcamalardan dolayı *hiçbir zaman* problem yaşamadığını ifade etmiştir. Yürütmekte olduğu evliliğiyle ilgili olarak çok memnunum değerlendirmesinde bulunanların

%7,6'sı eşiyile harcamalardan dolayı *sıklıkla* problem yaşadığını ifade ederken, evliliğiyle ilgili olarak *memnunum* diyenlerin %15,7'si, *az memnunum* diyenlerin %38'i, *memnun değilim* diyenlerin %35,7'si eşiyile harcamalardan dolayı *sıklıkla* problem yaşadığını ifade etmiştir.

Sevginin bir gereği olan kıskançlık eğer abartılır, ölçüsü kaçırılır ise bir probleme dönüşür. Zaten kıskançlık denilince yaygın olarak anlaşılan da probleme dönüşmüş halidir. Bu kıskançlık eşler arasındaki güveni yok ettiği gibi, eşlerin uyumunu da bozar ve eşler arası ilişkiler problemlili hale gelir. Araştırmada, kıskançlığın eşler arasında ne oranda probleme dönüştüğünü tespit etmek için evli katılımcılara “*Eşinizle, kıskançlıktan kaynaklanan bir problem yaşıyor musunuz?*” sorusu yöneltildi. Genel bulgulara göre katılımcıların yaklaşık yarısı (%48,8) eşiyile kıskançlıktan kaynaklanan bir probleme yaşamıyor. Ancak katılımcıların önemli bir kısmı (%34,3) kıskançlıktan dolayı eşiyile “*bazen*” sıklığında probleme yaşadığını ifade etmiştir. Kıskançlıktan kaynaklanan problemi “*sıklıkla*” yaşayanların oranı da az sayılmaz: %16,9.

Araştırmanın *Eşinizle, kıskançlıktan kaynaklanan bir problem yaşıyor musunuz?* sorusuyla ilgili verileri, farklı değişkenler açısından incelenecek olursa; katılımcıların cinsiyetlerinin *Eşinizle, kıskançlıktan kaynaklanan bir problem yaşıyor musunuz?* sorusuna veriler cevaplar da kısmen belirleyici bir değişken olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın erkek katılımcılarının %46,6'sı *Eşinizle, kıskançlıktan kaynaklanan bir problem yaşıyor musunuz?* sorusuna *hiçbir zaman* cevabını verirken, %37,4'ü *bazen*, %16'sı ise *sıklıkla* cevabını vermiştir. Buna karşılık araştırmanın kadın katılımcılarının % 50,6'sı *Eşinizle, kıskançlıktan kaynaklanan bir problem yaşıyor musunuz?* sorusuna *hiçbir zaman* cevabını verirken, %31,7'si *bazen*, %17,7'si ise *sıklıkla* cevabını vermiştir. Bundan da anlaşıldığı gibi, kıskançlıktan kaynaklanan *problemi* erkeklere oranla kadınlar daha fazla yaşıyorlar.

Katılımcıların yaşlarının *Eşinizle, kıskançlıktan kaynaklanan bir problem yaşıyor musunuz?* sorusunun cevaplanış tarzında belirleyici bir değişken olduğu tespit edilmiştir. Yaşı görece büyük olanlar eşiyile kıskançlıktan kaynaklanan *problemleri* görece daha az yaşarken, yaşı küçük olanlar görece daha fazla yaşamaktadır. Örneğin, 18–24 yaş grubunda yer alanların %29,8'i 25–34 yaş grubunda yer alanların %43,5'i, 35–44 yaş grubunda yer alanların %57,4'ü, 45–54 yaş grubunda yer alanların %56,1'i, 55–64 yaş grubunda yer alanların %77'si, 65 ve üstü yaş grubunda yer alanların ise %46,3'ü eşiyile kıskançlıktan kaynaklanan *problemleri hiçbir zaman* yaşamadığını ifade etmiştir. Bunun yanı sıra 18–24 yaş grubunda yer alanların %45'i, 25–34 yaş grubunda yer alanların %40,9'u, 35–44 yaş grubunda yer alanların %26,8'i, 45–54 yaş grubunda yer alanların %27'si, 55–64 yaş grubunda yer alanların %8,8'i, 65 ve üstü yaş grubunda yer alanların ise son derece ilginç bir şekilde %51,6'sı eşiyile kıskançlıktan kaynaklanan *problemleri bazen* sıklığında yaşadığını ifade etmiştir. Eşiyile kıskançlıktan kaynaklanan *problemleri sıklıkla* yaşama oranı bütün yaş gruplarında birbi-

rine çok yakındır. Bütün yaş grupları %15 civarında olmak üzere eşiyile kıskançlıktan kaynaklanan *problemleri* sıklıkla yaşadığını ifade etmişlerdir. Bunun istisnası 18–24 yaş grubu ile 65 ve üstü yaş grubudur. Bekleneceği üzere 18–24 yaş grubunda yer alanların %25,2'si, 65 ve üstü yaş grubunda yer alanların ise %2,1'i eşiyile kıskançlıktan kaynaklanan *problemleri sıklıkla* sıklığında yaşadığını ifade etmiştir.

Katılımcıların evliliklerinden memnuniyetleri ile eşiyile kıskançlıktan kaynaklanan bir probleme sahip olup-olmamaları arasında bir ilişki vardır. Yürütmekte olduğu evliliğiyle ilgili olarak çok memnunum değerlendirmesinde bulunanların %50,1'i eşiyile kıskançlıktan dolayı *hiçbir zaman problem* yaşamadığını ifade ederken, evliliğiyle ilgili olarak *memnunum* diyenlerin %47,7'si, *az memnunum* diyenlerin %55,1'i, *memnun değilim* diyenlerin %39,6'sı eşiyile kıskançlıktan dolayı *hiçbir zaman problem* yaşamadığını ifade etmiştir. Yürütmekte olduğu evliliğiyle ilgili olarak çok memnunum değerlendirmesinde bulunanların %13,6'sı eşiyile kıskançlıktan dolayı *sıklıkla problem* yaşadığını ifade ederken, evliliğiyle ilgili olarak *memnunum* diyenlerin %17,5'i, *az memnunum* diyenlerin %21,6'sı, *memnun değilim* diyenlerin %28,8'i eşiyile kıskançlıktan dolayı *sıklıkla problem* yaşadığını ifade etmiştir.

Araştırma kapsamında katılımcılara *Eşinizle, ev ve çocukla ilgili sorumluluklardan kaynaklanan bir problem yaşıyor musunuz?* sorusu yöneltildi. Soru bağlamında araştırmanın genel bulgularına göre %49,1'lik bir kesim eşiyile ev ve çocukla ilgili sorumluluklardan kaynaklanan problemleri *hiçbir zaman* yaşamadığını ifade etmiştir. Buna karşılık, eşiyile ev ve çocukla ilgili sorumluluklardan kaynaklanan ve *bazen* sıklığında problem yaşayanların oranı %35,6 iken, sıklıkla problem yaşayanların oranı %15,4'tür. Bu veriler ise *ev ve çocukla ilgili sorumluluklar* probleminin eşler arasında önemli ve etkili bir problem olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Araştırmanın *Eşinizle, ev ve çocukla ilgili sorumluluklardan kaynaklanan bir problem yaşıyor musunuz?* sorusuyla ilgili verileri, farklı değişkenler açısından incelenecek olursa; katılımcıların *cinsiyetlerinin* *Eşinizle, ev ve çocukla ilgili sorumluluklardan kaynaklanan bir problem yaşıyor musunuz?* sorusunun cevaplanış tarzında önemli sayılabilecek bir değişken olmadığı tespit edilmiştir. Buna karşılık katılımcıların yaşlarının *Eşinizle, ev ve çocukla ilgili sorumluluklardan kaynaklanan bir problem yaşıyor musunuz?* sorusunun cevaplanış tarzında belirleyici bir değişken olduğu tespit edilmiştir. Yaşı görece büyük olanlar eşiyile ev ve çocukla ilgili sorumluluklardan kaynaklanan problemleri görece daha çok yaşarken, yaşı küçük olanlar görece daha az yaşamaktadır. Örneğin 18–24 yaş grubunda yer alanların %64,1'i, 35–44 yaş grubunda yer alanların %45,7'si, 55–64 yaş grubunda yer alanların %47,6'sı, 65 ve üstü yaş grubunda yer alanların ise %61,1'i eşiyile ev ve çocukla ilgili sorumluluklardan kaynaklanan problemleri *hiç bir zaman* yaşamadığını ifade etmiştir. Bunun yanı sıra 18–24 yaş grubunda yer alanların %27,5'i, 35–44 yaş grubunda yer alanların %34,5'i, 45–54 yaş grubun-

da yer alanların %45,7'si eşiyile ev ve çocukla ilgili sorumluluklardan kaynaklanan problemleri *bazen* sıklığında yaşadığını ifade etmiştir. 65 ve üstü yaş grubunda yer alan hiç kimse ev ve çocukla ilgili sorumluluklardan kaynaklanan problemleri %14,7 ile *bazen* sıklığında yaşamaktadırlar. Ayrıca 18–24 yaş grubunda yer alanların %8,4'ü, 35–44 yaş grubunda yer alanların %19,8'i, 55–64 yaş grubunda yer alanların % 10,9'u, 65 ve üstü yaş grubunda yer alanların %24,2'si eşiyile ev ve çocukla ilgili sorumluluklardan kaynaklanan problemleri *sıklıkla* yaşadığını ifade etmiştir. Burada 65 ve üstü yaş grubunda olanların durumu son derece dikkat çekicidir.

Katılımcıların *evliliklerinden memnuniyetleri* ile eşiyile ev ve çocukla ilgili sorumluluklardan kaynaklanan bir probleme sahip olup-olmamaları arasında dikkat çekici bir ilişki vardır. Yürütmekte olduğu evliliğiyle ilgili olarak çok memnunum değerlendirmesinde bulunanların %63,1'i eşiyile ev ve çocukla ilgili sorumluluklardan dolayı *hiçbir zaman* problem yaşamadığını ifade ederken, evliliğiyle ilgili olarak *memnunum* diyenlerin %43,3'ü, *az memnunum* diyenlerin %24,1'i, *memnun değilim* diyenlerin %31,3'ü eşiyile ev ve çocukla ilgili sorumluluklardan dolayı *hiçbir zaman* problem yaşamadığını ifade etmiştir. Yürütmekte olduğu evliliğiyle ilgili olarak çok memnunum değerlendirmesinde bulunanların %26,8'i eşiyile ev ve çocukla ilgili sorumluluklardan dolayı *bazen* problem yaşadığını ifade ederken, evliliğiyle ilgili olarak *memnunum* diyenlerin %42,1'i, *az memnunum* diyenlerin %45,5'i, *memnun değilim* diyenlerin %29,3'ü eşiyile ev ve çocukla ilgili sorumluluklardan dolayı *bazen* problem yaşadığını ifade etmiştir. Yine, yürütmekte olduğu evliliğiyle ilgili olarak çok memnunum değerlendirmesinde bulunanların %10,6'sı eşiyile ev ve çocukla ilgili sorumluluklardan dolayı *sıklıkla* problem yaşadığını ifade ederken, evliliğiyle ilgili olarak *memnunum* diyenlerin %14,6'sı, *az memnunum* diyenlerin %30,4'ü, *memnun değilim* diyenlerin %39,4'ü eşiyile ev ve çocukla ilgili sorumluluklardan dolayı *sıklıkla* problem yaşadığını ifade etmiştir.

BİR AİLE DEĞERİ OLARAK NAMUS

- Eşin Sadakatsizliğine Yönelik Tepki
- Namusu Temsil Eden Kişi
- Namusun Nesnesi

Ailede eşler arasındaki güven, evliliklerin devamını sağlayan faktörlerin başında gelmektedir. Güven söz konusu olduğunda ise, namus eşler arasında en çok istenilen, korunan bir değer olarak öne çıkmaktadır. Namus çok farklı boyutlarıyla tartışma konusu olmakla birlikte, Türkiye’de birkaç noktada problematik olarak ortaya çıkmaktadır. Öncelikle *namus* kavramına yüklenen anlam ve nasıl bir problem oluşturduğu Türkiye’de bölgelere ve algılayışlara göre değişmektedir. Nitekim Doğu ve Güney-doğu Anadolu bölgesinde *namus* cinayetlere sebep olacak derecede önemsenen bir kavramdır. Hatta *töre cinayetleri* ismiyle sosyolojik araştırmalara konu olmuştur. Gerçi her bölgede namusla ilgili benzer hassasiyetler bulunmaktadır. Ancak her bölgede bu denli yaptırımlar yoktur. Türkiye’de *namus* kavramı söz konusu olduğunda, en önemli tartışma konularından birisi namusun daha çok kadınla bağlantılı olarak düşünülmesidir. Çoğunlukla erkek aldattığı zaman bu durum görmezlikten gelinmesine ya da zorunlu bir affa uğramasına karşılık, kadınlar aldattığında daha ağır yaptırımlarla karşılanılmaktadır. Bu durumun oluşmasında toplumun bakış açısı ve dolayısıyla namus kavramının algılanışı büyük rol oynamaktadır. Bunun zorunlu bir sonucu olarak geleneksel bakış açısı, namusu daha çok kadınla ilgili bir kavram olarak düşünmektedir. Şüphesiz Türkiye’nin içinde geçmekte olan değişimle bağlantılı olarak bireyselleşme, kadının ekonomik gelire sahip olması, kamusal hayata katılımı, kentleşme ve modernleşme bir düşünce biçimini kısmen değiştirmiştir. Diğer yandan çok karmaşık bir süreç içerisinde yaşanan değişim, namusun algılanışı konusunda da değişimleri beraberinde getirmiştir. *Türkiye’de büyük oranda bu zamana değin namus daha çok bedenle ve özelde kadının bedeniyle ilintili bir durum olarak konuşulmakta ve algılanmaktadır. Bilhassa bekâret bu konunun temel göstergelerinden birisi olarak ortaya çıkmıştır. Ancak modernleşme süreci ve özellikle kadınların eğitim seviyesinin yükselmesiyle, bekâret konusundaki kabuller değişmektedir. Bu tür algılayışlarda namus kavramı daha farklı şekillerde algılanmakta, belki düşünceyle bağlantılı gibi görünmektedir.*

Şüphesiz aile yuvalarının yıkılmasındaki en keskin sebeplerden birisi, eşlerin birbirlerini aldatmalarıdır. Ancak aldatmanın sıklığı, içeriği vb. bu bağlamda eşlerin birbirlerine tavırlarında farklılaşmalarını beraberinde getirmektedir. Belki aldatan kadın olduğunda, boşama, dövme ve hatta öldürmeye rastlanabilirken, aldatan erkek olduğunda çocuk faktörü, ekonomik gelir gibi nedenlerle çaresizlikten kabullenme olabileceği gibi boşanma da gerçekleşebilir. Hakikaten Türkiye şartlarını düşündüğümüz zaman, kadınların erkeklerin aldatmaları karşısında âdil koşullarda karar alamadıkları bir vakıdır. Çocukların büyütülmesi, boşanma durumunda sığınacak yerin olmayışı, aldatma karşısında zorunlu kabullenmeyi bir mecburiyete dönüştürmektedir. Diğer yandan Türkiye’nin yaşadığı değişim sürecinin, bu konuda kadın ve erkek tutumlarını nasıl değiştirdiğini görmek de ilginç olacaktır. Çünkü iletişim araçlarından yapılan telkinler, bu algılayışları değiştirmeye yönelik bir içerik taşımaktadır.

Eşin Sadakatsizliğine Yönelik Tepki

Namus konusu ailelerde çok ciddi olarak üzerinde durulan ve önemli sonuçları olan bir olgudur. Aslına bakılırsa namus, ailenin sürekliliğinde kırılma noktası oluşturan ve toplum tarafından da hassasiyetlerin dile getirildiği bir konudur. Araştırmamızda bu konuya ilişkin üç soru bulunmaktadır. İlk soru, *Eşinizin sizi bir başkasıyla aldattığına emin olsanız ne yaparsınız?* şeklindedir. Soruya verilen cevaplarda çeşitlilik bulunmakla birlikte, %57,6 gibi önemli bir oranın *boşanırım* şıkkında yoğunlaştığını görmekteyiz. Bunu %14,2 ile *konusur/tartışır/vazgeçirmeye çalışırım* cevabı izlemektedir. Daha sonra %7,5 ile *öldürürüm*, %4,9 ile *çocuklarımla hatırına kabullenirim*, %4,8 ile *evi terk ederim*, %3,3 ile *boşanmam durumunda yaşayacağım zorlukları düşünür kabullenirim*, %2,3 ile *döverim*, %1,1 ile *küser, bir süre konuşmam*, %1,0 ile *aldırmam/kabullenirim* görüşleri sırasıyla gelmektedir (Tablo-7.1). Buna göre, aldatma durumunda katılımcıların yarısından fazlasının boşanma yoluna gidecekleri anlaşılmaktadır. Fakat farklı tepkiler koymakla birlikte aldatmayı kabullenenlerin de %26'larına ulaştığını görmekteyiz ki, bu da azımsanacak bir rakam değildir.

TABLO –7.1: Eşin Sadakatsizliğine Yönelik Tepki

	Sayı	(%)
Aldırmam/kabullenirim	62	1,0
Konusur/tartışır/vazgeçirmeye çalışırım	905	14,2
Küser, bir süre konuşmam	70	1,1
Evi terk ederim	308	4,8
Boşanırım	3674	57,6
Döverim	146	2,3
Öldürürüm	476	7,5
Çocuklarımla hatırına kabullenirim	314	4,9
Boşanmam durumunda yaşayacağım zorlukları düşünür kabullenirim	212	3,3
Diğer	213	3,3
TOPLAM	6380	100,0

Cevapların cinsiyete göre dağılımlarına baktığımız zaman, bazı anlamlı ve ilginç sonuçlarla karşılaşmaktayız. Öncelikle bir aldatma durumunda *konusur/tartışır/ vazgeçirmeye çalışırım* seçeneğini tercih edenler erkeklerde %5,4 iken, bu oran kadınlarda %21,5'e çıkmaktadır. Yine çocuklarının hatırına ya da boşanmanın zorluklarından dolayı buna katılanların oranı kadınlarda erkeklere göre daha yüksektir. Bu da kadının ekonomik ve sosyal bakımdan sosyal hayatta mahrumiyet içinde olması ve kendini güvende olmamasından kaynaklanan bir durum olsa gerektir. *Boşanırım* cevabını verenler içinde erkeklerin %67,2, kadınların ise %49,6 olması da kadınların içinde buldukları şartlar açısından boşanmaya daha mesafeli yaklaştıklarını göstermektedir. Aslında aldatma durumunda *öldürürüm* cevabını

verenler arasında da erkeklerin oran olarak kadınlardan yüksek olması, toplumda kadın namusunun üzerinde daha hassasiyetle durulmasından kaynaklanmaktadır.

Ailelerin aylık gelir düzeylerine göre de tabloda anlamlı ilişkilerin gözlemlenmesi mümkündür. Buna göre, aldatma durumunda *konusur/tartıştır/vazgeçirmeye çalışırım* cevabını verenler arasında en düşük gelir düzeyi olan aylık 0–500 liraya sahip olanlar %21,4 iken, bu oran gelir düzeyi yükseldikçe düşmekte ve en üst gelir düzeyi olan 2.001 lira ve üstü gelir seviyesinde %8,9'a düşmektedir. Yine *boşanırım* cevabını verenler arasında 0–500 lira arasında aylık geliri olanların oranı %41,2 iken, bu rakam en üst gelir grubunda %71,0 oranına yükselmektedir. Bu sonuçlar da göstermektedir ki, gelir düzeylerinin düşüklüğü ile aldatmayı farklı biçimlerde de olsa kabullenme arasında pozitif bir korelasyon vardır. Ailelerin gelir düzeyleri yükseldikçe, aldatmayı kabullenme azalmakta ve boşanmaların oranında artışlar olmaktadır.

Eğitim seviyesinin de bu sorulara verilen cevapların dağılımında önemli bir etken olarak ortaya çıktığını görmekteyiz. Nitekim aldatma durumunda boşanacağını söyleyenlerin oranı eğitim düzeyi yükseldikçe artmaktadır. En alt eğitim seviyesinde *boşanırım* diyenlerin oranını %30 civarlarında iken, bu oran lisans ve üstü kategoride %70'lere doğru yükselmektedir ki, önemli bir artış gibi görünmektedir. Bu soruya *döverim* diye cevap verenler ise en alt eğitim seviyesinde daha yüksek iken, eğitim düzeyi arttıkça azalmaktadır. Burada iki şeye işaret etmeliyiz. Birincisi, eğitim düzeyi, aldatma durumunda kişileri daha bilinçli hareket etmeye sevk etmekte ve *boşanma* gibi normal karşılanacak bir tarzın ortaya çıkmasına yardımcı olmaktadır. Yine *dövme* cevabının da eğitim düzeyinin yükselmesine paralel azalması, eğitim faktörünün konuyla ilgili önemli konumunu anlatması bağlamında dikkatle altı çizilmelidir.

Evlilikten memnuniyet değişkenine göre bu soruya verilen cevapların dağılımında da bazı ilişkilere değinmemiz gerekmektedir. Meselâ, eşinin aldatması karşısında *konusur/tartıştır/vazgeçirmeye çalışırım* cevabını verenler arasında *evlilikten* çok memnun olanlar %14,6 iken, bu oran *memnun olmayanlarda* %10,9 seviyesine gerilemektedir. Azalma oranı oldukça düşük olmakla birlikte burada evliliğinden memnun olanların daha çok konuşmaya çalışmaları önemlidir. Diğer yandan böyle bir aldatma karşısında *boşanırım* diyenler arasında *evliliğinden çok memnun olanlar* %58,7 iken, bu oran giderek düşmekte ve *evliliğinden memnun olmayanlarda* %42,9 seviyesinde gerçekleşmektedir. Bu durumda *evliliğinden memnun olanların* böyle bir hatayı daha az tolere ettikleri anlaşılmaktadır. Aslında bu durum sosyal gündelik hayatla daha uyumludur. Evliliğinden memnun olmayanlar ise belki biraz da ilgisizlikten dolayı boşanmaya daha az müracaat etmektedirler denilebilir.

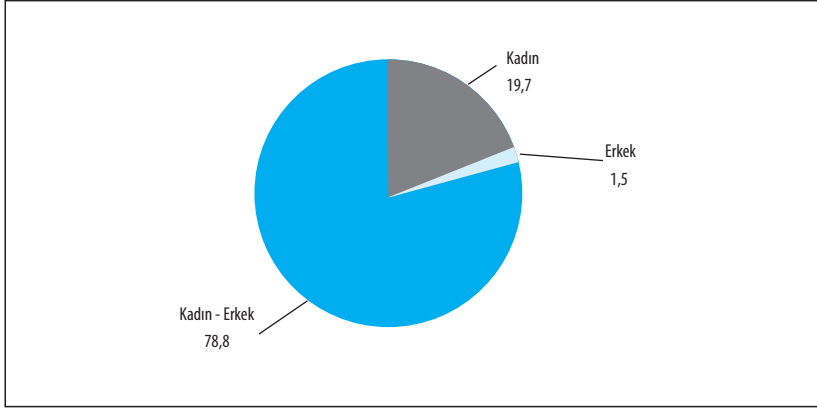
Yine benzer bir ilişkiye eşyle problemlerini konuşma sıklıkları açısından da rastlamaktayız. Nitekim eşinin aldatması durumunda boşanacağını belirtenler içinde eşiyile arkadaşla-

rıyla konuştuğu problemleri her zaman konuştuğunu belirtenler %61,5 iken, bu oranın giderek düştüğünü ve *hiçbir zaman* konuşmadığını ifade edenlerde %50,9 olduğunu görmekteyiz. Bu da bize evlilikte iletişimin çok önemli olduğunu, iletişime önem verenlerin evlilik açısından böylesine vahim bir hatayı daha az affettiklerini göstermektedir. Çünkü anlaşıldığı kadarıyla iletişim, insanın kendisini ve sınırlarını çok iyi ifade etmesi sonucunu ortaya çıkarmakta; ancak bu sınırların aşılmasına da eşleriyle iletişimi daha iyi olanların tahammül etmediğini çok iyi ortaya koymaktadır.

Bu soruya verilen cevapları, katılımcıların kişisel problemlerini en çok paylaştığı kimseler açısından da değerlendirerek bir kaç noktaya dikkat çekmek istiyoruz. Bir aldatma durumunda *konusur/tartışır/vazgeçirmeye çalışırım* diyenler arasında en büyük oran olan %36,8 kişisel problemlerini daha çok akrabalarıyla paylaşmaktadır. Burada belki akrabaların bu yöndeki telkinlerinin rolü olabilir diye düşünüyoruz. Fakat kişisel problemlerini akrabalarıyla paylaşanlar arasında *evini terk etme* ve çocuklarının hatırına kabullenme şıkları da bulunmaktadır. Bu durumda akrabaların her iki yönde de telkinleri bulunabilmektedir. Fakat gündelik toplumsal hayatta akrabalar, genelde evlilikleri birleştirme ve tarafları ikna etme yönünde rol oynamaktadırlar. Yine aldatma durumunda *evi terk etme* ve *boşanmanın zorluklarından ötürü kabullenme* şıklarını en fazla işaretleyenler daha çok ablalarıyla kişisel problemlerini konuşanlar arasındadır. Genelde ablalarıyla kişisel problemlerini paylaşanların kadınlar olduğu düşünülürse, bu şıkların tercihi anlamlıdır. Fakat burada belki en önemli değinmemiz gereken nokta *dövme* şikkında ortaya çıkmaktadır. Aldatma durumunda *döverim* şikkını işaretleyenler arasında en yüksek oran olan %26,7, kişisel problemlerini en çok babalarıyla görüşmektedirler. Doğrusu *dövme* ile *baba ile istişare* arasında yakın bağlantıların bulunduğunu söyleyebiliriz.

Namusu Temsil Eden Kişi

Namus konusunda yöneltilen bir diğer soru da *Sizce namus daha çok kiminle ilgili bir durumdur?* şeklindedir. Bu soruya katılımcıların %78,8'i *kadın-erkek*, %19,7'si *kadın* %1,5'i ise *erkek* şeklinde cevap vermiştir (Şekil-7.1). Bundan net bir şekilde anlaşılacağı üzere çok büyük oranda namus hem kadın hem de erkekle ilgili bir durum olarak görülmektedir. Bu da namusun sadece kadınla ilintili toplumsal anlayışın dönüştüğünü söylememize izin vermektedir. *Cinsiyet açısından oranların dağılımına baktığımız zaman, namusu daha çok kadınla ilgili bir durum olarak görenlerin nispeten erkeklerde fazla olduğunu; kadın-erkek her ikisiyle ilgili bir durum olarak görenlerin ise kadınlarda daha fazla olduğunu anlamaktayız. Yaş, gelir ve eğitim düzeyi, yaşanan yer, evlilikten memnuniyet* gibi diğer bağımsız değişkenler açısından meseleye yaklaştığımızda, kategoriler arası anlamlı ve düzenli farklılıkların oluşmadığını söyleyebiliriz.

ŞEKİL-7.1: Namusu Temsil Eden Kişi (%)

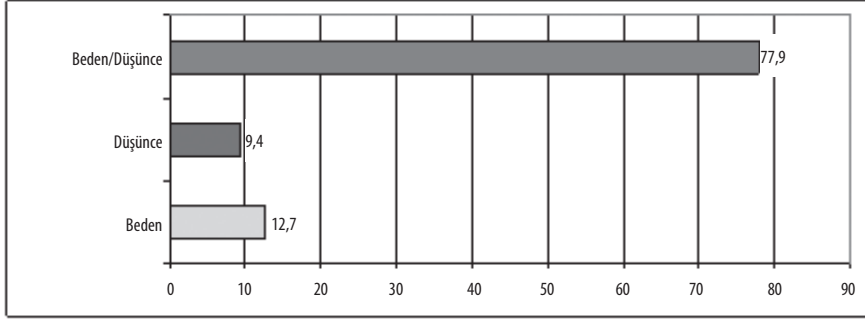
Ancak medeni durum açısından nispi de olsa bazı düzenlilik ve anlamlılıklar bulunmaktadır (Tablo-7.2). Nitekim namusu kadınla ilgili bir durum olarak görenler arasında evliler %17,1 iken bu oran dullarda %19,4 ve bekârlarda ise %25,2 olmaktadır. *Kadın-erkek* cevabını verenlerde tersi bir oran söz konusudur. Nitekim bu *kadın-erkek* diyenler arasında evliler %81,6 iken bu oran bekârlarda %72,8'e kadar düşmektedir. Bekâr ve dulların, evlilere göre, namusu kadınlarla ilgili görmesi anlaşılabilir bir durumdur. Çünkü bekârlar toplumsal kalıplarla düşünmektedirler ve evlilik tecrübeleri yoktur. Yine evlilerin namusu daha çok *kadın-erkek* ilintili görmeleri evlilik ve hayat tecrübesine dayanmaktadır diyebiliriz.

Tablo-7.2: Medeni Durum - Namusu Temsil Eden

Sizce namus daha çok kiminle ilgili bir durumdur? (%)					
Medeni durum	Sayı	Kadın	Erkek	Kadın-Erkek	TOPLAM
Evli	4282	17,1	1,3	81,6	100
Dul/boşanmış	253	19,4		80,6	100
Bekâr	2076	25,2	2,0	72,8	100

Namusun Nesnesi

Namus ile ilgili üçüncü soru ise, *Sizce namus neyle ilgili bir durumdur?* şeklindedir. Bu soruya katılımcılar %77,9 oranında *beden ve düşünce*, %12,7 *beden*, %9,4 ise *düşünce* şeklinde cevap vermişlerdir (Şekil-7.2). Çok net bir biçimde anlaşılacağı üzere katılımcılar büyük oranda namusun hem düşünce hem de bedenle ilgili olduğuna kanidirdiler; sadece bedenle ilintili bir durum olarak görmemektedirler. Cevapların bağımsız değişkenlere göre dağılımlarında ise anlamlılık ve düzenlilikler bulunmamaktadır.

ŞEKİL-7.2: Namusun Nesnesi (%)

Sizce namus neyle ilgili bir durumdur? Sorusuna verilen cevaplar ailenin aylık gelir düzeyine göre incelendiğinde, iki değişken arasında dikkat çekici ve güçlü sayılabilecek bir ilişki bulunduğu gözleniyor (Tablo-7.3). Genel bir ifadeyle, gelir düzeyi arttıkça namusu bedenle ilgili bir durum olarak görenlerin oranında düşüş kaydedilirken düşünceyle ilgili bulanların oranında küçükte olsa kısmen bir artış gözlenmektedir.

TABLO-7.3: Ailenin Aylık Gelir Düzeyine Göre - Namusun Nesnesi

Sizce namus daha çok neyle ilgili bir durumdur? (%)

Ailenin aylık geliri (TL)	Sayı	Bedenle	Düşünceyle	Beden-Düşünce	TOPLAM
0-500	776	14,8	8,1	77,1	100
501-750	1062	15,8	5,7	78,4	100
751-1000	1598	12,6	7,6	79,8	100
1001-1500	1674	13,1	9,0	78,0	100
1501-2000	866	9,8	9,1	81,1	100
2001 üstü	596	5,5	25,8	68,6	100

Öğrenim düzeyi ile namusun nesnesi hakkındaki görüşler arasında anlamlı ve dikkat çekici bir ilişki bulunduğunu söylemek zor (Tablo-7.4). Ancak iki değişken arasında, özellikle de ön lisans ve üstü düzeyde öğrenime sahip olanların diğer öğrenim düzeylerine göre kısmen farklı bir görüş içerisinde oldukları gözleniyor. Bu kesim, diğer öğrenim düzeylerine göre daha düşük oranlarda olmak üzere namusu bedenle ilgili bulurlarken, görece daha yüksek oranlarda düşünceyle ilgili bulmaktadırlar. Bu anlayışın cinselliği salt düşünceyle ilgili görüp, bedensel teması önemsemeyen bir anlayışa yol açtığı dikkatlerden kaçmamaktadır.

TABLO-7.4: Öğrenim Düzeyine Göre - Namusun Nesnesi

Sizce namus daha çok neyle ilgili bir durumdur? (%)					
Öğrenim	Sayı	Bedenle	Düşünceyle	Beden-Düşünce	TOPLAM
Okur-yazar değil	220	18,2	5,0	76,8	100
Okur-yazar	145	9,0	13,8	77,2	100
İlkokul	1177	17,3	7,3	75,4	100
Ortaokul	803	20,4	6,0	73,6	100
Lise	2302	12,5	7,0	80,5	100
Ön lisans	877	4,8	17,8	77,4	100
Lisans ve üstü	1112	8,1	12,9	79,0	100

Diğer birçok konuda olduğu gibi, en çok yaşanan yerin özelliği namusun nesnesine ilişkin değerlendirmelerde de önemli bir değişken olarak anlam kazanmaktadır (Tablo-7.5). En çok yaşanan yerin niceliksel büyümesi namusu daha çok düşünceyle ilgili bulan anlayışın güçlenmesine yol açarken, sadece bedenle ilgili olduğu anlayışının da zayıflamasına neden olmaktadır.

TABLO-7.5: En Çok Yaşanan Yer - Namusun Nesnesi

Sizce namus daha çok neyle ilgili bir durumdur? (%)					
En çok yaşanan yer	Sayı	Bedenle	Düşünceyle	Beden-Düşünce	TOPLAM
Köy/kasaba	1115	15,9	5,1	79,0	100
İlçe	2180	11,7	6,6	81,7	100
İl merkezi	3333	12,0	12,8	75,2	100

Din, aileye ilişkin özelliklerin değerlendirilmesinde, veya aile kapsamındaki bazı durumlara yönelik tutum ve tavırların şekillenmesinde belirleyici olan önemli bir değişkendir. Bu nedenle bir aile değeri olan namusun nesnesinin ne olduğu görüşünü din bağlamında gözden geçirme ihtiyacı hissettik. Konu bağlamında sahip olunan dini bilginin kaynağı dik-kate alındığında, dini bilgilerini daha çok arkadaşlarından edinenlerin diğer kaynaklardan dini bilgi edinenlere göre namusun nesnesi konusunda farklı bir duruş sergiledikleri gözleniyor (Tablo-7.6). Bunlar namusu daha az bedenle ve daha çok düşünceyle ilgili bir değer olarak değerlendiriyorlar.

Sahip olunan dini inancın duygu ve düşünceye etki düzeyiyle namusun nesnesi konusunda görüşler karşılaştırıldığında iki kesimin diğerlerine göre dikkat çeken bir duruş sergiledikleri gözleniyor. Bunlar, *dine inanıyorum ama din düşüncelerimi hiç etkilemez* ve *dine inanmıyorum* diyenlerdir. Bu iki kesim namusu daha çok düşünceyle özellikle de *dine inanmıyorum* diyenler çok daha yüksek oranda olmak üzere namusu düşünceyle ilgili bir durum olarak gördüklerini ifade etmişlerdir (Tablo-7.7).

TABLO-7.6: Dini Bilginin Kaynağı - Namusun Nesnesi

Sizce namus daha çok neyle ilgili bir durumdur? (%)					
Dini bilgiyi daha çok nereden edindiniz?	Sayı	Bedenle	Düşünceyle	Beden-Düşünce	TOPLAM
Okuldan	143	10,0	14,7	75,3	100
Aile ve akrabalarından	231	11,9	11,2	77,0	100
Cami hocasından	119	18,1	4,6	77,4	100
Dini kitaplardan	207	14,0	4,3	81,7	100
Kur'an kursundan	102	14,0	7,0	79,0	100
Arkadaşımdan	3	5,8	40,4	53,8	100
Diğer	29	10,5	11,2	78,3	100

TABLO-7.7: Dini Duygu ve Düşünceye Etkisi - Namusun Nesnesi

Sizce namus daha çok neyle ilgili bir durumdur? (%)					
Dinin, duygu ve düşüncelerinizi etkilemesiyle ilgili olarak kendinizi nasıl tanımlarsınız?	Sayı	Bedenle	Düşünceyle	Beden-Düşünce	TOPLAM
Dini yönüm güçlü; din, düşüncelerimi büyük oranda etkilemekte	427	14,7	6,3	79,0	100
Dini yönüm var ama din düşüncelerimi az etkilemekte	287	10,4	9,5	80,1	100
Dine inanıyorum ama din düşüncelerimi hiç etkilemez	85	11,4	17,8	70,8	100
Dine inanmıyorum	26	14,9	27,4	57,7	100

Dinin davranışlar üzerinde etki düzeyi ile namusun nesnesi görüşleri arasında kısmen sayılabilecek bir ilişki bulunduğu gözlenmektedir (Tablo-7.8). Özellikle *Dine inanıyorum ama din hayatımı ve davranışlarımı hiç etkilemiyor* diyenler diğerlerine göre farklı bir duruş sergilemekte ve namusun nesnesi olarak görece çok daha yüksek oranda olmak üzere düşünceyi dile getirmektedirler.

TABLO-7.8: Dinin Davranışa Etkisi - Namusun Nesnesi

Sizce namus daha çok neyle ilgili bir durumdur? (%)					
Dinin, hayatınız ve davranışlarınız üzerindeki etkilerini dikkate aldığımızda kendinizi nasıl tanımlarsınız?	Sayı	Bedenle	Düşünceyle	Beden-Düşünce	TOPLAM
Dini yönüm güçlü. Din hayatımı ve davranışlarımı büyük oranda etkiliyor	405	14,8	6,7	78,5	100
Dini yönüm var ama din hayatımı ve davranışlarımı az etkiliyor	296	9,7	9,5	80,8	100
Dine inanıyorum ama din hayatımı ve davranışlarımı hiç etkilemiyor	132	18,0	15,4	66,5	100

Bireyler, belki farklı nedenlerle de olsa, çocuğunun dini bilgiye sahip olmasını istiyorlar. Çocuğun dini bilgiye sahip olmasını isteme düzeyleri dikkate alındığında namusun nesnesi konusunda görüşlerle çocuğa ilişkin söz konusu beklentiler arasında dikkat çekici bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir (Tablo-7.9). Çocuğun dini bilgiye sahip olmasını isteme düzeyi arttıkça namusu daha çok bedenle ilgili bir değer olarak gören anlayış artış kaydederken, sadece düşünceyle ilgili bir değer olarak gören anlayış azalış kaydetmektedir.

TABLO-7.9: Çocuğun Dini Bilgiye Sahip Olmasını İstemek - Namusun Nesnesi

Sizce namus daha çok neyle ilgili bir durumdur? (%)

Çocuğunuzun dini bilgiye sahip olmasını ister misiniz?	Sayı	Bedenle	Düşünceyle	Beden-Düşünce	TOPLAM
Çocuğumun dini bilgiye sahip olmasını çok isterim/istedim	606	13,8	7,0	79,2	100
Çocuğumun dini bilgiye sahip olmasını isterim/istedim	222	11,6	10,6	77,8	100
Çocuğumun dini bilgiye sahip olması konusunda tereddütlüyüm/kararsızım	9	4,5	37,0	58,5	100
Çocuğumun dini bilgiye sahip olmasını istemem	3	7,9	57,9	34,2	100

Araştırmanın katılımcılarının dini nikaha atfettikleri önem ile namusun nesnesi konusundaki görüşleri gözden geçirildiğinde, bu iki değişken arasında önemli sayılabilecek bir ilişki bulunduğu gözlenmiştir (Tablo-7.10). Dini nikâha daha yüksek düzeyde önem atfedenler daha düşük oranda namusu düşünceyle ilgili bulmaktadırlar. Buna karşılık namusun nesnesi olarak beden-düşünce ikilisini ifade edenlerin oranında görece artış kaydedilmektedir.

TABLO-7.10: Dini Nikahın Önemi - Namusun Nesnesi

Sizce namus daha çok neyle ilgili bir durumdur? (%)

Dini nikah konusunda düşünceniz nedir?	Sayı	Bedenle	Düşünceyle	Beden-Düşünce	TOPLAM
Dini nikâh olmadan olmaz	719	13,8	7,4	78,8	100
Dini nikâh olmasa da olur	71	6,6	16,2	77,2	100
Dini nikâh gereksiz	37	14,9	21,0	64,1	100

CİNSELLİK

- Evlilik Öncesi Cinsel İlişki
- Cinsel Bilgilerin Öncelikli Kaynağı
- Eşler Arasında Cinsellikten Kaynaklanan Problemler

Ailenin temel işlevlerinden birisi de, hiç şüphesiz, üremedir. Neslin devamı açısından bu zorludur. Tarih boyunca evlilik ve aile kurma yoluyla neslin devamı önemsenmiş; özellikle dinler ve kadim gelenekler bu işin üzerinde ciddiyetle durmuşlardır. Tabiatıyla üreme, ailede yaşanan cinselliği gündeme getirmektedir. Türkiye’de aile ile bağlantılı olarak cinsellik konusunu ele aldığımızda, tartışmaların odağına birkaç problemin oturduğunu rahatlıkla görebiliriz. *Bunlar; ailede eşler arasında yaşanan cinsel uyumsuzluklar, çokça tartışıldığı üzere cinsel hayata dair bilgilerin nasıl edinildiği ve evlilik dışı cinsel ilişkilerin (zina) nasıl algılandığıdır.*

Evlilik Öncesi Cinsel İlişki

Aile kurumunun temel işlevlerinden bir kısmı biyolojik işlevleriyle ilgilidir. Ailenin biyolojik işlevi çok yönlüdür ve bu nedenle söz konusu işlevini iki ayrı başlık altında ifade etmek mümkündür. Ailenin biyolojik işlevlerinden bir kısmı eşlerin cinsel ihtiyaçlarını karşılamakla, diğer kısmı ise üremeyi gerçekleştirerek neslin devamını sağlamakla ilgilidir. Ailenin biyolojik işlevleri dâhilinde yer alan bu iki alt işlevini biraz açacak olursak; her toplumun dini, kültürü ve hukuk sistemi o toplumdaki fertlerin cinsel ihtiyaçlarını tatmin etmelerinin yol ve yöntemini belirlemiştir. Cinsel ihtiyaçların belirlenmesine ilişkin bazı ölçülerin belirlenmesi, toplumdaki değerlerin korunması açısından son derece önemlidir. Konuya ilişkin önemli bir çalışmanın sahibi olan Gerald Leslie’nin cinsel hayatın toplum tarafından düzenlenmesine ilişkin tespiti son derece önemlidir: *Toplum tarafından düzenlenmemiş ve kontrol altına alınmamış herhangi bir içgüdü yoktur. Hiçbir toplum içgüdülerin kontrolsüz bir şekilde davranışlara dönüşmesine izin vermemiştir. Cinsellik de böyledir. Çünkü serbest cinsel ilişkiler toplum ve aile yapısını ciddi anlamda tehlikeye sokardı*⁵¹. Konunun önemli araştırmacılarından Murdock’da Leslie, cinsel hayatın düzenlenmediği, cinsel ilişkilerin belirli kurallara bağlanmadığı bir toplumun mevcut olmadığı tespitinde bulunmuştur. Bunun gerekçelerinden bir kısmıyla ilgili olarak da şunu ifade etmiştir: *Bu durum cinsel doyumunu sağlamakta, karı kocayı cinsel ilişkilerde birleştirmekte ve güçlü duyguların oluşmasına imkân vermektedir. Böylelikle ailenin ömrü uzamaktadır*⁵².

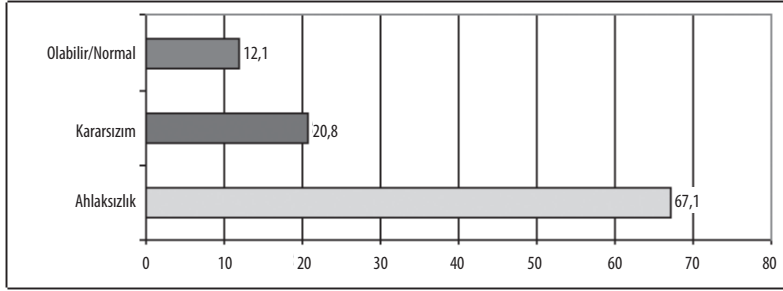
Ancak ne var ki tüm bunlara rağmen evlilik öncesi cinsel ilişki veya daha yaygın ismiyle evlilik dışı cinsel ilişki aile kurumunun yapısını ve işlevini tehdit eden bir sapma olarak hep var olagelmıştır. Gerek dinlerin ve gerekse hukuk sistemlerinin ve geleneksel değerlerin önemli amaçlarından birisi hemen her zaman aile kurumunu korumaya bağlı olarak evlilik dışı cinsel birlikteliği önlemeye veya kontrol etmeye yönelik olmuştur. Evlilik öncesi cinsel ilişki İslam’ın en şiddetli yasaklarından birisi olarak anlam kazanmakta, İslami etkiyle oluşmuş

51 Leslie, Gerald, *The Family in Social Context*, Oxford Univ. Pres. New York, 1982, s. 16.

52 Haralambos, Michael, Robin Heald, *Sociology: Themes and Perspective* University Tutorial Pres, 1980, s. 326.

geleneksel değerlerimizde de evlilik öncesi cinsel ilişki kabul edilmeyen, reddedilen bir sapma olarak değerlendirilmektedir. Ancak modern/seküler değerlerin her geçen gün daha da yaygınlaştığı dünyamızda evlilik öncesi cinsel ilişki şiddetle yasaklanan bir sapma olarak algılanmamakta ve hatta evlik öncesi cinsel ilişkilerin bir tecrübe unsuru olarak kabul edilmesine ilişkin konuşmalara veya yazılara sıklıkla rastlanabilmektedir.

Bu nedenle araştırma bağlamında katılımcılara *Evlilik öncesi cinsel beraberliği nasıl değerlendiriyorsunuz?* sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların yarıdan fazlası (%67,1) evlilik dışı cinsel beraberliği *ahlaksızlık* olarak değerlendirmiştir (Şekil-8.1). Evlik dışı cinsel beraberliği *ahlaksızlık* olarak değerlendirenlerin söz konusu soruya cevap verenler içerisinde en yüksek oranı temsil etmeleri aile kurumu adına sevindirici bir sonuç olarak anlam kazanıyorsa da %12,1 gibi bir oranla katılımcıların bir kısmının evlilik öncesi cinsel ilişki hakkında *olabilir/normal* değerlendirmesi yapmaları seküler kültürün etkisi bağlamında değerlendirilebilecek bir özellik olarak anlam kazanmaktadır. Daha da önemlisi %20,8'lik bir oranla hiçte azımsanamayacak bir kesimin konu hakkında *kararsızlık* yaşıyor olmalarıdır.

ŞEKİL-8.1: Evlilik Öncesi Cinsel İlişki (%)

Yaş faktörünün bu soruda oldukça belirleyici olduğunu belirtmek gerekmektedir. Buna göre evlilik öncesi cinsel beraberliği *ahlaksızlık* olarak değerlendirenler arasında 18-24 yaş arası grup %60 oranında bulunurken, bu oran yaş ilerledikçe yükselmekte ve 65 yaş ve üstü grupta %91,9'a ulaşmaktadır. *Kararsızım* ve *olabilir* kategorisinde ise tam tersine yaş arttıkça bir düşme vardır. Nitekim *kararsızım* diyenler içinde 18-24 yaş grubu %25,6 oranında bulunurken, bu oran en ileri yaş grubunda %8,1'e düşmektedir. Yine *olabilir* şeklinde görüş belirtenler arasında 18-24 yaş kategorisi %14,5 iken, bu oran 65 yaş ve üstü grupta 0'a kadar düşmektedir (Tablo-8.1). ***Bu bulgulara göre yaş arttıkça evlilik öncesi cinsel beraberliğe olumlu bakma yaklaşımı azalmaktadır. Olumlu yaklaşım daha genç yaşlarda izlenmektedir. Bu da aslında Türkiye'nin bu bağlamda içinde geçmekte olduğu değer erozyonunu çok net biçimde anlatmaktadır.***

TABLO-8.1: Yaş - Evlilik Öncesi Cinsellik

Evlilik öncesi cinsel beraberliği nasıl değerlendiriyorsunuz? (%)					
Yaş	Sayı	Ahlaksızlık	Kararsızım	Olabilir/normal	TOPLAM
18-24	2145	60,0	25,6	14,5	100,0
25-34	2149	63,1	23,1	13,9	100,0
35-44	1272	74,4	16,4	9,1	100,0
45-54	725	77,8	14,6	7,6	100,0
55-64	254	83,9	6,3	9,8	100,0
65 üstü	111	91,9	8,1		100,0

Eğitim faktörünün de evlilik öncesi cinsel beraberliğe bakışta önemli bir etken olduğunu söyleyebiliriz. Elde edilen bulgulara göre, evlilik öncesi cinsel beraberliği *ahlaksızlık* olarak değerlendirenler okuryazar olmayanlarda %85,9 düzeyindedir. Bu oran eğitim seviyesi yükseldikçe düşmekte, en son lisans ve üstü seviyede %62,3'e kadar inmektedir (Tablo-8.2). *Dolayısıyla eğitimin bir faktör olarak dönüştürücü işlevinden burada söz etmek mümkün hale gelmektedir. Her ne kadar ahlaksızlık cevabını verenler üst eğitim düzeyinde bile yüksek bir oranda ise de, eğitim faktörü bizzat değersel anlamdaki dönüşümleri arttırıcı bir işlev görmektedir.*

TABLO-8.2: Öğrenim Düzeyine Göre - Evlilik Öncesi Cinsellik

Evlilik öncesi cinsel beraberliği nasıl değerlendiriyorsunuz? (%)					
Öğrenim	Sayı	Ahlaksızlık	Kararsızım	Olabilir/normal	TOPLAM
Okur-yazar değil	220	85,9	8,6	5,5	100,0
Okur-yazar	149	73,2	20,1	6,7	100,0
İlkokul	1181	74,2	14,7	11,1	100,0
Ortaokul	804	64,9	20,9	14,2	100,0
Lise	2306	67,9	19,8	12,3	100,0
Ön lisans	880	58,2	29,8	12,0	100,0
Lisans ve üstü	1108	62,3	24,2	13,5	100,0

İlginc ve anlamlı bazı düzenliliklere bu soruya verilen cevapların çocuk sayısına göre dağılımlarında bulmaktayız. Bulgulara göre, evlilik öncesi cinsel beraberlikleri *ahlaksızlık* şeklinde görenler arasında hiç çocuğu olmayanlar %65,9 düzeyindedir. Bu oran bir çocuğu olanlarda %65,7, iki çocuğu olanlarda %73,2, beş ve üstü çocuğu olanlarda %87,3'e çıkmaktadır (Tablo-8.3). *Bu durum, çocuk sayısı ile evlilik öncesi cinsel beraberliği olumlu karşılama arasında negatif bir korelasyon olduğunu bize göstermektedir. Tabii olarak aile kökleştikçe ve evlilik çocuk sayıları ile daha da yerleşik bir yapı kazandıkça, evlilik öncesi cinsel beraberliğe ahlaksızlık olarak bakma eğilimi artmaktadır.* Bu soruya *kararsızım* ve *olabilir* şeklinde cevap verenlerin oranı ise çocuk sayısı arttıkça azalmaktadır. Dolayısıyla yukarıda ortaya çıkan korelasyon bir başka açıdan doğrulanmış olmaktadır.

TABLO-8.3: Sahip Olunan Çocuk Sayısı - Evlilik Öncesi Cinsellik

Evlilik öncesi cinsel beraberliği nasıl değerlendiriyorsunuz? (%)					
Çocuğunuz var mı, varsa kaç tane?	Sayı	Ahlaksızlık	Kararsızım	Olabilir/normal	TOPLAM
Hayır yok	826	65,9	24,1	10,0	100,0
Bir çocuk	978	65,7	20,9	13,4	100,0
İki çocuk	1438	73,2	18,3	8,6	100,0
Üç-Dört çocuk	1089	81,5	12,0	6,4	100,0
Beş ve üstü çocuk	165	87,3	6,7	6,1	100,0

Cevapların medeni duruma göre dağılımlarına da dikkat çekmemiz gerekmektedir. Evlilik öncesi cinsel beraberliği *ahlaksızlık* olarak değerlendirenler arasında evliler %73,1 ile başı çekmekte, bunu %63,2 ile dul-boşanmışlar takip etmektedir. Bekârlar ise %55,3 gibi bir oranla diğerlerine göre daha düşüktür. Bu bağlamda, bekârların evlilik öncesi cinsel beraberliği daha normal karşıladıkları söylenebilir. Bu sonuçlarla paralel olarak *kararsızım* ve *olabilir* şeklinde görüş belirtenlerin de en fazla oranda bekârlarda görüldüğüne dikkat çekmek gerekmektedir.

Dini nikâh konusundaki düşünceler ile evlilik öncesi cinsel beraberliği değerlendirilme tarzı arasındaki ilişkiyi görmek önemlidir. Verilere göre, evlilik öncesi cinsel beraberliği *ahlaksızlık* olarak görenler arasında *dini nikâh olmadan olmaz* diyenler %72,5, *dini nikâh olmasa da olur* diyenler %47,8, *dini nikâh gereksiz* diyenler ise %39,0'dır. *Olabilir* diyenler arasında *dini nikâh olmadan olmaz* diyenler %9,9, *dini nikâh olmasa da olur* diyenler %19,0, *dini nikâh gereksiz* diyenler ise %28,1'dir. Dolayısıyla dini nikâha olumlu bakma durumunun, evlilik öncesi cinsel beraberliği *ahlaksızlık* olarak değerlendirme ile paralel olduğunu söyleyebiliriz.

Araştırmanın ilginç ve önemli bir bulgusu olarak ifade etmek gerekirse, kişilerin mevcut dini bilgilerini aldıkları yer ile evlilik öncesi cinsel beraberliği değerlendirme tarzları arasında güçlü bir ilişki vardır (Tablo-8.4).

TABLO-8.4: Dini Bilginin Kaynağı - Evlilik Öncesi Cinsellik

Evlilik öncesi cinsel beraberliği nasıl değerlendiriyorsunuz? (%)					
Mevcut dini bilgilerinizi nereden edindiniz?	Sayı	Ahlaksızlık	Kararsızım	Olabilir/normal	TOPLAM
Okuldan	802	56,0	29,7	14,3	100,0
Aile ve akrabalarından	1367	69,6	16,9	13,5	100,0
Cami hocasından	452	69,3	21,2	9,5	100,0
Dini kitaplardan	1098	73,8	17,2	8,9	100,0
Kur'an kursundan	571	77,9	14,5	7,6	100,0
Arkadaşımdan	23	44,2	26,9	28,8	100,0
Diğer	139	49,8	28,0	22,2	100,0

Mevcut dini bilgisini arkadaş çevresinden, okuldan, aile ve akraba çevresinden edinenler en üst düzeyde olmak üzere evlilik öncesi cinsel beraberliği “olabilir/normal” olarak değerlendirmektedirler. Buna karşılık mevcut dini bilgisini Kur’an kursundan, dini kitaplardan ve cami hocasından edinenler ise evlilik öncesi cinsel beraberliği ahlaksızlık olarak nitelemektedirler.

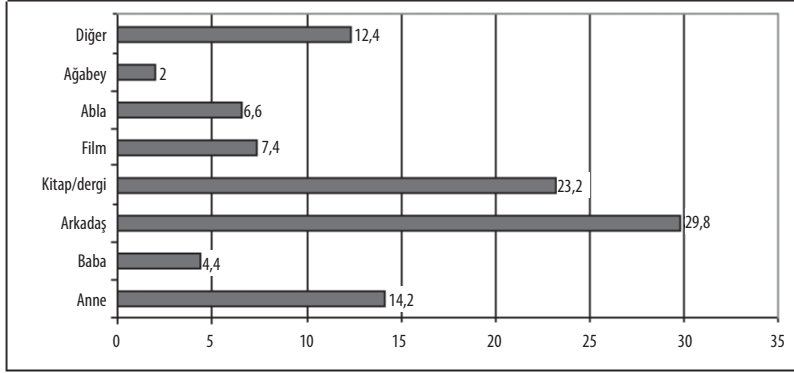
Dinin, cinsel hayatı düzenlemesi ve aile kurumunu biyolojik işlevleri açısından koruma altına alması açısından önemli bir gösterge kabul edilebilecek bulgulardan birisi de kişilerin dine ilişkin tutumları ile evlilik öncesi cinsel birlikteliği onaylama/onaylamamaları arasında açığa çıkmaktadır. Katılımcılardan *Dinin, duygu ve düşüncelerinizi etkilemesiyle ilgili olarak kendinizi nasıl tanımlarsınız?* sorusuna *Dini yönüm güçlü; din, düşüncelerimi büyük oranda etkilemekte* cevabını verenler %76,5’lik oranla evlilik öncesi cinsel beraberliği ahlaksızlık olarak değerlendirmelerine karşılık, *Dini yönüm var ama din düşüncelerimi az etkilemekte* cevabını verenler %60,4’lük oranla, *Dine inanmıyorum* cevabını verenler ise %54,5’lik oranla evlilik öncesi cinsel beraberliği ahlaksızlık olarak değerlendirmektedirler. Buna bağlı olarak da evlilik öncesi cinsel beraberliği *olabilir/normal* olarak değerlendirenler arasında en düşük orana *Dinin, duygu ve düşüncelerinizi etkilemesiyle ilgili olarak kendinizi nasıl tanımlarsınız?* sorusuna *Dini yönüm güçlü; din, düşüncelerimi büyük oranda etkilemekte* cevabını verenler sahipken, en yüksek orana ise *Dine inanmıyorum* cevabını verenler sahiptir (Tablo-8.5).

TABLO-8.5: Dinin Duygu ve Düşünceye Etkisi - Evlilik Öncesi Cinsellik

Evlilik öncesi cinsel beraberliği nasıl değerlendiriyorsunuz? (%)					
Dinin, duygu ve düşüncelerinizi etkilemesiyle ilgili olarak kendinizi nasıl tanımlarsınız?	Sayı	Ahlaksızlık	Kararsızım	Olabilir/normal	TOPLAM
Dini yönüm güçlü; din, düşüncelerimi büyük oranda etkilemekte	2222	76,5	14,9	8,6	100,0
Dini yönüm var ama din düşüncelerimi az etkilemekte	1680	60,4	26,4	13,3	100,0
Dine inanıyorum ama din düşüncelerimi hiç etkilemez	440	58,9	22,1	19,0	100,0
Dine inanmıyorum	96	54,5	25,0	20,5	100,0

Cinsel Bilgilerin Öncelikli Kaynağı

Katılımcılara *Cinselliğe ve cinsel hayatınıza ait ilk bilgileri kimden aldınız?* şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevaplarda kendi içerisinde bir çeşitlilik taşımaktadır. Buna göre, katılımcıların %29,8’i *arkadaş*, %23,2’si *kitap/dergi*, %14,2’si *anne*, %7,4’ü *film*, %6,6’sı *abla*, %4,4’ü *baba*, %2,0’si ise *ağabey* cevabını vermişlerdir (Şekil-8.2).

ŞEKİL-8.2: Cinsel Bilgilerin Öncelikli Kaynağı (%)

Fakat cevapların büyük oranda *arkadaş*, *kitap/dergi* ve *anne* üzerinde yoğunlaşmaktadır. Doğrusu genel gözlemlere göre *arkadaş*, bu konudaki en önemli bilgi kaynağını oluşturmaktadır. Cevapların cinsiyete göre dağılımlarında bazı hususların altını çizmek istiyoruz. Erkekler en fazla, *baba*, *arkadaş*, *kitap/dergi*, *film* ve *ağabeyi* bu konuda kaynak alırlarken, kadınlar *anne* ve *abla* şıklarında öne çıkmaktadırlar. Dolayısıyla ilk cinsel bilgilerin alındığı kaynaklar açısından da bir cinsiyet ayrışması olduğunu görmekteyiz. Genel gözlemlerimize ve gündelik sosyal hayata da uygun olan bu duruma göre, kadınlar daha çok kadınlarla, erkekler ise erkeklerle birlikte bu konuda geliştirilmiş araçlara müracaat etmektedirler. Tabii özellikle toplumumuzda *kitap*, *dergi*, *film* gibi bu araçlara erkeklerin daha fazla ulaşma şansı olduğunu da burada hatırlamak gerekmektedir. Cinsel bilgilerin ilk alındığı kaynak olarak *anne*, *baba*, *arkadaş* ve *ağabey* daha geleneksel tarzları oluşturmaktadır. Cevapların yaşa göre dağılımlarına baktığımız zaman, bu geleneksel tarzların daha çok ileri yaşlarda hâkim olduğunu görmekteyiz. Diğer bağımsız değişkenlere göre cevapların dağılımında anlamlı ve düzenli ilişkilere rastlamamaktayız.

Konu bağlamında bir araştırma gerçekleştirmiş olan Yılmaz'ın bulgularına göre⁵³, katılımcıların %32,8'i ilk cinsel bilgilerinin kaynağını arkadaş çevresi olduğunu ifade etmiştir. Cinselliğe ait ilk bilgileri arkadaş çevresinden edinen erkeklerin oranı %41,7, kadınların oranı ise %23,8'dir. Cinselliğe ait ilk bilgileri kitap/dergiden edindiğini ifade edenlerin oranı ise %20,9'dur. Aile çevresinden bilgi aldığını ifade edenler %5,1 gibi görece düşük bir orana sahiptir. Cinselliğe ait hiçbir bilgi edinmeden evlenenlerin oranı ise %9,1'dir.

53 Yılmaz, E., *Konya İl Merkezinde Yaşayan Evli Nüfusta Cinsel Problemlerin Araştırılması*, Yayınlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi, Konya, 2007, s. 28.

Eşler Arasında Cinsellikten Kaynaklanan Problemler

Cinsellik insanın doğal bir özelliğidir; açlık, susuzluk, uyku gibi fizyolojik güdülerinden birisidir. Cinsel hayat ise evlilikle ilgili meşruluk kazanan hayatın önemli bir kesitidir. Dolayısıyla cinsellik ve cinsel hayat eşler arası ilişkilerin önemli unsurlarından birisidir. *Eşlerin cinselliklerindeki uyumları evlilik hayatlarının mutlu, uyumlu, başarılı gitmesine yol açtığı gibi, cinsellikteki uyumsuzluklar ve problemler evlilik hayatının mutlu, uyumlu, başarılı gitmesine engel olabilmektedir.* Bu nedenle araştırma bağlamında evli katılımcılara *Eşinizle, cinsel beraberliğinizle ilgili durumlardan kaynaklanan bir problem yaşıyor musunuz?* sorusunu yönelttik. Bu soru ile eşler arasında cinsellikten kaynaklanan problemlerin olup olmadığını, eğer varsa bir problem olarak sıklık derecesini tespit etmek istedik. İlgili soru bağlamında elde edilen verilerin genel sonucuna göre katılımcıların %75,6'sı *Eşinizle, cinsel beraberliğinizle ilgili durumlardan kaynaklanan bir problem yaşıyor musunuz?* sorusuna *hiçbir zaman* cevabını vererek eşiyile cinsel beraberliğinden kaynaklanan bir probleme sahip olmadığını ifade etmiştir. Buna karşılık katılımcıların %20,7'si *Eşinizle, cinsel beraberliğinizle ilgili durumlardan kaynaklanan bir problem yaşıyor musunuz?* sorusuna *bazen* cevabını, %3,7'si ise *sıklıkla* cevabını vermiştir. Bu durumda her dört evlilikten birisinde cinsellikten kaynaklanan bir problem yaşandığını söyleyebiliriz.

Araştırmanın *Eşinizle, cinsel beraberliğinizle ilgili durumlardan kaynaklanan bir problem yaşıyor musunuz?* sorusuyla ilgili verileri, farklı değişkenler açısından incelenecek olursa; katılımcıların cinsiyetlerinin, yaşlarının, ailenin sosyo-ekonomik durumunun, ailenin aylık gelir düzeyinin, öğrenim düzeyinin, doğulan veya en çok yaşanan yerleşim merkezinin niteliğinin, evlenme biçimlerinin, evlilik sürelerinin, evlilikten memnuniyet düzeylerinin, eşten boşanmayı düşünme durumlarının *Eşinizle, cinsel beraberliğinizle ilgili durumlardan kaynaklanan bir problem yaşıyor musunuz?* sorusuna veriler cevaplarda belirleyici bir değişken olmadığı tespit edilmiştir.

BOŞANMA

- Boşanmaya Yol Açan Nedenler
- Eşten Boşanmayı Düşünme
- Boşanmanın En Önemli Sebebi
- Boşanmadaki Artışın Sebepleri

Aile, içinde insan türünün belli bir şekilde devamının sağlandığı, topluma hazırlanma sürecinin belli bir ölçüde ilk ve etkili şekilde cereyan ettiği, cinsel ilişkilerin düzenlendiği, eşler, çocuklar diğer yakınlar arasında belli bir ölçüde içten, sıcak ve güven verici ilişkilerin kurulduğu, yine içinde bulunulan toplumsal düzene göre ekonomik etkinliklerin yer aldığı toplumsal bir kurumdur⁵⁴. Bu anlamda toplumun en temel yapı taşını oluşturan aile birliğinin korunması ve evlilik yoluyla sürdürülmesinin sağlanması elzemdir. Toplum kendi mevcut düzenini korumak ve idare ettirmek eğilimindedir. Bu nedenle de bu düzenin sürdürülmesini sağlayan kurumları korumaya çalışır ve dolayısıyla toplum, evliliği bir kurum olarak zorlar. Aynı olgunun bir sonucu olarak ta yalnız yaşamaya karşı toplumsal bir tepki oluşur. Bekârlara ev verilirken güçlük çıkarılması, bekâr kadının evine giriş çıkış saatlerinin kısıtlanması, hem erkek hem de kadın bekârların istedikleri yere gidememeleri bu meşrulaştırmaya örnek olarak verilebilir⁵⁵. Her ne kadar gelenek, din ve yasalar evliliği ve dolayısıyla aile kurumunu koruma altına almış olsalar da ailenin kopması, parçalanması anlamını taşıyan boşanma olgusu günümüzde hızla devam eden toplumsal bir durumdur.

*Boşanma olayı; ailenin bölünmesine, dağılmasına yol açan, ailedeki bireyleri de derinden sarsan ve hiçbir zaman istenmeyen yıpratıcı bir olaydır*⁵⁶. Boşanma, toplumsal ve/veya hukuki kurallar çerçevesinde yapılmış bir evliliğin, tarafların karı koca olarak hiçbir bağı kalmaksızın; fakat varsa ortak çocukların hakları saklı kalmak üzere sona erdirilmesine ve tarafların başkalarıyla yeniden evlenmelerine olanak veren hukuki/toplumsal bir işlemdir⁵⁷.

Boşanma, evlilik kadar eskidir. Ailenin olduğu her yerde boşanma, mevcut ihtimallerden biri olarak hep karşımıza çıkmaktadır. Tarihin ilk dönemlerindeki ilk toplumlarda da günümüzün farklı coğrafyalarında da boşanma, arzu edilmeyen bir evlilik ve aile gerçeği olarak görülmektedir. *Günümüzde boşanma, dünya çapında gittikçe artan bir sosyal realite haline gelmektedir. Denilebilir ki her toplumda, geçmişe oranla boşanma bugün çok daha yaygın ve çok daha büyük orandadır*⁵⁸.

Boşanmanın hızla artmasının birçok nedeni vardır. Toplumsal ve kültürel tüm değişimler ve bunların aileye yansması, boşanmaların artışından sorumlu tutulabilir. Kentleşme hızına bağlı olarak boşanmalar artmıştır. Kırsal kesimde boşanmalar daha azdır. Çünkü aile birlikteliğini koruyan ve devam ettiren toplumsal kontrol kente göre çok güçlüdür. Kentleşme ve kadının iş hayatına atılmasıyla birlikte ailenin yaşam düzeyi yükselmiş ama aileye rol çatış-

54 Ozankaya, *Toplumbilim*, s.173.

55 Tolan, Barlas, *Neden Evleniyoruz*, İstanbul, 1990, s. 2.

56 Çelikoğlu, Ceylan, *Boşanmanın Çocukların Benlik Saygısına Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1997, s. 4.

57 Arıkan, Ç., *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması*, Ankara, 1996, s. 25.

58 Sezal, İ., *Aile Nedir*, Başbakanlık Yayınevi, Ankara, 1996, s. 76.

ması girmiştir. Bunun sonucu olarak da boşanma kentlerde daha da artmıştır. Boşanmaların artması, evlenme çağına gelen gençler için de kötü örnek olmaktadır. İstatistikler, boşanmış eşlerin çocuklarının kurdukları evliliklerin de boşanma ile sonuçlanma olasılığının yüksek olduğunu göstermektedir. Böyle gençler evliliklerinde de en ufak bir anlaşmazlık olduğu zaman en kolay çözümlü, ana babalarının yolundan giderek ayrılmada bulmaktadırlar. Toplum yaşamında hızlanma, çok yer değiştirme, çok insan tanıma olanakları, rastgele evlilikleri ve değişik din ırk ve toplumsal sınıflar arası evlilikleri artırmıştır. “Sevgiden” başka ortak yanları olmayan bu tür evlilikler uzun ömürlü olmamaktadır. Özellikle kısa tanışmaların ardından aile, akraba ve genellikle yakın çevrenin onayı olmadan başlatılan evliliklerin büyük engellerle karşılaşması sonucu evliliğin başarı şansı azalmakta ve bu da boşanmalara neden olmaktadır⁵⁹.

Boşanmaya Yol Açan Nedenler

Aile yapısındaki ve evlenme anlayışındaki değişiklikler artmış olsa bile aile hala toplumun temel kurumu olarak önemini korumaktadır. Çocuk bakımı ve yetiştirilmesi, ailede karar mekanizmalarına katılım, kadının çalışma hayatına aktif katılımı, eşler arası iletişim gibi boyutlarda ortaya çıkan değişiklikler, ister istemez evliliğe ve boşanmaya ilişkin tutumları da farklılaştırmaya başlamıştır. Ailede güç ve otorite modeli olan erkek, bu değişime paralel olarak yeni aile ve evlilik rollerine uyum sağlamaya yönelmiştir. Eskiden olduğu gibi güç ve otorite modeli olmak, gelişmiş ve gelişmekte olan pek çok ülkede, kentsel kesimlerde giderek daha *sembolik anlam* taşımaya başlamıştır. Cinsiyet rollerinde daha eşitlikçi bir dağılım kendini göstermeye başlamıştır. Kadının kendini ekonomik anlamda erkeğe bağımlı görmemesi, başka bir deyişle *bağımlılık* yerine *bağlılık* kavramının ön plana çıkması, evliliğin niteliğinin (dayanışma, dostluk, sevgi, paylaşım vb.) vurgulanması, evliliğe bakışı olduğu kadar boşanmayla ilgili değerlendirmeleri de eskiye kıyasla farklılaştırmaktadır. Farklılaşan değerlendirmelerin başında tüm çabalara karşın yolunda gitmeyen evlilikleri *her ne pahasına olursa olsun* sürdürmenin aile üyelerine çoğu zaman daha fazla zarar vereceği düşüncesi gelmektedir. Çocukların varlığının da bir evliliği sürdürebilmek için yeterli olmayacağı düşünülmektedir⁶⁰. Daha önce de vurgulandığı gibi yüksek boşanma oranları, kişilerin evlenme fikrinden uzaklaşmasıyla sonuçlanmamıştır. Aksine kadınların üçte ikisi ve erkeklerin dörtte üçü yeniden evlenmektedirler. Ancak ilk evlilik ve boşanma sürecindeki çatışmaların çözümlenmemesi durumlarında boşanma oranları %60 gibi yüksek oranlara çıkabilmektedir⁶¹.

59 Keskin, I., *Boşanmanın Sosyolojik ve Psikolojik Nedenleri ve Boşanmanın Ortaya Çıkardığı Sonuçlar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde, 2007, s. 25.

60 Ankan, Ç., *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması*, s. 10.

61 Akar, H., *Psikiyatrik Yardım Talebi Olanlar İle Yardım Talebi Olmayan ve Boşanma Aşamasında Olan Çiftlerde Çift Uyum ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin Karşılaştırılması*, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, İstanbul, 2005, s. 16.

Evliliğin bitmesine yol açan sebepler çok çeşitli olabilmesine karşın, en çok görülen sebepler şunlardır:

- **Ekonomik problemler**
- **Eşlerin sosyo-kültürel yapı farklılıkları**
- **Cinsel problemler**
- **İletişim Bozukluğu**
- **Eşlerden birinin ihaneti**
- **Aile içi şiddet**
- **Zevk ayrılıkları**
- **Eşlerin birbirlerini ihmal edişi**
- **Ailelerin aşırı müdahalesi**
- **Eşlerden biri ya da her ikisinin birden anne-baba müdahalesine adaleti gözetmeden açık olmaları**
- **Çocuk olmaması**
- **Ciddi ekonomik ve sınıfsal farklılıklar**
- **Yaş farkının fazla olması**
- **Erken yaş evlilikleri**
- **Aile baskısı ile evlendirmeler**
- **Taraflardan birinin ani kişilik ve yaşam pratiğinin değişmesi**
- **Psikiyatrik problemler/ depresyon, panik atak, şizofreni vb.**
- **Uyuşturucu, alkol ve kumar bağımlılığı**

Evliliğin sona ermesinin nedenleri görüldüğü üzere çok farklı olmasına rağmen çoğunlukla *şiddetli geçimsizlik* olarak davalarda ve istatistiklerde karşımıza çıkmaktadır. Başlıca boşanma nedeni olarak % 75 oranında geçimsizlik gelmektedir. Sonra evi terk etme ve aldatma diğer nedenler arasındadır. Yıllara göre anlamlı bir gelişme de boşanmak için mahkemeye başvuran kadın oranındaki artıştır. Örneğin 1960 yılında boşanma isteği çoğunlukla erkekten gelirken, 1976 yılında boşanmak isteyen kadınların sayısı erkek sayısını aşmıştır⁶². Ancak, sürekli geçimsizlik ya da daha ağır nedenler her zaman evliliği yıkmaz. Ağır ruhsal dengesizliklere, çok kötü davranışlara, evlilik dışı ilişkilere karşın sürüp giden nice evlilik gösterilebilir. Eşlerden birinin ya da ikisinin mutsuzluğu pahasına sürdürülen evlilikler hiç de az değildir. Birçok mutlu görünen evliliklerde vardır ki; sudan ve yüzeysel nedenlerden dolayı, kısa sürede boşanmayla biter. Evlilikte karşılıklı beklentiler vardır. Sürekli olarak

62 Yörükoğlu, Atalay, *Aile ve Çocuk*, Özgür Yayınları, İstanbul, 1997, s. 103.

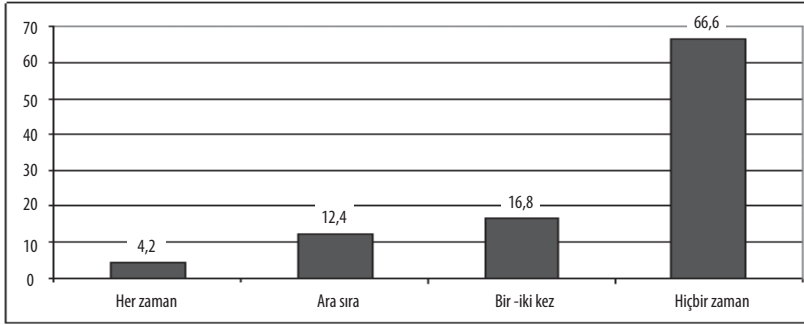
boşa çıkan beklentiler başarısız kalan yaklaşma çabaları, duygusal bağı sarsar. Böylece evlilik, duygusal alışverişin dengesiz olduğu bir ortama dönüşür ve boşanma kaçınılmaz bir hal alır. Eşlerden birinin umudunu kesmemesinden yalnız başına yaşamını sürdürmek istemesinden ve çocukların sorumluluğundan dolayı evlilik sürebilir ama eşler duygusal olarak birbirlerinden ayrılmışlardır.

Türkiye İstatistik Kurumunun tespitlerine göre⁶³ Türkiye’de evliliğin sonlanması anlamına gelen boşanma oranında dikkat çekici bir artış yaşanmıştır ve yaşamaya da devam etmektedir. Türkiye geneline göre 1998 yılında 32.167 kişi boşanırken, 1999 yılında 31.540, 2000 yılında 34.862, 2001 yılında 50.402, 2002 yılında ise 51.096 kişi boşanmıştır. Boşanma sürecinde önemli kırılma noktasını 2000–2001 yılı oluşturmaktadır. Boşanma, uzun zaman önce Batı ülkelerinde toplumsal bir problem olarak algılanan düzeylere erişmiş olmasına karşılık Türkiye’de yakın zamanlara kadar hep Batı ülkelerine göre çok daha düşük oranlarda gerçekleşen bir durumdu ve bu oranlarıyla da toplumsal bir problem olarak görülüyor ve algılanmıyordu. Ancak son 5–7 yılda çok şey değişti. Bir anda toplumun gündeminde ön sıralara oturan bir toplumsal problem haline geliverdi. Boşanma oranı katlanarak büyümeye başladı. Elbette ki boşanma toplumsal ve bireysel yönleriyle incelenmesi gereken çok kompleks bir durumdur. Ancak burada bazı yönleriyle araştırmanın konusu edilmiştir.

Eşten Boşanmayı Düşünme

Elbette ki aile kurumu için bir problem olabileceği gibi mevcut problemlerin bir çözüm aracı da olabilecek olan boşanma öncelikle düşüncede şekillenir. Eşler arası problemler, aile içi diğer başka problemler boşanma düşüncesini mevcut problemlerden kurtuluşun bir aracı olarak düşündürebilir. Ancak her düşünce uygulamaya dönüşmez; hatta boşanma gibi evliliği bitiren, aileyi dağıtan bir düşüncenin uygulamaya dönüşmesi çok daha zordur. Araştırma ile evli katılımcılara boşanma düşüncesine sahip olup-olmadıkları, eğer sahiplerse bunun hangi sıklıkta olduğunu tespit etmek için *Tüm evlilik sürenizi dikkate aldığınızda eşinizden boşanmayı hiç düşündünüz mü?* sorusu yöneltildi. Söz konusu soru bağlamında elde edilen verilerin genel sonucuna göre katılımcıların yarıdan fazlası (%66,6) evlilik hayatı boyunca eşinden boşanmayı *hiçbir zaman* düşünmemiş. Buna karşılık %16,8’lik bir kesim evlilik hayatı boyunca bir-iki kez de olsa eşinden boşanmayı düşünmüş. %12,4’lük bir kesim seyrek de olsa bazen eşinden boşanmayı düşünüyor. %4,2’lik bir kesim ise eşinden boşanmayı sürekli denecek kadar sıklıkla düşünüyor (Şekil-9.1).

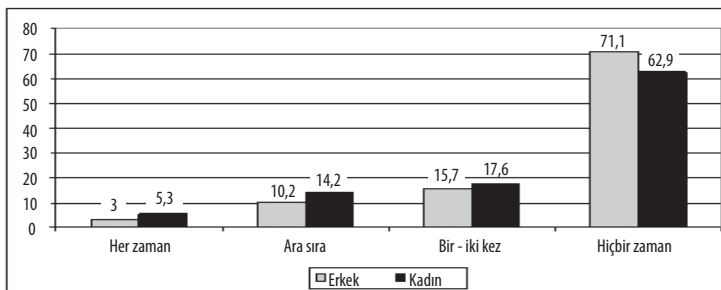
63 TÜİK, *Türkiye İstatistik Yıllığı- 2005*, Ankara, 2006, s. 68.

ŞEKİL -9.1: Eşten Boşanmayı Düşünme (%)

Çiğdem Arıkan'ın 1996 yılında yayınlanan *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması*'na göre katılımcıların %0,7'si *sık sık* olmak üzere eşinden boşanmayı düşünürken, %7,1'i *ara sıra* eşinden boşanmayı düşünmektedir. Eşinden hiçbir zaman boşanmayı düşünmeyenlerin oranı ise %89'dur. %3,2'lik bir kesim ise eşten boşanmayı düşünme durumuyla ilgili soruyu cevapsız bırakmıştır. *Araştırmamızın genel sonuçlarını, Çiğdem'in araştırma bulgularıyla karşılaştırdığımızda 1996 yılından 2007 yılına kadar boşanma düşüncesinde gerçekleşen değişimin ne kadar büyük oranlara eriştiğini tespit etmek mümkün oluyor.*

Araştırmanın *Eşinizden boşanmayı hiç düşündünüz mü?* sorusuyla ilgili verileri, farklı değişkenler açısından incelenecek olursa; katılımcıların cinsiyetlerinin *Eşinizden boşanmayı hiç düşündünüz mü?* sorusuna veriler cevaplarda kısmen belirleyici bir değişken olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın erkek katılımcılarının %71,1'i *Eşinizden boşanmayı hiç düşündünüz mü?* sorusuna *hiçbir zaman* cevabını verirken, %15,7'si *bir-iki kez*, %10,2'si *ara sıra*, %3'ü ise *her zaman* cevabını vermiştir. Buna karşılık araştırmanın kadın katılımcılarının % 62,9'u *Eşinizden boşanmayı hiç düşündünüz mü?* sorusuna *hiçbir zaman* cevabını verirken, %15,6'sı *bir-iki kez*, %14,2'si *ara sıra*, %5,3'ü ise *her zaman* cevabını vermiştir (Şekil-9.2). Buna göre kadınlar evliliklerinden yana daha fazla problemliler ve bu nedenle erkeklere oranla boşanmayı daha çok ve daha sık düşünüyorlar.

ŞEKİL -9.2: Cinsiyete Göre Eşten Boşanmayı Düşünme (%)

Evlilikten memnuniyet biçimiyle Eşinizden boşanmayı hiç düşündünüz mü? sorusunun cevaplanış tarzı arasında önemli ve ilginç bir ilişki vardır. Evliliğinden *çok memnun* olanların %91'i eşinden boşanmayı *hiçbir zaman* düşünmediğini ifade ederken, evliliğinden *memnun* olanların %63'ü, *az memnun* olanların %10,1'i eşinden boşanmayı *hiçbir zaman* düşünmemektedir. Buna karşılık evliliğinden *hiç memnun olmayanlar* arasında eşinden boşanmayı *hiçbir zaman* düşünmeyenlerin oranı %3,7'dir. Bir başka söyleyişle *evliliğinden hiç memnun olmayanların* tamamına yakını değişik sıklıklarda olmak üzere eşinden boşanmayı düşünmektedir. Evliliğinden *hiç memnun olmayanların* %5,2'si *bir iki kez*, %34,1'i *ara sıra* eşinden boşanmayı düşünürken, %57'si *her zaman* düşünmüştür ve düşünmektedir.

Eşten boşanmayı düşünme durumu ile eşle problemleri paylaşma sıklığı arasında ilişki bulunmaktadır. *Eşinizle, yakın arkadaşlarınızla konuştuğunuz problemlerinizi konuşur musunuz?* sorusuna *her zaman* cevabını verenlerin %80,6'sı eşinden boşanmayı *hiçbir zaman* düşünmediğini ifade ederken, *Eşinizle, yakın arkadaşlarınızla konuştuğunuz problemlerinizi konuşur musunuz?* sorusuna *genellikle* cevabını verenlerin %68,7'si, *çok seyrek* cevabını verenlerin %56,8'i eşinden boşanmayı *hiçbir zaman* düşünmediğini ifade etmiştir. Eşyle problemlerini *hiçbir zaman* konuşmayanların ise %59'9'u eşinden boşanmayı *hiçbir zaman* düşünmezken, yaklaşık bir bu kadarı ise değişik sıklıklarda olmak üzere eşinden boşanmayı düşünmüş ve düşünmektedir.

Boşanmanın En Önemli Sebebi

Boşanma toplumsal bir olgu olduğu, toplumsal şartlardan etkilendiği gibi aynı zamanda da bireysel yönü bulunan bir durumdur. Bireylerin beklentileri, düşünce sistemleri, inançları, kültürleri, bireysel istek ve arzuları boşanmaya neden olabilecek şartları oluşturabilir veya mevcut şartlar söz konusu ölçütler dâhilinde boşanmanın gerekçesi haline gelebilir. Araştırma dâhilinde katılımcılara *Sizce boşanmayı gerektirecek en önemli sebep nedir?* sorusunu yönelttik ve bu soru bağlamında önem sırasına göre üç sebebi belirtmelerini istedik. Ancak katılımcıların büyük çoğunluğunun, önem sırası belirtmeksizin kendisince boşanmayı meşrulaştıracak veya boşanmaya sebep olabilecek üç durum işaretlediği görüldü. Bu durumda boşanmanın en önemli sebebi, ikinci düzeyde önemli sebebi, üçüncü düzeyde önemli sebebi ayrımları yapmamız gerekirken, önem sırasının belirtilmemiş olması nedeniyle tüm işaretleri birleştirerek tek tabloluk bir veri grubu oluşturma durumu açığa çıktı. Söz konusu birleştirme sonucunda *Boşanmanın En Önemli Sebebi* tablosu oluştu. Böylelikle bir katılımcının birden fazla seçeneği işaretlemiş olması nedeniyle katılımcı sayısının gerçek katılımcı sayısının çok üzerinde sayılara da ulaşması söz konusu oldu. Boşanmanın sebepleri ile ilgili tablo genel sonucuyla gözden geçirildiğinde katılımcılar tarafından *Sizce boşanmayı gerek-*

tirecek en önemli sebep nedir? sorusunun cevabı olarak en çok işaretlenen sebebin %24,5'lik oranla *Sadakatsizlik/Evliliğe ihanet* olduğu görülüyor. İkinci düzeyde ise üç farklı özellik eşit sayılabilecek oranlarda olmak üzere boşanmayı gerektirecek sebep olarak ifade edildiği tespit edilmiştir. Bunlar *eşin fiziksel şiddeti/dayağı* (%17,6), *eşler arası sevgisizlik* (%17,4) ve *aşırı alkol/kumar gibi kötü alışkanlıklardır* (%17,3) (Tablo-9.1).

TABLO – 9.1: Boşanmanın En Önemli Sebebi

	Sayı	(%)
Uzun süreli hastalık	205	1,1
İflas	122	0,7
Aşırı alkol/kumar gibi alışkanlıklar	3171	17,3
Sadakatsizlik	553	3,0
Eşin fiziksel şiddeti/dayağı	3225	17,6
Cinsel problemler	543	3,0
Eşler arası sevgisizlik	3187	17,4
Çocuk olmaması	351	1,9
Eşin yakın akrabalarıyla geçinememe	173	0,9
Sadakatsizlik/Evliliğe ihanet	4498	24,5
Kadının ev işlerini yeterince yapmaması	233	1,3
Eşin sözlü şiddeti/Hakaret	1037	5,7
Erkeğin, evin geçimini sağlamaması	902	4,9
Diğer	142	0,8
TOPLAM	18342	100,0

Boşanmadaki Artışın Sebepleri

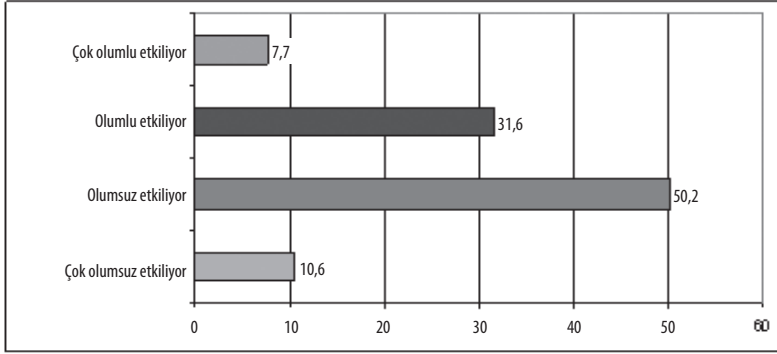
Türkiye’de son zamanlarda boşanma oranlarında hızlı bir artış olduğu biliniyor. Boşanmadaki bu artışın sebepleri konusundaki görüşlerin neler olduğunu tespit etmek için katılımcılara *Sizce, Türkiye’de özellikle son yıllarda boşananların sayısındaki artışın en önemli sebebi nedir?* sorusunu yönelttik. Bu soru aracılığıyla elde edilen verilerin genel sonuçlarına göre katılımcıların önemli bir kesimine göre (%17,8) boşanmadaki artışın en önemli sebebi *Eşe sadakat duygusunun zayıflaması/namus anlayışının yıpranmasıdır*. Bu sebebi %16,9'luk oranla *Yeni hayat şartlarının eşler arasında saygı ve sevgiyi azaltması* takip etmektedir. Katılımcılara göre *ekonomik sıkıntılarının ve kadınların geçmişe oranla daha özgür/ekonomik açıdan daha bağımsız olmaları* da (%14,2) boşanmayı artıran sebeplerden diğerleridir (Tablo-9.2).

TABLO –9.2: Türkiye'deki Boşanmadaki Artışın Sebepleri

	Sayı	(%)
Esasen hep var olan ama gizli kalan aile problemlerinin su yüzüne çıkması	657	10,0
TV ve gazetelerin boşanmayı kışkırtıcı/aileyi yıpratıcı yayınları	833	12,7
Kadınların geçmişe oranla daha özgür/ekonomik açıdan daha bağımsız olmaları	929	14,2
Yeni hayat şartlarının eşler arasında saygı ve sevgiyi azaltması	1104	16,9
Eşe sadakat duygusunun zayıflaması/namus anlayışının yıpranması	1164	17,8
Aile bağlarının zayıflaması	837	12,8
Ekonomik sıkıntıların artması	929	14,2
Diğer	98	1,5
TOPLAM	6551	100,0

Araştırmanın *Sizce, Türkiye'de özellikle son yıllarda boşananların sayısındaki artışın en önemli sebebi nedir?* sorusuyla ilgili veriler, farklı değişkenler açısından incelenecek olursa; katılımcıların cinsiyetlerinin *Sizce, Türkiye'de özellikle son yıllarda boşananların sayısındaki artışın en önemli sebebi nedir?* sorusuna veriler cevaplarda belirleyici bir değişken olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın erkek katılımcılarının %18,3'ü *Sizce, Türkiye'de özellikle son yıllarda boşananların sayısındaki artışın en önemli sebebi nedir?* sorusuna *Eşe sadakat duygusunun zayıflaması/namus anlayışının yıpranması* cevabını verirken, %15,5'i *TV ve gazetelerin boşanmayı kışkırtıcı/aileyi yıpratıcı yayınları*, %14,8'i ise *Yeni hayat şartlarının eşler arasında saygı ve sevgiyi azaltması* cevabını vermiştir. Buna karşılık araştırmanın kadın katılımcılarının %18,6'sı *Sizce, Türkiye'de özellikle son yıllarda boşananların sayısındaki artışın en önemli sebebi nedir?* sorusuna *Yeni hayat şartlarının eşler arasında saygı ve sevgiyi azaltması* cevabını verirken, %17,3'ü *Eşe sadakat duygusunun zayıflaması/namus anlayışının yıpranması* cevabını vermiştir. Bunun yanı sıra kadın katılımcıların %15,4'lük kesimi ise boşanmalardaki artışın sebepleri arasında *Kadınların geçmişe oranla daha özgür/ekonomik açıdan daha bağımsız olmaları* cevabını vermişlerdir.

Araştırmanın konu bağlamında önemli bulgularından birisi, başta TV olmak üzere medyanın aile yapısı ve işlevleri üzerindeki etkisiyle ilgilidir. Araştırma bağlamında katılımcılara “*Sizce, TV dizi ve filmlerindeki aile bireylerinin birbirleriyle ve başkalarıyla olan ilişki biçimleri ve ahlaki değerleri aile yapımızı ve değerlerimizi etkiliyor mu?*” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %10,6'sı TV dizi ve filmlerindeki aile bireylerinin birbirleriyle ve başkalarıyla olan ilişki biçimleri ve ahlaki değerlerinin aile yapımızı ve değerlerimizi çok olumsuz etkilediği görüşünü dile getirirken %50,2'lik kesim ise olumsuz etkilediği görüşünü dile getirmiştir (Şekil-9.3).

ŞEKİL –9.3: TV Dizi ve Filmlerindeki Aile Bireylerinin Birbirleriyle ve Başkalarıyla Olan İlişki Biçimlerinin ve Ahlaki Değerlerinin Aile Yapımızı ve Değerlerimiz Üzerindeki Etkileri (%)

TV dizi ve filmlerindeki aile bireylerinin birbirleriyle veya başkalarıyla olan ilişki biçimlerinin ve sahip oldukları ahlaki değerlerin aile yapımızı ve değerlerimizi olumsuz etkilediğine yönelik baskın eğilim nedeniyle, bu etkilemenin farklı değişkenler açısından incelenmesi gerekli bulundu. Konu bağlamında katılımcıların öğrenim düzeyleri dikkate alındığında, öğrenim düzeyi ile TV dizi ve filmlerinin aile yapımızı olumsuz veya olumlu etkilediği görüşleri arasında dikkat çeken bir ilişki bulunduğu gözlenmiştir (Tablo–9.3). **Neredeyse her öğretim düzeyinden katılımcıların ağırlıklı kesimi TV dizi ve filmlerinin aile yapımızı ve ahlaki değerlerimizi olumsuz etkilediğini düşünmektedir.**

TABLO –9.3: Öğrenim Düzeyine Göre - TV Dizi ve Filmlerinin Aile Yapımızı ve Değerlerimiz Üzerindeki Etkileri

Sizce, TV dizi ve filmlerindeki aile bireylerinin birbirleriyle ve başkalarıyla olan ilişki biçimleri ve ahlaki değerleri aile yapımızı ve değerlerimizi etkiliyor mu? (%)

Öğrenim	Sayı	Olumsuz etkiliyor	Olumlu etkiliyor	TOPLAM
Okur-yazar değil	134	61,2	38,8	100,0
Okur-yazar	72	48,3	51,7	100,0
İlkokul	798	67,8	32,2	100,0
Ortaokul	426	53,6	46,4	100,0
Lise	1441	62,6	37,4	100,0
Ön lisans	525	59,9	40,1	100,0
Lisans ve üstü	635	57,1	42,9	100,0

Aylık gelir düzeyi ile TV dizi ve filmlerinin aile yapımızı olumsuz veya olumlu etkilediği görüşleri arasında manidar bir ilişki bulunduğu gözlenmektedir (Tablo–9.4). **Burada da, aynen öğrenim düzeyinde olduğu gibi, neredeyse her gelir düzeyinden katılımcıların ağırlıklı kesiminin TV dizi ve filmlerinin aile yapımızı ve ahlaki değerlerimizi olumsuz etkilediğini düşündüklerini tespit ediyoruz.**

TABLO –9.4: Aylık Gelir Düzeyine Göre - TV Dizi ve Filmlerinin Aile Yapımızı ve Değerlerimiz Üzerindeki Etkileri

Sizce, TV dizi ve filmlerindeki aile bireylerinin birbirleriyle ve başkalarıyla olan ilişki biçimleri ve ahlaki değerleri aile yapımızı ve değerlerimizi etkiliyor mu? (%)

Aylık gelir düzeyi (TL)	Sayı	Olumsuz etkiliyor	Olumlu etkiliyor	TOPLAM
0–500	490	63,1	36,9	100,0
501–750	657	61,9	38,1	100,0
751–1000	933	58,3	41,7	100,0
1001–1500	1071	64,1	35,9	100,0
1501–2000	482	55,5	44,5	100,0
2001 üstü	359	60,7	39,3	100,0

Katılımcıların medeni durumları ile TV dizi ve filmlerindeki aile bireylerinin birbirleriyle veya başkalarıyla olan ilişki biçimlerinin ve sahip oldukları ahlaki değerlerin aile yapımızı ve değerlerimizi etkileme biçimine ilişkin görüşler arasında ilişki bulunduğu gözlenmektedir (Tablo-9.5). Farklı medeni duruma sahip tüm katılımcıların ağırlıklı görüşleri TV dizi ve filmlerinin aile yapımızı ve ahlaki değerlerimizi olumsuz etkilediği yönünde. Ancak bekar olanlar diğerlerine göre görece farklı bir duruş sergiliyor ve TV dizi ve filmlerinin aile yapımızı ve ahlaki değerlerimizi olumlu desteklediği biçimindeki görüşe en yüksek desteği veriyorlar. Herhalde bu durum bekarların henüz aile sorumluluğuna sahip olmamalarıyla açıklanabilir.

TABLO –9.5: Medeni Durum - TV Dizi ve Filmlerinin Aile Yapımızı ve Değerlerimiz Üzerindeki Etkileri

Sizce, TV dizi ve filmlerindeki aile bireylerinin birbirleriyle ve başkalarıyla olan ilişki biçimleri ve ahlaki değerleri aile yapımızı ve değerlerimizi etkiliyor mu? (%)

Medeni durum	Sayı	Olumsuz etkiliyor	Olumlu etkiliyor	TOPLAM
Evli	2803	65,1	34,9	100,0
Dul-boşanmış	155	61,3	38,7	100,0
Bekâr	1078	51,9	48,1	100,0

Evli bireylerin evlilik süreleri ile TV dizi ve filmlerinin aile yapımızı ve ahlaki değerlerimizi etkileme biçimine dair görüşler arasında dikkat çeken bir ilişki bulunduğu gözlenmektedir (Tablo-9.6). Özellikle evliliğinin ilk üç yılında olanlar görece daha düşük düzeyde TV dizi ve filmlerinin aile yapımızı ve ahlaki değerlerimizi olumsuz etkilediği yönünde görüş bildiriyorlar. Bu durumu, bekârlarda olduğu gibi, evlilik sorumluluğunun henüz güçlenmediği veya oluşmadığı ile açıklamak gerektiği kanaatindeyiz. **Çünkü evlilik süresi arttıkça ve dolayısıyla aile sorumluluğu hayatın yaşanan bir gerçeği haline dönüştükçe, TV dizi ve filmlerinin aile yapımızı ve ahlaki değerlerimizi olumsuz etkilediği görüşü ağırlık kazanmaya başlıyor.**

TABLO –9.6: Evlilik Süresi - TV Dizi ve Filmlerinin Aile Yapımız ve Değerlerimiz Üzerindeki Etkileri**Sizce, TV dizi ve filmlerindeki aile bireylerinin birbirleriyle ve başkalarıyla olan ilişki biçimleri ve ahlaki değerleri aile yapımızı ve değerlerimizi etkiliyor mu? (%)**

Evlilik süresi	Sayı	Olumsuz etkiliyor	Olumlu etkiliyor	TOPLAM
1 yıl	182	50,8	49,2	100,0
2–3 yıl	304	53,1	46,9	100,0
4–6 yıl	375	60,4	39,6	100,0
7–10 yıl	396	70,8	29,2	100,0
11–15 yıl	426	73,6	26,4	100,0
16–20 yıl	394	64,9	35,1	100,0
21–30 yıl	520	70,1	29,9	100,0
31 ve üstü	271	69,3	30,7	100,0

Dinin, TV dizi ve filmlerindeki aile bireylerinin birbirleriyle ve başkalarıyla olan ilişki biçimlerinin ve ahlaki değerlerinin aile yapımızı ve ahlaki değerlerimizi ne yönde etkilediğiyle ilgili görüşlerde etki düzeyini tespit etmek amacıyla katılımcıların *Dinin, duygu ve düşüncelerinizi etkilemesiyle ilgili olarak kendinizi nasıl tanımlarsınız?* sorusuna verdikleri cevaplarla TV dizi ve filmlerinin aile yapımızı ve ahlaki değerlerimizi etkileme biçimi hakkındaki görüşler karşılaştırıldığında iki değişken arasında son derece dikkat çekici bir ilişkinin bulunduğu tespit edilmiştir (Tablo-9.7). *Dinin, duygu ve düşüncelerinizi etkilemesiyle ilgili olarak kendinizi nasıl tanımlarsınız?* sorusuna *Dini yönüm güçlü; din, düşüncelerimi büyük oranda etkilemekte* cevabını verenlerin %71,1'i TV dizi ve filmlerinin aile yapımızı ve ahlaki değerlerimizi olumsuz etkilediği görüşünü dile getirmekte, dinin etkisini duygu ve düşüncelerinde daha az hissedilenler ise TV dizi ve filmlerinin aile yapımızı ve ahlaki değerlerimizi olumsuz etkilediği görüşünü görece daha düşük düzeyde dile getirmekteler. Ancak araştırmanın konu bağlamında en dikkat çeken bulgusu *Dine inanmıyorum* diyenlerin TV dizi ve filmlerinin aile yapımızı ve ahlaki değerlerimizi etkileme biçimiyle ilgili baskın görüşlerinde açığa çıkıyor. *Dine inanmıyorum* diyenlerin %72,9'u TV dizi ve filmlerinin aile yapımızı ve ahlaki değerlerimizi olumsuz etkilediği görüşünü dile getirmişlerdir. Bu durum, bireyler kendi şahıslarında dine inanmıyor olsalar bile toplumsal bilinç ve sorumluluklarının güçlü olduğunu/olabileceğini göstermesi açısından önemli ve manidar bir bulgudur.

TABLO –9.7: Dinin Duygu ve Düşünceleri Etkisi - TV Dizi ve Filmlerinin Aile Yapımız ve Değerlerimiz Üzerindeki Etkileri**Sizce, TV dizi ve filmlerindeki aile bireylerinin birbirleriyle ve başkalarıyla olan ilişki biçimleri ve ahlaki değerleri aile yapımızı ve değerlerimizi etkiliyor mu? (%)**

Dinin, duygu ve düşüncelerinizi etkilemesiyle ilgili olarak kendinizi nasıl tanımlarsınız?	Sayı	Olumsuz etkiliyor	Olumlu etkiliyor	TOPLAM
Dini yönüm güçlü; din, düşüncelerimi büyük oranda etkilemekte	2068	71,1	28,9	100,0
Dini yönüm var ama din düşüncelerimi az etkilemekte	1378	49,7	50,3	100,0
Dine inanıyorum ama din düşüncelerimi hiç etkilemez	448	59,9	40,1	100,0
Dine inanmıyorum	124	72,9	27,1	100,0

Bireylerin dinden yaşantı/davranış düzleminde fiilen etkilenip-etkilenmemeleri ile TV dizi ve filmlerinin aile yapımızı ve ahlaki değerlerimizi etkileme biçimi hakkındaki görüşleri arasında ilişki gözlenmektedir. *Dini yönüm güçlü. Din hayatımı ve davranışlarımı büyük oranda etkiliyor* diyenlerin %70,9'u TV dizi ve filmlerinin aile yapımızı ve ahlaki değerlerimizi olumsuz etkilediği görüşünü dile getirirken, *Dine inanıyorum ama din hayatımı ve davranışlarımı hiç etkilemiyor* diyenlerin %58,6'sı TV dizi ve filmlerinin aile yapımızı ve ahlaki değerlerimizi olumsuz etkilediği görüşünü dile getirmiştir (Tablo-9.8).

TABLO –9.8: Dinin Davranışlara Etkisi - TV Dizi ve Filmlerinin Aile Yapımız ve Değerlerimiz Üzerindeki Etkileri

Sizce, TV dizi ve filmlerindeki aile bireylerinin birbirleriyle ve başkalarıyla olan ilişki biçimleri ve ahlaki değerleri aile yapımızı ve değerlerimizi etkiliyor mu? (%)

Dinin, hayatınız ve davranışlarınız üzerindeki etkilerini dikkate aldığınızda kendinizi nasıl tanımlarsınız?	Sayı	Olumsuz etkiliyor	Olumlu etkiliyor	TOPLAM
Dini yönüm güçlü. Din hayatımı ve davranışlarımı büyük oranda etkiliyor	1951	70,9	29,1	100,0
Dini yönüm var ama din hayatımı ve davranışlarımı az etkiliyor	1617	53,0	47,0	100,0
Dine inanıyorum ama din hayatımı ve davranışlarımı hiç etkilemiyor	426	58,6	41,4	100,0

Anne ve babaların çocuklarının geleceğine ilişkin farklı düzeylerde ve farklı nedenlerden dolayı bazı kaygılara sahip olmaları *normal* ve araştırmanın bulguları da bunu ortaya koymuş bulunuyor. Ancak bu kaygıların bazılarının çocuğun kişiliğine, kişiliğine ilişkin olumsuz toplumsal, siyasal, kültürel şartlara ilişkin ve bunlar içinde yaşanan toplumdan veya zamandan kaynaklanıyor. Anne ve babaların çocuklarına ilişkin kaygılarının düzeyine ilişkin cevaplarla, TV dizi ve filmlerinin aile yapımızı ve ahlaki değerlerimizi etkileme biçimi hakkındaki görüşler karşılaştırıldığında iki değişken arasında ilginç bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir (Tablo-9.9). **Araştırmanın konu dâhilinde en önemli bulgusu anne ve babaların çocuklarının geleceğine ilişkin farklı düzeylerde kaygıları olsa da olmasa da TV dizi ve filmlerinin aile yapımızı ve ahlaki değerlerimizi olumsuz etkilediğine yönelik görüşü baskın görüşleri olarak dile getirmiş bulunuyorlar.**

TABLO –9.9: Çocuğa ilişkin Kaygı - TV Dizi ve Filmlerinin Aile Yapımız ve Değerlerimiz Üzerindeki Etkileri

Sizce, TV dizi ve filmlerindeki aile bireylerinin birbirleriyle ve başkalarıyla olan ilişki biçimleri ve ahlaki değerleri aile yapımızı ve değerlerimizi etkiliyor mu? (%)

Çocuğunuzun geleceğine ilişkin kaygılara sahip misiniz?	Sayı	Olumsuz etkiliyor	Olumlu etkiliyor	TOPLAM
Her zaman	1215	67,9	32,1	100,0
Genellikle	827	69,3	30,7	100,0
Çok seyrek	282	65,4	34,6	100,0
Hiçbir zaman	203	70,7	29,3	100,0

Evlilik dışı çocuk edinmeye ilişkin görüşlerle, TV dizi ve filmlerinin aile yapımızı ve ahlaki değerlerimizi etkileme biçimi hakkındaki görüşler karşılaştırıldığında iki değişken arasında manidar bir ilişkinin bulunduğu gözleniyor. Evlilik dışı çocuk edinmeyi *ahlaksızlık* olarak değerlendirenlerin 67,1'i TV dizi ve filmlerinin aile yapımızı ve ahlaki değerlerimizi olumsuz yönde etkilediğini ifade etmişlerdir. Buna karşılık evlilik dışı çocuk edinmeye ilişkin *kararsızlık* yaşayan ve görüş bildir(e)meyenlerin görece daha baskın görüşü (%55,3) TV dizi ve filmlerinin aile yapımızı ve ahlaki değerlerimizi olumlu yönde etkilediği biçimindedir (Tablo-9.10).

TABLO –9.10: Evlilik Dışı Çocuk Edinme - TV Dizi ve Filmlerinin Aile Yapımızı ve Değerlerimiz Üzerindeki Etkileri

Sizce, TV dizi ve filmlerindeki aile bireylerinin birbirleriyle ve başkalarıyla olan ilişki biçimleri ve ahlaki değerleri aile yapımızı ve değerlerimizi etkiliyor mu? (%)

Evlilik dışı çocuk edinmeyle ilgili görüşünüz nedir?	Sayı	Olumsuz etkiliyor	Olumlu etkiliyor	TOPLAM
Ahlaksızlık	2996	67,1	32,9	100,0
Kararsızım	614	44,7	55,3	100,0
Olabilir/normal	424	53,1	46,9	100,0

Evlilik öncesi cinsel beraberliğe ilişkin görüşlerle TV dizi ve filmlerinin aile yapımızı ve ahlaki değerlerimizi etkileme biçimi hakkındaki görüşler karşılaştırıldığında bu iki değişken arasında da manidar bir ilişkinin bulunduğu gözleniyor. Evlilik öncesi cinsel beraberliği *ahlaksızlık* olarak değerlendirenlerin %67,4'ü TV dizi ve filmlerinin aile yapımızı ve ahlaki değerlerimizi olumsuz yönde etkilediğini ifade etmişlerdir. Buna karşılık evlilik öncesi cinsel beraberlik konusunda *kararsızlık* yaşayan ve görüş bildir(e)meyenlerin görece daha baskın görüşü (%62,1) TV dizi ve filmlerinin aile yapımızı ve ahlaki değerlerimizi olumlu yönde etkilediği biçimindedir (Tablo-9.11).

TABLO –9.11: Evlilik Öncesi Cinsel Beraberlik - TV Dizi ve Filmlerinin Aile Yapımızı ve Değerlerimiz Üzerindeki Etkileri

Sizce, TV dizi ve filmlerindeki aile bireylerinin birbirleriyle ve başkalarıyla olan ilişki biçimleri ve ahlaki değerleri aile yapımızı ve değerlerimizi etkiliyor mu? (%)

Evlilik öncesi cinsel beraberliği nasıl değerlendiriyorsunuz?	Sayı	Olumsuz etkiliyor	Olumlu etkiliyor	TOPLAM
Ahlaksızlık	3347	67,4	32,6	100,0
Kararsızım	412	37,9	62,1	100,0
Olabilir/normal	261	46,0	54,0	100,0

AİLE VE ŞİDDET

- Şiddetin Anlamlandırılması
- Eşe Yönelik Şiddet
- Şiddetli Tartışmaya/Kavgaya Varan Problem Yaşama Durumunda Eşe Verilen Tepki
- Eşe Yönelik Fiziksel Şiddetin Başlangıç Zamanı
- Çocuğa Yönelik Şiddet
- Şiddetin Öğrenilmesi
- Fiziksel Şiddetin Mağdurları
- Fiziksel Şiddetin Failleri

Şiddet, farklı bilimsel disiplinlerin ilgi alanlarında yer alan ve bu özelliğiyle farklı anlam-sal çerçevelere sahip olan bir kavramdır. Şiddet, en kısa anlamıyla, insanların bedensel bütünlüğüne karşı dışarıdan yöneltilen sert ve acı verici bir davranış⁶⁴ ifade etmektedir. Şiddet yoluyla kişi veya gruba güç ve baskı uygulayarak, isteği dışında bir şey yapılır veya yaptırılır. Zorlamak, bedensel veya psikolojik acı çektirmek, vurmak, dövmek, yaralamak, işken-ce yapmak gibi bir dizi davranışlar şiddetin en yaygın biçimlerini oluşturmaktadır. Bunlara ek olarak, zihinsel ve duygusal açıdan bireye zarar veren her saldırı/etki de şiddet bağlamında değerlendirilmektedir. Neiburg, yaygın olarak kabul edilen tanımında *mala zarar verme-yi de dikkate almış ve kişileri veya malları yaralamaya ya da yok etmeye yönelik doğrudan veya dolaylı eylemin de⁶⁵ şiddet kapsamında olduğunu belirterek, anlam alanını biraz daha genişletmiştir.* Bunların yanı sıra, anlamsal çerçeveyi son derece geniş tutan daha başka örneklere ulaşmak hiçte zor değildir. Bu konuda bir örnek olarak Michaud'un tanımı dikkate alınabilir: *Bir karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan biri veya birkaçı doğrudan veya dolaylı, toplu veya dağınık olarak, diğerlerinin bir veya birkaçının bedensel bütünlüğüne veya törel (ahlaki/moral/manevi) bütünlüğüne veya mallarına veya simgesel ve sembolik ve kültürel değerlerine, oranı ne olursa olsun zarar verecek şekilde davranırsa, orada şiddet vardır⁶⁶.*

Aile içi şiddet, kısaca, aile bireylerinden birisinin, ailenin diğer birey(ler)inin saldırısına uğraması olarak tanımlanabilir. Aile içi şiddet, dövme ve/veya yaralama, sakatlama, cinsel saldırı, tecavüz, öldürme gibi somut ve dolayısıyla kolay tespit edilebileceklerden; tespit edilmesi son derece zor olabilen sözel, duygusal, zihinsel şiddet eylemlerine kadar uzanabilmektedir. Aile içi şiddeti, diğer şiddetlerden ayıran önemli özelliklerden birisi, aile içi şiddette devamlılık eğiliminin son derece yüksek olmasıdır. Yapılan çeşitli araştırmalar⁶⁷ aile içi şiddetin, bulaşıcı bir nitelikle ailenin üyeleri arasında yaygınlık kazanma eğiliminde olduğunu ve kuşaklar arasında devamlılık gösterdiğini açığa çıkarmıştır. Şiddetin çoğu zaman bir problem çözme aracı olarak görülmesi, aile içi şiddetin yaygınlığında etkin olmaktadır. *Bu durumda genç kuşaklar, ebeveynlerinin evinde tanık oldukları şiddeti zihinlerinde normalleştirip, daha sonra kendi evlilik yaşamında da uygulayarak, pekişmesine ve devamına katkıda bulunmaktadırlar.* Bu ise bireyin toplumsallaşma koşullarıyla ilgili bir durumu ifade etmektedir.

Aile içi şiddetin, önceleri genel bir kabulle, daha çok sosyo-ekonomik düzeyi ve eğitim düzeyi aşağı olan toplum kesimlerinde yaygın olduğu varsayılmasına karşılık, son 20–30 yılda yapılan araştırmalar durumun hiç de varsayıldığı gibi olmadığını açığa çıkarmıştır. Araştırmaların ortak sa-

64 Ünsal, A., "Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi", *Cogito*, S.6-7, Kış-Bahar 1996, s. 6-7.

65 Michaud, Y., *Şiddet*, (çev: Cem Muhtaroglu), İstanbul, 1991, s. 10,11.

66 Michaud, *Şiddet*, s. 11.

67 Kaplan, N. & Sadocks, B. J. & Grebb, J.A., "Aggression, Accident And Injuries" Kaplan & Sadock (Ed), *Synopsis Of Psychiatry*, 1994, s.75; İçli, T.G., *Ailede Kadına Karşı Şiddet ve Kadının Suçluluğu*, Ankara, 1995, s. 21.

yılabilecek bulgularının göre aile içi şiddet gelişmiş, modern, kalkınmış toplumların da en önemli problemleri arasında yer almaktadır⁶⁸. Yapılan birçok araştırma, aile içi şiddet olgusunun *Gelişmiş Batı Toplumlarındaki* yaygınlığını olanca açıklığıyla gözler önüne sermiştir. Örneğin: ABD'de yapılan araştırmalarda, yardım istemek için polise başvuruların büyük kesiminin aile içi şiddetin mağdurları olduğu tespit edilmiştir.

Aile içi şiddet, eşlerin birisinden diğerine, anne-babadan çocuğa, çocuktan diğer çocuğa veya aile ile birlikte yaşayan yakın akrabalarından (dede, büyükanne...) ailenin diğer bireylerine veya bu bireylerden söz konusu akrabalara yönelik şekilde açığa çıkabilmektedir. Ancak, aile içi şiddetin eşlerden birisinin diğerine veya ebeveynlerden çocuğa yönelen şiddet biçiminde iki ana yönü bulunmaktadır. ***Bunlar eşler arası şiddet ve çocuğa yönelik şiddettir.***

Şiddetin Anlamlandırılması

Araştırma dâhilinde katılımcılara eşler arası ve anne-baba ile çocuk(lar) arası şiddete ilişkin bir dizi soru yöneltilmiştir. Fakat şiddet algısı çok değişken olduğu için öncelikle şiddetin nasıl anlamlandırıldığını tespit etmek amacıyla *şiddet nedir?* sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılardan söz konusu soru dâhilinde şiddet denildiğinde düşündükleri en fazla üç özelliği işaretlemeleri istenmiştir. Sıralama problemi olabileceğinden ve katılımcılar önem sıralamalı sorulardan kaçındıklarından herhangi bir sıralama yapmaları istenmedi. Verilen en fazla üç cevaptan hareketle katılımcıların tamamının cevabını kapsayan ve önem sırası da bulunan bir veri tablosuna ulaşmak mümkün oldu (Tablo-10.1).

TABLO – 10.1: Şiddetin Anlamı		
	Sayı	(%)
Fiziksel Darbe-Kaba Kuvvet	3347	50,3
Olumsuz psikolojinin dışı vurumu	1307	19,7
Cahillerin yaptığı hareketler	1110	16,7
Zorbalık	242	3,6
İğrenç bir durum	158	2,4
Kişilik zayıflığı	271	4,1
Gerekli olan bir şey	48	0,7
Kontrolsüzlük	75	1,1
Hayatın kaçınılmaz gerçeği	69	1,0
Taciz	6	0,1
Baskı	16	0,2
TOPLAM	6649	100,0

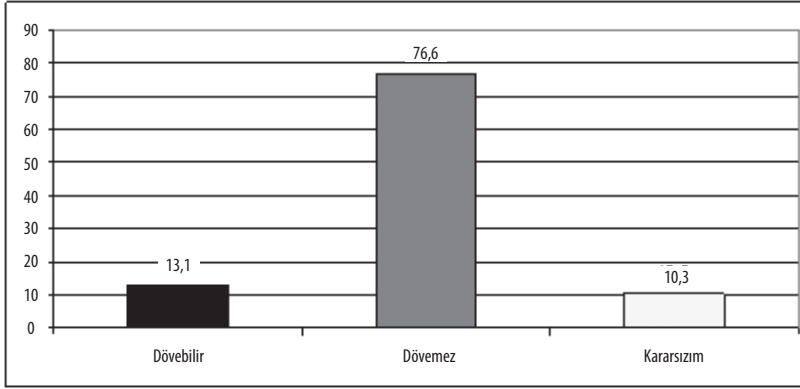
68 İlkaracan, P., Sıcak Yuva Masalı: Aile İç Şiddet ve Cinsel Taciz, İstanbul,1996, s. 22.

Araştırmanın bulgusuna göre *şiddet* denildiğinde öncelikle düşünülen şey şiddetin *fiziksel darbe-kaba kuvvet* olduğudur (%50,3). Şiddete ilişkin ikinci yaygın algı şiddetin bizzat kendisinden çok şiddetin failiyle ilgili bir özelliktir. Katılımcıların *Şiddet nedir?* sorusuna verdikleri ikinci aşamadaki yaygın cevap şiddetin *olumsuz psikolojinin dışı vurumu* olduğudur (%19,7). *Şiddet nedir?* sorusuna verilen ve üçüncü derecede yaygın bir şekilde ifade edilen görüş şiddetin yine daha çok failiyle ilgili bir özelliktir: *Cabillerin yaptığı hareketler* (%16,7).

Şiddetin ne olarak görüldüğüne ve nasıl anlamlandırıldığına ilişkin *Sizce şiddet daha çok nedir?* sorusuna verilen cevaplar farklı değişkenler açısından incelendiğinde; cinsiyet farkının şiddeti değerlendirme de kısmen de olsa bir değişikliğe neden olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre erkekler kadınlara oranla kısmen daha yüksek oranda şiddeti *fiziksel darbe-kaba kuvvet* olarak nitelermelerine karşılık, kadınlara oranla kısmen daha düşük oranda da *olumsuz psikolojinin dışı vurumu* ve *cabillerin yaptığı hareketler* olarak nitelermektedirler. Ancak şiddete ilişkin değerlendirmelerde ilk üç sıradaki özellikler kadın ve erkeklerde aynıdır. Burada bir değişme gözlenmemektedir. ***Araştırmanın önemli bir bulgusu olarak ifade etmek gerekirse, oranlar arası küçük farklılıklara rağmen, şiddetin anlamlandırılışı ve en çok nitelenme biçimi konusunda yaşın, öğrenim düzeyinin, doğum yerinin ve en çok yaşanan yerin toplumsal niteliğinin, bireylerin sosyo-ekonomik düzeylerinin ve gelir düzeylerinin, medeni durumlarının ve evlilik sürelerinin ayrıştırıcı değişkenler olmadığıdır.***

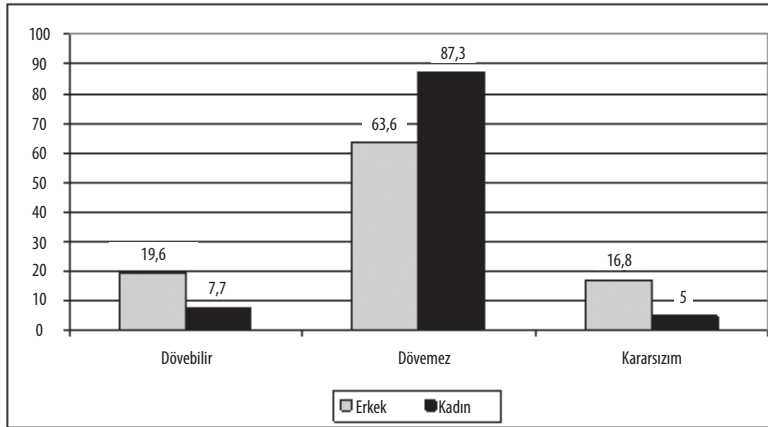
Eşe Yönelik Şiddet

Katılımcılara *Gerektiğinde bir erkek karısını dövebilir mi?* sorusu yöneltilmiştir. Sorudaki *gerektiğinde* şartına ilişkin herhangi bir açıklamada bulunulmamıştır; *gerektiğinde* ile ne anlatılmak istendiğini soran katılımcılara ise *ne anlıyorsanız o; yani sizce bir erkeğin eşini dövmesinin gerekçesi olabilir mi?* açıklaması yapılmıştır. Böylelikle, *Bir kocanın, karısına fiziksel şiddet uygulamasını "gerekli" kılacak durum veya faktörün olabileceği düşünülüyor mu; bireyler bir şekilde de olsa eşe yönelik fiziksel şiddeti "gerekli" buluyorlar mı?* sorusunun cevabını tespit etmek amaçlanmıştır. Araştırmanın genel verilerine göre katılımcıların büyük çoğunluğu (%76,6) bir erkeğin karısını dövmesinin gerekçesi olmayacağını ifade etmiştir (Şekil-10.1). Ancak, bir erkeğin karısını dövebileceğini düşünen ve dolayısıyla belirli şartlarda, bir erkeğin karısına fiziksel şiddet uygulamasını onaylayanlar da bulunmaktadır ve bunların oranı %13,1'dir. *Kararsızların* oranı ise %10,3'tür. Burada, *kararsızların* konuya ilişkin görüşünü açıklamak istemeyenler mi, yoksa konuya ilişkin bir görüşü bulunmayanlar mı olduğu doğrudan anlaşılamamakla birlikte; anketör raporlarından anlaşıldığı kadarıyla, bunların büyük çoğunluğunu konu dâhilinde belirli bir görüşe sahip olmayanlar ve dolayısıyla olumlu veya olumsuz görüş bildir(e)meyenler teşkil etmektedir.

ŞEKİL –10.1: “Gerektiğinde” Bir Erkek Karısını Dövebilir mi? (%)

Cinsiyet farklılığı *Gerektiğinde bir erkek karısını dövebilir mi?* sorusunu cevaplayışta önemli bir değişken olarak anlam kazanmaktadır. *Dövebilir* diye cevap veren erkeklerin oranı (%19,6), aynı cevabı veren kadınların oranından (%7,7) oldukça yüksektir. Doğal olarak *dövez* diye cevap veren erkeklerin oranı (%63,6), aynı cevabı veren kadınların oranından (%87,3) düşüktür (Şekil-10.2). *Kararsız* erkeklerin oranının aynı durumdaki kadınların oranından yüksek olması da oldukça manidardır. Genel bir değerlendirmeye buradaki oranların miktarı değilse bile farklılaşma doğal görülmektedir; çünkü şiddetin mağdurlarının şiddeti onaylamaları beklenen bir durum değildir.

ŞEKİL –10.2: Cinsiyete Göre “Gerektiğinde” Bir Erkek Karısını Dövebilir mi? (%)

Diğer bazı değişkenler dikkate alındığında *Gerektiğinde bir erkek karısını dövebilir mi?* sorusunu cevaplayışta önemli ayrışmalara sebep olduğu gözlenmektedir. Bunlardan birisi yaş ile ilgilidir. Araştırmanın diğer birçok sorusunun cevaplayış tarzında olduğu gibi, *Gerekti-*

ğinde bir erkek karısını dövebilir mi? sorusunu cevaplayışta 65 ve üstü yaşa sahip olan katılımcılar diğer yaş gruplarındakinden farklı bir eğilim sergiledikleri gözlenmektedir. Diğer yaş grubundaki katılımcılar ortalama %11–13 ile *Gerektiğinde bir erkek karısını dövebilir mi?* sorusuna *dövebilir* cevabını vermelerine karşılık, 65 ve üstü yaşa sahip olan katılımcıların %23,9'u *dövebilir* demiştir. Doğal olarak benzer ayrışma *dövemez* cevabında da gözlenmektedir. Diğer yaş grubundaki katılımcılar ortalama %70–80 ile *Gerektiğinde bir erkek karısını dövebilir mi?* sorusuna *dövemez* cevabını vermelerine karşılık, 65 ve üstü yaşa sahip olan katılımcıların %52,3'ü *dövemez* demiştir. Yine benzer ayrışma *kararsız* olma durumunda da gözlenmekte ve genel bir değerlendirmeye 65 ve üstü yaş grubundaki katılımcıların kadına yönelik fiziksel şiddeti diğer yaş gruplarına göre daha yüksek oranlarda onayladıkları anlaşılmaktadır.

Genel anlamda ifade etmek gerekirse öğrenim düzeyi, gelir düzeyi, sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe kadına yönelik fiziksel şiddeti onaylama oranı düşüş kaydetmektedir. Buna göre kadına yönelik şiddeti onaylama ile öğrenim düzeyi, gelir düzeyi ve sosyo-ekonomik düzey düşüklüğü arasında doğrusal bir ilişki bulunduğu ifade edilebilmektedir. Benzer bir ayrışma doğum yeri ile en çok yaşanan yer değişkenlerinde de gözlenmektedir. Gerek doğum yeri ve gerekse en çok yaşanan yerin kırsal olması kadına yönelik fiziksel şiddeti onaylama oranında artışa yol açmaktadır.

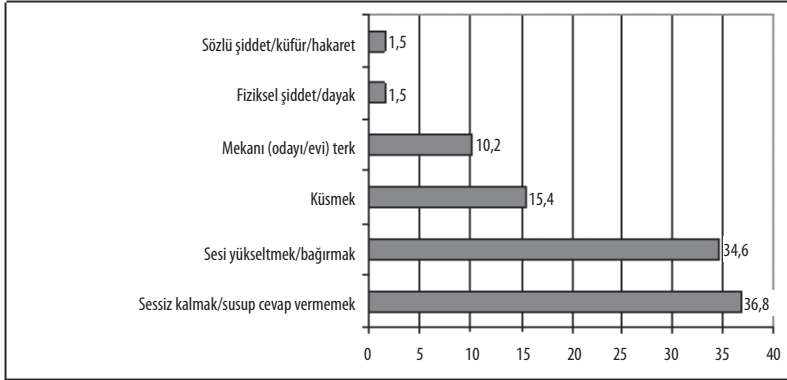
Evlilik süresi ile *Gerektiğinde bir erkek karısını dövebilir mi?* sorusunu cevaplayış tarzı arasında ilginç bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. Söz konusu soruyu cevaplayışta ilginçlik evlilik süresinin 4–10 yılları ile diğer yıllar arasındaki belirgin farklılaşmada gözlenmektedir. Evliliğinin 4–10 yılları arasında bulunanlar diğer sürelerle göre kadına yönelik fiziksel şiddeti daha yüksek oranlarda onaylamaktadırlar. Bunun sebebi üzerinde durmayı gerektirecek önemdedir. Söz konusu sebebin tespiti için daha özel başka araştırmalara ihtiyaç olduğu açıktır. Ancak kanaatimizce 4–10 yıl farklılaşmasının nedeni evli çiftlerin küçük çocuklu yıllarının ve birbirlerini asıl kimlik ve kişilikleriyle tanıma yıllarının gerilimlere ve dolayısıyla şiddeti onaylamaya yol açtığı biçimindedir.

Doğaldır ki eşler arası iletişim, problemleri çözmeye ve dolayısıyla problemlerin azalmasına katkı sağlar. Bu ise eşler arasındaki çatışma ve kavgaları azaltır. Eşler arasında uyum arttıkça, çatışma ve kavgaya azaldıkça evlilikten memnuniyet de artar. Gerçi burada söz konusu değişkenlerden hangisinin bağımsız, hangisinin bağımlı olduğu tartışmaya açık bir konu olmakla birlikte, araştırmanın da bulgusu olduğu üzere, eşler arası iletişimin sağlıklı ve evlilikten memnuniyetin yüksek olduğu durumlarla çatışma ve kavgaların ters orantılı olduğunu rahatlıkla ifade edebiliyoruz.

Şiddetli Tartışmaya/Kavgaya Varan problem Yaşama Durumunda Eşe Verilen Tepki

Eşiyle şiddetli tartışan/kavgaya kocasının fiziksel şiddetine maruz kalan kadının nasıl tepki verdiği, tepkilerinin neler olduğu, eşler arası ilişkilerin bir başka boyutunu göstermesi açısından önemlidir. Çünkü fiziksel şiddet gibi bir suça karşı gösterilen tepkinin niteliği, kadının aile içindeki ve özellikle de kocası karşısındaki konumunu göstermesi açısından önemli işaretlere sahiptir. Bu nedenle, kocasının fiziksel şiddetine maruz kaldığını ifade eden kadınlara, *Eşinizle şiddetli tartışmaya/kavgaya varan problem yaşadığınız durumda en çok verdiğiniz tepki nedir?* sorusu yöneltilmiştir. Soruya verilen cevapların genel dökümü şöyledir:

Araştırmanın bulgularına göre, kocasının fiziksel şiddetine karşı kadının ağırlıklı tepkisinin (%36,8) maruz kaldığı kötü davranış karşısında *sessiz kalmak/susup cevap vermemek* olduğu, ancak yaklaşık aynı oranda olmak üzere de (%34,6) *sesi yükseltmek/bağırarak* olduğu tespit edilmiştir. *Küsüp* eşle bir süre konuşmamakta üçüncü düzeyde (%15,4) verilen tepkidir (Şekil-10.3).

ŞEKİL –10.3: Eşle, Şiddetli Tartışmaya/Kavgaya Varan Problem Yaşama Durumunda Verilen Tepki (%)

Araştırmanın bazı soruları ile kocasının fiziksel şiddetine maruz kalan kadının verdiği tepki davranışın/karşıt eylemin ne olduğunu tespit etmek amaçlanmıştır. Buna karşılık, *Ailede Kadına Karşı Şiddet ve Kadın Suçluluğu*⁶⁹ araştırması ile kocasının fiziksel şiddetine karşı kadınların ilk andaki düşünsel tepkilerinin neler olduğu tespit edilmiştir. Araştırmamızın bulguları uygulamaya yönelik tepkileri ifade etmesi açısından önem kazanmakla birlikte, *Ailede Kadına Karşı Şiddet ve Kadın Suçluluğu* araştırmasının bulguları fiziksel şiddetin hemen sonrasındaki ilk düşünsel tepkileri belirlemesi açısından önemlidir. *Ailede Ka-*

69 *Ailede Kadına Karşı Şiddet ve Kadın Suçluluğu*, Ankara: Devlet Bakanlığı Kadının Statüsü ve Problemleri Genel Müdürlüğü, 1995.

dına Karşı Şiddet ve Kadın Suçluluğu araştırmasının bulgularına göre⁷⁰, kocasından gördüğü fiziksel şiddet karşısında kadınların düşünsel tepkilerini şunlar oluşturmaktadır: *Kaçıp kurtulmak*: %34,88, *Boşanmak*: %7,91, *Kocasını öldürmek*: %2,79, *Kocasını, kocasının ailesine şikâyet etmek*: %2,79, *Kocasını kendi ailesine şikâyet etmek*: %1,4, *Karakola şikâyet etmek*: %1,4, *Kocasına karşılık vermek/karşı koymak*: %16,28, *Diğer*: %32,56. *Aile İçi Şiddetin Sebepleri ve Sonuçları*⁷¹ araştırmasının bulguları ise, kocasının fiziksel şiddetine maruz kalan kadınların duygusal tepkilerinin neler olduğunu bilme imkanı sağlamıştır. *Aile İçi Şiddetin Sebepleri ve Sonuçları* araştırmasının bulgularına göre koca dayacağı karşısında kadınların duygusal tepkileri ve oranlar *Eşin (kocanın) fiziksel şiddetine verilen duygusal tepkiler* isimli tablodaki gibi belirlenmiştir (Tablo-10.2).

TABLO – 10.2: Eşin (Kocanın) Fiziksel Şiddetine Verilen Duygusal Tepkiler⁷²

Duygusal tepkiler	Sayı	(%)
Üzülüyor	172	32,8
Kocasını seviyor	110	21,0
Sinir ve moral bozukluğu	102	19,4
Kendini kötü hissediyor	101	19,2
Kocasından nefret ediyor	85	16,2
Kocasını sevmiyor	74	14,1
Kırgınlık hissediyor	60	11,4
Eziklik hissediyor	57	10,9
Kızgınlık hissediyor	48	9,1
Aldırmıyor	39	7,4
Kocasından tiksiniyor	38	7,2
Kocasından korkuyor	32	6,1
Bunalıma giriyor	32	6,1
Evlendiği için pişmanlık duyuyor	24	4,6
Boşanmayı düşünüyor	18	3,4
İntihara teşebbüs	17	3,2

Eşle ilişkilerde, şiddetli tartışmaya/kavgaya varan problem yaşama durumunda eşe verilen tepkiler cinsiyete göre incelendiğinde, kadınların (%43,3) erkeklere (%28,8) oranla oldukça baskın bir şekilde *Sessiz kalıp/susup cevap vermemeyi* (Erkek: %43,3, Kadın: %28,8) ve *eşe küsmeyi* (Erkek: %11,2, Kadın: %18,8). tercih ettikleri anlaşılıyor. Buna karşılık *sesi yükseltip/bağırarak* (Erkek: %41,7, Kadın: %28,9) ve *mekânı/odayı terk* (Erkek: %13,1, Kadın: %7,8) ise

70 *Ailede Kadına Karşı Şiddet ve Kadın Suçluluğu*, s. 38.

71 *Aile İçi Şiddetin Sebepleri ve Sonuçları*, Ankara: Aile Araştırma Kurumu, 1995.

72 *Aile İçi Şiddetin Sebepleri ve Sonuçları*, s. 145.

daha çok erkeklerin verdiği tepki tarzı olarak anlam kazanıyor. Aile gelir düzeyi ile şiddetli tartışmaya/kavgaya varan problem yaşama durumunda eşe verilen tepkilerin oranları arasında ilişki bulunduğu anlaşılmaktadır. Buna göre görece daha düşük gelir düzeylerinde *Sessiz kalıp/susup cevap vermemek* görece daha yüksek olmasına karşılık, *sesi yükseltip/bağırarak* daha düşüktür. Buna göre görece yoksullar daha çok *sessiz kalıp/susup cevap vermemeyi* tercih ederlerken, görece daha zenginler *sesi yükseltip/bağırarak* tercih ediyorlar tespitinde bulunmuş oluyoruz. Benzer durum ile öğrenim düzeyinde de karşılaşıyor. Görece düşük öğrenim düzeyine sahip olanlar daha çok *sessiz kalıp/susup cevap vermemeyi* tercih ederlerken, görece daha yüksek öğrenimler daha çok *sesi yükseltip/bağırarak* tercih ediyorlar.

Araştırmamızın önemli bulgularından birisi de *evlilikten memnuniyet* durumu ile *şiddetli tartışmaya/kavgaya varan problem yaşama durumunda eşe verilen tepkiler* arasında ilişki bulunduğu tespitidir. Evliliğinden memnun olanlar şiddetli tartışmaya/kavgaya varan problem yaşama durumunda eşe yönelik tepki olarak daha yüksek oranlarda olmak üzere *sessiz kalıp/susup cevap vermemeyi* tercih ederlerken, *evliliğinden memnun olmayanların* tercihi ise daha yüksek oranlarda olmak üzere, şiddetli tartışmaya/kavgaya varan problem yaşama durumunda eşine yönelik tepki olarak *sesi yükseltip/bağırarak* daha yüksek oranda tercih ediyorlar (Tablo-10.3).

TABLO-10.3: Evlilikten Memnuniyet - Şiddetli Tartışmaya Varan Problem Yaşama Durumunda Eşe Verilen Tepkiler

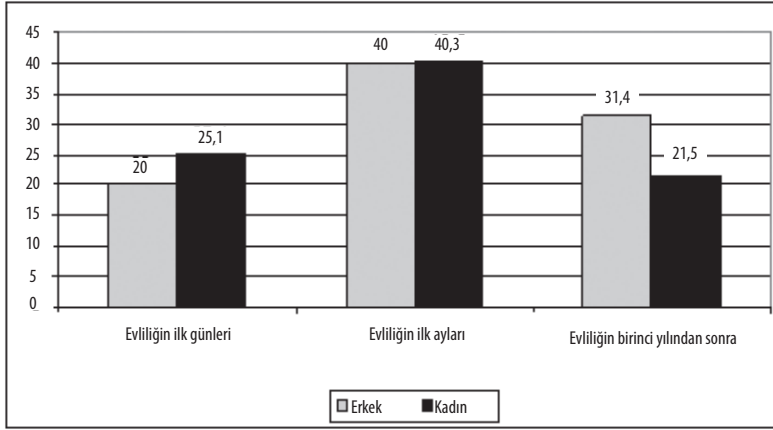
Eşinizle şiddetli tartışmaya/kavgaya varan sorun yaşama durumunda en çok verdiğiniz tepki ? (%)

Evliliğinizden memnun musunuz?	Sayı	Sessiz kalmak/susup cevap vermemek	Sesi yükseltmek/bağırarak	Küsmek	Mekânı (odayı/evi) terk	Fiziksel şiddet/dayak	Sözlü şiddet/küfür/hakaret	TOPLAM
Çok memnunum	729	42,0	32,2	13,7	11,2	0,5	0,4	100,0
Memnunum	760	35,0	34,3	19,1	8,5	1,2	1,9	100,0
Az memnunum	84	26,5	44,8	6,3	8,5	8,8	5,0	100,0
Memnun değilim	85	31,7	41,0	3,7	20,5	1,5	1,5	100,0

Eşe Yönelik Fiziksel Şiddetin Başlangıç Zamanı

Erkeğin, eşine yönelttiği fiziksel şiddetin başlangıç zamanıyla ilgili veriler dikkate alınacak olursa; şiddetin faili erkeklerin kendi ifadeleriyle, fiziksel şiddet %40'lık oranla en çok *evliliğin ilk aylarında* başlamaktadır. Fiziksel şiddetin başlama zamanıyla ilgili olarak *evliliğin birinci yılından sonra* cevabı %31,4'lük oranla ikinci, *evliliğin ilk günleri* cevabı ise %20'lik oranla üçüncü sırada yer almaktadır. Şiddetin faili olan erkeklerin %10,6'sı ise fiziksel şiddetin evlenmeden önce (nişanlılık/flört döneminde) başladığını ifade etmişlerdir (Şekil-10.4). Kocasının fiziksel şiddetine maruz kalan kadınların, şiddetin başlangıç

zamanıyla ilgili ifadelerinden çıkan sonuçlar ise şöyledir: Fiziksel şiddetin mağduru olan kadınlar %40,3'lük oranla şiddetin daha çok *evliliğin ilk aylarında* başladığını ifade etmişlerdir. Kadınlar fiziksel şiddetin başlama zamanıyla ilgili olarak *evliliğin ilk günleri* cevabını %25,1'lik oranla ikinci, *evliliğin birinci yılından sonra* cevabını ise %21,5'lik oranla üçüncü sırada ifade etmişlerdir. Şiddetin mağduru olan kadınların %13,1'i ise, fiziksel şiddetin evlenmeden önce (nişanlılık/flört döneminde) başladığını ifade etmiştir.

ŞEKİL –10.4: Eşe Yönelik Fiziksel Şiddetin Başlangıç Zamanı (%)

Fiziksel şiddetin başlama zamanıyla ilgili veriler genel olarak dikkate alındığında, ilginç bir durum açığa çıkmaktadır: Fiziksel şiddetin hem failleri ve hem de mağdurları açısından, şiddet daha çok *evliliğin ilk aylarında* başlamaktadır. **Ayrıca, şiddetin faili olan erkeklerle ve şiddetin mağduru olan kadınlarla ilgili veriler karşılaştırılırsa bir başka ilginç ve bir o kadar da önemli bir durum tespit edilmektedir: Şiddetin faili olan erkekler, eşlerine uyguladıkları şiddetin başlangıç zamanı olarak daha çok evliliklerinin sonraki aylarını veya yıllarını ifade ederlerken; şiddetin mağduru olan kadınlar ise şiddetin başlangıç zamanı olarak daha çok evliliğin ilk zamanlarını ifade etmektedirler.** Erkekler açısından bu farklılığın nedeni, eşlerine uyguladıkları şiddetin başlama zamanını sonraki zamanlara kaydırarak, bir anlamda meşrulaştırma gayreti taşımaları olabilir. Çünkü şiddetin evliliğin ileri ay ve yıllarında başlaması, şiddetin gerekçesi olabileceğini ima etmektedir. Kadınlarla ilgili veriler dikkate alındığında, kadınların, mağduru oldukları şiddetin *sebepsiz* olduğunu ifade etmek için, başlama zamanını evliliğin daha erken dönemlerine çekme eğiliminde bulunabilecekleri düşünülebilir. Fakat hangisi doğru olursa olsun şurası önemlidir ki, şiddet daha büyük kısmıyla evliliğin ileri yıllarında açığa çıkan bir olgu değildir. Bir anlamda potansiyel olarak mevcut olan şiddetin çok büyük bir kısmı evliliğin ilk yılı içerisinde açığa çıktığı anlaşılmaktadır. **Bundan hareketle şöyle bir çıkarımda da bulunabilir: Evliliğin ilk birkaç yılında fiziksel şiddet açığa çıkmamışsa, sonraki yıllarda açığa çıkma olasılığı son derece düşüktür.**

Çocuğa Yönelik Şiddet

Çocuğa yönelik şiddetin İngilizcedeki genel kabul görmüş karşılığı *child abuse*'dur. Terimin Türkçe karşılığı çok farklı biçimlerde ifade edilmiş olmakla birlikte yaygın olanı *çocuk istismarı*'dır. Bu çalışmada kullanılacak olan *çocuğa yönelik şiddet* ifadesi de *çocuk istismarı* dâhilinde yer almakta olup, ikisi birbirinin yerine kullanılacaktır. *Çocuk istismarının* veya *çocuğa yönelik şiddetin* genel kabul görmüş, standart bir tanımı bulunmamaktadır. Bu belirsizlik tanımın kapsamıyla ilgili bir problemdir. Çünkü ahlâkî, kültürel değerlerin değişmesinin yanı sıra bilimsel disiplinler arasındaki yaklaşım farklılıkları çocuk istismarını genel kabul gören bir tanıma kavuşturmayı engellemektedir. Örneğin, bazı toplumlarda çocukların ve özellikle kız çocuklarının sünnet edilmesi *gerekli* bulunurken, bu uygulama başka toplumlarda bir çocuk istismarı olarak algılanabilmektedir. Ayrıca hukukçu yaklaşımı çocuk istismarını tanımlarken istismarı yapanın niyetini esas almasına karşılık, bir sağlıkçı istismarın fizyolojik, bir psikolog ise psikolojik etkilerini dikkate almaktadır. Bütün bu karışıklığa rağmen, bu araştırmayı daha çok ilgilendiren bir özellik olarak, fiziksel istismarın/fiziksel şiddetin tanımlanmasında üç farklı ölçüt yaygın olarak kabul görmektedir. Ölçütlerden birincisine göre *şiddet* sonucu itibarıyla dikkate alınmaktadır. Çocukta meydana gelen bedensel yaralanmalar, sakatlıklar, şişlikler, morarmalar, kırıklar, incinmeler bir şiddet ölçütü olarak dikkate alınmaktadır. İkinci ölçüte göre şiddeti uygulayanın niyeti dikkate alınmaktadır. Eğer amaç çocuğa zarar vermek/acı çektirmekse bu bir şiddettir. Üçüncü ölçüte göre ise, kültürel kabul ve reddetmeler dikkate alınmaktadır. Kültürel olarak kabul görmeyen davranışlar *şiddet* olarak değerlendirilmektedir. Ancak, yine de belirtmek gerekir ki, bu ölçütler *şiddetin* tanımındaki bulanıklığı tamamıyla ortadan kaldırmamakta ve hatta üçüncü ölçüt kısmen aydınlanan durumu tekrar fulü hale getirmektedir.

Çocuğa yönelik bazı davranış, hal ve hareketlerin psikolojik, toplumsal veya fizyolojik bir problem olarak ele alınmaya başlandığı ilk zamanlarda çocuğa yönelik şiddet daha çok ve hatta tamamıyla *fiziksel şiddet* bağlamında ele alınmıştır. Fiziksel şiddetle de fiziksel bir hasara, yaralanmaya ve hatta ölüme neden olan tüm davranışlar ifade edilmiştir. Çürükler, morarmalar, çıkık ve kırıklar, baş travmaları fiziksel şiddet sonucu sıklıkla görülen şiddet belirtileri olarak kabul edilmiştir. Ancak, zamanla şiddetin sadece fiziksel sınırlar içerisinde ele alınmasının eksikliği fark edilmiş ve duygusal istismar ile cinsel istismar da çocuk istismarı bağlamında ele alınıp incelenmiştir. Son on-yirmi yıl içerisinde ise *ihmal* de çocuk istismarına dâhil edilmiştir. İhmal ile genelde ailenin, özeldede ise ilgili kurumların veya devletin çocuğa karşı en temel sorumlulukları yerine getirmemesi ifade edilmektedir. Çocuğun terk edilmesi, beslenmesinin ve giydirilmesinin sağlanmaması, sağlık kontrollerinin ve bakımlarının yapılmaması, gerektiği ilgi ve sevgi ortamından uzak tutulması gibi durumlar ihmal dâhilinde değerlendirilmektedir. Cinsel istismar ile *erişkinin cinsel*

çıkartmaları doğrultusunda çocuğun kullanılması kastedilirken, duygusal istismar ile de çocuğun duygusal, toplumsal ve kişilik gelişimi açısından engelleyici tüm olumsuz davranışlar kastedilmektedir⁷³.

Özellikle fiziksel şiddet dikkate alındığında, *Çocuklara yönelik fiziksel şiddetin yaygınlığının nedeni nedir?* sorusu özel bir önem kazanmaktadır. Bunun en önemli nedeni, hemen bütün zamanlarda ve bütün toplumlarda çocuğa yönelik fiziksel şiddetin *terbiye* gerekçesiyle bir meşruluk anlayışı temelinde onaylanmasıdır. Yapılan araştırmalarda anne ve babalar terbiye amacıyla çocuklarını fiziksel, psikolojik şiddete mazur bıraktıklarını açıkça ifade etmişlerdir. Çocuğa uygulanan şiddet belki o an için işe yarıyor görünmektedir; ancak aslında vurdukça büyüyen bir tohumun çocuğun ruhunda yerleşmesini sağlamaktadır.

Terbiye faktörünün biraz daha özelini ifade edecek şekilde, anne-babaların dayağa başvurma sebeplerinin başında ise çocuğun davranışları karşısında aciz kalmaları gelmektedir. Çocuk, anne-babanın istemediği, hoşuna gitmeyen, ters gelen bir takım davranışlarda bulunduğu zaman anne-baba önce çocuğunu genellikle sözel olarak uyardığıdır. Bütün uyarılara rağmen çocuk istenmeyen davranışı devam ettirdiğinde, hatta inadına yaptığında, anne baba –istemese– de çocuğuna vurmaya devam etmektedir. Konunun uzmanlarınca, fiziksel şiddetin tamamen duygusal ve anlık yaşanan bir eylem olduğu ifade edilmektedir. Çok bilinçli olan anne babalar bile bazen çocuklarıyla baş edemediği durumlarda kendilerini kontrol edemeyip, fiziksel şiddete başvurabilmektedirler. Ayrıca, her anne babanın uyarı tarzı, dozu ve sıralaması farklı olabilmektedir; kimi hiç ikaz etmeden anında fiziksel müdahaleye başvururken, bazıları sabırla konuşmaya çalışmaktadır. İkazlara rağmen hâlâ bir değişim olmuyor ve öfkenin de yoğunluğu artıyorsa, fiziksel şiddet devreye girmektedir.

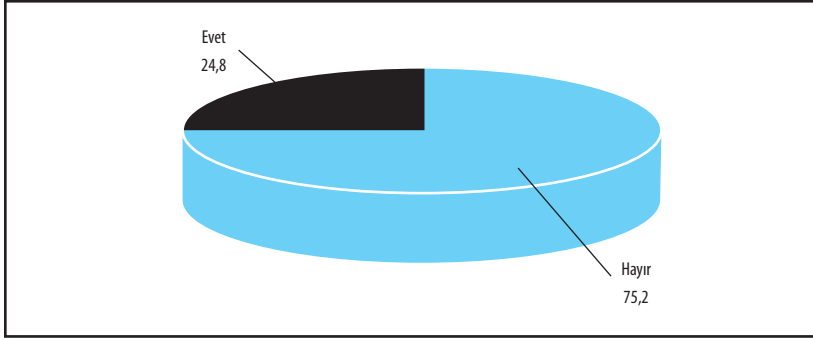
Şiddetin Öğrenilmesi

Birçok bilim adamı tarafından, çocukluk döneminde görülen her çeşit kötü davranışın, çocuklarda saldırgan davranışları artırdığı ve bunun da dış dünyaya olumsuz bakmaya ve yaklaşmaya yol açtığı sonucuna ulaşılmıştır. Böylesi olumsuz şartlardaki çocuğun, dış dünyadan sürekli tehdit beklentisi içerisinde olmasından, aşırı uyarılmış bir durumda bulunduğu ve kolaylıkla saldırgan tepkiler verdiği kabul edilmektedir. Yapılan araştırmalar, saldırganlığın doğuştan olmadığını, öğrenilen bir davranış olduğunu destekler niteliktedir.

Şiddetin/saldırganlığın model olarak öğrenilme özelliği nedeniyle araştırmada katılımcılara daha önce özellikle anne-baba arasında mevcut bir şiddete tanıklık yapıp-yapmadıkları

73 Kozcu, Ş.; Zeytinoğlu, S., “Fiziksel Çocuk İstismarı Konusunda Bir araştırma”, *Aile Yazıları*, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, C.III, 1991.

sorusu yöneltilmiştir. İlgili soru aracılığıyla elde edilen genel bulguya göre anne-baba arasında bir şiddete tanık olmayanların oranı %75,2'dir. Buna karşılık %24,8'lik orana sahip bir kesim ise annesi ile babası arasındaki şiddete tanık olduğunu ifade etmiştir (Şekil-10.5).

ŞEKİL –10.5: Anne-Baba Arasındaki Şiddete Tanıklık (%)

Şiddete tanıklık edenlerin görece yüksekliği başta aile kurumu olmak üzere toplumdaki şiddetin gizli veya açık değişkenlerinden birisini ifade etmesi açısından önemlidir. Araştırma verileri her dört kişiden birisi anne ve babası arasındaki şiddete tanık olduğunu ifade etmektedir. Anne ve baba arasındaki şiddete tanıklıkta katılımcıların cinsiyetlerinin belirleyici bir değişken olmadığı anlaşılmaktadır. Konuya ilişkin diğer bazı değişkenler dikkate alındığında, katılımcıların gelir ve sosyo-ekonomik düzeylerinin kısmen belirleyici bir değişken olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların gelir ve sosyo-ekonomik düzeylerinin yüksek olduğu durumlarda anne-baba arasındaki fiziksel şiddete tanık olma oranının görece düşük kaydettiği gözlenmektedir. Bu durum söz konusu iki değişkenin yükseklik durumunun anne-baba ilişkilerinde olumlu bir belirleyici değişken olduğu anlamına gelebileceği gibi, başta ikamet edilen konut olmak üzere yaşama mekânının daha büyüklüğünün veya sosyo-ekonomik düzeye bağlı olarak anne ve babadan ayrı olma (okul, tatil vs gibi nedenlerden dolayı) fiziksel şiddete tanıklığı azalttığı biçiminde de değerlendirilebilir. Doğum yerinin veya en çok yaşanan yerin kırsal olması da anne-baba arasındaki şiddete tanıklığı artıran bir faktör olduğu tespit edilmiştir. Bu da kırsalda kadın-erkek arasında şiddetin görece daha yüksek oluşuyla açıklanabileceği gibi, ortamın fiziksel şiddete tanık olmaya daha uygun olmasıyla da açıklanabilir. Çünkü özellikle kırsalda bireylerin ayrı odalarının bulunma oranı azdır; çocuklar ve anne-baba aynı küçük evi paylaşmaktadırlar.

Şiddetin öğrenilmesi açısından araştırmanın bir bulgusu son derece önemlidir. Bu *Gerektiğinde bir erkek karısını dövebilir mi?* sorusuna verilen cevapla anne ve baba arasındaki şiddete tanıklık arasındaki ilişkidir. Araştırma bulgusuna göre *Gerektiğinde bir erkek karısını dövebilir mi?* sorusuna *dövebilir* cevabını verenler %43,6 gibi yüksek bir oranla anne ve babası arasındaki şiddete tanık olmuşlardır. Yine *Gerektiğinde bir erkek karısını dövebilir mi?* soru-

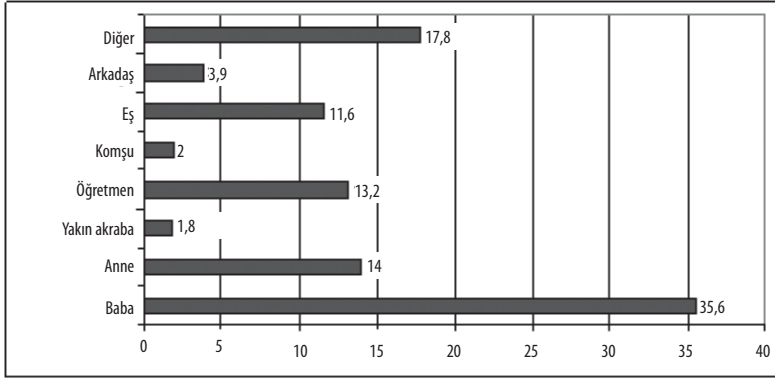
suna *kararsızım* cevabını vererek bir anlamda söz konusu soruyu örtük/dolaylı olumlayanların da %45,4'ü anne ve babası arasındaki şiddete tanık olmuşlardır. Tüm bunlara karşılık *Gerektiğinde bir erkek karısını dövebilir mi?* sorusuna *dövemez* cevabını verenler %18,4 gibi bir oranla anne ve babası arasındaki şiddete tanık olmuşlardır.

Şiddetin öğrenildiği tezini desteklemesi açısından araştırmanın bir başka bulgusu da önem kazanmaktadır. Bu, şiddet mağdurlarının mağduru oldukları şiddetin failini model almalarıyla ilgili bir veridir. Araştırmanın bulgularına göre babasının ve arkadaşının fiziksel şiddetinin mağduru olanlar görece en yüksek oranlarda *Gerektiğinde bir erkek karısını dövebilir mi?* sorusuna *dövebilir* cevabını vermişlerdir. Ayrıca ve daha önemlisi *Gerektiğinde bir erkek karısını dövebilir mi?* sorusuna *dövebilir* cevabını verenlerin %43,6'sı anne ve babası arasındaki şiddete tanık olanlardır. Bu oranın önemini ve şiddete tanıklıkla eşe yönelik fiziksel şiddeti onaylama arasındaki ilişkinin gücünü anlamak için aynı tablodan bir başka veri dikkate alınabilir. *Gerektiğinde bir erkek karısını dövebilir mi?* sorusuna *dövemez* cevabını verenlerin ancak %18,4'ü anne ve babası arasındaki şiddete tanık olmuşlardır. Araştırmamızın bir başka önemli bulgusu da hayatının bir anında fiziksel şiddetin mağduru olanların daha yüksek oranlarda kadına yönelik fiziksel şiddeti onaylamalarıdır.

Fiziksel Şiddetin Mağdurları

Başta bir terbiye veya cezalandırma aracı olması nedeniyle toplumumuzda yaygın olan fiziksel şiddetin yaygınlık derecesini tespit etmek amacıyla katılımcılara fiziksel şiddetin mağduru olup-olmadıkları sorusu yöneltilmiştir. Söz konusu soruya *evet* cevabını verenlerin oranı %38'dir. Buna göre toplumumuzda her üç kişiden birisi bir şekilde fiziksel şiddetin mağduru olmuş durumdadır. Araştırmamızın bulgularına göre erkekler kadınlara oranla ve ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini *yoksul* olarak tanımlayanlar diğer konumlardakilere daha yüksek oranlarda fiziksel şiddetin mağdurdurlar. Aylık gelir düzeyi ve öğrenim düzeyi düştükçe şiddetin mağduru olma oranı görece yükseliş kaydetmektedir. Katılımcıların doğdukları yerleşim merkezinin niteliği şiddette maruz kalmada kısmen etkili bir değişken olarak anlam kazanmaktadır. Buna göre kırsal doğumlular görece daha yüksek oranlarda fiziksel şiddetin mağdurdurlar.

Mağdurlarına göre fiziksel şiddetin failine gelince, diğer faillelere oranla oldukça yüksek oranda (% 35,6) fiziksel şiddetin aktörü baba'dır. Fiziksel şiddetin failliğinde babayı anne takip etmektedir (%14). Öğretmen ise fiziksel şiddetin üçüncü aktörüdür (%13,2) (Şekil-10.6). Buna göre baba, anne ve öğretmen bir şekilde fiziksel şiddetin aktörleri olarak bireylerin hayatında yer bulmaktadırlar. Bu üç failin ortak özellikleri, fiziksel şiddetin bir terbiye veya cezalandırma aracı olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır.

ŞEKİL –10.6: Mağduruna Göre Fiziksel Şiddetin Faili (%)

Daha çok bir terbiye veya cezalandırma aracı olarak kullanılan fiziksel şiddetin mağdurları diğer bazı özellikleriyle incelendiklerinde her ne kadar babaların hem kadınlarda ve hem de erkeklerde fiziksel şiddetin birinci faili olma özelliğine sahip olmalarına karşılık daha çok erkelere yönelik fiziksel şiddetin faili oldukları anlaşılmaktadır. Anneler ise daha çok kız çocuklarına yönelik fiziksel şiddetin faili konumundadırlar. Yine öğretmenler de daha çok erkeklerin mağduru oldukları fiziksel şiddetin failidirler. Eşinin fiziksel şiddetine maruz kalanlar %23,1'lik oranla kadınlar olmasına karşılık %1,5'lik oranla da erkeklerdir. Yaş faktörü dikkate alındığında, babasının fiziksel şiddetine en çok maruz kanlılar 65 ve üstü yaşta olanlardır. **İlginçtir, ailelerin sosyo-ekonomik düzeyleri yükseldikçe babaların, düştükçe annelerin fiziksel şiddetin faili olma oranları artış kaydetmektedir.**

Fiziksel Şiddetin Faileri

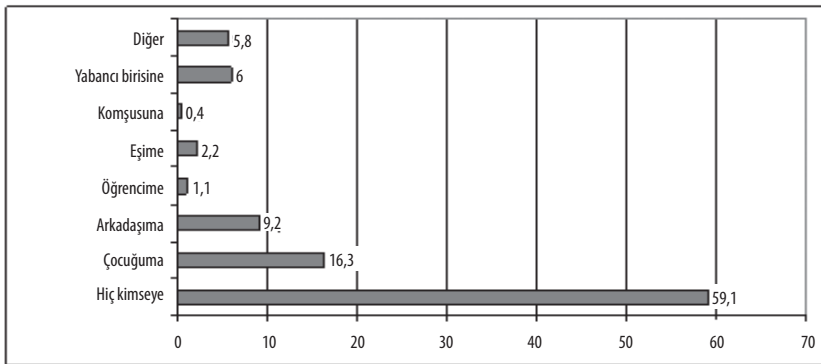
Aile içi şiddetin her çeşidi ve özellikle de çocuğa yönelik olanı, çocuk için bütün yaşamı boyunca sahip olacağı bir kişilik özelliğine kaynaklık yapmaktadır; bu şiddete eğilimlidir. Kişilik, kişinin bütünlüğünü meydana getiren bedeni, fikri, sosyal ve moral değerlerin bir sentezidir. Psikanalist ekolün tezine göre kişiliğin oluşumunda en çok ilk çocukluk yılları önemlidir. Genellikle 6–7 yaşına kadar çocuğun kişiliği ortaya çıkmaktadır. Buna göre kişiliğin oluşumunda en önemli faktör olarak aile ve dolayısıyla anne-baba ilişkileri önem kazanmaktadır. Anne baba arasındaki uyumlu ilişki çocukta kararlı ve iyi gelişmiş bir kişiliğin oluşumunda önemli rol oynamaktadır. Ebeveynler arasındaki çatışma ise çocuğun kişiliğinde kötü izler bırakmaktadır⁷⁴. Bu bağlamda Moffitt'in araştırmasıyla elde edilen bulgular son dere-

74 Gökçe, Birsen, "Çocuk Kişiliğinin Gelişiminde Aile, Okul ve Dış Çevrenin Rolü", *Aile Yazıları*, C.3, 1991, 3/15-21; Özsan, Muharrem, "Çocuk Suçlarında Aile ve Anne-Baba İlişkilerinin Rolü", *Aile Yazıları*, C.3, 1991, s.3/35-41.

ce önemlidir. Moffitt 536 erkek çocuk üzerinde yaptığı bir araştırmada, hem nöropsikolojik kusurları olan hem de olumsuz ev ortamında yaşayan çocukların, saldırganlık ölçeğinde, nöropsikolojik problemleri olmayan ve olumsuz ev ortamında yaşamayan çocuklara kıyasla dört kat daha fazla saldırganlık eğilimleri sergilediklerini tespit etmiştir⁷⁵.

Toplumsallaşma sürecinin önemli özelliklerinden birisi özdeşleşmedir. Özdeşleşme çocuğun kişilik gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Çocuk, kendini özdeş tutacağı modeller aramakta ve bu modelleri en yakınındaki kişilerden seçmektedir. Bu modeller hemen her zaman en bilineni ise anne ve babadır. Çocuk anne ve babasının değer yargılarını, davranışlarını, konuşmalarını, tutum ve tavırlarını örnek alarak benimsemektedir. Onlar gibi olmaya çalışmaktadır. Ancak şurası önemlidir ki, özdeşleşme bilinçli ve yöntemli bir öğrenmeyle başlayan bir durum değildir. Çocuk kendini belirli bir modelle özdeşleştirirken, gerçekleşen durumun bilincinde değildir. Özdeşleşme süreci içinde çocuk, modelin karakteristiklerine uygun olarak duymakta, düşünmekte ve davranmaktadır. Özdeşleşmede anne ve babanın birincil rol modeli olmaları ise, çocuğun gelecekteki kişiliğinin büyük oranda onlardan model alınarak inşa olunacağını ifade etmektedir. Kuşkusuz anne ve babanın olumlu tutum ve davranışlarını yanı sıra, olumsuz tutum ve davranışları da çocuk için, kişiliğinde bütün yaşamı boyunca etkisini taşıyacağı bir iz bırakmaktadır. Şahit olunan saldırganlıklar özdeşim kurma sürecinde varlığına gelecek kuşaklarda sürdüreceği şekilde tohumlarını ruhun derinliklerine atmaktadır.

Bu araştırmanın önemli bir bulgusu olarak ifade edilecek olursa, fiziksel şiddetin faili olduğunu belirtenlerin açıklamasına göre bunlar en çok çocuğuna fiziksel şiddet uygulamışlardır (%16,3) (Şekil-10.7). Bu da, yukarıda ifade edildiği üzere fiziksel şiddetin terbiye ve ceza aracı olarak görülmesiyle doğrudan ilgili bir durumdur.

ŞEKİL –10.7: Fiziksel Şiddet Uygulama (%)

75 Atkinson, R.L.&Atkinson, R.C.&Smith, E.E..., *Psikolojiye Giriş*, (Çev: Yavuz Alagon), Ankara: Arkadaş Yayınları, 1999, s. 561.

Başkasına fiziksel şiddet uygulayanlar cinsiyetlerine göre incelendiklerinde kadınlar en çok çocuklarına erkekler ise en çok arkadaşlarına fiziksel şiddet uyguladıklarını ifade etmişlerdir. Öğrenim düzeyi ve aylık gelir düzeyi düştükçe çocuğa şiddet uygulama oranı artış kaydetmektedir. Bunun yanı sıra kırsal doğumlular ve en çok kırsalda yaşamış olanlar kent doğumlulara ve en çok kentte yaşamış olanlar göre daha yüksek oranlarda olmak üzere çocuklarına şiddet uygulamaktadırlar. Yürütülmekte olan evlilikten memnuniyet azaldıkça çocuğa şiddet uygulama oranı artış kaydetmektedir.

ANNE - BABA ÇOCUK İLİŞKİSİ

- Çocuğun Anlamı ve Önemi
- Ailelerin Çocuk Sahipliği Durumları
- İlk Çocuğun Cinsiyeti
- İdeal Çocuk Sayısı
- Sorumluluğu Daha Fazla Olan Çocuk
- Çocuğun Geleceğine İlişkin Kaygıya Sahiplik Durumu
- Çocukla İlgili Kaygıların Konusu
- Dünün ve Bugünün Çocuklarının/Gençlerinin Kişilik/
Ahlak Açısından Karşılaştırması
- Çocuğun Aileye Etkisi

Toplumun en küçük ve en önemli birimi olan aile din ve yasalarla belirlenen görevlerinin yanında, geleneklerle belirlenen birçok başka işlevleri de vardır. Doğaldır ki aile kurumu yapısal ve işlevsel özellikleriyle, içinde bulunduğu toplumun bir birimi olarak, toplumun özelliklerini taşır. Aile üyesi olduğu toplumun değer yargılarını, geleneklerini, beğenilerini, inançlarını, önyargılarını, hayat tarzını, anlayış ve algılayış biçimlerini yansıtır. Aile içi ilişkiler söz konusu özelliklerden bağımsız değildir. Toplumun özellikleri aile içi ilişkilerin oluşum, şekilleniş ve açığa çıkış biçimlerini doğrudan etkiler. Anne-baba ile çocuk ilişkisi de tüm bunlar bağlamında şekillenen, gelişen bir ilişkiler düzeneği olarak anlam kazanır.

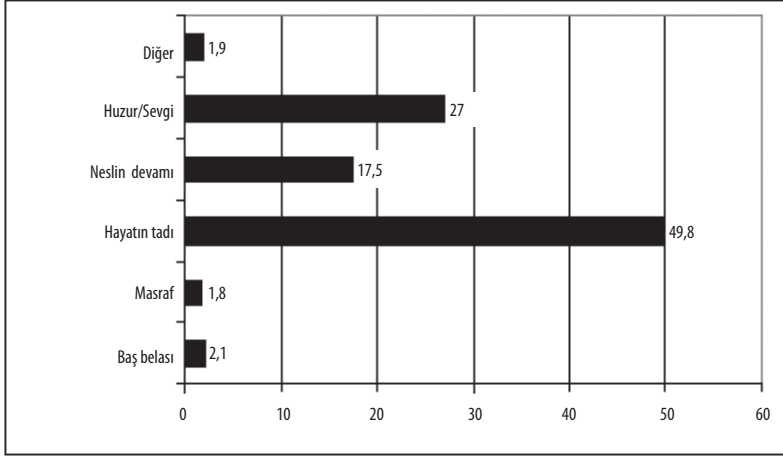
Ailenin birçok işlevinden bahsedilebilir ki bunların bir kısmından önceki bölümlerde bahsettik. Bu işlevler arasında ailenin ve toplumun yeni üyesi olan çocukların eğitim ve öğretimi de vardır. Aile diğer işlevlerini farklı biçimlerde ve farklı kurumların desteğiyle yerine getiriyor olabilir veya başka kurumlara aktarabilir ancak çocukların eğitim ve öğretimi en temelde ailenin en temel işlevlerinden birisidir. Anne-baba ile çocuk ilişkisi dediğimiz ilişkiler sistemi ise ailenin yeni üyesini eğitime ve öğretme aşamasında özel bir önem ve anlam kazanır. **Çocuğun toplumun değer yargılarına ve niteliklerine uygun bir birey olarak yetişmesi, önce aile çevresinde sağlanır. Başka bir deyişle, toplumun kültürünün kuşaktan kuşağa aktarılması ailede başlar, okulda ve çevrede sürer gider; ama aile temel niteliktedir.**

Anne-baba ile çocuk ilişkisi farklı düzlemlerde, farklı niteliklerde ve farklı biçimlerde anlam kazanan bir ilişkiler sistemidir. Çocuğun beslenme, bakılma, sevilme ve eğitilmesi bu ilişkiler sisteminin temel özelliklerini oluşturmaktadır. Bu özelliklerin açılımı şu tür sorumlulukları açığa çıkarmaktadır: *Anne-baba severek, özenle bakım vererek, çocuğa bir güven ortamı oluşturmakla sorumludur. Çocuğun sağlıklı büyümesini güven altına almalıdır. Çocuğun yeteneklerinin gelişmesine yardım etmelidirler. Özgürce oynayacağı, denemelere girişeceği ve öğreneceği bir çevre sağlamalıdır. Rehberlik yaparak, kuralları öğreterek davranışlarını şekillendirmelidirler. Zor zamanlarında yanında olmalı ve problemini çözmesine yardımcı olmalıdır. Gerekğinde denetleyerek, sınır çekerek, cezalandırarak kurallara uymasını sağlamalıdır. Her bakımdan doğru ile yanlış ayırt etmeyi öğretmelidirler. Kişilik gelişimine, toplumsal cinsiyetinin oluşumuna rehber ve yardımcı olmalıdır.*

Çocuğun Anlamı ve Önemi

Anne-baba ile çocuk arasındaki ilişkileri şekillendirecek önemli unsurlardan birisi, çocuğun algılanış tarzının ne olduğudur. Çocuğun algılanış tarzı çocuğun değerini ve onunla olan ilişkilerin şeklini, aile yapısı içerisinde çocuğa yüklenen sorumlulukları belirleyen bir özel olarak anlam kazanmaktadır. Bu nedenle katılımcılara Çocuk nedir? sorusu yöneltil-

miş ve çocuğa ilişkin algılamının nasıl olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın genel verilerine göre katılımcıların yaklaşık yarısı (%49,8) çocuğu *hayatın tadı* olarak nitelmiştir. Çocuğa ilişkin ikinci ağırlıklı görüş (%27), çocuğun *huzur/sevgi* olduğudur. Üçüncü ağırlıklı görüş (%17,5) ise çocuğun *neslin devamı* anlamına geldiği şeklindedir (Şekil-11.1).

ŞEKİL –11.1: Çocuğun Anlamı (%)

Çocuk nedir? sorusuna verilen cevapların dağılımı cinsiyet değişkeni açısından incelendiğinde, verilen cevaplar birbirine yakın olmakla birlikte; kadın ve erkeklerin değerlendirmelerinde farklılık bulunduğu anlaşılmaktadır. Çocuğu *hayatın tadı* ve *huzur-sevgi* olarak gören kadınların oranı erkeklere nazaran daha fazladır. Erkeklerde, kadınlara nazaran, çocuğu *baş belası* ve *masraf* olarak görmek biraz daha ağır basmaktadır. Neslin devamı noktasında erkekler de oran %20,9 iken kadınlarda %14,6 olup, erkeklerin çocukla ilgili olarak neslin devamına kadınlara nazaran daha fazla önem verdikleri anlaşılmaktadır.

Çocuk nedir? sorusuna verilen cevaplar yaş gruplarına göre incelendiğinde, 25–34 yaş grubunun %53,7 gibi görece en yüksek oranla çocuğu *hayatın tadı* olarak kabul ettikleri tespit edilmiştir. Buna karşılık 65 yaş ve üstü grup çocuğun anlamıyla ilgili olarak *neslin devamına* (%34,3), 25–34 yaş grubuna nazaran (%13,7) daha büyük önem vermektedir. Gene dikkat çeken bir nokta 55–64 yaş grubunun *hayatın tadı* ve *huzur-sevgiye* aynı ağırlıkta (%42,5) önem vermiş olmasıdır.

Ailenin sosyo-ekonomik durumuna bağlı olarak çocuğun anlamı bağlamında ağırlıklı dağılım *hayatın tadı* ile *huzur-sevgi* arasında şekillenmektedir. Çok yoksul ve *yoksul* olanlarda *baş belası* ya da *masraf* olarak görme genel ortalamasının üzerine çıkmakla beraber diğer sosyo-ekonomik gruplara nazaran çok ciddi bir değişiklik yoktur. Dikkat çekici nokta çocuğu neslin devamı olarak görmekte, *zengin* olanlar ile (%6,8) çok zengin olanlar (%26,5)

arasında ki büyük farklılıktır. Yoksulların neslin devamını önemsemeleri (%24.8) dikkat çeken diğer bir noktadır.

Okur-yazar olmayanlar, çocuğun anlamı bağlamında neslin devamına diğerlerine nazaran daha fazla önem vermektedirler. Buna karşılık lisans ve üstü öğretim düzeyine sahip olanlar neslin devamına görece en alt düzeyde (%13,2) önem vermektedirler (Tablo-11.1). Eğitimle beraber bilinçlenmenin artacağı, dolayısıyla neslin devamı kanuniyetinin daha önem kazanabileceği beklenirdi. Bu sonucun, eğitimimizin insanlara verdiği hayat algısından dolayı ortaya çıktığı söylenebilir.

TABLO-11.1: Öğrenim Düzeyine Göre - Çocuğun Anlamı

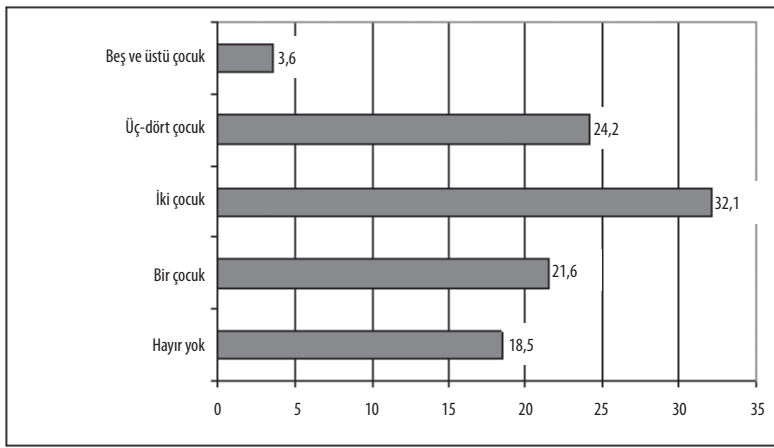
Öğrenim	Sizce çocuk nedir? (%)							
	Sayı	Baş belası	Masraf	Hayatın tadı	Neslin devamı	Huzur/sevgi	Diğer	TOPLAM
Okur-yazar değil	218		4,6	36,7	30,3	27,1	1,4	100,0
Okur-yazar	149	1,3	2,7	53,7	18,8	20,1	3,4	100,0
İlkokul	1179	2,0	1,9	46,0	17,1	32,4	0,7	100,0
Ortaokul	800	5,0	3,0	45,5	19,4	26,0	1,1	100,0
Lise	2290	2,4	1,8	53,5	19,1	22,2	1,0	100,0
Ön lisans	877	0,8	0,6	48,3	14,0	31,7	4,6	100,0
Lisans ve üstü	1116	0,8	1,1	52,6	13,2	28,8	3,6	100,0

Çocuk nedir sorusunun cevaplar, evlilik sürecine bağlı olarak değerlendirildiğinde, hayatın tadı cevapları büyük bir aralıkta (%35-%68.4) gerçekleşmektedir. 2-3 yıllık evli olanların %68'i çocuğu *hayatın tadı* olarak görürken; 16-20 yıllık evli olanların %35'i çocuğu *hayatın tadı* olarak görmektedir. Arada büyük bir fark vardır. Bunun nedeni, 16-20 yıllık evliliklerde çocukların ergenlik ve hemen sonrasında ki gelgit hallerinin evde meydana getirdiği huzursuzluk; 31 yıl ve üstü evliliklerde ise çocukların evlilik ve geçim derdiyle meydana getirdiği huzursuzluk olabilir. 4-6 yıllık evli olanların huzur-sevgiye %32,6 gibi bir önem vermiş olmalarının nedeni, çocuk olmayışının neden olduğu eşler arası huzursuzluk olabilir. Dikkat çekici bir nokta da bir yıllık evlilerin neslin devamına %34,1 gibi yüksek oranda değer vermiş olmasıdır. Çocuklarının olmayacağı korkusu buna neden olabilir diye düşünüyoruz.

Ailelerin Çocuk Sahipliği Durumları

Aile yapısının en önemli unsurlarından birisi olan çocuk, aile içi ilişkilerin de önemli nesnelere birisi olduğu kadar öznelere de birisidir. Bu nedenle çocuğun aile yapısının

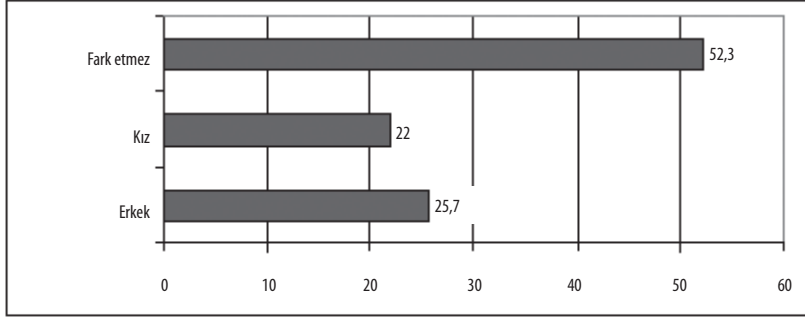
daki yerini, önemini, çocuğa yüklenen anlam ve değeri belirlemeyen bir aile araştırması eksik olmaya mahkûmdur. Önemi nedeniyle araştırmamızda çocuğun aile yapısındaki yerini, önemini, çocuğa yüklenen anlam ve değeri belirlemek amacıyla birçok soru sorulmuş ve hem kapsamlı hem de derinlikli sorularla oldukça ayrıntılı bilgilere ulaşmak mümkün olabildiği. Araştırmanın çocukla ilgili sorulardan birisi, ailelerin çocuk sahipliği durumunu ölçmek amacıyla olan ve evli bireylere sorulan 'Çocuğunuz var mı, varsa kaç tane?' açık uçlu sorusu olmuştur. Araştırmaya katılanların %18,5'inin çocuğu bulunmamaktadır. %21,6'sının bir çocuğu, %32,1'nin iki çocuğu, %24,2'sinin üç-dört, %3,6'sının ise beş ve üstü sayıda çocuğu vardır (Şekil-11.2).

ŞEKİL-11.2: Evli Katılımcıların Çocukları (%)

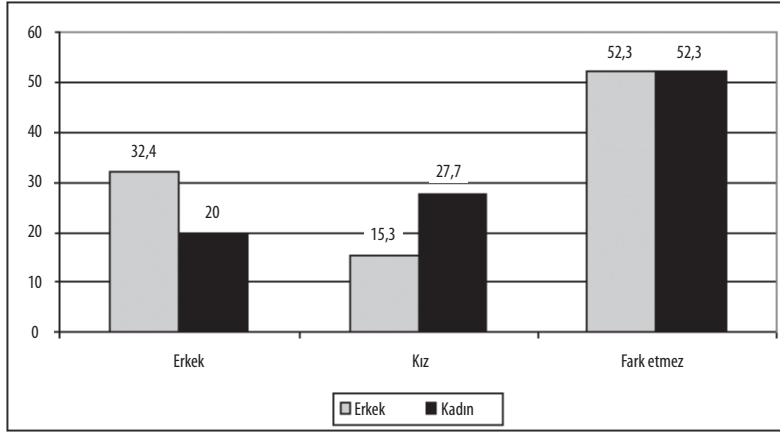
İlk Çocuğun Cinsiyeti

Katılımcılara İlk çocuklarının cinsiyetinin ne olmasını istedikleri sorusu yöneltildi. Bununla da geleneksel olarak erkek çocuğa yönelik beklentilerin ne oranda devam ettiğinin tespiti amaçlandı. Katılımcıların baskın görüşü *fark etmez* (%52,3) yönündedir. Bununla beraber *erkek* diyenlerin oranı (%25,7), *kız* diyenlere (%22) nazaran biraz daha yüksektir (Şekil-11.3). Bu soruya ilişkin farklı şartların incelenmesinde kız ve erkek çocuk arasında genelde ayırım yapılmadığı, verilen cevaplardaki tercihlerin hep *fark etmez* noktasında toplandığı tespit edilmiştir. Aksi söylenmediği sürece bu durum farklı şartlar için tekrarlanmayacaktır.

ŞEKİL -11.3: İlk Çocuğun Cinsiyeti (%)

Katılımcıların cinsiyetlerinin, ilk çocuğun cinsiyeti ile ilgili tercihte belirgin bir faktör olduğu anlaşılmıştır. Erkeklerde ilk çocuklarının erkek olması isteği (%32,4) kız olmasına göre (%20) daha ağırlıklı iken; kadınlarda ilk çocuklarının kız olma olmasına isteği (%27,7), erkek olmasına göre (%15,3) daha ağırlıklıdır (Şekil-11.4).

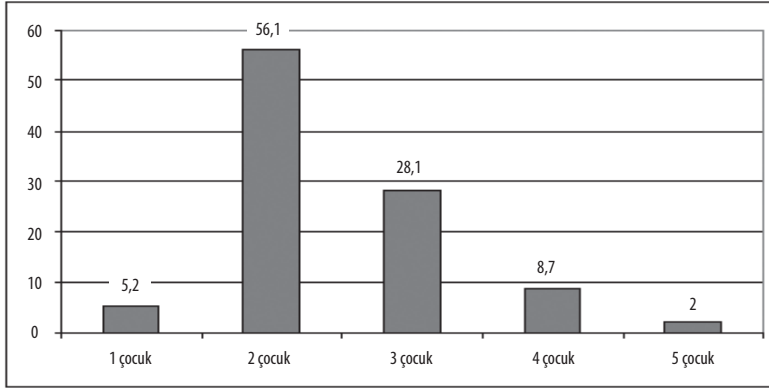

ŞEKİL -11.4: Cinsiyete Göre İlk Çocuğun Cinsiyeti (%)

Katılımcıların yaşları da ilk çocuğun cinsiyeti ile ilgili istek ve beklentide belirleyici olduğu tespit edilmiştir. Burada dikkat çeken nokta daha çok 65 yaş ve üstünde olanlarla ilgilidir. 65 yaş ve üstünde olan katılımcıların *fark etmez* cevabına destekleri diğerlerine nazaran daha baskın (%65,2) niteliktedir. **Ayrıca 45 yaş ve üstü gruplarda erkek çocuk isteyenlerin oranı, kız çocuk isteyenlerin oranının iki katından fazladır. Bu araştırmaya değer bir konu olarak görülmektedir.**

İdeal Çocuk Sayısı

Katılımcılara *ideal çocuk sayısı* konusunda ne düşündükleri sorulmuştur. Soruyu 6452 kişi cevap vermiştir. Ağırlıklı tercih, % 56,1'lık bir oranla 2 çocuk olarak tezahür etmektedir. İkinci ağırlıklı tercih % 28,1 ile 3 çocuk olmaktadır. Diğer tercihlerin ağırlığı %10'un altındadır (Şekil-11.5). Genel olarak bu durum bazı farklılıklarla beraber inceleme konusu edilen diğer bazı değişkenler için de geçerlidir.

ŞEKİL –11.5: İdeal Çocuk Sayısı (%)

İdeal çocuk sayısı ile ilgili tercihler katılımcıların yaşlarına göre incelendiğinde; 45–55 yaş grubu hariç diğer yaş kategorilerinde 2 çocuk tercihi azalırken; 3 çocuk tercihi artış kaydetmektedir. 65 ve üstündeki yaşlarda 2 çocuk yerine 3 çocuğun tercih edilmesi dikkat çekicidir (Tablo-11.2). Yine bu grupta şaşırtıcı olan, %10,6 gibi yüksek bir oranda 5 çocuk tercihinin yapılmış olmasıdır. Bu da yaş ilerledikçe çocuğa ihtiyacın artmasıyla açıklanabilir bir durum olarak anlam kazanmaktadır. *Yoksul* olanları hariç, zenginleşmeye bağlı olarak 2 çocuk isteyenlerin oranı artarken; 3 çocuk isteyenlerin oranı azalmaktadır. *Yoksul* olanların baskın tercihi (%39,8) 3 çocuktur. Okur-yazar olmayanların tercihi (%48,5) 3 çocuktur (Tablo-11.3). Diğer durumlarda tercih, 2 çocuk olup eğitim düzeyine bağlı olarak artmaktadır.

Tablo-11.2: Yaş - İdeal Çocuk Sayısı

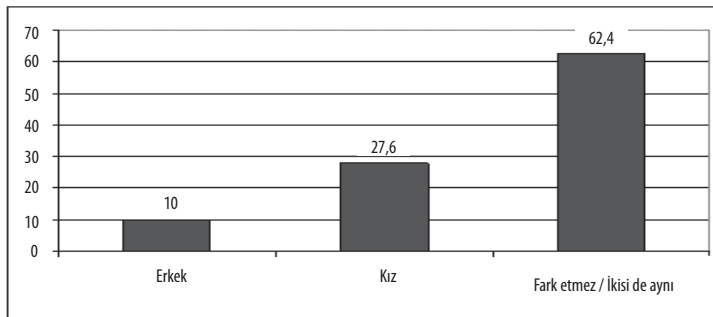
Yaş	Sayı	Sizce bir aile için en ideal çocuk sayısı kaçtır? (%)					TOPLAM
		1	2	3	4	5	
18–24	2084	5,4	61,2	25,3	6,3	1,8	100,0
25–34	2063	6,2	55,0	26,3	10,5	2,0	100,0
35–44	1239	5,6	51,1	32,3	9,4	1,5	100,0
45–54	701	2,4	60,6	24,4	10,0	2,6	100,0
55–64	234	0,4	49,1	44,0	6,4		100,0
65 üstü	104	7,7	29,8	45,2	6,7	10,6	100,0

Tablo-11.3: Öğrenim Düzeyine Göre - İdeal Çocuk Sayısı

Öğrenim	Sizce bir aile için en ideal çocuk sayısı kaçtır? (%)						TOPLAM
	Sayı	1	2	3	4	5	
Okur-yazar değil	196		33,7	48,5	12,2	5,6	100,0
Okur-yazar	142	0,7	43,7	26,8	24,6	4,2	100,0
İlkokul	1168	5,5	47,5	34,1	11,7	1,2	100,0
Ortaokul	768	4,2	61,7	24,3	8,9	0,9	100,0
Lise	2227	5,3	57,7	28,5	6,5	2,0	100,0
Ön lisans	853	5,7	61,4	23,0	7,0	2,8	100,0
Lisans ve üstü	1075	6,6	60,0	23,6	7,8	2,0	100,0

Sorumluluğu Daha Fazla Olan Çocuk

Yaşanılan toplumsal şartlar, sahip olunan değerler sistemi bireylerin kimlik ve kişiliklerine atfedilen değerler anne-babaların çocuklarına ilişkin beklenti ve kaygılarını şekillendiren bazı önemli faktörlerdir. Çocuklara ilişkin beklenti ve kaygılar çocuğun cinsiyetinden ayrı düşünülemez. Çünkü toplumsallaşma sürecinde inşa olunan toplumsal kimlik her bireye biyolojik cinsiyeti temelinde farklı statüler, roller ve sorumluluklar kadar avantajlar ve dezavantajlar sunmaktadır. Dolayısıyla anne ve babalar için cinsiyetine bağlı olarak çocuklarla ilgili beklenti ve kaygılar değişebilmektedir. Bu da anne ve babaların işini kolaylaştırabildiği gibi zorlaştırabilmektedir. Söz konusu nedenlerden dolayı katılımcılara cinsiyete bağlı olarak çocuklarla ilgili beklenti ve kaygıları belirleyebilmek için hangi çocuğun sorumluluğunun daha fazla olduğunu düşündüklerini sorduk. Genel sonuçlara göre çocukların eğitimi, gelişimi, toplumsallaşması, geleceği ile ilgiler ekseninde cinsel farklılığın önemli olmadığını, cinsiyeti ne olursa olsun çocuklarla ilgili anne ve babaların önemli sorumlulukları olduğunu söyleyen kesim çoğunluğu temsil ediyor (%62,4). Kız çocuklarının anne ve babalar için erkek çocuklara göre daha fazla sorumluluk getirdiğini ifade eden kesim de önemli bir oranı temsil etmektedir (%27,6). Erkek çocuğun anne ve babaya kız çocuklarına oranla daha az sorumluluk yüklediğini söyleyen kesim ise %10'luk oranı temsil etmektedir (Şekil-11.6).

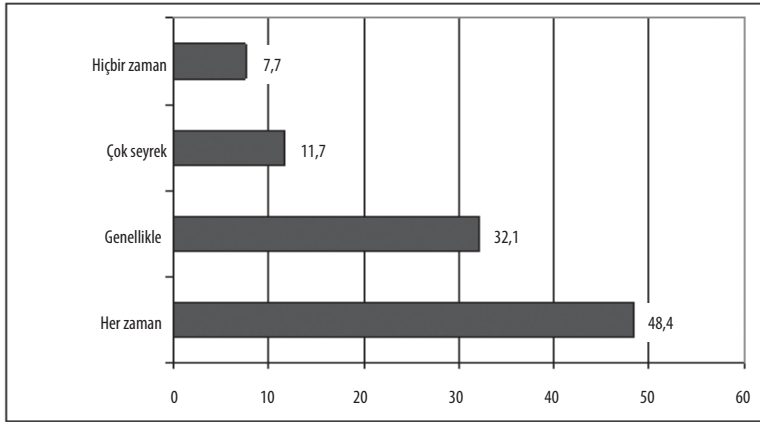

ŞEKİL-11.6: Sorumluluğu Daha Fazla Olan Çocuk (%)

Anne ve babaların hangi çocukla ilgili daha fazla sorumluluğa sahip olduklarına ilişkin verileri farklı değişkenler açısından inceleyecek olursak; erkek katılımcılar kız çocuğunun sorumluluğunun daha fazla olduğunu ifade etmişlerdir. Kız çocuğunun sorumluluğunun daha fazla olduğunu ifade eden erkeklerin oranı %33,5, aynı kanaatte kadınların oranı %22,7'dir. Çocuklarla ilgili sorumluluklarda çocukların cinsiyetinin önemli olmadığını, her iki cinsinde sorumluluğunun aynı olduğunu en fazla destekleyenler kadınlardır (%69,8); erkekler ise bu konuda %53,5'lik bir orana sahiptirler.

Çocuğun Geleceğine İlişkin Kaygıya Sahiplik Durumu

Çocuğun geleceğine ilişkin kaygı ailenin veya ülkenin içinde bulunduğu ortamla, ailenin veya ülkenin imkânlarıyla, bireyin özellikleriyle ve sayılabilecek daha başka durumlarla ilgili bir konudur. Araştırma kapsamında özellikle anne-babaların çocuğun geleceğine ilişkin kaygıları olup olmadığını belirlemek istedik. Bu amaçla yöneltilen soru ile elde edilen verilere göre anne-babaların çok küçük bir kısmı hariç, %90'nın üstünde kesim çocuğuyla ilgili olarak farklı oranlarda da olsa bazı kaygıları var. Hatta katılımcıların yarısının kaygısı “her zaman” sıklığında olacak kadar yoğun ve şiddetli (Şekil-11.7).

ŞEKİL -11.7: Çocuğun Geleceğine İlişkin Kaygıya Sahiplik Durumu (%)

Araştırmanın verileri dikkate alınarak çocuğun geleceğiyle ilgili kaygı düzeyi başka değişkenler açısından incelenecek olursa; Çocuğun geleceğine ilişkin en şiddetli ve yoğun kaygıyı anneler yaşıyorlar. Annelerin %55'i *her zaman* sıklığında olacak kadar çocuğunun geleceğine ilişkin yoğun ve şiddetli kaygıya sahipler (Tablo-11.4). Anne-babanın en çok yaşadığı yerin niteliği ile çocuğun geleceğine ilişkin kaygıya sahiplik durumu arasında güçlü bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. En çok kır/bucakta yaşayanların %52,3'ü,

ilçede yaşayanların %50,2'si, il merkezinde yaşayanların %54,3'ü çocuğunun geleceğine ilişkin her zaman kaygı yaşamaktadır. Ailenin sosyo-ekonomik durumunun, çocuğun geleceğine ilişkin kaygının oluşmasında belirleyici bir değişken olduğu anlaşılmıştır. Ailelerin sosyo-ekonomik durumlarındaki görece olumsuzluklar çocuğun geleceği ile ilgili kaygıyı artırmaktadır.

TABLO-11.4: Cinsiyete Göre - Çocuğun Geleceğine İlişkin Kaygı

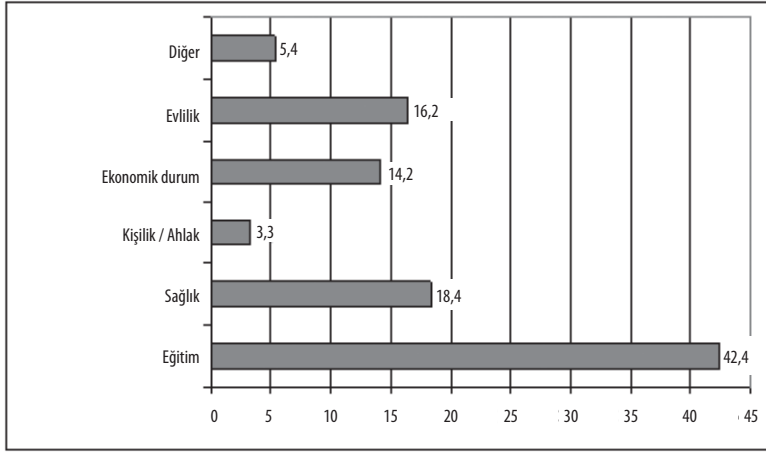
Çocuğunuzun geleceğine ilişkin kaygılara sahip misiniz? (%)						
Cinsiyet	Sayı	Her zaman	Genellikle	Çok seyrek	Hiçbir zaman	TOPLAM
ERKEK	1697	40,5	37,2	11,7	10,5	100,0
KADIN	2052	55,0	27,9	11,7	5,4	100,0

TABLO-11.5: Aylık Gelir Düzeyine Göre - Çocuğun Geleceğine İlişkin Kaygı

Çocuğunuzun geleceğine ilişkin kaygılara sahip misiniz? (%)						
Ailenin aylık geliri	Sayı	Her zaman	Genellikle	Çok seyrek	Hiçbir zaman	TOPLAM
0–500 YTL	473	51,8	34,7	7,4	6,1	100,0
501–750 YTL	585	50,1	35,4	9,6	5,0	100,0
751–1000	873	47,4	31,2	12,3	9,2	100,0
1001–1500	986	51,9	30,9	9,8	7,3	100,0
1501–2000	445	40,7	33,0	16,6	9,7	100,0
2001 üstü	353	43,6	29,2	19,3	7,9	100,0

Çocukla İlgili Kaygıların Konusu

Türkiye’de anne ve babaların, çocuklarının geleceğine ilişkin, sosyo-ekonomik nedenlerden dolayı yoğun ve şiddetli bir kaygıya sahip olduklarını tespit etmiş bulunuyoruz. Araştırmanın değişkenleri arasında kurulan çapraz ilişkiler bunu ortaya koyuyor. Buna rağmen çocuğun geleceğiyle ilgili kaygıları olan katılımcılara bu kaygıların daha çok neyle ilgili olduğunu sorarak, bizzat kendilerinden kaygı nedenlerini öğrenmek istedik. Araştırmanın genel bulgularına göre anne-babaların çocuklarıyla ilgili kaygıları en çok *eğitim* ile ilgili. Anne-babaların yaklaşık yarısı çocuğunun eğitim imkân ve şartlarıyla ilgili kaygısı var (%42,4) (Şekil-11.8). Bu bulgunun çapraz sorgulama ile elde edilen sosyo-ekonomik imkânların kaygıda belirleyiciliğiyle çatışmadığı açıktır. Çünkü ailelerin çocuklarının eğitim imkân ve şartlarıyla ilgili beklentileri aynı zamanda içinde buldukları sosyo-ekonomik imkânlarla da doğrudan ilgilidir. **Araştırmanın bulgularına göre çocuğun kişilik ve ahlakıyla ilgili kaygılar, kaygı nedenleri arasında en düşük oranı temsil etmektedir. Çocuğun sağlığıyla ilgili kaygılar bile kişilik ve ahlakıyla ilgili kaygılardan 5–6 kat daha fazladır.**

ŞEKİL –11.8: Çocukla İlgili Kaygıların Konusu (%)

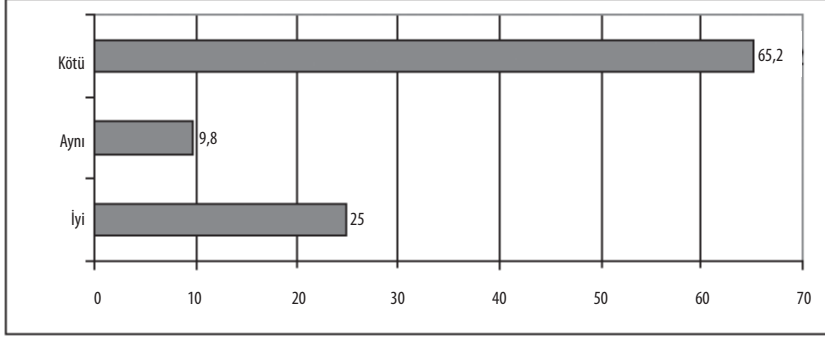
Araştırmanın verileri dikkate alınarak çocuğun geleceğiyle ilgili kaygıların konusu başka değişkenler açısından incelenecek olursa; anne ve babanın çocuğuyla ilgili *eğitim, sağlık, kişilik/ahlak* ile ilgili kaygılarındaki oranlarının yaklaşık aynı olmasına karşılık anne ve babanın çocuğuyla ilgili kaygısının *ekonomik durum* ve *evlilik* konusunda ayrıştığı anlaşılıyor. Annelerin %19,7'si çocuğun *ekonomik durumuna* ilişkin kaygısına karşılık babaların %7,4'ü aynı konuda kaygı duyuyor. Buna karşılık babaların %22,6'sı çocuğun yapacağı *evlilik* konusunda kaygısı varken, annelerin %11,3'ü aynı konuda kaygı taşıyor.

Köyde doğanlar için *evlilik, sağlıktan* daha öncelikli bir kaygı konusudur. En çok yaşanan yere göre değerlendirmede dikkat çeken husus, *eğitim, sağlık* ve *evlilikle* ilgili kaygıların farklı yerleşim yerleri için ciddi bir değişim göstermemiş olmasıdır. Bir yıllık evliler ile 31 yıl ve üstü evliler, çocukları için evliliği eğitimden daha öncelikli bir problem olarak görmektedirler. 31yıl ve üstü grubu evliliğin yanı sıra ekonomik durumunda eğitimden daha öncelikli bir kaygı olduğunu düşünmektedirler. Eğitim konusunda en yüksek kaygıya sahip evlilik grubu, 11–15 yıl grubu olarak gözükmektedir. Evliliğinden *az memnun* olanlar, çocuklarının evlilikleri konusunda eğitim ve sağlığa nazaran çok daha fazla endişeliler.

Bugünün Çocuklarının/Gençlerinin Kişilik/Ahlak Açısından Dünün Çocukları/Gençleri ile Karşılaştırması

Evli katılımcılara, kendi çocukluk/gençlik yıllarıyla karşılaştırdıklarında, bugünün çocuklarını/gençlerini kişilik ve ahlakları açısından nasıl buldukları sorusu yöneltildi. **Söz konusu soru aracılığıyla elde edilen genel verilere göre katılımcıların önemli bir kısmının (%65,2) bu**

günün çocuklarının/gençlerinin kişilik ve ahlakları konusunda olumsuz düşüncelere sahip oldukları tespit edildi. %25'lik bir kesim ise kendi çocukluk/gençlik yıllarıyla karşılaştırdıkları zaman bugünün çocuklarını/gençlerini kişilik ve ahlaklarıyla daha olumlu değerlendirerek olumlu bir kanaat sergilemişlerdir (Şekil-11.9).

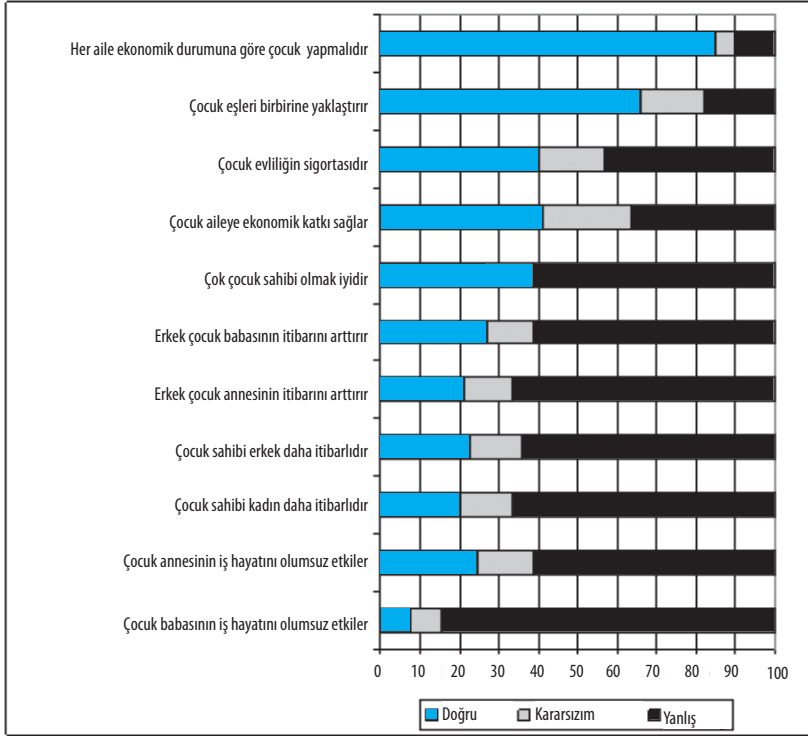
**ŞEKİL –11.9: Bugünün Çocuklarının/Gençlerinin Kişilik/Ahlak Açısından
Dünün Çocukları/Gençleri ile Karşılaştırılması**

Araştırmanın verileri dikkate alınarak *Kendi çocukluğunuzla/gençliğinizle karşılaştırdığınızda kişilik ve ahlak açısından bugünün çocuklarını/ gençlerini nasıl buluyorsunuz?* sorusuna verilen cevapları farklı değişkenler açısından inceleyecek olursak; katılımcıların cinsiyetlerinin *Kendi çocukluğunuzla/gençliğinizle karşılaştırdığınızda kişilik ve ahlak açısından bugünün çocuklarını/ gençlerini nasıl buluyorsunuz?* sorusuna verilen cevapların şekillenmesinde önemli sayılabilecek bir değişken olmadığı anlaşılıyor. Kadın ve erkek katılımcıların görüşleri oran olarak benzeşiyor. Buna karşılık katılımcıların yaşları *Kendi çocukluğunuzla/gençliğinizle karşılaştırdığınızda kişilik ve ahlak açısından bugünün çocuklarını/gençlerini nasıl buluyorsunuz?* sorusuna verilen cevapların şekillenmesinde oldukça önemli bir değişken olduğu anlaşılıyor. Katılımcıların yaşları yükseldikçe *Kendi çocukluğunuzla/gençliğinizle karşılaştırdığınızda kişilik ve ahlak açısından bugünün çocuklarını/gençlerini nasıl buluyorsunuz?* sorusuna verdikleri *iyi* cevabının oranı da yükselmektedir. Örneğin 18–24 yaş grubunda yer alanların %16'sı *Kendi çocukluğunuzla/gençliğinizle karşılaştırdığınızda kişilik ve ahlak açısından bugünün çocuklarını/gençlerini nasıl buluyorsunuz?* sorusuna *iyi* cevabını verirlerken, 35–44 yaş grubunda yer alanların %28,7'si, 55–64 yaş grubundaki katılımcıların %38,1'i *iyi* cevabını vermişlerdir.

Çocuğun, Aileye Etkisi

Araştırmada katılımcılara çocukla ilgili bir dizi tutum sorusu sorulmuştur. Böylece bir görüşü dile getiren, değer yüklü sorulara katılım biçimleri ve dereceleri öğrenilmek istenmiştir.

Çocuk sahibi olmak kadın ve erkek için başlı başına bir değer olup olmadığını anlamak için katılımcılara Çocuk sahibi olmak iyidir yargısı sunuldu ve bunu nasıl değerlendirdikleri soruldu. Söz konusu soruyla ilgili veriler genel anlamda gözden geçirildiğinde katılımcıların büyük çoğunluğunun (%61,1) Çocuk sahibi olmak iyidir görüşünü doğru bulmadığı anlaşılıyor. Buna karşılık %26,2'lik bir kesim ise söz konusu anlayışı doğru bulmaktadır (Şekil-11.10).

ŞEKİL-11.10: Çocuk Sahibi Olmanın Değeri ve Çocuğun Aileye Etkisi (%)

Araştırmanın söz konusu anlayışla ilgili verileri farklı değişkenler açısından incelendiğinde, katılımcıların cinsiyetlerinin Çocuk sahibi olmak iyidir anlayışı konusunda kısmen farklı görüşe neden olduğu tespit ediliyor. Kadınların %23,7'si Çocuk sahibi olmak iyidir görüşünü *doğru* bulurken, erkeklerin %29,1'i Çocuk sahibi olmak iyidir görüşünü *doğru* bulmaktadır. Araştırmanın önemli ve hatta ilginç bir bulgusu olarak ifade etmek gerekirse; böylesi bir durum sahip olunan çocuk sayısına göre çocuk sahibi olmanın iyi olup-olmadığını değerlendirilme tarzında açığa çıkmaktadır. Günümüzde yaygın olan anlayışa göre az çocuk tercih edilen bir şey olmasına rağmen katılımcıların çocuk sayısı arttıkça çocuk sahibi olmayı iyi bulma anlayışı artış kaydetmektedir. Örneğin; hiç çocuğu olmayanların %29,1'i Çocuk sahibi olmak iyidir görüşünü *doğru* bulurken, bir çocuğu olanların %37,5'i, iki çocuğu olanların %40,3'ü, üç çocuğu olanların %43'ü, üç-dört çocuğu olanların %54,5'i, beş ve daha fazla çocuğu olanların ise %74,4'ü Çocuk sahibi olmak iyidir görüşünü *doğru* bulmaktadır.

Çocuğun, Babasının İş Hayatına Etkisi

Katılımcılara çocuğun babasının iş hayatına etkisi sorulmuştur. Katılımcıların büyük çoğunluğu (%84,4) Çocuk, babasının iş hayatını olumsuz etkiler görüşüne katılmamaktadır (Şekil-11.10). Araştırmanın verileri dikkate alarak, Çocuk, babasının iş hayatını olumsuz etkiler görüşüne katılım biçimini farklı değişkenler açısından inceleyecek olursak: Katılımcıların cinsiyetleri ile Çocuk, babasının iş hayatını olumsuz etkiler görüşünü değerlendirilmesinde anlamlı ve dikkat çekici bir ilişki tespit edilmemiştir. Diğer değişkenlerde belirleyici bir faktör niteliği kazanmamaktadır.

Çocuğun, Annesinin İş Hayatına Etkisi

Araştırmada, çocuğun, annenin iş hayatına/kariyerine etkisiyle ilgili görüş ve kanaatin ne olduğunu tespit amacıyla katılımcılara Çocuk, annesinin iş hayatını olumsuz etkiler görüşünü nasıl değerlendirdikleri sorulmuştur. Araştırma verilerinin genel sonuçlarına göre katılımcılardan %61,2'si söz konusu yargıyı *yanlış* bulmaktadırlar. *Doğru* bulanların oranı %24,9'dur (Şekil-11.10). Katılımcıların cinsiyetleri ile Çocuk, annesinin iş hayatını olumsuz etkiler görüşünü değerlendirilmesinde anlamlı ve dikkat çekici bir ilişki tespit edilmemiştir. Diğer değişkenlerde belirleyici bir faktör niteliği kazanmamaktadır.

Çocuğun, Kadının İtibarına Katkısı

Geleneksel anlayışta çocuk sahibi olmak birçok bakımdan anne ve babayı itibar sahibi yapan, özellikle de kadına itibar kazandıran, mevcut itibarını artıran bir faktördür. Eğer çocuk erkek ise itibar artışı çok daha büyük boyutlarda gerçekleşebilmektedir. Çocuk olmaması hem kadına ve hem de erkeğe yönelik olumsuz bir anlayışın açığa çıkmasına yol açabilmektedir. Çocuğun olmaması durumunda özellikle kadın *kısır* olmak gibi *bağıslanamaz* bir *suçun* faili durumuna gelebilmektedir. Elbette ki bu anlayışlar büyük oranda değişti ve değişmeye de devam ediyor. Ancak değişimle ilgili bu kabulün gerçeklik durumunu tespit edebilmek için araştırmaya konu bağlamında bazı sorular ilave edildi. Bunlardan birisi çocuk sahibi olmanın kadına itibar kazandırıp-kazandırmadığını belirlemek amacıyla olan sorudur. Diğeri ise erkek çocuk sahibi olmanın kadına itibar kazandırıp kazandırmadığıyla ilgilidir.

Çocuk sahibi olmanın kadına itibar kazandırıp-kazandırmadığıyla ilgili soru aracılığıyla elde edilen veriler genel anlamda gözden geçirildiğinde katılımcıların ağırlıklı kesiminin (%66,5) Çocuk sahibi kadın çocuksuz kadından itibarlıdır yargısını kabul etmediği, yan-

lış buldukları tespit ediliyor. Ancak buna karşılık %20,2'lik bir kesim ise söz konusu yargıyı, söz konusu yargıda dile getirilen anlayışı *doğru* bulduklarını ifade etmişlerdir. %13,4'lük bir kesim ise *kararsızlık* içerisinde (Şekil-11.10).

Araştırmanın verilerini dikkate alarak, Çocuk sahibi kadın çocuksuz kadından itibarlıdır görüşüne katılım biçimini farklı değişkenler açısından inceleyecek olursak: Araştırma verilerinden Çocuk sahibi kadın çocuksuz kadından itibarlıdır görüşünü değerlendirilme tarzında katılımcıların cinsiyetlerinin belirleyici bir faktör olduğu anlaşılıyor. Erkek katılımcılar (%23,7) kadın katılımcılara (%17,1) oranla daha yüksek oranda olmak üzere Çocuk sahibi kadın çocuksuz kadından itibarlıdır görüşünü *doğru* buluyorlar. Buna karşılık kadın katılımcılar (%70,7) ise erkek katılımcılara (%61,5) oranla Çocuk sahibi kadın çocuksuz kadından itibarlıdır görüşünü daha yüksek oranla *yanlış* buluyorlar. ***Konu bağlamında en ilginç bulgulardan birisi Çocuk sahibi kadın çocuksuz kadından itibarlıdır yargısını katılımcıların yaşlarına göre değerlendirmeleriyle ilgilidir.*** Görece küçük yaşlardaki katılımcılar Çocuk sahibi kadın çocuksuz kadından itibarlıdır yargısını *yanlış* buluyorlar, ancak yaş büyüdükçe bu yargıyı *yanlış* bulma oranı azalıyor. Örneğin 18–24 yaş grubundaki katılımcıların %67,1'i söz konusu yargıyı *yanlış* olarak değerlendirirken, 35–44 yaş grubundaki katılımcıların %67,4'ü, 55–64 yaş grubundakilerin %51,6'sı, 65 ve üstü yaşlardaki katılımcıların da %38,8'i söz konusu yargıyı *yanlış* olarak nitelemektedirler. Bu duruma göre doğaldır ki, yaş grubu büyüdükçe söz konusu yargıyı *doğru* bulma oranı artış kaydetmektedir.

Katılımcıların öğrenim düzeyi ile Çocuk sahibi kadın çocuksuz kadından itibarlıdır görüşüne katılma biçimi arasında bir ilişki bulunduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların öğrenim düzeyleri yükseldikçe Çocuk sahibi kadın çocuksuz kadından itibarlıdır görüşünü *doğru* bulmaların oranı azalmaktadır. Örneğin okur-yazar olmayanların % 49,5'i okur-yazar olanların %28'i Çocuk sahibi kadın çocuksuz kadından itibarlıdır görüşünü *doğru* bulurken, ön lisans mezunlarının % 19,4'ü, lisans ve üstü öğrenime sahip olanların ise % 12,1'i Çocuk sahibi kadın çocuksuz kadından itibarlıdır görüşünü *doğru* bulmaktadırlar. Bunun, öğrenim düzeyinin yükselmesinin çocuk sahibi olmakla ilgili söz konusu geleneksel anlayışın değiştiğini göstermesi açısından önemli bir bulgu olduğu kanaatindeyiz.

Katılımcıların en çok yaşadıkları yerleşim merkezinin niteliği ile Çocuk sahibi kadın çocuksuz kadından itibarlıdır görüşüne katılma biçimi arasında bir ilişki vardır. Hayatının büyük çoğunluğunu kırsalda geçirmişler Çocuk sahibi kadın çocuksuz kadından itibarlıdır görüşünü daha çok kentte yaşamışlara oranla daha yüksek oranlarla *doğru* bulmaktadırlar. Örneğin daha çok köy/bucak'ta yaşamışların %30,2'si, ilçede yaşamışların % 19,2'si, il merkezinde yaşamışların ise %17,5'i Çocuk sahibi kadın çocuksuz kadından itibarlıdır görüşünü *doğru* bulmaktadır.

Çocuğun, Erkeğin İtibarına Katkısı

Çocuk sahibi olmanın, bir başka deyişle bir erkeğin baba olmasının itibar artışına neden olacağıyla ilgili görüşün doğru olup-olmadığıyla ilgili cevapları kapsayan araştırma verisi genel çerçevede incelendiğinde, katılımcıların %64,3'ü söz konusu anlayışı *yanlış* bulduğunu ifade ederken, %22,9'luk bir kesim ise söz konusu anlayışı *doğru* bulduğunu ifade etmiştir (Şekil-11.10). Araştırmanın söz konusu anlayışla ilgili verileri farklı değişkenler açısından incelendiğinde, katılımcıların cinsiyetlerinin Çocuk sahibi erkek çocuksuz erkekten itibarlıdır değerlendirilme tarzında belirleyici bir faktör olduğu anlaşılıyor. Erkek katılımcılar (%25,6) kadın katılımcılara (%20,7) oranla daha yüksek oranda olmak üzere Çocuk sahibi erkek çocuksuz erkekten itibarlıdır görüşünü *doğru* buluyorlar. Buna karşılık kadın katılımcılar (%68) ise erkek katılımcılara (%59,9) oranla Çocuk sahibi erkek çocuksuz erkekten itibarlıdır görüşünü daha yüksek oranla *yanlış* buluyorlar. Katılımcıların yaşlarının da Çocuk sahibi erkek çocuksuz erkekten itibarlıdır görüşünü değerlendirmede önemli bir değişken olarak anlam kazandığı görülüyor. Katılımcıların yaşları büyüdükçe Çocuk sahibi erkek çocuksuz erkekten itibarlıdır anlayışını *doğru* bulma oranı artmaktadır. Örneğin 18–24 yaş grubunda yer alanların %18,9'u Çocuk sahibi erkek çocuksuz erkekten itibarlıdır görüşünü doğru bulurken, 35–44 yaş grubunda yer alanların %23,9'u, 55–64 yaş grubunda yer alanların %40,2'si, 65 ve üstü yaşlarda olanların %50,5'i Çocuk sahibi erkek çocuksuz erkekten itibarlıdır görüşünü *doğru* bulmaktadırlar.

Katılımcıların öğrenim düzeyi Çocuk sahibi erkek çocuksuz erkekten itibarlıdır görüşünü değerlendirilme tarzında belirleyici bir değişkendir. Buna göre, okur-yazar olmayanların %49,5'i, okur-yazar olanların % 31,3'ü Çocuk sahibi erkek çocuksuz erkekten itibarlıdır görüşünü *doğru* olarak değerlendirirken, lise mezunlarının %18'i, ön lisans mezunlarının % 22,1'i, lisans ve üstü öğrenim düzeyine sahip olanların ise %17,5'i Çocuk sahibi erkek çocuksuz erkekten itibarlıdır görüşünü doğru bulmaktadır.

Doğulan yer ile en çok yaşanan yer değişkenlerinin Çocuk sahibi erkek çocuksuz erkekten itibarlıdır görüşünü değerlendirilme tarzını etkilediği araştırmanın diğer bulgularından birisidir. Köy/bucak doğumluların %29,8'i, en çok köy/bucak'ta yaşamış olanların %31,9'u Çocuk sahibi erkek çocuksuz erkekten itibarlıdır görüşünü *doğru* bulmaktadır. Buna karşılık il doğumluların % 21'i, en çok ilde yaşamış olanların %20,3'ü Çocuk sahibi erkek çocuksuz erkekten itibarlıdır görüşünü doğru bulmaktadır.

Erkek Çocuğun, Annesinin İtibarına Katkısı

Erkek çocuğun, annesinin itibarını artırdığıyla ilgili geleneksel anlayışın ne oranda devam ettiğini tespit amacıyla olan sorunun genel verileri gözden geçirildiğinde katılımcıların

büyük çoğunluğunun (%66,8) *Erkek çocuk annesinin itibarını artırır* görüşünü *doğru* bulmadığı anlaşılıyor. Buna karşılık %21,3'lük bir kesim ise söz konusu anlayışı *doğru* bulmaktadır (Şekil-11.10).

Araştırmanın söz konusu anlayışla ilgili verileri farklı değişkenler açısından incelendiğinde, katılımcıların cinsiyetlerinin *Erkek çocuk annesinin itibarını artırır* anlayışı konusunda büyük oranda benzer kanaat ve görüşlere sahip oldukları anlaşılıyor. Ancak katılımcıların yaşlarının *Erkek çocuk annesinin itibarını artırır* görüşünü değerlendirilte önemli bir değişken olarak anlam kazandığı görülüyor. Katılımcıların yaşları büyüdükçe *Erkek çocuk annesinin itibarını artırır* anlayışını *doğru* bulma oranı artmaktadır. Örneğin 18–24 yaş grubunda yer alanların %18,6'sı *Erkek çocuk annesinin itibarını artırır* görüşünü doğru bulurken, 35–44 yaş grubunda yer alanların %24,6'sı, 55–64 yaş grubunda yer alanların %37,3'ü, 65 ve üstü yaşlarda olanların %47,6'sı *Erkek çocuk annesinin itibarını artırır* görüşünü *doğru* bulmaktadır.

Katılımcıların öğrenim düzeyi *Erkek çocuk annesinin itibarını artırır* görüşünü değerlendirilte tarzında belirleyici bir değişkendir. Okur-yazar olmayanların %49,8'i, ortaokul düzeyinde öğrenime sahip olanların % 22,2'si *Erkek çocuk annesinin itibarını artırır* görüşünü *doğru* olarak değerlendirirken, ön lisans mezunlarının % 14,2'si, lisans ve üstü öğrenim düzeyine sahip olanların ise %11,4'ü *Erkek çocuk annesinin itibarını artırır* görüşünü *doğru* bulmaktadır.

En çok yaşanan yer değişkeninin *Erkek çocuk annesinin itibarını artırır* görüşünü değerlendirilte tarzını etkilediği araştırmanın diğer bulgularından birisidir. En çok köy/bucak'ta yaşamış olanların %35,1'i *Erkek çocuk annesinin itibarını artırır* görüşünü doğru bulurken, en çok il merkezinde yaşamış olanların %16,2'si aynı doğrultuda görüş bildirmiştir. Buna karşılık en çok köy/bucak'ta yaşayanların % 52,2'si *Erkek çocuk annesinin itibarını artırır* görüşünü *doğru* bulurken, en çok il merkezinde yaşamış olanların %71,9'u *Erkek çocuk annesinin itibarını artırır* görüşünü *doğru* bulmaktadır.

Erkek Çocuğun, Babasının İtibarına Katkısı

Erkek çocuğun, babasının itibarını artırdığıyla ilgili geleneksel anlayışın ne oranda devam ettiğini tespit amacıyla olan sorunun genel verileri gözden geçirildiğinde, katılımcıların büyük çoğunluğunun (%61,5) *Erkek çocuk babasının itibarını artırır* görüşünü *doğru* bulmadığı anlaşılıyor. Buna karşılık %27,1'lik bir kesim ise söz konusu anlayışı *doğru* bulmaktadır (Şekil-11.10).

Araştırmanın söz konusu anlayışla ilgili verileri farklı değişkenler açısından incelendiğinde, katılımcıların cinsiyetlerinin *Erkek çocuk babasının itibarını artırır* anlayışı konusunda fark-

lı görüşe neden olduğu tespit edilmiştir. Kadınların %24,5'i *Erkek çocuk babasının itibarını artırır* görüşünü doğru bulurken, erkeklerin %30'u *Erkek çocuk babasının itibarını artırır* görüşünü doğru bulmaktadır. Bu da kadınların erkek çocuğu önemsemelerini göstermesi açısından ilginç ve önemli bir bulgudur.

Katılımcıların yaşları *Erkek çocuk babasının itibarını artırır* görüşünü değerlendirilte önemli bir değişken olarak anlam kazanmaktadır. Katılımcıların yaşları büyüdükçe *Erkek çocuk babasının itibarını artırır* anlayışını doğru bulma oranı artmaktadır. Örneğin 18–24 yaş grubunda yer alanların %24'ü *Erkek çocuk babasının itibarını artırır* görüşünü doğru bulurken, 35–44 yaş grubunda yer alanların %28,4'ü, 55–64 yaş grubunda yer alanların %38,9'u, 65 ve üstü yaşlarda olanların %49,5'i *Erkek çocuk babasının itibarını artırır* görüşünü doğru bulmaktadır. Bu da yaş ilerledikçe geleneksel anlayışla ilgili olma durumunun daha yüksek düzeylere çıktığını göstermesi açısından anlamlı bir tespit olarak anlam kazanmaktadır. Katılımcıların öğrenim düzeyi de *Erkek çocuk babasının itibarını artırır* görüşünü değerlendirilte tarzında belirleyici bir değişken olarak anlam kazanmaktadır. Buna göre okur-yazar olanların %56'sı, okur-yazar olmayanların % 46'sı *Erkek çocuk babasının itibarını artırır* görüşünü doğru olarak değerlendirirken, lise mezunlarının %24,5'i, lisans ve üstü öğrenim düzeyine sahip olanların ise %14,6'sı *Erkek çocuk babasının itibarını artırır* görüşünü doğru bulmaktadırlar.

Doğulan yer ile en çok yaşanan yer değişkenlerinin *Erkek çocuk babasının itibarını artırır* görüşünü değerlendirilte tarzını etkilediği araştırmanın bir diğer bulgularından birisidir. Köy/bucak doğumluların %36,1'i, en çok köy/bucak'ta yaşamış olanların %42,8'i *Erkek çocuk babasının itibarını artırır* görüşünü doğru bulmaktadır. Buna karşılık il doğumluların % 21,8'i, en çok ilde yaşamış olanların %21'i *Erkek çocuk babasının itibarını artırır* görüşünü doğru bulmaktadır.

Çocuğun, Aileye Ekonomik Katkısı

Araştırma sorularının arasında, katılımcılardan Çocuk aileye ekonomik katkı sağlar şeklinde bir kanaate katılıp-katılmadıklarını belirtmelerini isteyen bir soruya yer verdik. Araştırmanın genel bulgusuna göre katılımcıların yaklaşık yarısı (%41,1) Çocuk aileye ekonomik katkı sağlar görüşüne katıldıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların %36,3'ü söz konusu anlayışı *yanlış* bulurken, %22,6'lık kesim *kararsızlık* içerisinde (Şekil-11.10).

Araştırmanın söz konusu anlayışla ilgili verileri farklı değişkenler açısından incelendiğinde, katılımcıların cinsiyetlerinin Çocuk aileye ekonomik katkı sağlar anlayışı konusunda kayda değer bir farklı kanaat ve eğilime sahip olmadıkları anlaşılıyor. Katılımcıların yaşları Ço-

çocuk aileye ekonomik katkı sağlar görüşünü değerlendirişte önemli sayılabilecek bir değişken olarak anlam kazanmaktadır. Katılımcıların yaşları büyüdükçe özellikle de 55 yaşından sonra Çocuk aileye ekonomik katkı sağlar anlayışını doğru bulma oranı artmaktadır. Örneğin 18–24 yaş grubunda yer alanların %43,9'u Çocuk aileye ekonomik katkı sağlar görüşünü doğru bulurken, 35–44 yaş grubunda yer alanların %44,5'i, 55–64 yaş grubunda yer alanların %56,8'i, 65 ve üstü yaşlarda olanların %75,7'si Çocuk aileye ekonomik katkı sağlar görüşünü doğru bulmaktadır. Bu da çocuğun maddi imkânına muhtaç olunan dönemleri ısratlemesi ve söz konusu dönemde çocuğun maddi bir değer kazanması açısından önemlidir.

Araştırmanın verilerinden ailenin sosyo-ekonomik durumu ile çocuğu aileye ekonomik katkı sağlayan birey olarak görme anlayışı arasında bir ilişki bulunduğu anlaşıyor. Ancak ilginçtir bu ilişki örneğin yaş değişkeninde olduğu kadar çok güçlü değildir. Ailelerin sosyo-ekonomik düzeylerinin düşük olduğu durumlarda Çocuk aileye ekonomik katkı sağlar görüşünü doğru bulma oranı yükselirken, ailelerin sosyo-ekonomik düzeylerinin yüksek olduğu durumlarda Çocuk aileye ekonomik katkı sağlar görüşünü doğru bulma oranı görece düşmektedir. Örneğin, ailesini çok yoksul olarak tanımlayanların %50,1'i Çocuk aileye ekonomik katkı sağlar görüşünü *doğru* olarak nitelerken, ailesinin sosyo-ekonomik durumunu *normal* olarak niteleyenlerden %40,2'si Çocuk aileye ekonomik katkı sağlar görüşünü *doğru* bulmaktadır. Ailesinin sosyo-ekonomik durumunu çok zengin olarak tanımlayanların ise %29,4'ü Çocuk aileye ekonomik katkı sağlar görüşünü doğru bulmaktadır.

Katılımcıların öğrenim düzeyi Çocuk aileye ekonomik katkı sağlar görüşünü değerlendiriş tarzında belirleyici bir değişkendir. Buna göre okur-yazar olmayanların %65,9'u, ilköğretim düzeyi öğrenime sahip olanların % 50,1'i Çocuk aileye ekonomik katkı sağlar görüşünü *doğru* olarak değerlendirirken, lise mezunlarının %36'sı, lisans ve üstü öğrenim düzeyine sahip olanların ise %36,7'si Çocuk aileye ekonomik katkı sağlar görüşünü doğru bulmaktadır.

Doğulan yer ile en çok yaşanan yer değişkenlerinin Çocuk aileye ekonomik katkı sağlar görüşünü değerlendiriş tarzını etkilediği araştırmanın bir diğer bulgularından birisidir. Köy/bucak doğumluların %46,6'sı, en çok köy/bucak'ta yaşamış olanların %53,1'i Çocuk aileye ekonomik katkı sağlar görüşünü doğru bulmaktadır. Buna karşılık il doğumluların % 33,1'i, en çok ilde yaşamış olanların %30,9'u Çocuk aileye ekonomik katkı sağlar görüşünü doğru bulmaktadır. Bu da beklenen bir şeydir.

Çocuğun, Evliliğe Sigorta Olması

Konu dâhilinde yapılmış birçok araştırmanın ortak bulgusu, çocuğun anne-baba evliliğinin devamında önemli faktörlerinden birisi olduğudur. Çocuk evliliğe sigorta görevi görmekte ve boşanma eğilimini zayıflatarak evliliğin devamına katkı sağlamaktadır. Birçok araştır-

manın bulgusu olan ve yaygın olarak da bilinen bu durumu biz de biz test ederek doğruluk derecesini belirlemek istedik. Bu amaçla katılımcılara çocuğun evliliğe sigorta olup olmadığını sorduk. Araştırmanın bulgularına göre katılımcıların %40'ı çocuğu evliliğin sigortası olarak değerlendirmektedir. Katılımcıların %43,1'i nispeten daha yüksek bir oranla çocuğu evliliğin sigortası olarak görme eğilimine sahip değildir. Kuşku yok ki bu azımsanmayacak bir orandır ve ilginç bir durumdur. %16,8'lik bir kesim ise çocuğun evliliğe sigorta olup-olmadığı konusunda kararsız olduğunu bildirmiştir (Şekil-11.10) .

Araştırmanın Çocuk evliliğin sigortasıdır görüşünü değerlendiriş tarzıyla ilgili veriler farklı değişkenler açısından incelendiğinde, katılımcıların cinsiyetlerinin Çocuk evliliğin sigortasıdır görüşünü değerlendirişte önemli sayılabilecek bir değişken olduğu tespit edilmiştir. Kadın katılımcıların %37'si Çocuk evliliğin sigortasıdır görüşünü *doğru* bulurken, erkeklerin %43,6'sı aynı kanaati dile getirmektedir. Hâlbuki beklenti araştırma bulgusunun tersinin olduğu yöneliktir. ***Bu bulgu ile anlaşılmaktadır ki, erkekler kadınlara oranla daha yüksek oranda olmak üzere çocuğu aile beraberliğinin sigortası olarak düşünmektedirler.***

Katılımcıların yaşları Çocuk evliliğin sigortasıdır görüşünü değerlendirişte önemli sayılabilecek bir değişken olarak anlam kazanmaktadır. Katılımcıların yaşları büyüdükçe Çocuk evliliğin sigortasıdır anlayışını *doğru* bulma oranı yükselmektedir. Örneğin 18–24 yaş grubunda yer alanların %38,2'si Çocuk evliliğin sigortasıdır görüşünü *doğru* bulurken, 35–44 yaş grubunda yer alanların %43,8'i, 55–64 yaş grubunda yer alanların %47,5'i Çocuk evliliğin sigortasıdır görüşünü *doğru* bulmaktadır. Yine araştırmanın yaş değişkeni bağlamındaki bir bulgusu olarak ifade etmek gerekirse 18–24 yaş grubunda yer alanların %19,7'si Çocuk evliliğin sigortasıdır görüşünde *kararsızlık* yaşarken, 45–54 yaş grubunda yer alanların %16,9'u Çocuk evliliğin sigortasıdır görüşünde *kararsızlık* yaşamaktadır.

Ailenin sosyo-ekonomik düzeyi Çocuk evliliğin sigortasıdır görüşünde çok belirleyici bir değişken değildir. Buna karşılık katılımcıların öğrenim düzeyi Çocuk evliliğin sigortasıdır görüşünü değerlendiriş tarzında belirleyici bir değişkendir. Buna göre okur-yazar olmayanların %50,9'u, ilkokul düzeyinde öğrenime sahip olanların % 54,8'i Çocuk evliliğin sigortasıdır görüşünü *doğru* olarak değerlendirirken, lise mezunlarının %38,3, lisans ve üstü öğrenim düzeyine sahip olanların ise %33,6'sı Çocuk evliliğin sigortasıdır görüşünü *doğru* bulmaktadır.

Çocuğun, Eşleri Birbirlerine Yaklaştırması

Çocuk, aile bireylerini ve özellikle de anne ve babasını birbirine daha da yakınlaşmalarına, aralarındaki sevgi ve dayanışmayı daha da güçlenmesine katkı sağlar mı? sorusu, üzerinde özellikle durmayı gerektirecek önemde bir sorudur. Gerçi her ne kadar çocuğun evli-

liğin devamı için sigorta olup-olmadığı sorusu da aynı amaca yönelik bir soru olsa bile, bir başka açıdan ve bu sefer tamamen anne-baba arasındaki ilişkilere etkisi açısından çocuğun aile yapısına etkisini araştırma ihtiyacı hissettik. Bu amaçla katılımcılara Çocuk, eşleri birbirine yaklaştırır düşüncesine katılıp-katılmadıklarını sorduk. Araştırmanın ilgili soru bağlamındaki genel bulgularına göre katılımcıların önemli bir kısmı (%66,1) çocuğun, anne ve babasını birbirine yaklaştırdığını, eşler arasında sevgi ve dayanışma bağlarını güçlendirdiğini ifade etmişlerdir. Çocuk eşleri birbirine yaklaştırır görüşünü yanlış bulanların oranı %17,9'dur. Konu hakkında kararsızlığı bulunan, bir yargıya ulaşamayan katılımcıların oranı ise %16'dır (Şekil-11.10).

Araştırmanın Çocuk, eşleri birbirine yaklaştırır görüşünü değerlendiriş tarzıyla ilgili verileri farklı değişkenler açısından incelendiğinde, katılımcıların cinsiyetlerinin ve diğer demografik özelliklerin Çocuk, eşleri birbirine yaklaştırır görüşünü değerlendirişte önemli sayılabilecek bir değişken olmadığı tespit edilmiştir.

Ailenin Ekonomik İmkânı ve Çocuk Sayısı

Ailenin ekonomik imkânı, ailenin sahip olmak istediği çocuk sayısını belirleyici bir faktör müdür? anlamına gelecek şekilde sorulan *Eşler ekonomik imkânlarına göre çocuk yapmalıdırlar* görüşüne katılım biçimine göre, katılımcıların büyük çoğunlu (%84,8) ailenin ekonomik imkânlarının çocuk sayısını belirlemesi gerektiği düşüncesini *doğru* bulmaktadır. *Eşler ekonomik imkânlarına göre çocuk yapmalıdırlar* görüşüne katılmadığını ifade eden katılımcı oranı %9,9'dur (Şekil-11.10).

Araştırmanın *Eşler ekonomik imkânlarına göre çocuk yapmalıdırlar* görüşünü değerlendiriş tarzıyla ilgili veriler farklı değişkenler açısından incelendiğinde, katılımcıların cinsiyetlerinin, öğrenim düzeylerinin, yaşlarının, doğdukları yerin niteliğinin, en çok yaşadıkları yerin niteliğinin, evlilik sürelerinin, ailelerin sosyo-ekonomik düzeyleri ve mesleklerinin *Eşler ekonomik imkânlarına göre çocuk yapmalıdırlar* görüşünü değerlendirişte önemli sayılabilecek değişkenler olmadıkları tespit edilmiştir. Bu da gösteriyor ki *ekonomik imkanlar çerçevesinde çocuk yapılmalı* görüşü, toplumda genel bir kabule dönüşmüş durumdadır.

Çocuğun, Cinsiyetine Göre anlam ve Değeri

Araştırma ile toplumsal cinsiyet bağlamında olmak üzere kız ve erkek çocuklarıyla ilgili tutumların en genel çerçevede niteliğini belirlemeye yönelik sorular sorulmuştur. Katılımcılardan kız veya erkek çocuk için gerekli/doğru buldukları görüşü belirtmeleri istenmiştir.

Birçok araştırmacı birden fazla seçenek işaretlemiş bulunmaktadır. İşaretlenen cevapların her biri ayrı bir veri olarak kabul edildiğinden araştırmacıların sayısı ilgili tablolarda fazla gözükmektedir. Ancak esasında bu toplam katılımcı sayısının farklı tercihlerinin toplamını ifade etmektedir. Araştırma dâhilinde elde edilen genel verilere göre katılımcıların ağırlıklı kesimi (%32,6), kız çocuklarının çok iyi eğitim görüp, ekonomik bağımsızlığına *kavuşması gerektiğini* dile getirirken kız çocuklarına aktif bir kimlik öngörmektedirler. İkinci ağırlıklı kesim ise (%25,9) kız çocuklarının hayatını ilgilendiren konularda karar verme iradesi açısından erkek çocuktan farklı olmadığını ve dolayısıyla kız-erkek ayrımının anlam ifade etmediğini dile getirmişlerdir (Tablo-11.6).

TABLO –11.6: Kız Çocuğun Anlam ve Değeri

	Sayı	(%)
Kız çocuğu evde oturmalı ve ev işlerine yardımcı olmalıdır	636	3,9
Kız çocuğu çok iyi eğitim görüp, ekonomik bağımsızlığına kavuşmalıdır	5358	32,6
Kız çocuğunun evlendiği zaman ekonomik olarak kocasına bağımlı olması iyidir	900	5,5
Kız çocuğu hayatını ilgilendiren önemli her kararı kendisi verebilir	3183	19,4
Kız çocuğu iyi bir ev hanımı olarak yetiştirilmelidir	1885	11,5
Kız çocuğu evleneceği kişiye karar veremez	211	1,3
Kız çocuğu hayatını ilgilendiren konularda karar verme iradesi açısından erkek çocuktan farklı değildir	4259	25,9
TOPLAM	16432	100,0

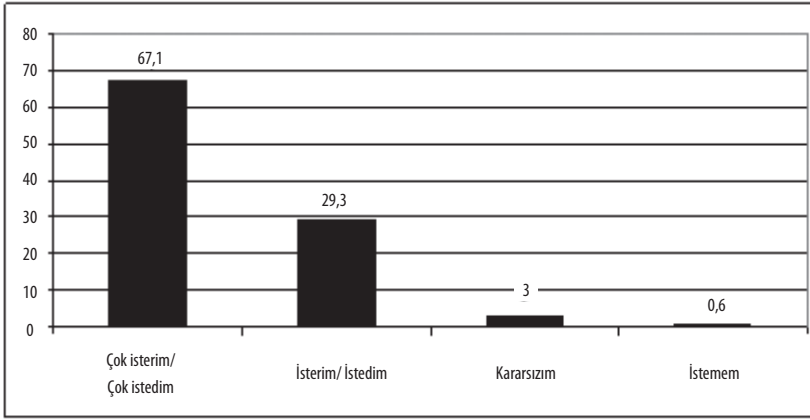
Araştırmanın toplumsal cinsiyet bağlamında erkek çocuklarla ilgili tutumları ifade eden verileri dikkate alındığında araştırmaya katılanların ağırlıklı kesimi (%28,9) erkek çocuk için *eğitimi* öne çıkarmakta ve *Erkek çocuk iyi bir eğitim görmelidir* cevabını vermektedirler. Katılımcıların ikinci ağırlıklı cevabı %21,3'lük oranla *Kız ya da erkek fark etmez, bütün çocuklar ailesinin denetim ve otoritesi altında olmalıdır* yaklaşımıdır (Tablo-11.7).

TABLO –11.7: Erkek Çocuğun Anlam ve Değeri

	Sayı	(%)
Erkek çocuk anne-babası için geleceğin güvencesidir	1327	8,3
Erkek çocuk ailenin namus bekçisidir/güvencesidir	971	6,1
Erkek çocuk iyi bir eğitim görmelidir	4618	28,9
Erkek çocuk iyi bir meslek sahibi olup, çok para kazanmalıdır	2985	18,7
Erkek çocuk istediğini yapabilir	209	1,3
Erkek çocuk hayatını ilgilendiren önemli her kararı kendisi verebilir	2451	15,4
Kız ya da erkek fark etmez, bütün çocuklar ailesinin denetim ve otoritesi altında olmalıdır	3396	21,3
TOPLAM	15957	100,0

Çocuğun Dini Bilgiye Sahip Olmasını İsteme

Katılımcılara, çocuklarının dini bilgiye sahip olmasını isteyip istemedikleri sorusu yöneltilmiştir. **Araştırmanın önemli bir bulgusu olarak ifade etmek gerekirse katılımcıların %96,4'ü çocuğunun dini bilgiye sahip olmasını istediğini ifade etmiştir.** Bu kesimin %67,1'i istek düzeyini çok istedim/çok isterim biçiminde ifade etmiştir. Buna karşılık çocuğunun dini bilgiye sahip olmasını istemeyenlerin oranı sadece %0,6'dır. Konu dâhilinde kararsızlık yaşayanların oranı da son derece düşüktür: %3 (Şekil-11.11).

ŞEKİL-11.11: Çocuğun Dini Bilgiye Sahip Olmasını İsteyip/İstememe (%)

Çocuğunun dini bilgiye sahip olup/olmamasını isteme/istememe durumu diğer bazı değişkenler açısından incelendiğinde; konu dâhilinde katılımcıların cinsiyetlerinin çok belirleyici bir değişken olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak buna rağmen kadın katılımcıların erkeklere oranla çocuğunun dini bilgiye sahipliğini biraz daha fazla düzeyde istediklerini ifade edebiliyoruz. En önemli ayrışma ise çok isterim/çok istedim seçeneğinde karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu seçenekte erkek katılımcıların oranı %63,5 olmasına karşılık kadın katılımcıların oranı %70,2'dir. Konu, katılımcıların yaşları açısından incelendiğinde çok isterim/çok istedim seçeneğine verilen destek katılımcıların yaşlarının artışına paralel bir artış göstermektedir. Örneğin 18–24 yaş grubundaki katılımcıların %67,2'si, 35–44 yaş grubundaki katılımcıların %67,1'i, 55–64 yaş grubundaki katılımcıların %80,4'ü çok isterim/çok istedim cevabını vermiştir. Ancak ilginçtir 65 ve üstü yaşlarda olanlar farklı bir tavır sergilemektedirler. 65 ve üstü yaş grubundaki katılımcıların %48,5'i çok isterim/çok istedim biçiminde görüş bildirmiştir. 65 ve üstü yaş grubundaki katılımcıların %56'sı ise *isterim/istedim* biçiminde görüş bildirmiştir. Hâlbuki diğer yaş gruplarında bu cevap seçeneğinde oran %30 civarındadır. Bu yaş grubundaki katılımcılardan çocuğunun dini bilgiye sahip olmasını istemediğini ifade eden hiç kimse bulunmamaktadır. İlginçtir *doğulan yer, medeni durum, en çok yaşanan yer,*

şu anda yaşanan yer, evlilik süresi, öğrenim düzeyi, sosyo-ekonomik düzey değişkenleri çocuğun dini bilgiye sahip olmasını isteyip istememe durumunda belirleyici bir değişken olarak anlam kazanmamaktadırlar. Her durumda da anne-babalar veya anne-baba adayları çocuğunun dini bilgiye sahip olmasını isteme düzeyi %85-90'lar civarındadır.

Konu bağlamında en ilginç durumu dini nikâh konusundaki görüşlerle ilişkide bulmaktayız. Dini nikâh konusunda *dini nikâh olmadan olmaz* diyenlerin %75,9'u, *dini nikâh olmasa da olur* diyenlerin %31,4'ü, *dini nikâh gereksiz* diyenlerin ise %32,4'ü çocuğunun dini bilgiye sahip olmasını çok istediğini ifade etmiştir (Tablo-11.8). Buna karşılık dini nikâh konusunda *dini nikâh olmadan olmaz* diyenlerin %23,2'si, *dini nikâh olmasa da olur* diyenlerin %58'i, *dini nikâh gereksiz* diyenlerin ise %38,9'u çocuğunun dini bilgiye sahip olmasını istediğini ifade etmiştir. Sonuçta *dini nikâh gereksiz* diyenlerin %71,3'ü de çocuğunun dini bilgiye sahip olmasını istediği anlaşılmıştır. Ancak *dini nikâh gereksiz* diyenlerden %8,6'lık bir kesim çocuğunun dini bilgiye sahip olmasını istemediğini ifade etmiştir.

TABLO – 11.8: Dini Nikahın Anlamı - Çocuğun Dini Bilgiye Sahip Olmasını İsteme

Çocuğunuzun dini bilgiye sahip olmasını ister misiniz? (%)

Dini nikâh konusunda ne düşünüyorsunuz?	Sayı	Çok isterim	İsterim	Tereddütlüyüm/ kararsızım	İstemem	TOPLAM
Dini nikah olmadan olmaz	3904	75,9	23,2	0,6	0,2	100,0
Dini nikah olmasa da olur	338	31,4	58,0	10,1	0,6	100,0
Dini nikah gereksiz	79	32,4	38,9	20,1	8,6	100,0

Katılımcıların mevcut dini bilgilerinin düzeyi konusundaki görüşleri ile çocuğun dini bilgiye sahip olmasını isteyip/istememe durumu arasında güçlü bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. Mevcut dini bilgisini *yeterli* bulanların %74,6'sı çocuğunun dini bilgiye sahip olmasını çok istediğini, %23,8'i ise *istediğini* ifade ederken, mevcut dini bilgisini *yetersiz* bulanların %67,1'i çocuğunun dini bilgiye sahip olmasını çok istediğini, %29,4'ü ise *istediğini* ifade etmiştir (Tablo-11.9).

TABLO – 11.9: Mevcut Dini Bilgilerinin Düzeyi - Çocuğun Dini Bilgiye Sahip Olmasını İsteme

Çocuğunuzun dini bilgiye sahip olmasını ister misiniz? (%)

Dini bilginizin miktarı açısından kendinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?	Sayı	Çok isterim	İsterim	Tereddütlüyüm/ kararsızım	İstemem	TOPLAM
Yeterli	1919	74,6	23,8	0,9	0,7	100,0
Yetersiz	1862	67,1	29,4	3,0	0,5	100,0
Kararsızım	529	48,4	44,3	6,9	0,5	100,0

Konu bağlamında ilginç bulgulardan birisi de *dinin duygu ve düşüncelerinizi etkilemesini dikkate aldığınızda kendinizi nasıl tanımlarsınız* sorusuna verilen cevaplarla karşılaştırma- da tespit edilmiştir. *Dini yönüm güçlü; din, duygu ve düşüncelerimi büyük oranda etkilemek- te* diyenlerin %90,6'sı çocuğunun dini bilgiye sahip olmasını çok istediğini, %8,7'si ise *istediğini* ifade ederken, *dini yönüm var ama din duygu ve düşüncelerimi az etkiliyor* diyenlerin %52,1'i çocuğunun dini bilgiye sahip olmasını çok istediğini, %45,1'i ise *istediğini* ifade etmiştir. Daha da ilginç kendisini *dine inanıyorum ama din düşüncelerimi hiç etkilemez* ve *dine inanmıyorum* diyenlerde karşımıza çıkmaktadır. Kendisini *dine inanıyorum ama din düşüncelerimi hiç etkilemez* biçiminde tanımlayanların %28,8'i çocuğunun dini bilgiye sahip olmasını çok istediğini, %55,9'u ise *istediğini* ifade ederken, kendisini *dine inanmıyorum* biçiminde tanımlayanların %73,5'i çocuğunun dini bilgiye sahip olmasını çok istediğini, %10'u ise *istediğini* ifade etmiştir (Tablo-11.10).

TABLO – 11.10: Dinin Duygu ve Düşünceleri Etkileme Düzeyi - Çocuğun Dini Bilgiye Sahip Olmasını İsteme

Çocuğunuzun dini bilgiye sahip olmasını ister misiniz? (%)						
Dinin, duygu ve düşüncelerinizi etkilemesiyle ilgili olarak kendinizi nasıl tanımlarsınız?	Sayı	Çok isterim	İsterim	Tereddütlüyüm/ kararsızım	İstemem	TOPLAM
Dini yönüm güçlü; din, düşüncelerimi büyük oranda etkilemekte	2583	90,6	8,7	0,6	0,1	100,0
Dini yönüm var ama din düşüncelerimi az etkilemekte	1439	52,1	45,1	2,8	0,0	100,0
Dine inanıyorum ama din düşüncelerimi hiç etkilemez	211	28,8	55,9	13,6	1,6	100,0
Dine inanmıyorum	125	73,5	10,0	2,9	13,5	100,0

Benzer bir durum da *dinin, hayatımız ve davranışlarımız üzerindeki etkilerini dikkate aldığınızda kendinizi nasıl tanımlarsınız?* sorusunu cevaplayış tarzıyla yapılan karşılaştırmalarda yer aldığı tespit edilmiştir. *Dini yönüm güçlü; din hayatımı ve davranışlarımı büyük oranda etkiliyor* diyenlerin %92,3'ü çocuğunun dini bilgiye sahip olmasını çok istediğini, %6,6'sı ise *istediğini* ifade ederken, *dini yönüm var ama din hayatımı ve davranışlarımı az etkiliyor* diyenlerin %52,6'sı çocuğunun dini bilgiye sahip olmasını çok istediğini, %45'i ise *istediğini* ifade etmiştir. Kendisini *dine inanıyorum ama din hayatımı ve davranışlarımı hiç etkilemiyor* diye tanımlayanların ise %32,1'i çocuğunun dini bilgiye sahip olmasını çok istediğini, %50,8'i ise *istediğini* ifade etmiştir (Tablo-11.11).

TABLO –11.11: Dinin Yaşantıyı Etkileme Düzeyi - Çocuğun Dini Bilgiye Sahip Olmasını İsteme

Çocuğunuzun dini bilgiye sahip olmasını ister misiniz? (%)

Dinin, hayatınız ve davranışlarınız üzerindeki etkilerini dikkate aldığınızda kendinizi nasıl tanımlarsınız?	Sayı	Çok isterim	İsterim	Tereddütlüyüm/ kararsızım	İstemem	TOPLAM
Dini yönüm güçlü. Din hayatımı ve davranışlarımı büyük oranda etkiliyor	2515	92,3	6,6	0,8	0,3	100,0
Dini yönüm var ama din hayatımı ve davranışlarımı az etkiliyor	1587	52,6	45,0	2,4	0,0	100,0
Dine inanıyorum ama din hayatımı ve davranışlarımı hiç etkilemiyor	234	32,1	50,8	14,0	3,2	100,0

Tüm bunlar, Türkiye'nin, başka şeyler bir yana, en azından sosyolojik bir gerçeği olan İslam'ın bilinmesinin toplumdaki her kesim tarafından ne kadar önemsendiğini göstermesi açısından son derece önemlidir. Bu açıdan da devlet politikalarını ve daha çok da eğitim programlarını oluştururken bireylerin dini bilgiye sahip kılınmasının toplumsal bir ihtiyaç ve istek olduğunun bilinmesini göstermesi ve buna göre bir tutum ve tavır içerisinde olunması gerektiğini göstermesi açısından ayrıcalıklı bir önem ifade etmektedir.

ANNE - BABALARIN ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARI

- Çocuğun, Azarlanarak Cezalandırılması
- Çocuğun, Dayakla Cezalandırılması
- Çocuğun, Odaya Kapatılarak Cezalandırılması
- Çocuğun, Evden Kovularak Cezalandırılması
- Çocuğun, TV İzletilmeyerek Cezalandırılması
- Çocuğun, Oyun Oynamasına İzin Verilmeyerek Cezalandırılması
- Çocuğun, Harçlığı Azaltılarak/Kesilerek Cezalandırılması
- Çocuğun, İstekleri Karşılanmayarak Cezalandırılması
- Çocuğun, Kabahati Nedeniyle Cezalandırılmayıp Konuşulup İkna Edilmesi

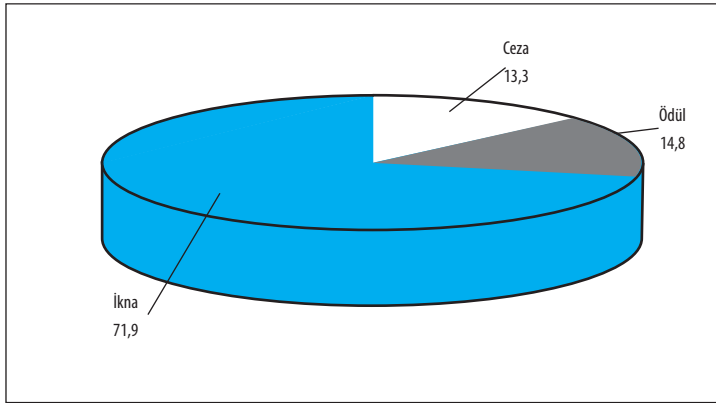
Çocuğun eğitiminde, toplumsallaşma sürecinde aksayan, beklenmeyen olumsuz durumlar veya çocukta gerçekleşmesi beklenen değişim ve oluşumların istenilen düzeyde gerçekleşmemesi durumlarıyla karşılaşılabılır. Hatta bazı durumlarda çocuk kendisinden istenilen değişim ve oluşumun tersi yönde değişim ve gelişim gösterebilir. Dolayısıyla değişim ve oluşumu, toplumsallaşma sürecini, öz benlik ve sosyal benliğin inşa sürecini kontrol altında tutmak ve süreci istenilen hızda oluşum ve değişime sahip kılmak için farklı teknikler uygulamaya konabilmektedir. Ceza ve ödül söz konusu tekniklerden en önemli ikisidir. İkna ise bir üçüncü teknik olarak anlam kazanmaktadır. Konunun uzmanları tarafından yapılan araştırmalarda anne-babaların çocuklarının eğitim ve terbiyesinde şu teknikleri kullandıkları/kullanabildikleri tespit edilmiştir⁷⁶:

- **Sözlü uyarı:** Bağırma, emir verme (kapa çeneni, yapma, yeter, karşılık verme, yalan söyleme, dersine çalış, sus konuşma, üstünü kirletme, karşı gelme, vb.), bir daha yapmamasını söyleme, yüksek sesle adını söyleme.
- **Azarlama ve gözdağı verme:** Dövmekle, öldürmekle, evden göndermekle, babaya söylemekle, sevmemekle, öğretmenine söylemekle tehdit etme yüksek ve sinirli bir sesle bağırarak paylama-fırçalama (görürsem kırarım bacaklarını, şimdi yanına geliyorum, babana söylerim, evden giderim, artık seni sevmem, vb.)
- **Açıklama yapma-nasihat etme:** Üzüldüğünü söyleme, nasıl davranması gerektiğini açıklama, davranışın olumsuzluğu ile ilgili neden-sonuç ilişkisini açıklama, güncel yaşamdan ve kendi hayatından örnekler verme.
- **Fiziksel ceza (Bedeninde güç kullanma):** Tokat atma, saçını-kulağını çekme, ensesine-kafasına elle vurma, tekmeleme, sopayla-hortumla-kemerle-terlikle-süpürgeyle el ve ayaklarına vurma, itme, savurma.
- **İzolasyon:** Odasından, evden çıkmasına, arkadaşlarıyla görüşmesine izin vermeme, ilgilenmemek.
- **Sevdiği bir şeyden mahrum bırakma:** Sevdiği veya istediği bir şeyi vermeme-yapmamasının almama-yapmasına izin vermeme (oyuncak, harçlık, yiyecek, televizyon izleme vb.)
- **Suçlama- aşağılayıcı ve kaba söz söyleme:** Çocuğun zekâsı, görünüşü ile ilgili (salak, geri zekâlı, hayvan, vb.) söz söyleme, küfür etme, beddua etme (Allah belanı versin, geber...).
- **Zorla özendirme:** Ödevlerini yapması için zorlama, ders çalışması için odaya kilitleme, özür diletme, kirlettiği yeri temizletme.

76 Sadık, F., Adil Türkoğlu, Aile İçinde Çocuğa Uygulanan Disiplin Yöntemlerinin Ebeveyn ve Çocukların Algılaşmalarına Göre İncelenmesi. www.egitim.cukurova.edu.tr/myfiles/open.aspx?file=1226.pdf

- **Davranışın nedenlerini araştırma:** Çocuğa neden böyle davrandığını sorma, sınıftaki komsu çocuklarına, kardeşlerine ya da aynı okuldaki akraba çocuklarına sorma.
- **Ceza olarak iş yaptırma:** Kendisiyle birlikte çalışması için pazara götürme, kardeşini baktırma, ev isi yaptırma.
- **Anlaşma yapma:** İstenmeyen davranışın tekrarlanmayacağı konusunda çocuktan söz vermesini isteme, yapılması gereken davranışlar konusunda çocukla anlaşma yapma.
- **Ödül ve pekiştireç kullanma:** İsteddiği bir şeyi alma (kitap, oyuncak, yiyecek, bisiklet vb.), aferin deme, sarılma, basını okşama, öpme, gezmeye götürme.
- **Beden diliyle uyarı (jest ve mimikler):** Ters ters bakma, kaşlarını çatma, gözlerine bakma, eliyle ya da herhangi bir nesneyle (terlik, sopa, süpürge vb.) vuracaktı gibi yapma, üzerine yürüme.

Araştırmada anne ve babalara çocuğun eğitiminde hangi tarzı daha çok tercih ettikleri sorulmuştur. Araştırmanın verilerine göre anne ve babaların ağırlıklı kesiminin (%71,9) *ikna*-cı tavrı tercih ettikleri anlaşılmaktadır. *Cezayı* tercih edenlerin oranı %13,3'tür (Şekil-12.1).

ŞEKİL -12.1: Çocuğun Eğitiminde Tercih Edilen Tarz (%)

Araştırmanın verileri dikkate alınarak çocuğun kişilik ve ahlak eğitiminde anne ve babanın uyum içerisinde olup olmadığını başka değişkenler açısından inceleyecek olursak; araştırmanın bir bulgusu çocuğun eğitiminde cezayı tercih edenlerin cinsiyetinde karşımıza çıkıyor. Babaların %11,3'ü çocuğun eğitiminde cezayı tercih derken, annelerin %15'i cezayı tercih ettiğini bildirmiştir. Ceza konusundaki bu farklılık doğal olarak ödülü tercihe de yansıyor. Babaların %19,5'i çocuğun eğitiminde ödülü tercih derken, annelerin %11'i ödülü tercih etmektedir. İkna da ise annelerin oranı yüksektir. Annelerin %74'ü çocuğun eğitiminde iknayı tercih ederken, babaların %69,2'si iknayı tercih etmektedir.

Ailelerin sosyo-ekonomik durumu ile çocuğun eğitiminde tercih ettikleri tarzlar arasında sistemli bir ayrışma gözlenmiyor. Ancak anne ve babanın öğretim düzeyinin çocuğun eğitiminde tercih ettiği yöntemin şekillenmesinde belirleyici olduğu anlaşılıyor. İlkokul mezunlarının %20,7'si cezayı tercih ederken, lise mezunlarının %6,2'si, ön lisans mezunlarının ise %2,5'i cezayı tercih etmektedirler. Lisans ve üstü düzeyde öğrenim düzeyine sahip anne ve babaların %15,4'ü çocuğun eğitiminde cezayı tercih etmektedirler (Tablo-12.1).

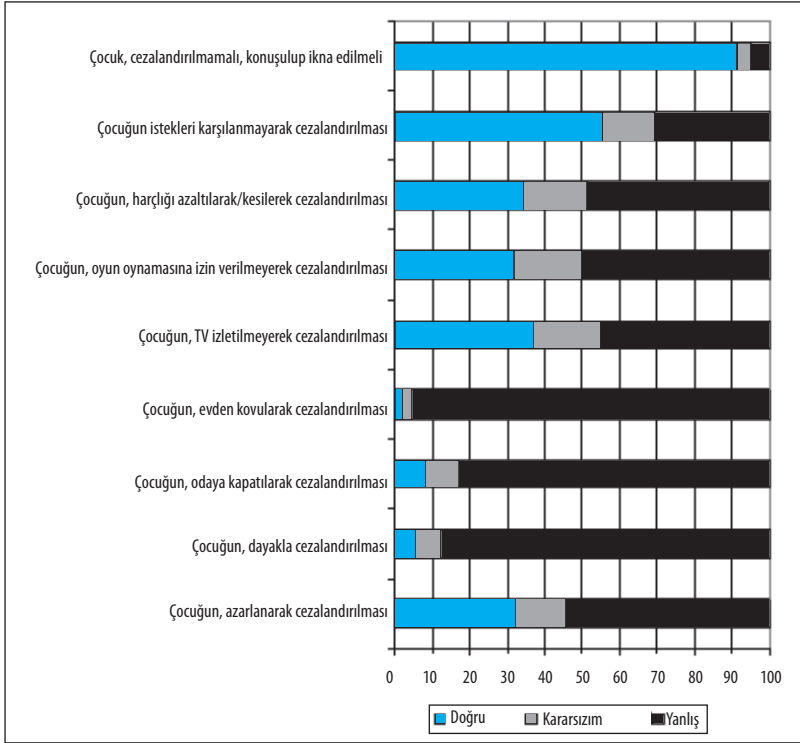
TABLO –12.1: Öğrenim Düzeyine Göre - Çocuğun Eğitiminde Tercih Edilen Tarz

Öğrenim	Sayı	Evlenirken nasıl nikâh kıydınız? (%)			TOPLAM
		Sadece resmi nikâh	Sadece dini nikâh	Hem resmi ve hem dini nikâh	
Okur-yazar değil	34	19,9%	11,7%	68,4%	100,0
Okur-yazar	32	36,8%	1,1%	62,1%	100,0
İlkokul	207	20,7%	7,5%	71,9%	100,0
Ortaokul	74	14,1%	21,8%	64,1%	100,0
Lise	71	6,2%	20,0%	73,8%	100,0
Ön lisans	8	2,5%	20,1%	77,5%	100,0
Lisans ve üstü	67	15,4%	10,1%	74,5%	100,0

İkna farklı öğrenim düzeylerinde farklı oranlarda ama birbirine yakın oranlarla tercih edilen bir tarz olduğu anlaşılıyor ancak burada yine lisans ve üstü öğrenime sahip anne ve babaların ilgi çeken farklılığı gözleniyor. Okur-yazar olmayanların %68,4'ü çocuğun eğitiminde iknayı tercih ederken, lise mezunlarının %73,8'i, lisans ve üstü öğrenime sahip olanların ise %74,5'i çocuğun eğitiminde iknayı tercih etmektedir.

Çocuğun, Azarlanarak Cezalandırılması

Ceza ve ödül çocuk eğitimin iki önemli unsurudur. Çocuğun toplumsallaşmasını istenilen şekilde gerçekleştirebilmek, kimlik ve kişiliğinin inşasını *olması gereken* biçimiyle şekillendirebilmek için ceza ve ödül her zaman çocuk eğitiminin tartışmalı ama değişmeyen unsurları olmaya devam etmiştir. Çocuk eğitiminde cezanın ve ödülün tartışılması, ceza ve ödülün olup-olmamasından ziyade, nasıl olmasıyla ilgilidir. Araştırma kapsamında katılımcılara bir dizi soru yöneltilerek özellikle çocuk eğitimi konusunda yaygın ceza türlerinden hangilerini onaylayıp-onaylamadıklarını belirlemek hedeflenmiştir. Bu kapsamda ilk soru çocuğun azarlanarak cezalandırılmasıyla ilgilidir. Katılımcılara Çocuk, kabahati nedeniyle azarlanarak cezalandırılmalıdır yargı cümlesi verilerek bu yargıdaki görüşe katılıp-katılmadıkları sorulmuştur. Genel verilere göre katılımcıların % 54,4'ü çocuğun herhangi bir suçu, kabahati nedeniyle azarlanarak cezalandırılmasını *yanlış* bulmaktadır. Çocuğun azarlanarak cezalandırılmasını *doğru* bulanların oranı ise %32,2'dir (Şekil-12.2).

ŞEKİL-12.2: Çocuğun Cezalandırılması (%)

Araştırmanın Çocuk, kabahati nedeniyle azarlanarak cezalandırılmalıdır görüşünü değerlendirilme tarzıyla ilgili verileri farklı değişkenler açısından incelendiğinde, katılımcıların cinsiyetlerinin Çocuk, kabahati nedeniyle azarlanarak cezalandırılmalıdır görüşünü değerlendirilme tarzında kısmen önemli sayılabilecek bir değişken olduğu tespit edilmiştir. Zira kadın katılımcıların %27,5'i Çocuk, kabahati nedeniyle azarlanarak cezalandırılmalıdır görüşünü *doğru* bulurken, erkeklerin %37,7'si de aynı kanaati dile getirmiştir.

Araştırmanın Çocuk, kabahati nedeniyle azarlanarak cezalandırılmalıdır görüşünü değerlendirilme tarzında katılımcıların yaşlarının, mesleklerinin, sosyo-ekonomik düzeylerinin Çocuk, kabahati nedeniyle azarlanarak cezalandırılmalıdır görüşünü değerlendirilme tarzında kısmen belirleyici bir değişkendir. Buna göre okur-yazar olmayanların %40,4'ü, ilkokul düzeyinde öğrenime sahip olanların % 35,9'u Çocuk, kabahati nedeniyle azarlanarak cezalandırılmalıdır görüşünü *doğru* olarak değerlendirirken, lise mezunlarının %28,9'u, lisans ve üstü öğrenim düzeyine sahip olanların ise %30,1'i Çocuk, kabahati nedeniyle azarlanarak cezalandırılmalıdır görüşünü *doğru* bulmaktadır.

En çok yaşanan yer değişkeni Çocuk, kabahati nedeniyle azarlanarak cezalandırılmalıdır görüşünü değerlendirilme tarzında kısmen belirleyici faktörlerden birisidir. En çok köy/bucak'ta yaşamış olanların %26,1'i Çocuk, kabahati nedeniyle azarlanarak cezalandırılmalıdır görüşünü *doğru* bulmaktadır. Buna karşılık en çok ilde yaşamış olanların %33,2'si Çocuk, kabahati nedeniyle azarlanarak cezalandırılmalıdır görüşünü *doğru* bulmaktadır. Katılımcıların doğdukları yerin niteliği Çocuk, kabahati nedeniyle azarlanarak cezalandırılmalıdır görüşünü değerlendirilme tarzında belirleyici faktörlerden birisidir. Köy/bucak'ta doğmuş olanların %36,9'u Çocuk, kabahati nedeniyle azarlanarak cezalandırılmalıdır görüşünü *doğru* bulmaktadır. Buna karşılık ilde doğmuş olanların %29'u Çocuk, kabahati nedeniyle azarlanarak cezalandırılmalıdır görüşünü *doğru* bulmaktadır.

Çocuğun, Dayakla Cezalandırılması

Çocukları dayakla cezalandırmayı meşrulaştıran yaygın bir zihniyetin varlığı bildik bir durumdur. Araştırma kapsamında olmak üzere dayak atmayı çocuk eğitiminin bir unsuru olarak görme eğiliminin hangi düzeylerde olduğunu tespit etmek için katılımcılara Çocuk, kabahati nedeniyle dövülerek cezalandırılmalıdır görüşüne katılıp-katılmadıkları sorusu yöneltildi. Soru bağlamında araştırmanın genel bulgularına göre katılımcıların %87,8 Çocuk, kabahati nedeniyle dövülerek cezalandırılmalıdır görüşüne katılmadıklarını; *yanlış* bulduklarını ifade etmişlerdir. Söz konusu görüşü *doğru* olarak değerlendirenlerin oranı %5,6'dır (Şekil-12.2).

Araştırmanın Çocuk, kabahati nedeniyle dövülerek cezalandırılmalıdır görüşünü değerlendirilme tarzıyla ilgili verileri farklı değişkenler açısından incelendiğinde, katılımcıların cinsiyetlerinin Çocuk, kabahati nedeniyle dövülerek cezalandırılmalıdır görüşünü değerlendirilme tarzında değer bir değişken olmadığı tespit edilmiştir; kadın ve erkek katılımcıların konuyu değerlendirmeleri benzerlik göstermektedir. Katılımcıların doğdukları yerin niteliği Çocuk, kabahati nedeniyle dövülerek cezalandırılmalıdır görüşünü değerlendirilme tarzında önemli sayılabilecek bir değişken olarak anlam kazanmaktadır. Köy/bucak'ta doğmuş olanların %11,5'i Çocuk, kabahati nedeniyle dövülerek cezalandırılmalıdır görüşünü *doğru* bulmaktadır. Buna karşılık ilde doğmuş olanların %3,3'ü Çocuk, kabahati nedeniyle dövülerek cezalandırılmalıdır görüşünü *doğru* bulmaktadır. Benzer durum yaklaşık aynı oranlarla olmak üzere katılımcıların en çok yaşadıkları yerleşim merkezinin niteliği değişkeninde de karşımıza çıkmaktadır.

Çocuğun, Odaya Kapatılarak Cezalandırılması

Çocuğun, bir yaramazlık, kabahat veya farklı suçları nedeniyle odaya kapatılarak cezalandırılması bazı zamanlar bir cezalandırma biçimi olarak anne ve babalar tarafından tercih edile-

bilmektedir. Konu dâhilinde katılımcılara Çocuk, kabahati nedeniyle odaya kapatılarak cezalandırılmalıdır yargısına katılıp-katılmadıkları sorulmuştur. Araştırmanın genel verilerine göre katılımcıların %82,9'u Çocuk, kabahati nedeniyle odaya kapatılarak cezalandırılmalıdır görüşünü kabul etmediklerini, bu görüşü *yanlış* bulduklarını ifade etmişlerdir (Şekil-12.2).

Araştırmanın, Çocuk, kabahati nedeniyle odaya kapatılarak cezalandırılmalıdır görüşünü değerlendirilme tarzıyla ilgili verileri farklı değişkenler açısından incelendiğinde, katılımcıların cinsiyetlerinin, yaşlarının, öğrenim düzeylerinin, sosyo-ekonomik durumlarının ve gelir düzeylerinin, doğdukları veya en çok yaşadıkları yerleşim merkezinin niteliğinin Çocuk, kabahati nedeniyle odaya kapatılarak cezalandırılmalıdır görüşünü değerlendirmişte kayda değer bir değişken olmadığı tespit edilmiştir; kadın ve erkek katılımcıların konuyu değerlendirmişleri benzerlik göstermektedir. Katılımcıların medeni durumları Çocuk, kabahati nedeniyle odaya kapatılarak cezalandırılmalıdır görüşünü değerlendirmişte kısmen önemli sayılabilecek bir değişken olarak anlam kazanmaktadır. Evli olanların % 10,6'sı Çocuk, kabahati nedeniyle odaya kapatılarak cezalandırılmalıdır anlayışını *doğru* bulurken, dul/boşanmışların %5,9'u, bekârların ise %3,6'sı aynı görüşü dile getirmiştir.

Çocuğun, Evden Kovularak Cezalandırılması

Çocuğun eğitiminde pek tercih edilen bir ceza tarzı olmasa bile, evden kovarak çocuğu cezalandırma bazen işitilen bir cezalandırma biçimi olarak anlam kazanabilmektedir. Konu dâhilinde olmak üzere katılımcılara Çocuk, kabahati nedeniyle evden kovularak cezalandırılmalıdır görüşüne katılıp-katılmadığı soruldu. Katılımcıların çok büyük bir kısmı (%95,2) çocuğun bu tarz cezalandırılmasını yanlış bulduğunu ifade etmiştir. Söz konusu cezalandırma tarzını *doğru* bulduğunu ifade edenlerin oranı %2'dir (Şekil-12.2).

Araştırmanın Çocuk, kabahati nedeniyle evden kovularak cezalandırılmalıdır görüşünü değerlendirilme tarzıyla ilgili verileri farklı değişkenler açısından incelendiğinde, katılımcıların cinsiyetlerinin, yaşlarının, öğrenim düzeylerinin, sosyo-ekonomik durumlarının ve gelir düzeylerinin, doğdukları veya en çok yaşadıkları yerleşim merkezinin niteliğinin Çocuk, kabahati nedeniyle odaya kapatılarak cezalandırılmalıdır görüşünü değerlendirmişte belirleyici bir değişken olmadığı tespit edilmiştir; kadın ve erkek katılımcıların konuyu değerlendirmişleri benzerlik göstermektedir.

Çocuğun, TV İzletilmeyerek Cezalandırılması

Çocuğun istediği bir şeye ulaşmasını engellemek bir ceza olarak anlam kazanabilir. Bu açıdan TV'de sevdiği/beğendiği bir programı izlemesini engellemek bir ceza olarak kullanıla-

bilir. Katılımcılara böylesi bir cezanın doğru olup-olmadığını sorduk. Katılımcıların yaklaşık yarısı (%45,3) TV izletmeme cezasını *doğru bulmadıklarını* ifade ettiler. Önemli sayılabilecek bir kesim ise (%36,9) çocuğa TV izletmeme cezasını *doğru* bulduğunu ifade ettiler. Yine önemli bir kesim ise (%17,8) çocuğa TV izletmeme cezasını doğru bulup-bulmama konusunda kararsızlık içerisinde olduğunu ifade etmiştir (Şekil-12.2).

Araştırmanın Çocuk, kabahati nedeniyle TV izletilmeyerek cezalandırılmalıdır görüşünü değerlendirilme tarzıyla ilgili verileri farklı değişkenler açısından incelendiğinde, katılımcıların cinsiyetlerinin, yaşlarının, öğrenim düzeylerinin, sosyo-ekonomik durumlarının ve gelir düzeylerinin, doğdukları veya en çok yaşadıkları yerleşim merkezinin niteliğinin Çocuk, kabahati nedeniyle TV izletilmeyerek cezalandırılmalıdır görüşünü değerlendirmeye belirleyici bir faktör olmadığı tespit edilmiştir.

Çocuğun, Oyun Oynamasına İzin Verilmeyerek Cezalandırılması

Oyun oynamak çocuğun eğitiminin en önemli unsurlarından birisi çocukların da en çok sevdikleri aktivitelerden birisidir. Çocuğun oyun oynamasına izin vermemek bir çocuğa verilebilecek önemli cezalardan birisidir. Ancak bu doğru bir ceza mıdır? Kabahati nedeniyle cezalandırmak amacıyla çocuğa oyun oynama yasağı getirilmesinin oyun oynamasına izin verilmemesinin doğru olup-olmadığıyla ilgili tutumların ne olduğunu tespit etmek için katılımcılardan Çocuk, kabahati nedeniyle oyun oynamasına izin verilmeyerek cezalandırılmalıdır görüşünü değerlendirmelerini istedik. Katılımcıların yarısı (%50,3) Çocuk, kabahati nedeniyle oyun oynamasına izin verilmeyerek cezalandırılmalıdır görüşünü *yanlış* bulduğunu ifade etti. Katılımcıların %31,6'sı ise Çocuk, kabahati nedeniyle oyun oynamasına izin verilmeyerek cezalandırılmalıdır görüşünü *doğru* bulduğunu ifade etmiştir (Şekil-12.2).

Araştırmanın Çocuk, kabahati nedeniyle oyun oynamasına izin verilmeyerek cezalandırılmalıdır görüşünü değerlendirilme tarzıyla ilgili veriler farklı değişkenler açısından incelendiğinde, katılımcıların cinsiyetlerinin, yaşlarının, öğrenim düzeylerinin, sosyo-ekonomik durumlarının ve gelir düzeylerinin, doğdukları veya en çok yaşadıkları yerleşim merkezinin niteliğinin Çocuk, kabahati nedeniyle oyun oynamasına izin verilmeyerek cezalandırılmalıdır görüşünü değerlendirmeye önemli sayılabilecek bir değişken olmadığı tespit edilmiştir.

Çocuğun, Harçlığı Azaltılarak/Kesilerek Cezalandırılması

Katılımcılardan Çocuk, kabahati nedeniyle harçlığı azaltılarak veya kesilerek cezalandırılmalıdır görüşünü değerlendirmeleri istendi. Araştırma verilerinin geneline göre katılım-

cıların yaklaşık yarısı (%48,7) söz konusu görüşü *yanlış* bulmaktadır. Ancak buna karşılık %34,5'lik bir kesim ise çocuğun, harçlığı kesilerek cezalandırılmasının *doğru* olduğunu ifade etmiştir. %16,8'lik bir kesim ise kararsızlık içerisinde (Şekil-12.2).

Araştırmamanın Çocuk, kabahati nedeniyle harçlığı azaltılarak veya kesilerek cezalandırılmadır görüşünü değerlendirilme tarzıyla ilgili veriler farklı değişkenler açısından incelendiğinde, katılımcıların cinsiyetlerinin, yaşlarının, öğrenim düzeylerinin, sosyo-ekonomik durumlarının ve gelir düzeylerinin, doğdukları veya en çok yaşadıkları yerleşim merkezinin niteliğinin Çocuk, kabahati nedeniyle harçlığı azaltılarak veya kesilerek cezalandırılmadır görüşünü değerlendirilme tarzında önemli sayılabilecek bir değişken olmadığı tespit edilmiştir.

Çocuğun, İstekleri Karşılanmayarak Cezalandırılması

Çocuk birçok şeye özenir; birçok şeyi ister. Onun isteklerini yerine getirmemek bir ceza tarzı olarak kullanılabilir. Çocuğun isteklerinin yerine getirilmemesi, istediklerinin alınmaması veya alınmasının bir süre ertelenmesi ceza amaçlı kullanılacaksa bu doğru bir cezalandırma tarzı olabilir mi? Bunu anlamak, katılımcıların bu konudaki tutumlarını belirlemek için katılımcılardan Çocuk, kabahati nedeniyle istedikleri bir süre alınmayarak/yapılmayarak cezalandırılmadır görüşünü değerlendirmelerini istedik. Katılımcıların yarısından fazlası (%55) böylesi bir cezanın *doğru* bir ceza olacağını ifade etti. Buna karşılık azımsanamayacak bir kesim ise söz konusu cezalandırma tarzını *yanlış* bulduğunu ifade etmiştir (%30,6). Konu bağlamında *kararsızlık* yaşayanların oranı ise %14,4'tür (Şekil-12.2).

Araştırmamanın Çocuk, kabahati nedeniyle istedikleri bir süre alınmayarak/yapılmayarak cezalandırılmadır görüşünü değerlendirilme tarzıyla ilgili veriler farklı değişkenler açısından incelendiğinde, katılımcıların cinsiyetlerinin, yaşlarının, öğrenim düzeylerinin, sosyo-ekonomik durumlarının ve gelir düzeylerinin, doğdukları veya en çok yaşadıkları yerleşim merkezinin niteliğinin Çocuk, kabahati nedeniyle istedikleri bir süre alınmayarak/yapılmayarak cezalandırılmadır görüşünü değerlendirilme tarzında önemli sayılabilecek bir değişken olmadığı tespit edilmiştir.

Çocuğun, Kabahati Nedeniyle Cezalandırılmayıp Konuşulup İkna Edilmesi

Çocuk kabahati nedeniyle cezalandırılacaksa bunun nasıl olması veya olmaması gerektiğiyle ilgili görüşlerle ilgili verileri yukarıda inceledik. Ancak çocuğun cezalandırılması eğitiminin bir gereği olarak düşünülmemeyebilir. Çocuğu kabahatinden dolayı cezalandırmak yerine, kendisiyle konuşup yanlış konusunda uyarmak, olması gereken

konusunda ikna etmek de bir farklı yaklaşım olarak anlam kazanmaktadır. Bunun nasıl değerlendirildiğini tespit etmek için katılımcılardan, Çocuk, kabahati nedeniyle cezalandırılmamalı, kendisiyle konuşup/ikna edilmelidir görüşünü değerlendirmelerini istedik. Genel sonuca göre katılımcıların çok ağırlıklı bir kesimi (%91,2) söz konusu görüşü doğru bulduğunu ifade etmiştir. Söz konusu görüşü yanlış bulanların oranı %4,9'dur (Şekil-12.2).

Araştırmanın Çocuk, kabahati nedeniyle cezalandırılmamalı, kendisiyle konuşup/ikna edilmelidir görüşünü değerlendiriş tarzıyla ilgili veriler farklı değişkenler açısından incelendiğinde, katılımcıların cinsiyetlerinin, yaşlarının, öğrenim düzeylerinin, sosyo-ekonomik durumlarının ve gelir düzeylerinin, doğdukları veya en çok yaşadıkları yerleşim merkezinin niteliğinin Çocuk, kabahati nedeniyle cezalandırılmamalı, kendisiyle konuşup/ikna edilmelidir görüşünü değerlendirişte önemli sayılabilecek bir değişken olmadığı tespit edilmiştir.

ÇOCUKLA İLETİŞİM

- Çocukla Kişisel veya Ailevi Konuları Konuşma
- Çocuğun Düşünce ve Kararlarını Dikkate Alma
- Çocuğun Anne ve Babası ile İlişkisi
- Çocuğun Ailede En İyi İletişim Kurduğu Kişi
- Anne-Baba ile Çocuk Arasındaki Problemler

Anne-babanın ve ailedeki diğer bireylerin çocukla olan etkileşimi, çocuğun gelecekteki kişiliğini önemli ölçüde etkilemektedir. Bu açıdan anne-babanın ve diğer aile bireylerinin çocukla iletişimleri ve çocuğa yönelik tutumları son derece önemlidir. Özellikle anne-babanın bilerek ya da bilmeyerek, çocuklarına yönelik yanlış iletişim tarzları ve çocukları arasında tutum farklılıkları olabilmektedir. Bazı çocuklar daha çok sevilirken, diğer bazılarına ise daha çok hoşgörü gösterilmektedir. Bu ve benzeri tutumlar, çocuğun kişiliğinin inşasında önemli bir yere sahip olmasının yanı sıra çocukların kendilerini algılayış tarzlarının ve ana-babalarıyla olan ilişkilerinin biçim ve niteliğine etki de bulunmaktadır.

Anne-baba-çocuk ilişkisinin niteliği ve biçimi temelde anne ve babanın tutumlarına bağlıdır. Süreci belirleyen taraf anne ve babadır. Çocuk edilgen durumdadır. Çocuğun başta anne ve babası olmak üzere aile üyeleriyle olan ilişkileri, diğer bireylere, nesnelere ve tüm hayata karşı olan duruşunun temelini oluşturmaktadır. Anne ve babaların çocuklarına karşı tavırlarını etkileyen başlıca faktörler şöyle sıralanabilir:

1. Anne ve babanın zihinlerinde nasıl bir çocuk istedikleri konusunda daha doğumdan önce oluşturulan çocuk kavramıyla dünyaya gelen çocuğun anne-babanın beklentilerine uygun olmadığı takdirde, oluşan olumsuz duygular sonucu, anne-babada reddetme tavrı gelişebilmektedir.
2. Toplumda var olan kültürel değerler, anne-babanın çocuğunu yetiştirme tarz ve tutumunu etkilemektedir.
3. Ana-baba rolünden haz duyan ve görevlerini yaptıklarına inanan anne ve babaların çocuklarına karşı takındıkları tavırlar; çocuklarını nasıl yetiştireceklerini bilmeyen, güvensiz ve kendilerin yetersiz hissedilen anne-babaya oranla, daha başarılı ve olumludur.
4. Çocukların sayı, cinsiyet ve karakteristik özelliklerinden memnun olan anne ve babalar; memnun olmayanlara oranla, daha uygun tavırlara sahiptirler. Bütün bunların dışında, anne ve babanın kendi çocukluk yıllarında edindiği deneyimleri, şimdiki tutumlarında etkin olabilmektedir. Çocukluğunda, kendi anne babasıyla sağlıklı bir etkileşim kuramayan, yeterli sevgi göremeyen bir baba ile genç kızlık yıllarında aşırı baskı altında büyümüş olan bir annenin tutumları, geçirmiş oldukları bu kötü deneyimler nedeniyle olumsuz olabilmektedir⁷⁷.

Çocukla Kişisel veya Ailevi Konuları Konuşma

Ebeveyn-çocuk ilişkisi bağlamında olmak üzere araştırmada anne ve babalara Çocuğunuzla, çocuğunuzun kişisel problemlerini veya ailenizi ilgilendiren konuları konuşur musunuz?

⁷⁷ Çoşkun, Yemliha, *Ortaöğretim Öğrencilerinin Öğrenilmiş Güçlülükleri ve Aile İçi İlişkileri*, Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniv., İstanbul, 2007, s.42, 43.

sorusu yöneltilerek, iletişimin en temel özelliklerinden birisinin; konuşma sürecinin yaşanıp yaşanmadığı öğrenilmek istenmiştir. Katılımcıların önemli bir kısmı farklı sıklıklarda da olsa çocuğu ile çocuğunun kişisel veya aileyi ilgilendirir konuları konuştuğunu ifade etmiştir. Bu sevindirici bir durumdur. Ancak katılımcıların % 18,2 gibi hiçte azımsanamayacak bir kesiminin çocuğu ile çocuğunun kişisel veya aileyi ilgilendirir konuları çok seyrek konuştuğunu, %9,2'lik bir kesimin ise hiçbir zaman konuşmadığını ifade etmiş olması dikkat çekici bir durumdur (Tablo-13.1).

TABLO –13.1: Anne ve Babaların Çocuğunun Kişisel veya Aileyi İlgilendirir Konuları Çocuğuyla Konuşması

	Sayı	(%)
Her zaman	1562	42,5
Genellikle	1103	30,0
Çok seyrek	668	18,2
Hiçbir zaman	339	9,2
TOPLAM	3672	100,0

Çocukla, çocuğunu kişisel veya aileyi ilgilendirir konuları konuşup-konuşmama durumu anne ve babalar açısından ayrı ayrı incelendiğinde, çocuğuyla daha yoğun iletişim halinde bulunanların anneler olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü erkek katılımcıların %37,3'ü her zaman cevabını vermiş olmasına karşılık, kadın katılımcıların %46,9'u her zaman cevabını vermiştir. Genellikle sıklık düzeyinde erkekler kadınlara oranla daha ön plana çıkmaktadırlar (Tablo-13.2).

TABLO –13.2: Cinsiyete Göre Çocuğunun Kişisel veya Aileyi İlgilendirir Konuları Çocukla Konuşması

Cinsiyet	Çocuğunuzla, çocuğunuzun kişisel problemlerini veya ailenizi ilgilendiren konuları konuşur musunuz? (%)					
	Sayı	Her zaman	Genellikle	Çok seyrek	Hiçbir zaman	TOPLAM
ERKEK	1662	37,3	35,1	20,3	7,2	100,0
KADIN	2010	46,9	25,8	16,4	10,9	100,0

Çocukla, çocuğun kişisel veya aileyi ilgilendirir konuları konuşup-konuşmama durumu farklı değişkenler açısından incelendiğinde, bireylerin gelir düzeylerinin çocukla konuşma sıklıklarının etkilediği tespit edilmiştir (Tablo-13.3). Genel bir değerlendirmeye, bireylerin aylık gelir düzeyleri yükseldikçe çocuğuyla kişisel veya aileyi ilgilendirir konuları her zaman sıklığında konuşma düzeyinde artış gözlenmektedir. Örneğin aylık 0-500 TL geliri olanların %34,7'si çocuğuyla kişisel veya aileyi ilgilendirir konuları her zaman sıklığında konuşurken, 2001 TL ve üstü gelir düzeyine sahip olanların %56,6'sı çocuğuyla kişisel veya aileyi ilgilendirir konuları her zaman sıklığında konuşmaktadır.

TABLO –13.3: Aylık Gelir Düzeyine Göre Kişisel veya Aileyi İlgilendirir Konuları Çocukla Konuşması						
Çocuğunuzla, çocuğunuzun kişisel problemlerini veya ailenizi ilgilendiren konuları konuşur musunuz? (%)						
Ailenin aylık geliri	Sayı	Her zaman	Genellikle	Çok seyrek	Hiçbir zaman	TOPLAM
0–500	473	34,7	22,4	23,0	19,9	100,0
501–750	578	34,6	35,6	22,1	7,6	100,0
751–1000	849	40,9	37,1	14,8	7,2	100,0
1001–1500	966	47,2	26,8	15,0	11,0	100,0
1501–2000	423	44,2	28,8	22,2	4,7	100,0
2001 üstü	343	56,6	23,6	16,0	3,8	100,0

Çocuğın Düşünce ve Kararlarını Dikkate Alma

Hem kişilik gelişimine katkı sağlamak ve hem de tercih ve düşüncelerini öğrenmek için, katılımcılara ve tabi ki anne ve babalara, çocuğın özellikle kendisini ve geleceğini ilgilendirir konularla ilgili görüşlerinin ne oranda dikkate alındığıyla ilgili bir soru yöneltilmiştir. Katılımcıların yarıdan fazlası (%67,3), çocuğının görüş ve kararlarını önem verir ve kesinlikle dikkate alırım cevabını vermiştir. Çocuğının görüş ve kararlarını *kısmen* dikkate alanların oranı görece yüksektir (%25,4) (Tablo-13.4).

TABLO –13.4: Çocuğın Düşünce ve Kararlarını Dikkate Alma		
	Sayı	(%)
Dikkate almam	270	7,2
Kısmen dikkate alırım	948	25,4
Önem verir ve kesinlikle dikkate alırım	2511	67,3
TOPLAM	3729	100,0

Çocuğın bizzat kendisini ve geleceğini ilgilendiren konularla ilgili düşünce ve görüşlerinin anne ve babalar tarafından dikkate alınıp-alınmama durumu, katılımcıların cinsiyetleri açısından incelendiğinde iki değişken arasında dikkat çekecek düzeyde bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir (Tablo-13.5). Çocuğın düşünce ve görüşünün dikkate alınmadığını ifade eden babaların oranı (%10,1) annelere göre (%4,9) oldukça yüksektir. Buna karşılık çocuğın düşünce ve görüşünü *kesinlikle dikkate* aldığını ifade eden annelerin oranı (%71,1), babalara göre (%62,8) yüksektir.

TABLO –13.5: Cinsiyete Göre Çocuğın Düşünce ve Kararlarını Dikkate Alma					
Çocuğunuzun, kendisini ve geleceğini ilgilendiren durumlarla ilgili görüş ve kararlarını dikkate alır mısınız? (%)					
Cinsiyet	Sayı	Dikkate almam	Kısmen dikkate alırım	Önem verir ve kesinlikle dikkate alırım	TOPLAM
ERKEK	1689	10,1	27,1	62,8	100,0
KADIN	2040	4,9	24,0	71,1	100,0

Araştırma bulgusu, katılımcıların aylık gelir düzeyleriyle çocuğun bizzat kendisini ve geleceğini ilgilendiren konularla ilgili düşünce ve görüşlerini dikkate alıp-almana arasında dikkat çekici bir ilişkinin bulunduğunu göstermektedir (Tablo-13.6). **Katılımcıların aile aylık gelir düzeyleri yükseldikçe çocuğun kendisini ve geleceğini ilgilendiren konularla ilgili düşünce ve görüşlerini dikkate alma düzeyinin artış kaydettiği gözlenmektedir. Bu durum sosyo-ekonomik düzeyin çocuklara yönelik bilinç düzeyinde değişime neden olduğunu göstermesi açısından önemli bir bulgu olarak anlam kazanmaktadır.**

TABLO – 13.6: Aylık Gelir Düzeyine Göre Çocuğun Düşünce ve Kararlarını Dikkate Alma					
Çocuğunuzun, kendisini ve geleceğini ilgilendiren durumlara ilgili görüş ve kararlarını dikkate alır mısınız? (%)					
Ailenin aylık geliri	Sayı	Dikkate almam	Kısmen dikkate alırım	Önem verir ve kesinlikle dikkate alırım	TOPLAM
0–500 YTL	469	8,3	35,6	56,1	100,0
501–750 YTL	586	7,5	30,5	61,9	100,0
751–1000	869	6,4	28,8	64,8	100,0
1001–1500	977	9,8	20,0	70,2	100,0
1501–2000	442	6,1	18,8	75,1	100,0
2001 üstü	352	1,1	18,2	80,7	100,0

Çocuğun Anne ve Babası İle İlişkisi

Çocuğun anne ve babası ile iletişimi ayrı ayrı incelendiğinde hem annesi ve hem de babası ile ilişkisinin olumlu olduğu ama annesi ile olan ilişkisinin babası ile olan ilişkisine göre daha üst düzeyde olumlu olduğu gözlenmektedir (Tablo-13.7, Tablo-13.8). Örneğin, katılımcıların %48'i **Çocuğun annesi ile ilişkisi nasıldır?** sorusuna çok iyi cevabı verirken, aynı soru baba ile ilgili sorulduğunda çok iyi cevabını verenlerin oranı %33,6'ya inmektedir. Bu da göstermektedir ki anne ile çocuk arasında, baba ile ilişkiye oranla çok daha yakın, yoğun ve sıcak bir ilişki vardır.

TABLO – 13.7: Aylık Gelir Düzeyine Göre Çocuğun Düşünce ve Kararlarını Dikkate Alma		
	Sayı	(%)
Çok iyi	1794	48,0
İyi	1382	37,0
Normal	523	14,0
Kötü	33	0,9
Çok kötü	6	0,2
TOPLAM	3738	100,0

TABLO –13.8: Çocuğun Babası ile İlişkisi

	Sayı	(%)
Çok iyi	1249	33,6
İyi	1509	40,6
Normal	801	21,5
Kötü	111	3,0
Çok kötü	49	1,3
TOPLAM	3719	100,0

Şu da oldukça önemlidir ki çocuğun annesi ile ilişkisinin çok daha iyi olduğunu bizzat baba olan katılımcılar da ifade etmekte, hatta annelere oranla daha yüksek düzeyde olmak üzere çocuğun annesi ile olan ilişkisinin kendileri ile olan ilişkisine göre daha iyi düzeyde olduğunu ifade etmişlerdir. Annelerin, çocuğun babası ile ilişkisinin görece daha olumsuz olduğunu ifade etmiş olması bu olguyu desteklemektedir (Tablo-13.9, Tablo-13.10).

TABLO –13.9: Cinsiyete Göre Çocuğun Annesi ile İlişkisi

Cinsiyet	Çocuğunuzun, annesi ile olan ilişkisi nasıldır? (%)						TOPLAM
	Sayı	Çok iyi	İyi	Normal	Kötü	Çok kötü	
ERKEK	1693	50,9	34,2	14,2	0,6	0,1	100,0
KADIN	2045	45,6	39,3	13,8	1,1	0,2	100,0

TABLO –13.10: Cinsiyete Göre Çocuğun Babası ile İlişkisi

Cinsiyet	Çocuğunuzun, babası ile olan ilişkisi nasıldır? (%)						TOPLAM
	Sayı	Çok iyi	İyi	Normal	Kötü	Çok kötü	
ERKEK	1692	33,5	44,3	21,0	0,9	0,4	100,0
KADIN	2027	33,7	37,5	22,0	4,7	2,1	100,0

Çocuğun En İyi İletişim Kurduğu Kişi

Diğer bazı sorulara verilen cevaplardan çocuğun annesi ile ilişkisinin baba ile olan ilişkisine göre daha iyi oran ve düzeyde olduğunu tespit etmiş bulunuyoruz. **Çocukla ilgili olarak ailede en iyi iletişimi kiminle kurduğuna yönelik sorununun cevapları da çocuk ile anne arasındaki iletişimin ailenin diğer fertleriyle olan iletişimine göre çok daha üst düzeylerde olduğunu ortaya koymaktadır (Tablo-13.11). Erkekler de bunu teyit etmektedir (Tablo-13-12). Bu da gösteriyor ki, anneler çocukları ile bir toplumun geleceğini inşa etmekte. Bir diğer ifade ile anneler toplumun bazen açık ama çoğu zaman gizli mimarları konumundalar.**

TABLO –13.11: Çocuğun Ailede En İyi İletişim Kurduğu Kişi

	Sayı	(%)
Anne	2576	69,2
Baba	649	17,4
Dede	121	3,3
Büyükanne	69	1,9
Abla	73	2,0
Ağabey	116	3,1
Diğer	117	3,1
TOPLAM	3721	100,0

TABLO –13.12: Cinsiyete Göre Çocuğun Ailede En İyi İletişim Kurduğu Kişi

Çocuğunuzun evde en iyi iletişim kurduğu kişi kimdir? (%)

Cinsiyet	Sayı	Anne	Baba	Dede	Büyükanne	Abla	Ağabey	Diğer	TOPLAM
Erkek	1682	63,8	20,2	5,1	2,5	1,1	4,7	2,7	100
Kadın	2039	73,7	15,2	1,8	1,3	2,7	1,8	3,5	100

Anne-Baba ile Çocuk Arasındaki Problemler

Anne-baba ile çocuk arasındaki ilişkinin düzeyi ve niteliği her ne olursa olsun, bazı durumlarda problem yaşanması da beklenebilecek bir durumdur. Anne-baba ile çocuk arasındaki problemin daha çok neyle ilgili olduğunu tespit etmek amacıyla katılımcılara *Eğer yetişkin yaşta çocuğunuz varsa özellikle çocuğunuzla, eğer çocuğunuz yoksa veya evli değilseniz anne-babanızla hangi konularda önemli düzeyde problem yaşadınız/yaşıyorsunuz?* Sorusu yöneltildi. Alınan cevaplardan anlaşıldığına göre anne-baba ile çocuk arasında yaşanan problemlerin ağırlıklı konusunu *harcamalar* (%28,2) oluşturmaktadır. Bu da ekonomik konuların anne-baba ile çocuk arasında değişmeyen bir problem konusu olarak anlam kazandığını göstermektedir (Tablo-13.13). Arkadaş seçimi ise kökleşmiş bir sorun olarak ikinci düzeyde anlam kazanmaktadır.

TABLO –13.13: Anne-Baba ile Çocuk Arasındaki Problemler

	Sayı	(%)
Siyasi konularda	167	1,1
Dini tutum ve davranışlarda	696	3,9
Okul ve meslek seçiminde	947	3,0
Geleneklere bağlılıkta	351	4,1
Aile içi ilişkilerde	1788	15,3
Eğlence tarzında	417	6,7
Kılık/kıyafet konusunda	700	13,0
Arkadaş seçiminde	920	19,8
Harcama alışkanlığında	1076	28,2
Problem yaşamadım	2033	4,9
TOPLAM	9095	100,0

AİLE VE MEDYA

- TV İzleme Süresi
- TV'de Şiddet ve Çocuk
- İnternet Kullanımı

İnsanlık tarihinin her döneminde ve toplumsal örgütlenmenin her aşamasında medya, diğer bir tabirle kitle iletişim araçları hep var olmuştur. Ancak, içinde bulunduğumuz yüzyılda medya toplumsal bir olgu olarak çok daha fazla önemli hale gelmiştir. Çünkü modern toplumlarda karmaşık ilişkiler ağı mesaj alışverişi ile birbirine bağlanmaktadır. Bu nedenle medya toplumların, siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel faaliyetlerinin en temel özelliği olarak kabul görmektedir⁷⁸. Medyanın özellikleri üzerinde duran McQuail bu özellikleri altı madde de toplamıştır⁷⁹:

1. Medya araçları bilgi ve haberin, fikir, kültür ve bilgi formlarında üretilmesi ve dağıtılmasına katkıda bulunurlar.
2. Bu araçlar göndericiden alıcılara, bir izleyici kitlesinden diğer izleyici kitlesine, toplumdaki herkese ve toplumun kurumlarına, insanlar arasındaki olayları aktarabilmek için kanallar hazırlarlar.
3. Medya, halkı etkilerken ondan etkilenir. Halkın fikirlerinin var olduğu konularla ilgilenen kitle iletişim araçlarında, medya halk karakterini taşır.
4. Sosyal yükümlülük ve zorlama olmaksızın kuruluşa dinleyici ya da izleyici olarak gönüllü katılımı sağlar.
5. Medya kuruluşları ücretli çalışma, teknoloji ve finansa olan ihtiyaçları yüzünden piyasaya bağlı kalmaktadır.
6. Kendi kendine bir güce sahip olmadığı halde, medya kuruluşlarının bazı alışılmış kullanımları, yasal mekanizmaları ve yasal olmayan fikirleri yüzünden, resmi güçle değişmeyen bir bağlılığı da vardır.

Kültürel hayatın değişimi üzerinde en fazla etki yaratan kitle iletişim aracının yaygınlığı, etkinliği, formatı dikkate alındığında televizyon olduğunu söylemek yanlış değildir. Başka hiçbir kitle iletişim aracı televizyon ölçüsünde yaygınlığa sahip olmamıştır. Televizyonun önceki sanat ve iletişim araçlarındaki format ve türlerden farklı format ve türler üretebilmesi ve bunları kendine özgü bir biçimde yeniden formüle edebilmesi onun en önemli özelliklerinden birisidir⁸⁰. Medya toplum ilişkileri çerçevesinde yapılan araştırmalarda televizyonun özel bir yerinin olduğu tüm araştırmacılar tarafından kabul edilmektedir. Bunun nedenlerinin bir bölümü aracın niteliklerinden kaynaklanırken bir bölümü de, televizyonun topluma nüfuz etme düzeyinin yüksekliği ve günlük yaşamda kullanılma yoğunluğuna bağlıdır. Televizyonun yaygınlığı, ancak bütün dünyayı zahmetsizce izleyicinin

78 Yumlu, K., *Kitle İletişim Kuram ve Araştırmaları*, Nam Basım, İzmir, 1994, s.2.

79 McQuail, D., *Kitle İletişim Kuramı*, (Çev. Ahmet Haluk Yüksel), Kibele Sanat Merkezi Yayınları, Eskişehir, 1994, s. 41-42.

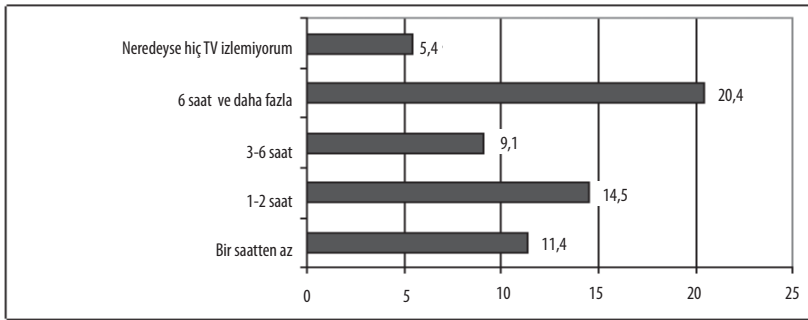
80 Mutlu, E., *Televizyonu Anlamak*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1991, s. 52.

ayağına getirebilmesi ile açıklanabilir. Öte yandan teknoloji olarak televizyon, kendinden önceki tüm kitle iletişim araçlarını içerdiği gibi kendinden sonra gelişen formlarla da eklenebilmiştir. Televizyon yayıncılığının ağırlıklı olarak görüntüye dayanması, programlarının akışı içinde her kesimden insana hitap edebilecek tarzda düzenlemelerin yapılabilmesi, kolay izlenebilmesi, eğitim ve sınıf farklılıkları engeline takılmaksızın etkisini her yere ulaştırmasına olanak tanımaktadır.

Boş zamanı değerlendirmede kullanılan en etkin araçlardan⁸¹ birisi olan televizyon gündelik yaşantının ayrılmaz bir parçası haline gelmiş ve insanlar onu evlerinde başköşeye koymuşlardır. İzleyici ve televizyon arasında zihinsel bir ilişki vardır. Bu araç gündelik yaşamın bir parçası olmakla kalmamakta, hayatın anlamlandırılmasında, duygular ve düşüncelerin biçimlendirilmesinde insanlara yol gösterici mesajlar da göndermektedir. İnsanların önceliklerinin ve yaşam tarzının şekillenmesinde yönlendirici olan televizyon güzel-çirkin, iyi-kötü, doğru-yanlış, vs. kavramları sınamakta ve kullanılacak ölçütleri insanlara sunmaktadır⁸². Televizyon karşısındaki birey yeni doğmuş bir çocuk gibidir. Yeni doğmuş bir çocuk nasıl ancak başkaları tarafından beslenebiliyorsa; televizyon izleyicisi de kültürel beslenmesinde aynı bu şekilde edilgendir⁸³.

TV İzleme Süresi

Katılımcılara günde ne kadar TV seyrettikleri sorusu yöneltilmiştir. Günde ortalama televizyon seyretme miktarları içinde hemen hemen hiç TV seyretmeyen ile 6 saat ve daha fazla seyredenlerin miktarı birbirine yakın olduğu anlaşılmaktadır (%4,4 - %7,2). Günlük 3-5 saat televizyon seyredenlerin oranı düşündürücü düzeyde yüksektir: %33,7. Bir saatten az seyredenler %10,8 iken 1-2 saat seyredenler ortalama bir durum sergilemektedir: %43,8 (Şekil-14.1).

ŞEKİL -14.1: TV İzleme Süresi (%)

81 Storey, J., *Popüler Kültür Çalışmaları*, (Çev. K. Karasahin), Babil Yayınları, İstanbul, 2000, s.18.

82 Öz, Ö., *Yabancılaşma ve Televizyon*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı:7, İstanbul, 1998, s. 392.

83 Özkök, E., *Kitlelerin Çözülüşü: İletişim Kuramları Açısından*, Tan Yayınları, Ankara, 1985, s.119.

Günlük 3–5 saat televizyon seyredenler içinde en yüksek oran, %44,7 ile ortaokul düzeyinde öğrenime sahip olanlara aittir. Öğrenim düzeyi ilkökul olanlar %36,9, lise %34,2, Lisans ve üstü %34,1'dir. Burada dikkat çekici fark, öğrenimi ön lisans olanlarda görülmektedir: %21,3. Dul/boşanmış ve bekâr olanlara göre evlilerin 3–5 saat TV seyretme oranı yüksektir. Evliler içinde ise aynı grupta en fazla TV seyredenler 4–6 yıllık evli olanlardır (%44,5). 7–10 yıllık evlilerde 3–5 saat televizyon seyredenlerin oranı yarı yarıya düşmektedir: %22,7. Günde 3–5 saat TV seyredenler için genç evlilerden sonra en çok seyreden grup 31 yaş ve üstüdür: %41,9. Bu oran evliliğinden az memnun olanlarda %49,8'e çıkmaktadır. Evliliğinden memnun olmayanlarda, günde 3–5 saat TV seyredenlerin yüzdesinin 43 olması düşündürücüdür. Evliliğinden memnun olanlarda aynı gruba giren seyirci miktarı %29,5'tir. *Televizyona ayrılan saat miktarıyla, evliliğinden memnun olma oranı arasında bir ters orantının bulunduğu buradan çıkarmak mümkündür.*

TV'de Şiddet ve Çocuk

Televizyon olumlu bir uyarım kaynağı olmasının yanında aile içi ve dışı toplumsal etkileşimi en alt düzeye indirdiğinden çocuğun sosyal gelişimine olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Özellikle uzmanlar, çocuk üzerinde zihinsel, duygusal ve sosyal etkiye sahip olan televizyonun, denetimli olarak izletilmesinin olumlu, gelişigüzel izletilmesinin ise, olumsuz etkileri olduğunu belirtmektedirler. Nitekim günümüzde de pek çok ülkede televizyonun olumlu ve olumsuz etkileri tartışılmaktadır. Ülkelerin toplumsal yapıları ve buna bağlı olarak televizyon yayınlarının biçim ve içeriğine göre bu etkilenmeler farklılıklar gösterebilmektedir. Örneğin, okuma ve düşünme becerisinin yerleşmediği az gelişmiş toplumlarda televizyondan etkilenme oranı çok daha yüksektir.

Saldırganlıkla ilgili örneklere tanıklık saldırganlığın açığa çıkışında önemli olan bir faktördür. Özellikle sinema veya televizyonda izlenen şiddet sahneleri, çocuklar için çok etkili bir modele dönüşmekte ve çocukların saldırgan kişilikli oluşlarına temel hazırlayabilmektedir. Hem Türkiye'de ve hem de diğer ülkelerde yapılan çok sayıdaki araştırmanın bulguları bu tespiti desteklemektedir⁸⁴. Gerbner ve Gross'un araştırma bulgularına göre, çocukların yaşı, şiddet sahnelerini model olarak alma derecesinde etkilidir. Küçük yaştaki çocuklar şiddet sahnelerinden daha fazla etkilenmektedirler. Filmlerdeki ve televizyondaki şiddet sahnelerinin etkileri *gözlemsel öğrenme*, *kontrolün kaybolması* ve *duyarsızlaşma* gibi bir dizi davranış ve özeliğin oluşumuna imkan sağlamaktadır⁸⁵. Liebert ve Baron⁸⁶,

84 www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A31674-2002Mar28.html

85 Michaud, *Şiddet*, s. 57.

86 Liebert, R. & Baron, R., "Some Immediate Effects of Televised Violence on Children's Behavior", *Developmental Psychology*, V.8, 1972, s. 469-475.

bir grup çocuğa saldırgan davranışlar içeren bir hırsız-polis filmi, diğer bir grup çocuğa da diğerlerinin filmiyle eşit süreye sahip olan bir spor filmi izletirler. Daha sonra bu çocuklar bir başka odada serbest bırakılırlar. Odada birbirleriyle oynayan çocuklar gözlemlendiğinde, saldırgan davranışlar içeren filmi izleyen çocukların, spor filmi izleyen çocuklardan çok daha fazla saldırgan davranışlar sergilediklerini tespit ederler. Parke ve arkadaşları ise⁸⁷, şiddet filmi izleyen çocukları doğal ortamlarında izlerler ve araştırma bulguları Liebert ve Baron'un bulgularıyla örtüşür.

Film kahramanları, çeşitli davranışlarıyla çocuktaki saldırganlık dürtülerini harekete geçirebilmekte ve onu saldırgan kılabilmektedir. Televizyon ekranından yansıyan olumlu model, çocuklar için ne kadar yapıcı ise, olumsuz modelin de o denli yıkıcı olduğu bilinmektedir. Buna rağmen, günümüzde TV'de şiddet haberlerden, filmlere, dizilerden çizgi filmlere dek her yerde her an hayatın bir parçası olarak sunulmaktadır. Bu da özellikle şiddetin sıradanlaşması gibi çok tehlikeli bir olguyu beraberinde getirmektedir. Filmlerde sevilen karakterler karşısındaki kişilere şiddet uyguladıklarında çocuklar tarafından coşku ve heyecanla izlenmekte ve bütün bu olaylar çocuklar tarafından günlük yaşamda model alma yoluyla uygulamaya dönüştürülmektedir.

TV'deki şiddetin içerikli programların izlenmesi ile günlük hayattaki şiddet veya şiddete yatkınlık arasındaki ilişkiyi ortaya koyan ve literatürde önemli bir yere sahip olan araştırmaların bulguları nedeniyle araştırmanın verileri arasında konu bağlamında bir ilişkiyel tarama yapma ihtiyacı hissedildi. Önemli ve ilginç bir bulgu olarak TV izleme oranı ile eşe yönelik şiddeti onaylama tarzı arasında kuvvetli sayılabilecek bir ilişkinin bulunduğunu tespit etmek oldu. Araştırmanın bulgusuna göre, *hemen hiç TV izlemeyenlerle* genel anlamda *farklı sürelerde de olsa TV izleyenler* arasında eşe yönelik fiziksel şiddeti *gerekli* bulma açısından önemli bir farklılık bulunmaktadır. *Hemen hiç TV izlemeyenlerin* ancak %5,1'i *Bir erkek "gerektiğinde" karısını dövebilir mi?* sorusuna *dövebilir* cevabını vermiş olmasına karşılık 6 saat ve daha fazla süre TV izleyenlerin %23'ü, 1-2 saat TV izleyenlerin %12,3'ü aynı soruya *dövebilir* demiştir. *Dövemez* cevabında da benzer bir ayrışma söz konusudur. Bu ve benzeri verilerden hareketle *TV izleyenler mi şiddeti onaylama eğilimi taşıyorlar, şiddeti onaylama eğilimi taşıyanlar mı TV izliyorlar?* sorusuna cevap bulmak mümkün olmamakla birlikte TV izleme ile şiddeti onaylama arasında bir ilişki bulunduğunu ifade etmesi açısından manidardır (Tablo-14.1).

87 Parke, R.&Berkowitz, L. & Leyens, J.& West, S.& Sebastian, R., "Some Effects of Violent and Nonviolent Movies on the Behavior of Juvenile Delinquents", L. Berkowitz (ed), *Advances in Experimental Social Psychology*, 1977, s.135-172.

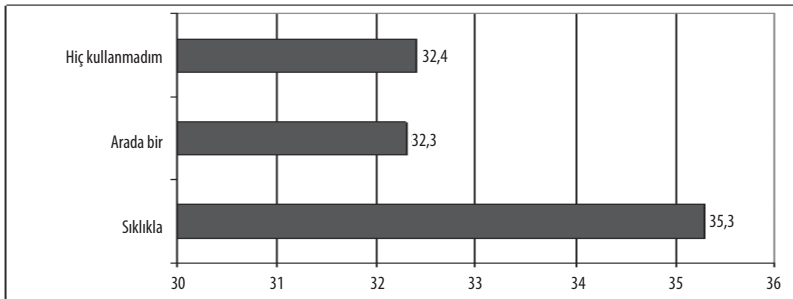
TABLO-14.1: TV İzleme Oranı ile Eşe Yönelik Şiddeti Onaylama

Sizce bir erkek gerektiğinde karısını dövebilir mi? (%)					
Günde ortalama ne kadar TV izlersiniz?	Sayı	Dövebilir	Kesinlikle dövemez	Kararsızım	TOPLAM
Bir saatten az	107	15,2	77,0	7,8	100,0
1–2 saat	353	12,3	76,5	11,2	100,0
3–5 saat	260	11,8	77,0	11,1	100,0
6 saat ve daha fazla	107	23,0	69,1	7,9	100,0
Hemen hemen hiç TV izlemiyorum	15	5,1	87,7	7,2	100,0

İnternet Kullanımı

Günümüzde en yaygın bilgi ve iletişim araçlarından biri haline gelen internet, gündelik yaşamımızın bütün alanlarını etkiler duruma gelmiştir. Güncel haber ve bilgi sağlama, görüş ve bilgi paylaşma, zaman ve mekândan bağımsız iletişim sağlama, görsel ve işitsel öğelerle destekli iletişim gibi sunduğu birçok olanak, interneti günlük yaşamımızın ayrılmaz bir parçası haline getirmiştir. Sanal sohbet ve sanal ilişkiler yoluyla kişiler arası gerçek iletişim ve ilişkilere yeni boyutlar kazandırmakta olan internet, bireylerin aile içi ve sosyal çevre ile olan ilişkilerinde birtakım problemleri de beraberinde getirmiştir. İnternetin kendi kültürü içinde meydana gelen sanal topluluklarla birlikte bireyler giderek yalnızlaşmakta, gerçek dünyadan kopmakta, topluma ve kendine yabancılaşmaya, aile etkinliklerini azaltmaya, gerçek dışı kimliklere bürünerek kendini ve çevresini yanıltma yoluna gitmektedirler. Yapılan araştırmalarda bilgisayar, internet, oyun ve sakıncalı sitelerin olumsuz etkilerinin ev kullanıcılarında daha fazla ortaya çıktığı gözlenmektedir. Ev kullanıcıları, bireyselliğe yönelirken aynı zamanda birtakım psikolojik ve sosyolojik problemlerle de karşı karşıya kalmaktadırlar.

İnternet, aile içi ilişkileri etkileme düzeyinin yüksekliğiyle aile araştırmalarında dikkate alınan bir değişken olarak anlam kazanmaktadır. Bu nedenle katılımcılara İnternet kullanıyor musunuz? Sorusu yöneltilerek internet kullanıp kullanmadıkları, eğer kullanıyorlarsa kullanım sıklığının ne olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Katılımcıların yaklaşık 1/3'ünün sıklıkla internet kullandığını tespit etmiş bulunuyoruz (Şekil-14.2).

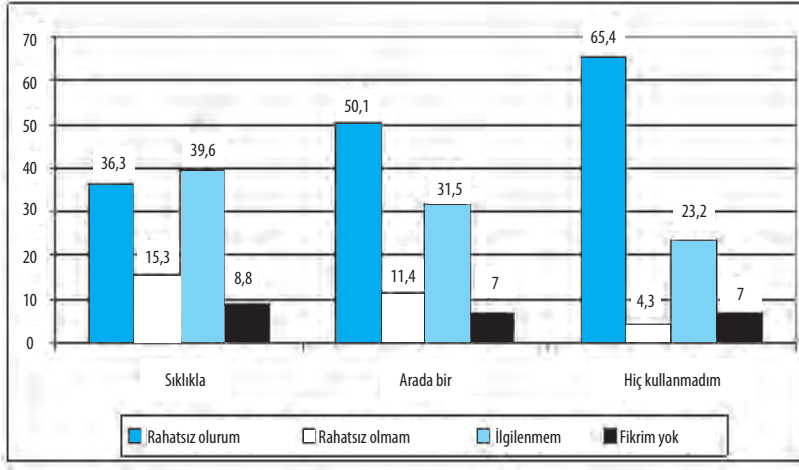
ŞEKİL- 14.2: İnternet Kullanımı (%)

İnternet kullanımını orta ve ileri yaşlarda hiç internet kullanmama oranınının 35 yaşta %47,5 iken, 65 yaş ve üstündekilerde %68,6'ya yükselmesi, bilgi edinme ve yeni gelişmelere intibak ile yaş arasında bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. İnterneti hiç kullanmayanlar içinde gelir düzeyi 0-500 lira olanların oranı %52'dir. Aynı şekilde okur-yazar olmayanlar (%62,1), okur-yazarlar (%54,7) iken ilkökul mezunlarında oranın yükselmesi ilginçtir: %76,4. Eğitim seviyesi ve gelir düzeyi yükseldikçe internet kullanmayanların sayısı düşmektedir. Yalnız lisans ve üstü öğrenim görenlerin onda birinin hiç internet kullanmamış olması, eğitim düzeyi ile uygun gözükmemektedir. Bu miktarın, daha fazla yaşla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bu düşüncüyü güçlendiren verilerden birisi 31 ve üstü yıldır evli olanların %78,8'inin hiç internet kullanmamasıdır. Evlilik yıl miktarının artışı ile paralel olarak internet kullanmama miktarı da artmaktadır. Evli ve boşanmış olanların interneti sıklıkla kullanma miktarı yakın gözükürken bekâr olanlarda sıklıkla internet kullanımı, onların iki katından fazladır (%55,1). İnternet kullanımı ile doğum yeri ve en çok yaşanan yer arasında paralellikler bulunmaktadır. Köy/kasaba ve ilçe kökenli olan veya buralarda yaşayanlarda, interneti sıklıkla kullananların oranı il merkezinde yaşayanlara göre düşüktür. Bu durumun, öğrenim düzeyi ve internet altyapısının ulaşımı ile de ilişkisinin olduğu düşünülmektedir.

Türkiye'deki aile yapısına ve işlevlerine ilişkin bu araştırmanın önemli bulgularından birisi internetle ilgilidir. İnternetin aile yapısındaki ve işlevindeki değişmelerde önemli bir faktör olduğu tespit edilmiştir. Aile içi ilişkileri doğrudan etkileyen internet aile ve eşlerin ihmal edilmesinden, sanal ihanet ya da eşlerin aldatılmışlık psikolojisine girmelerine, çocukların sanal uzayda başıboş savrulmalarından, bireylerin gerçek ilişkilerde bocalamaları gibi etkilere sahip olduğu anlaşılmaktadır.

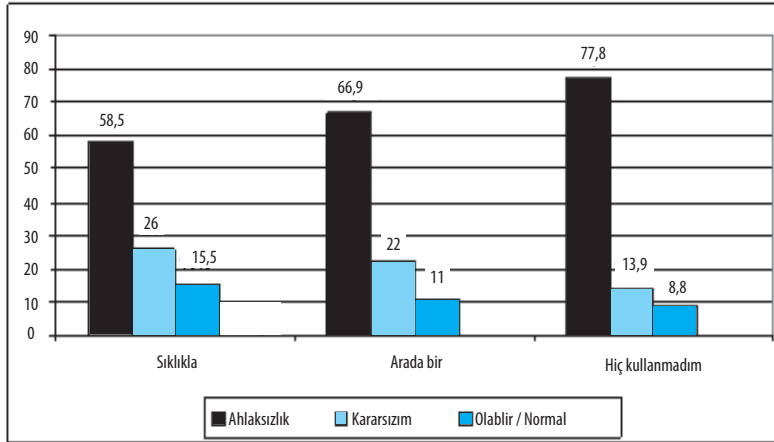
İnternet kullanma durumu farklı bazı değişkenler açısından incelendiğinde, internet kullanıp/kullanmamanın ve kullanma sıklığının tutum ve davranışlarda önemli farklılaşmalara neden olan bir faktör olduğunu tespit ediyoruz. İnternet, aile yapısı ve işlevi ile ilgili kaliteli niteliğinde sayılabilecek birçok durum ve konuda önemli bir özellik olarak anlam kazanmaktadır.

Araştırmanın internetle ilgili bazı bulgularını örnek olarak ifade etmek gerekirse; İnternet kullanma sıklığının nikâhsız yaşayan komşuya, evlilik öncesi cinsel beraberliğe, evlilik dışı çocuk edinmeye, sanal evliliğe, kız veya erkek çocuğun evliliğine kimin vereceğine ilişkin tutumlarda belirleyici faktör olduğu tespit edilmiştir. İnterneti sıklıkla kullananların %36,3'ü nikâhsız yaşayan komşudan rahatsız olacağını ifade ederken, interneti arada bir kullananların %50,2'i, hiç kullanmayanların ise %65,4'ü nikâhsız yaşayan komşudan rahatsız olacağını ifade etmiştir (Şekil-14.3).

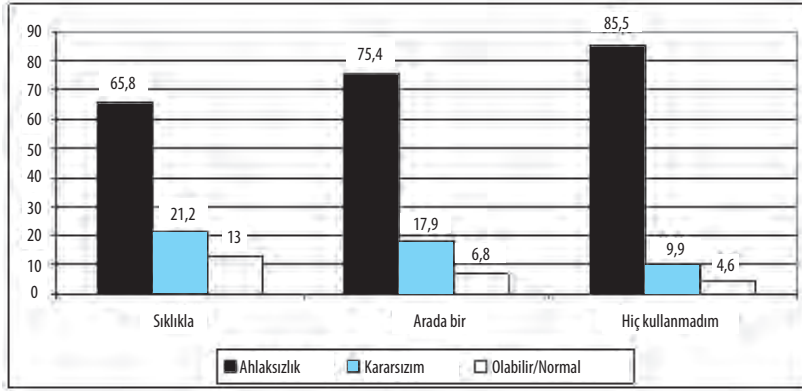
ŞEKİL -14.3: İnternet Kullanım Durumuna Göre Nikâhsız Birlikte Yaşayan Yakın Komşuya Yönelik Tutum (%)

İnterneti sıklıkla kullananların %58,5'i evlilik öncesi cinsel beraberliği ahlaksızlık olarak nitelerken, interneti arada bir kullananların %66,9'u, hiç kullanmayanların ise %77,3'ü evlilik öncesi cinsel beraberliği ahlaksızlık olarak nitelemiştir (Şekil-14.4).

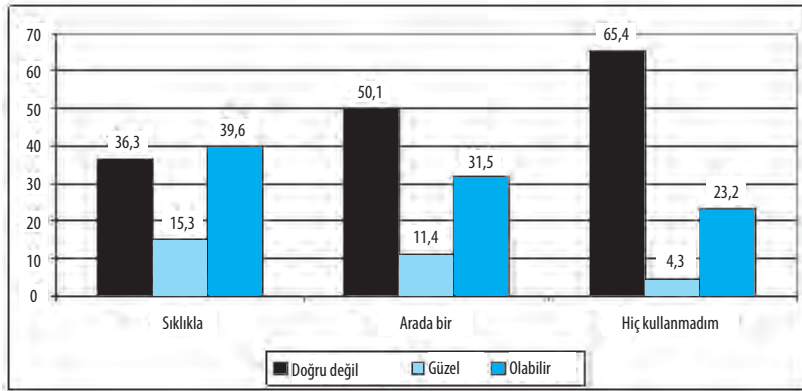
ŞEKİL -14.4: İnternet Kullanım Durumuna Göre Evlilik Öncesi Cinsel Beraberliği Değerlendirme (%)

İnterneti sıklıkla kullananların %65,8'i evlilik dışı çocuk edinmeyi ahlaksızlık olarak nitelerken, interneti arada bir kullananların %75,4'ü, hiç kullanmayanların ise %85,5'i evlilik dışı çocuk edinmeyi ahlaksızlık olarak nitelemiştir (Şekil-14.5).

ŞEKİL -14.5: İnternet Kullanım Durumuna Göre Evlilik Dışı Çocuk Edinmeyi Değerlendirme (%)

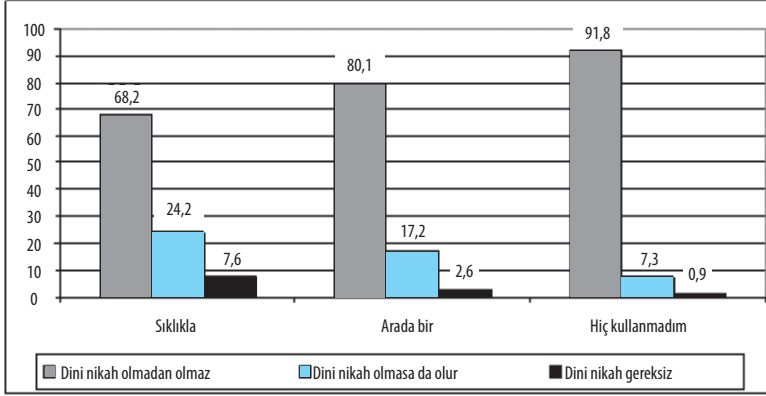
İnterneti sıklıkla kullananların %39,6'sı sanal yoldan tanışarak evlenmeyi *olabilir* bulurken, interneti arada bir kullananların %31,5'i, hiç kullanmayanların ise %23,2'si sanal yoldan tanışarak evlenmeyi *olabilir* bulduğunu ifade etmiştir (Şekil-14.6).

ŞEKİL -14.6: İnternet Kullanım Durumuna Göre Sanal Ortamda Tanışıp Evlenmek (%)

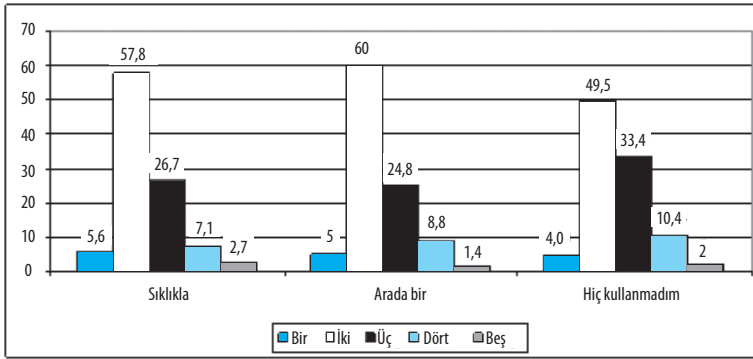
Araştırma verileri internet kullanma sıklığı ile dini nikâha ilişkin görüşler arasında dikkat çekici bir ilişkinin bulunduğunu göstermektedir.

Genel bir değerlendirmeye, internet kullanma sıklığı arttıkça dini nikahı gereksiz bulanların veya dini nikahı önemsiz bulanların oranında artış gözlenirken, dini nikahı olmazsa-olmaz görenlerde azalma gözlenmektedir (Şekil -14.7). Bu durum internetin bireylerin değerler sisteminde değişime yol açtığını gösteren önemli bir tespit olarak değerlendirilebilir.

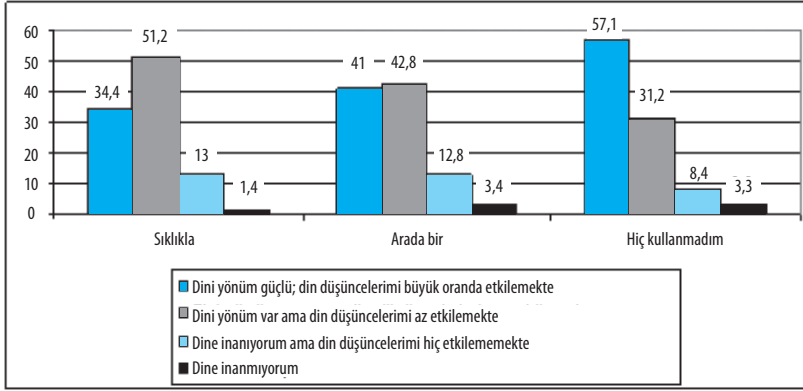
ŞEKİL -14.7: İnternet Kullanım Durumuna Göre Dini Nikahı Değerlendirme Tarzı (%)

İnternet kullanma sıklığı ile bir aile için ideal çocuk sayısı konusundaki görüşler arasında ilişki bulunduğu gözlenmektedir. **İdeal çocuk sayısındaki en dikkat görüş ise üç çocukla ilgili cevaplarda gözlenmektedir. Farklı sıklıkta da olsa internet kullananlardan ortalama %25’lik bir kesim ideal çocuk sayısı olarak 3’ü ifade ederken, hiç internet kullanmayanların %33,4’ü ideal çocuk sayısı olarak 3’ü ifade etmiştir (Şekil -14.8).**

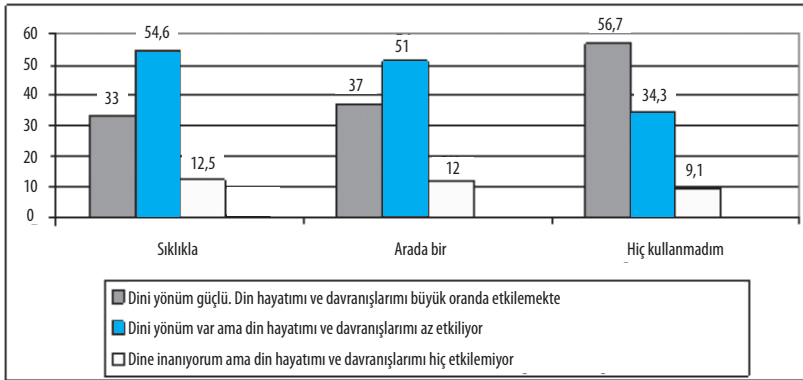
ŞEKİL -14.8: İnternet Kullanım Durumuna Göre Aile İçin İdeal Çocuk Sayısı (%)

İnternet kullanma sıklığıyla ilgili olarak ilginç bir tespittir; internet kullanma sıklığı ile dinin duygu ve düşüncüyü etkileme oranı arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir. **İnternet kullanma sıklığı arttıkça dini yönüm var ama din düşüncelerimi az etkilemekte** diyenlerin oranında artış gözlenirken, *dini yönüm güçlü; din düşüncelerimi büyük oranda etkilemekte* diyenlerin oranında azalma gözlenmektedir (Şekil -14.9). **Elbette ki bu verilerden hangisi gerçekte bağımsız değişkendir, bunu bilme imkânına sahip değiliz, ancak kesin olan şudur ki, dinin duygu ve düşünceleri etkilemesi ile internet kullanıp-kullanmama veya kullanma sıklığı arasında kolay gözlenebilen bir ilişki vardır.**

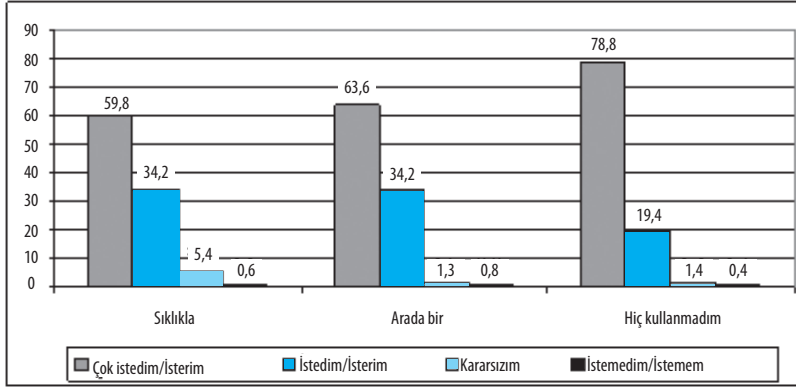
ŞEKİL –14.9: İnternet Kullanım Durumuna Göre Dinin, duyu ve düşüncelere etkileme Gücü (%)

Araştırma verileri, internet kullanma sıklığı ile dinin bireysel yaşantıya etkisi arasında ilişki bulunduğunu da ortaya koymaktadır. Dinin duyu ve düşünceleri etkileme oranına etkisinden daha fazla olmak üzere internet kullanma sıklığının dinin bireysel yaşantı tarzına etkisi olduğu tespit edilmiş bulunuyor (Şekil -14.10). İnternet kullanma sıklığı arttıkça *dini yönüm var ama din hayatımı ve davranışlarımı az etkiliyor* diyenlerin oranında artış gözlenirken, dini yönüm güçlü; din hayatımı ve davranışlarımı büyük oranda etkiliyor diyenlerin oranında dikkat çekici bir azalma gözlenmektedir.

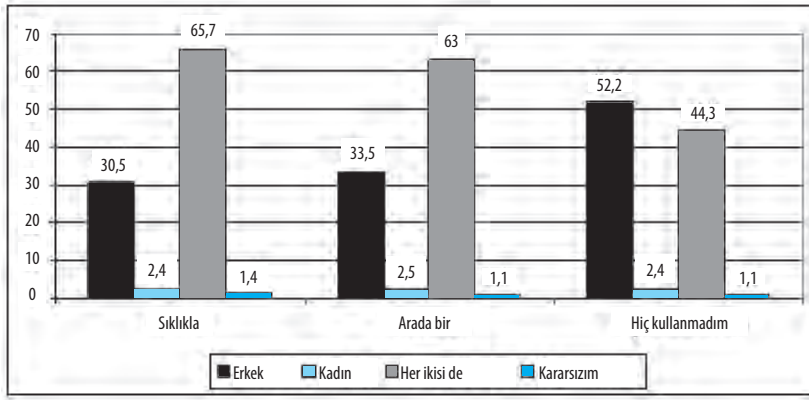
ŞEKİL –14.10: İnternet Kullanım Durumuna Göre Dinin, Hayat Tarzını ve Davranışları Etkileme Gücü (%)

Diğer bazı verilerden hareketle internet kullanma sıklığı ile dinin duyu/düşünce ve gündelik hayatta etki düzeyi arasında ilişki bulunduğunu biliyoruz. Bu bağlamda olmak üzere, araştırma verileri internet kullanma sıklığı ile çocuğun dini bilgiye sahip olup-olmaması görüşleri arasında ilişki bulunduğunu da ortaya koymuştur. İnternet kullanma sıklığı arttıkça, çocuğun dini bilgiye sahip olmasını isteme oranında azalma gözlenmektedir (Şekil-14.11).

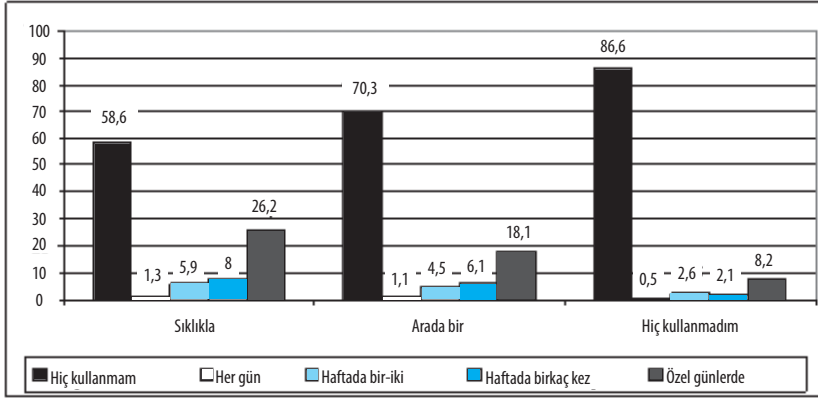
ŞEKİL –14.11: İnternet Kullanım Durumuna Göre Çocuğun Dini Bilgiye Sahip Olmasını İsteme Düzeyi (%)

Araştırma bulguları internetin değer oluşturuvcu veya mevcut değerleri değıştirici bir karaktere sahip olduğunu ortaya koymuş bulunuyor. Bu bağlamda değerlendirilebilecek bir bulgu olarak ifade etmek gerekirse, internet kullanma sıklığı ile aile reisinin kim olması gerektiği görüşleri arasında ilişki bulunduğu gözlenmektedir. İnternet kullanma sıklığı arttıkça ailenin reisi erkektir diyenlerin oranına azalma gözlenirken, kadın ve erkek reisiği birlikte yürütürler görüşünde artış gözlenmektedir (Şekil-14.12).

ŞEKİL –14.12: İnternet Kullanım Durumuna Göre Aile Reisinin Kim Olması Gerektiği (%)

İnternet kullanma sıklığı ile alkol alıp-almama veya alkol alma sıklığı arasında dikkat çekici bir ilişkinin bulunduğu tespit edilmiştir. Hiç internet kullanmayanların %86,6'sı hiç alkol kullanmadığını ifade eden, arada bir internet kullananların %70,3'ü, sıklıkla internet kullananların ise %58,6'sı hiç alkol kullanmadığını ifade etmiştir (Şekil-14.13).

ŞEKİL –14.13: İnternet Kullanım Durumuna Göre Alkol Kullanma (%)

Buraya bazı örneklerini aktardığımız bulgulardan hareketle internetin yeni tutum inşasında veya mevcut geleneksel karakterli tutumların değişiminde son derece etkili bir faktör olarak anlam kazandığı anlaşılmaktadır. Hatta bu noktada TV'den de önemli oranda ayrıldığını ve TV'nin daha az etkili hale dönüştüğünü ifade edebiliyoruz. Bunun nedeninin, internetin TV'ye göre kullanıcı açısından "istediği yere kadar gidebilme" imkânı sunmasında aranması gerektiği kanaatindeyiz. İnternetin etkisi başlı başına bir araştırma konusu olacak kadar önemli gözükmektedir.

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

BOŞ (SERBEST) ZAMANI DEĞERLENDİRME VE AİLE

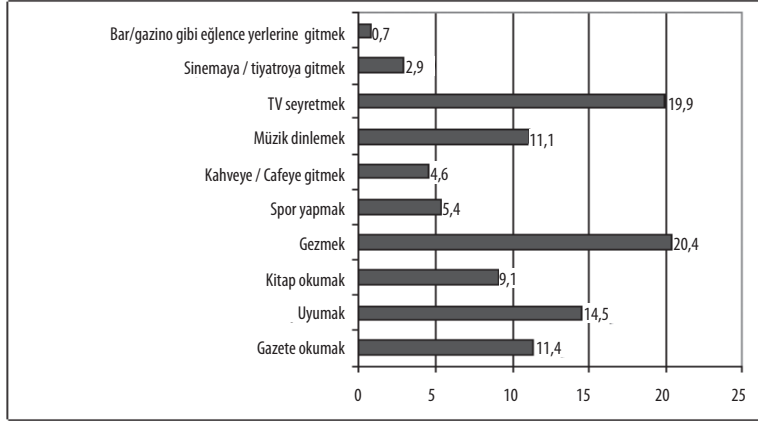
- Kitap Okuma Alışkanlığı
- Dini Bayram Günleri
- Alkol Kullanımı
- Boş Zamanlarda Birlikte Olunanlar

Boş (veya serbest) zamanlar herhangi bir şekilde gerçekleştirilen bir yaşantı süresinin veya içerişi sistemsiz, tesadüfî bir şekilde doldurulan bir zaman kesitinin ismi değil, aynen aile, ekonomi, eğitim gibi sosyal kurumun ismidir. Bu yönüyle de evrensel, zorunlu ve önemlidir. Ne var ki geçmişte olduğu kadar günümüzde önemini sürdüren bu kurum yeterince ele alınmamıştır. Şüphesiz bunun değişik sebepleri vardır. Boş zaman işleminin bir üretimden çok, bir dinlenme ve ara dönemi ifade etmesi ve değerlendirmenin zor olması bu sebeple sayılabilir.

Toplumlar boş zamanlarını kültürel özelliklerine göre değerlendirirler. Gerçekten gruplar bile seçimlerini bu özellik ve imkânlar göre yapmaktadırlar. Mesela insanların açık havada bir geziyi veya kapalı salonda oturumu seçmeleri ve özellikle toplumda bunun yaygınlık durumu böyle bir etkenle açıklanabilir. Bir toplumda kır-kent yaşlı-geç, kadın-erkek farklı kesimlerin farklı alışkanlıkları ve dolayısıyla değişik boş zaman değerlendirme tarzlarının olduğu kabul edilir. Ne var ki günümüzde kitle iletişim araçları ve bu arada medya insanlarda ortak alışkanlıklar oluşturmakta, global bir ortam meydana getirmektedirler. Yani modern dönemlerde teknolojik gelişme ve onun getirdiği toplum-kurum ilişkisini teke tek olmaktan çıkarmış, araya teknik araçlar girmiştir. Bu süreçte kurumsal yapılar geri dönüşlü olarak yeniden üretilmektedir ki ülkemiz de bunun dışında değildir.

Boş zamanlar kurumunun işlevlerinden birisi aileseldir. Zaten konumuzu ilgilendiren tarafı da bu yönüyle ilgilidir. Esasen aile, boş zaman değerlendirme mekânlarının başında gelmektedir. Birincil ilişkiler içinde dinlenme ve psikolojik tatmin aile içinde ve aile bireyleriyle birlikte yürümektedir. Mesela çocuklar sorumluluklarını bu süreçte öğrenirler.

Katılımcılara “*Boş zamanlarınızda en çok yaptığınız şey nedir?*” sorusu yöneltilmiştir. Söz konusu sorunun seçenekleri on madde de belirlenmiştir. Boş zamanı doldurma tercihlerinde ilk sırayı %20,4 ile *gezmek* almıştır. İkinci sırada %19,9 ile *TV seyretmek*, üçüncü sırada %14,5 ile *uyumak* gelmektedir. Bundan sonra %11,4 ile *gazete okumak*, %11,1 ile *müzik dinlemek*, %9,1 ile *kitap okumak*, %5,4 ile *spor yapmak*, %4,6 ile *kahveye gitmek*, %2,9 ile *sinemaya/tiyatroya* gitmek ve %0,7 ile *bar/gazino gibi eğlence yerlerine gitmek* yer almaktadır. Boş zamanı uyku ile değerlendirme üçüncü sırada yer alırken, kitap okumanın altıncı sırada bulunması dikkat çekicidir (Şekil-15.1).

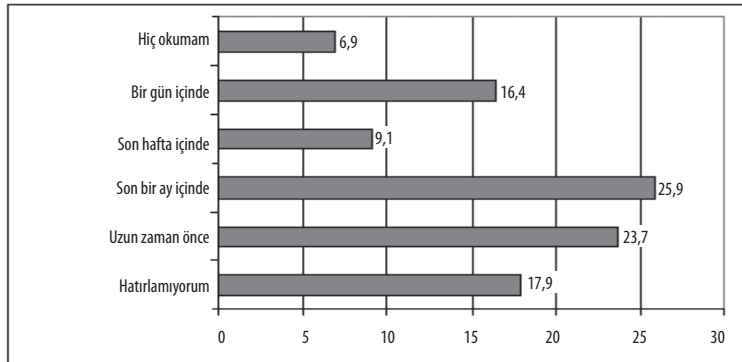

ŞEKİL –15.1: Boş Zamanlarda En Çok Yapılan Şey (%)

Kitap Okuma Alışkanlığı

Boş zamanı değerlendirme ile aile kurumu arasındaki ilişkiyi tespit etmek ve ailenin bu bağlamdaki işlevini daha belirgin şekilde tespit edebilmek için yöneltilen bir dizi sorudan birisi kitap okuma sıklığı ile ilgilidir. Elde edilen bulgulara göre kitap okuma düzeyi son derece düşüktür. Toplumun yarısı ya hiç kitap okumamakta veya en son ne zaman okuduğunu hatırlamayacak kadar kitaptan uzaklaşmış bulunmaktadır.

Araştırmada, katılımcılara en son okudukları kitabın zamanı sorulmuştur. Böylelikle kitap okuma sıklığını tespit etmek amaçlanmıştır. Alınan cevaplara göre, önemli bir kesim ya *hiç kitap okumamış* (%6,9), ya da okuduğu zamanı hatırlamayacak kadar (%17,9) kitapla ilgisini kesmiş durumdadır. Yine önemli bir kesim ise çok uzun zaman önce kitap okuduğunu (%23,7) ifade ederek kitapla olan mesafesini gözler önüne sermiştir (Şekil-15.2).

ŞEKİL –15.2: En Son Okunan Kitabın Zamanı (%)

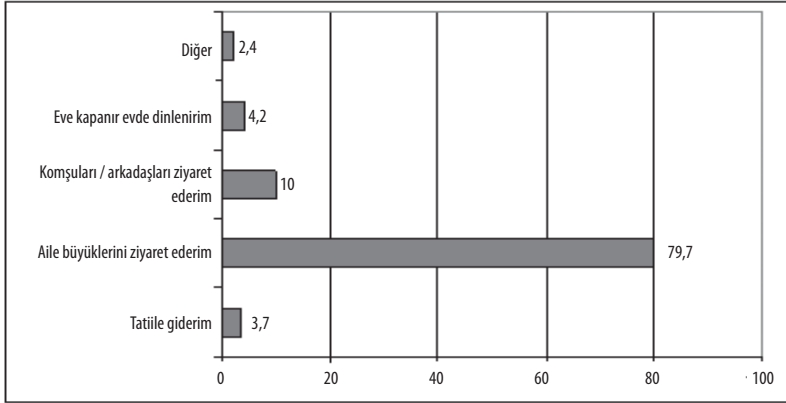
Kitap okuma oranında, cinsler arasında önemli bir fark görülmemektedir. Ama yaş arttıkça kitap okuma oranının doğru orantılı bir şekilde düştüğü görülmektedir. 18–24 yaşta; son bir ay, hafta ve günde kitap okuyanlar %60'ın üzerinde iken, *hiç okumam* diyenler sadece 2,5'tur. Yaş yükseldikçe okuma oranları düşmekte, *hiç okumam* diyenlerin miktarı yükselmektedir. 65 yaş ve üstünde hiç okumam diyenlerin %36,4 olması anlamlıdır. 55–64 yaş arası da, bu miktara yaklaşmaktadır: %27,7. Gelir düzeyi ile kitap okuma arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Gelir düzeyi düşük olanlarda, *Hiç okumam* diyenlerin miktarı, zenginlerin on katı kadar fazladır. Mekân olarak, ilçe ve il merkezlerinde kalanlar arasında yakınlık bulunurken köy ve kasabalarda yaşayanlarda kitap okumama oranı üç kat artmaktadır. Eğitim düzeyi yükseldikçe, kitap okumama oranı düşmektedir. Son bir ay, hafta ve birkaç gün içinde kitap okuyanların oranı; şehirlerde, lisans ve üstü eğitim görenler arasında ve bir yıldır evli olanlarda yüksek çıkmıştır. Evliliğinden çok memnun olanların %31,7'si ile evliliği için *memnun değilim* diyenlerin %25,7'sinin, son bir ayda okuma oranı birbirine yaklaşmaktadır. Bu kitap okumanın, mutlulukta yüksek olmak üzere, mutsuz bir hayatta da sığınak olduğunu düşündürmektedir. Evlilik hayatında çocuk sayısı arttıkça, okuma oranının düştüğü görülmektedir. Çocuksuzlarda son bir ay içinde kitap okuma oranı %31,4; bir-iki çocukta neredeyse aynı: %26,7; üç-dört çocukta %13,3; beş ve üstü çocukta ise %11,5'tir. Medeni durumla ilgili ölçüm, dul ve boşanmış olanlar hakkında ilgi duyulabilecek bir veri ortaya koymaktadır. Çünkü son bir ay içinde bekârlar %30,7; evliler %24,2 oranında kitap okurken, dul veya boşanmış olanlarda okuma oranı %16,4'tür. Dul kalma veya boşanmış olmanın getirdiği atmosfer, okuma gibi bir kültürel eylemi de tutuk hale getirmektedir.

Dini Bayram Günleri

Dini Bayram günleri aile bireylerinin veya daha geniş bir ilişki dairesi dikkate alındığında yakın akraba ilişkilerinin düzeyini ve sıklık derecesini göstermesi açısından önemli bir ölçüttür. Bu nedenle katılımcılara *Dini bayram tatillerinde en çok ne yaparsınız?* sorusu yöneltilmiştir.

Boş zamanların içinde anlamlı bir dilim olarak değerlendirilebilecek, *Dini bayram tatillerinde en çok ne yaparsınız?* sorgulaması, toplumsal bağların gücünü vurgulayan verileri ortaya koymuştur. 6368 kişiden 5078 kişinin (%79), *aile büyüklerini ziyaret ederim* demesi, ***sosyal bağların yüksek düzeyde var olduğunu göstermektedir*** (Şekil-15.3). Çünkü *tatile giderim* diyenler içinde, çok yoksul ile (%6,1), zengin arasında (%9,5) anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Yalnız genelde %80 civarında seyreden *aile büyüklerini ziyaret ederim* tavrı, evlilik süresi 31 yıl ve üstü olanlarda diğerlerine göre birden yirmi puandan fazla düşmektedir (%62,6). Bu durum, ***orta yaş ve üstünde olan evlilerin, toplum yapısı göz önünde tutulursa ziyarete***

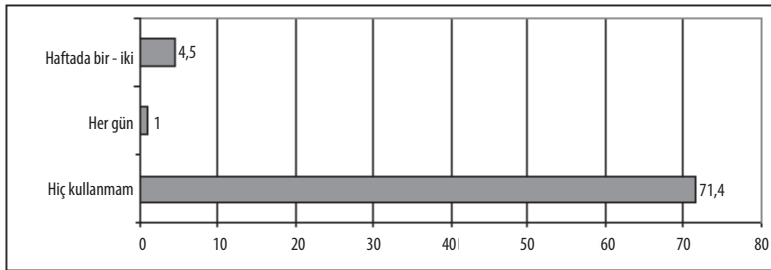
gitmekten çok ziyaret edilmeleri ile ilgilidir, denilebilir. Diyelim ki 21–30 yıldır evli olanların aile büyüklerini ziyareti %87,5 iken, 31 yıldır evli olanlardaki düşüşün 25 puan olması, geleneksel reflekslerin kaybedilmeye başlanması gibi değerlendirilmemelidir. Çünkü aile büyükleri, ocak olarak anlaşıldığı için, daha gençler, büyükleri ziyaret ettiği için yaşlıların ziyarete çıkma oranında düşüşün olduğu belirtilebilir.

Şekil-15.3: Dini Bayram Tatillerinin Değerlendirilişi (%)

Alkol Kullanımı

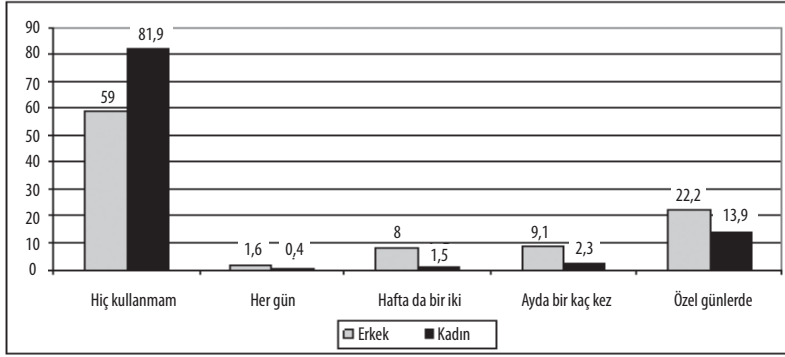
Boş zaman ile alkol kullanımı arasında tam bir örtüşme olmasa da irtibat bulunmaktadır. Bu yönüyle elde edilen değerler bir fikir verebilir. Önemli bir veri olarak öncelikle, *Alkol kullanıyor musunuz?* sorusuna, *hiç kullanmam* diyenlerin oranın yüksekliği dikkat çekmektedir: %71,4⁸⁸ (Şekil-15.4). Her gün kullananlar ise %1,0'dir. Diğerleri, haftada bir-iki kullananlar %4,5; ayda birkaç kez %5,5; özel günlerde kullananlar %17,7'dir.

ŞEKİL -15.4: Alkol Kullanımı (%)

88 Araştırmamızın bulgusunu desteklemesi açısından Diageo şirketinin gerçekleştirdiği bir araştırmaya göre Türkiye'de hiç alkol kullanmayanların oranı %70'dir (Hürriyet Gazetesi, 6 Aralık 2008, s.13).

Her gün alkol kullananlar içinde iki grup dikkat çekmektedir. Bunlardan öne çıkan %8,0 ile 65 yaş üstüdür. Diğer ise, %1,3 ile 18–24 yaş arasıdır. Ara yaşların tümünde oran çok daha düşüktür %0,6–%0,4. Buradan alkol bağımlılığının, gençlerden ziyade ileri yaşlardakilerde görüldüğü anlaşılmaktadır. Alkol kullanmada cinsiyet farkı öne çıkmaktadır. Zira erkeklerde *hiç kullanmam* diyenler %59 iken kadınlarda %81,9'dur. *Haftada bir-iki* diyenlerde ise kadın-erkek farkı daha artmaktadır: Erkek %8,0; kadın %1,5 (Şekil-15.5).

ŞEKİL –15.5: Cinsiyete Göre Alkol Kullanımı (%)

Alkol kullanımında anlamlı bir ilişki de sosyo-ekonomik yapıda öne çıkmaktadır. Çok yoksullarda hiç kullanmamama %81,6'dır. Benzer durum aylık geliri 0-500 lira arasında olanlarda görülmektedir: %83,3. Gelir düzeyi arttıkça hiç kullanmama oranı da düşmekte, çok zenginlerde hiç kullanmayan %47,1 gibi çok yoksulların iki katına varan orana ulaşmaktadır.

Alkol kullanma ile öğrenim düzeyi arasında da bir ilişki bulunmaktadır. Zira okur-yazar olmayanlarda hiç kullanmayanlar %84,1 iken, öğrenim durumu yükseldikçe kullanmama oranı düşen bir değişiklik göstermektedir. İlkokul öğrenimlilerde hiç kullanmama %78,3, Ortaokul %71,4; Lise %69,9; Lisans ve üstü %66,0'dır. Şu hale göre öğrenim durumu arttıkça alkol kullanma oranı da yükselmekte, bu kademeli yükseliş özel günlerde alkol kullanımlarını diyenler kısmında da görülmektedir. Okur-yazar olmayanlarda özel günlerde alkol kullanımı %8,4 iken lisans ve üstünde alkol kullanımı %22,3'tür (Tablo-15.1).

Tablo-15.1: Öğrenim Düzeyine Göre - Alkol Kullanımı

Öğrenim	Sayı	Alkol kullanıyor musunuz? (%)					TOPLAM
		Hiç kullanmam	Her gün	Haftada bir-iki	Ayda birkaç kez	Özel günlerde	
Okur-yazar değil	214	84,1	0,9	5,1	1,4	8,4	100,0
Okur-yazar	139	77,0	0,7	9,4	2,9	10,1	100,0
İlkokul	1162	78,3	1,0	3,0	0,9	16,7	100,0
Ortaokul	791	71,4	0,3	5,7	8,3	14,3	100,0
Lise	2277	69,9	1,7	5,9	5,3	17,3	100,0
Ön lisans	881	68,8	0,2	2,3	7,5	21,2	100,0
Lisans ve üstü	1110	66,0	0,5	3,0	8,1	22,3	100,0

Wall Street Journal Gazetesi için gerçekleştirilen ve GfK şirketi tarafından on yedi bin kişi üzerinde yapılan kapsamlı bir araştırmaya göre⁸⁹ hiç alkol kullanmayanların Türkiye oranı %83'tür. Bu oran İtalya (%53), ABD (%42), İspanya (%48), İngiltere (%26) ve Rusya'ya (%23) göre son derece yüksek bir oran olarak anlam kazanmaktadır. Ancak ilginçtir, Türkiye'de alkol kullananların %38'i alkolik düzeyinde olmak üzere *ağır içicidir*. Üstelik Türkiye'dekilerin %15'i alkolün kişisel ilişkilerini etkilediğini düşünürken, aynı görüşteki İtalyanların oranı %42, Yunanlıların oranı ise %34. Yine Türkiye'deki alkol kullananların %11'i alkol kullanmanın işini etkilemediğini ifade ederken, İtalyanların %36, Yunanlıların ise %35 aynı görüşü dile getiriyor.

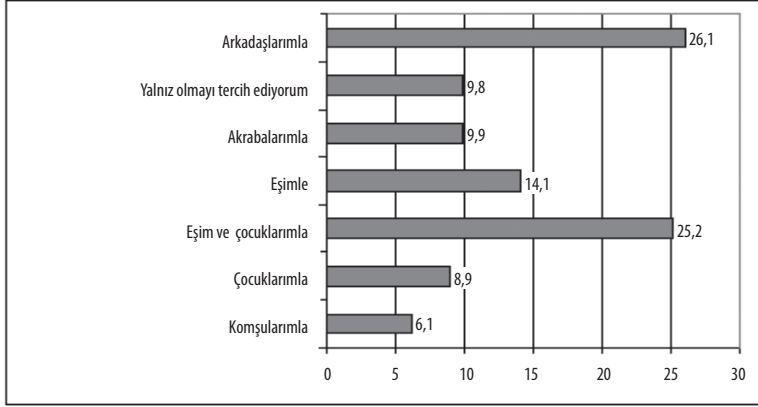
Alkol kullanımının, çocuk sayısı ile bir ilişkisinin bulunduğunu belirtmek mümkündür. Zira bir çocuklarda hiç kullanmama oranı %71,5 iken beş ve üstü çocuklarda %83,9'dur. Benzeri bir paralellik özel günlerde alkol kullanımında da görülmektedir. Çocuksuzlarda alkol kullanımı %18,7 iken beş ve üstü çocuklarda % 7,4'tür. Çocuk sayısı yükseldikçe alkol kullanımı azalmaktadır denilebilir. Yalnız her gün alkol kullananlar sütununda, bunlardan farklı bir durum ortaya çıkmaktadır. Zira çocuksuzların günlük alkol kullanma oranı %0,6 iken, iki çocuktan sonra oran yükselmekte, beş ve üstü çocuğa sahip olanlarda günlük alkol kullanım oranı %2,7 olmaktadır. Yerleşim birimlerine göre öne çıkan bir durum da köylerde görülmektedir. Köy/kasabada yaşayanlarda, hiç kullanmama oranı %86,8 iken bu ilçe ve ilde yükselmekte, il merkezinde yaşayanlarda %65,7 olmaktadır. Benzer bir oran, köy/kasaba doğumlular ile ilçe ve il merkezi doğumlular arasında vardır. Köy/kasaba doğumlularında hiç alkol kullanmayanlar %80,0 iken ilçede %65,9; il merkezi doğumlularında %69,5'tir. Özel günlerde alkol kullanma oranı, köy/kasabalarda yaşayanlarda %7,5 iken ilçede %16,0; il merkezinde %22,4'tür. Sosyal kontrol ve aile-toplum bağlarının etkisiyle, daha sıcak/dar bir çevre olan köy/kasabayla; sosyal kontrolün azaldığı ilçe ve il merkezinde yaşayanların, alkol kullanım oranı değişmektedir.

Boş Zamanlarda Birlikte Olunanlar

Boş zamanlarınızda daha çok kimlerle olursunuz? sorusuna verilen cevaplar içinde ilk sırayı %26,1 ile *arkadaşlarımla* cevabı almıştır. İkinci sırayı %25,2 ile *eşim ve çocuklarımla* cevabı almakta, %14,1 ile *eşimle*, ardından %9,9'la *akrabalarımla* tercihleri gelmektedir. %9,8'lik bir kesim *yalnız olmayı tercih ediyorum* demiştir (Şekil-15.6). Çocuklarımla diyenler %8,9 oranında iken, *komşularımla* diyenler %6,1 oranında yer almaktadır. Burada, ***boş zamanlarında arkadaşlara zaman ayırma oranının, eş ve çocuklardan öne geçmesi önemlidir***. Yalnız, *eşim ve çocuklarımla*, *eşimle* ve çocuklarımla şıkları üst üste toplanır, buna aile bağları yönün-

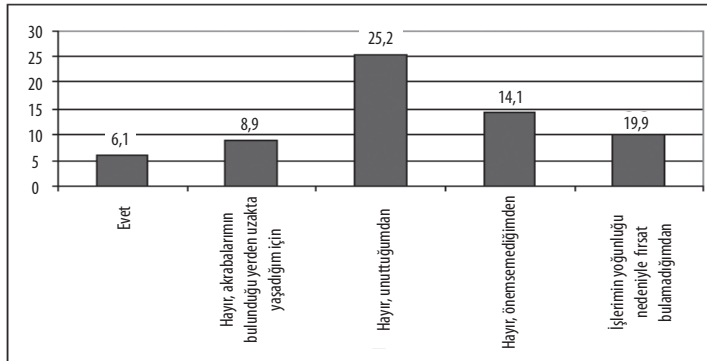
89 *Hürriyet Gazetesi*, 6 Aralık 2008, s. 13.

den *akrabalarımla* kısmı da eklenirse en büyük yüzde, aile bağları ile olan kısımda olacaktır. Toplumda her şeye rağmen aile bağları, yakın akraba irtibatının sosyal ilişkilerde etkin olduğunu buradan çıkarmak mümkündür. *Ayrı ayrı değerlendirildiğinde arkadaşlık bağının bütün sosyal irtibatlardan öne geçtiği görülmektedir. Bu da sosyal ilişkiler açısından birbiriy-le irtibatlı, dayanışmacı toplum yapısının devam ettiğini düşündürmektedir.*

ŞEKİL –15.6: Boş Zamanlarda Birlikte Olunanlar (%)

Boş zaman değerlendirme tercihiyle de ilgili olsa da akrabalık bağlarını ölçmeyi kolaylaştıran sorulardan birisi, *Son bir yıl içinde yakın akrabalarınızdan birisinin kabrini ziyaret ettiniz mi?* sorusudur. Bu soruya verilen cevaplar içinde *evet*'in oranı, bütün tabloya hâkim olacak tarzda yüksektir. *Hayır, önemsemediğimden* diyenler ise üzerinde durulmayacak kadar azdır. Yakın akraba kabrini, son bir yıl içinde ziyaret edenler içinde en yüksek oran okur-yazar olmayanlardır: %89,6. Öğrenim düzeyine göre bu oran düşmekte en son lisans ve üstü öğrenim görenlerde %67,5'e inmektedir (Şekil-15.7)

ŞEKİL –15.7: Yakın Akrabaların Kabrini Ziyaret (%)

Kabir ziyaretinde bulunma oranında benzer bir kademeli yükseliş, yaş gruplarında vardır. 18–24 yaş grubu %72,4 oranında kabir ziyaret ederken, yaş yükseldikçe oran da yükselmekte, 65 yaş üstünde ziyaret oranı %81,7'ye çıkmaktadır. Ailenin sosyo-ekonomik durumu ile aylık geliri sütunlarında da benzer bir paralellik vardır. Çok yoksul olanların, kabir ziyaret oranı %83,5 çıkarken, ona paralel konumdaki aylık geliri 0–500 lira olanların ziyaret oranı da %82,3'le neredeyse benzer gözükmektedir. Zenginlik ve aylık gelir miktarı arttıkça ziyaret oranında düşüş bulunmaktadır. Çok zenginlerin ziyaret oranı %61,8 iken aylık geliri 2001 lira ve üstü olanlarda da %71,7 çıkmaktadır. Kabir ziyaretinde anlamlı görülebilecek verilerden birisi bekâr olanların ziyaretinin, diğerlerinden düşük çıkmasıdır: %68. Evli ve dul/boşanmış olanlarda ziyaret oranı neredeyse aynıdır %75,4-%75,5. İlgili çekici olan, çocuk sayısı çok olanlarda ziyaretin yüksekliği. Bir çocuklularda ziyaret oranı %68,5'ken, beş ve üstü çocuk sahibi olanlarda %85'tir. Şu durum, çocuk miktarı ile aile bağları arasında irtibatın bulunduğunu vurgulamaktadır. Burada çok çocuğun toplumsal değer ve bağlarla irtibatı güçlü olan aileler tarafından tercih edildiğini, dolayısıyla bu tür aile ortamından gelenlerin, akraba bağlarının daha güçlü olduğunu belirtmek mümkündür.

ON ALTINCI BÖLÜM

**BÖLGESEL FARKLILIKLAR VE
AİLE**

Toplumsal, ekonomik ve kültürel açıdan Türkiye'deki bölgesel farklılıkların aile kurumunun yapısal ve işlevsel özelliklerinde de farklılaşmalara yol açması beklenir. Bu son derece *normal* ve hatta normal olmanın da ötesinde *doğal* bir durumdur. Aile yapısında, işlevinde ve aile kapsamında anlam ifade eden tutumlardaki farklılıkları ve düzeylerini tespit etmek amacıyla araştırmada bölge bir değişken olarak dikkate alınmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TUİK) belirlediği ve araştırmalarında kullandığı 12 bölge tasnifi tercih edilen bölge ölçütü olmuştur.

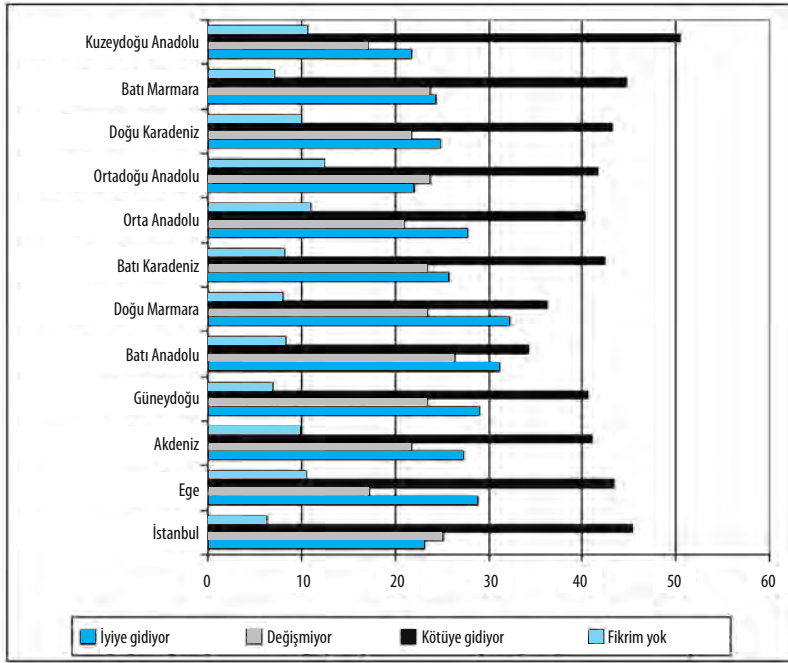
Araştırma verileri söz konusu bölgeler bağlamında incelendiğinde önemli ve son derece ilginç bir bulguya ulaşılmıştır. Bölge farklılıkları düşünüldüğü/beklenildiği gibi aile yapısında, işlevinde ve aile kapsamında yer alan tutumlarda farklılaşmaya neden olmamaktadır. Çok genel bir ifadeyle söylemek gerekirse, bölgesel farklılıklar aile yapısında, işlevinde ve aile kapsamında anlam ifade eden tutumlarda kayda değer bir farklılaşmaya yol açmamaktadır. Bunu aile yapısı ve işleviyle ilgili hemen her konuda ve alanda ifade etmek mümkündür.

Aile yapısı ve işleviyle ilgili olarak diğer bazı özelliklere ve durumlara göre daha önemli sayılabilecek konularda ve tutumlardaki tespitler bu durumun önemli birer örneği olarak ifade edilebilir. Aşağıdaki konularda bölgesel farklılıkların asgariye indiği, bu konularda Türkiye'nin adeta homojen bir özelliğe sahip olduğu anlaşılmaktadır.

- *Evllenme Tarzı,*
- *Evlenirken Kıydırılan Nikâh Türü,*
- *Yürütülmekte Olan Evlilikten Memnuniyet,*
- *Evliliğin Anlamı,*
- *Dini Nikâhın Önemi,*
- *Ailenin Gidişatını Değerlendirme Tarzı,*
- *Bir Aile İçin İdeal Çocuk Sayısı,*
- *Çocukların Dini Bilgiye Sahip Olmalarını İsteme,*
- *Nikâhsız Yaşayan Komşu İle İlgili Tutum,*
- *Büyüklik Açısından İstenen Aile Yapısı,*
- *Evlilik Öncesi Cinsel Beraberlik,*
- *Aile Reisliği,*
- *Evlilik Dışı Çocuk Edinme,*
- *Erkeğin Karısını Dövmesi,*
- *Kız Veya Erkek Çocuğun Evlenmesinde Evlilik Kararını Kimin Vermesi Gerektiği,*
- *Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyesi Olmasının Aile Yapısına Ve İşlevine Etkileri*

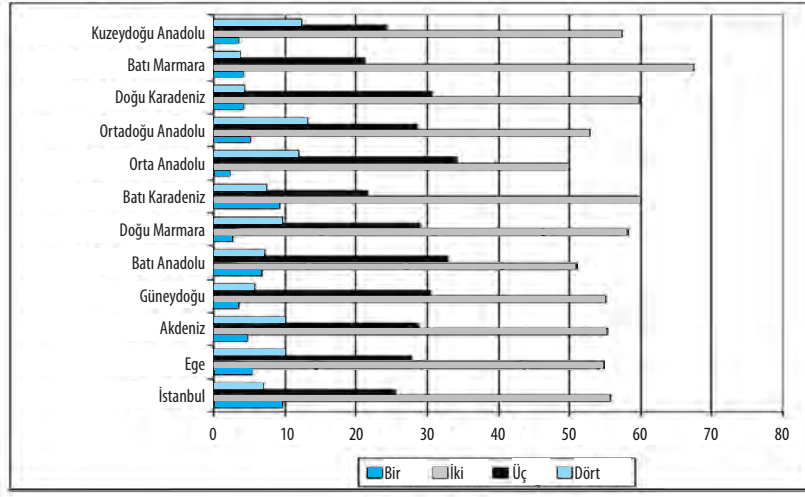
Bu homojenleşmede son 15–20 yıl içinde gerçekleşen ve kitlesel bir nitelik kazanan iç göçün ve başta TV olmak üzere medya araçlarının başlıca belirleyici faktörler olduğu kanaatindeyiz. Ancak ne var ki söz konusu benzeşme, olumsuz durum ve tutumlarda da açıkça gözlenmektedir. Bu noktada bir fotoğraf çekmek bağlamında örnek olarak *ailenin gidişatına, ideal çocuk sayısına, nikâhsız yaşayan komşu ile ilgili tutuma, evlilik öncesi cinsel beraberliğe, erkeğin karısını dövüp-dövmeyeceğine, evlilik dışı çocuk edinmeye* ilişkin veriler dik-kate alınabilir (Şekil-16.1 - Şekil-16.12).

Ailenin gidişatının iyiye olmadığı konusunda bütün bölgeler ortak bir kanaate sahipler (Şekil-16.1). Ailenin iyiye doğru gitmediği konusunda en olumsuz(%51) bölge Kuzeydoğu Anadolu iken; en az olumsuz(%34) bölge Batı Anadolu'dur. Batı Anadolu'da da olumsuz düşünenlerin oranı olumlu düşünenlerden % 2 daha fazladır.

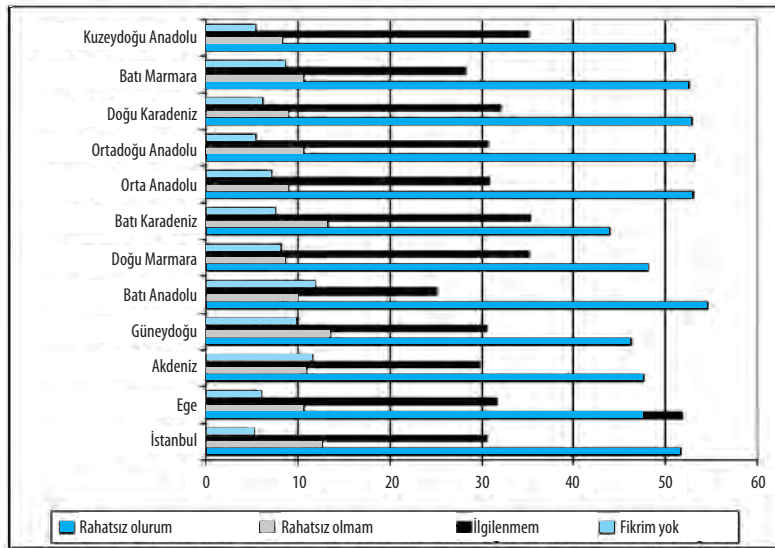
ŞEKİL-16.1: Bölgelere Göre Ailenin Gidişatını Değerlendirme (%)

İdeal çocuk sayısı konusunda benzeşme mevcut olup ideal çocuk sayısı tercihi, ağırlıklı olarak 2'de yoğunlaşmıştır (en az %50- en yüksek%68)(Şekil- 16.2). İkinci tercih edilen çocuk sayısı 3 olmaktadır. Eğer ideal çocuk sayısı 2 olarak kalırsa, Türkiye'nin nüfusunun yaşlanma tehlikesi ile karşı karşıya kalabileceği söylenebilir.

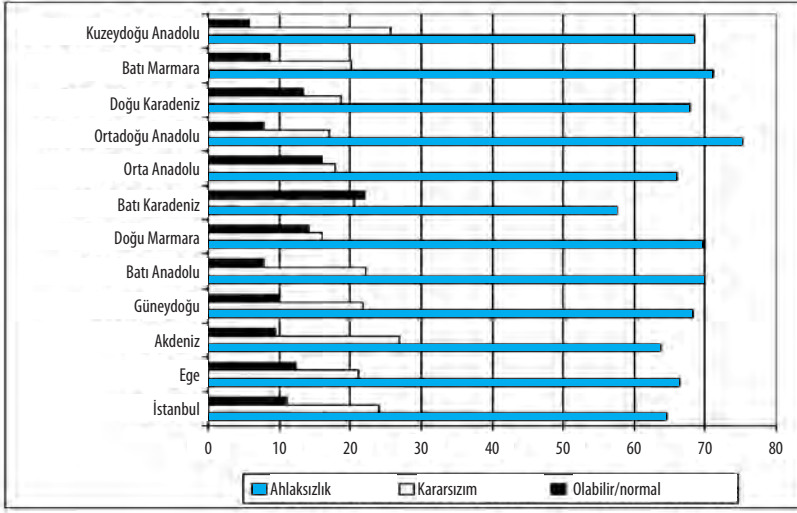
ŞEKİL-16.2: Bölgelere Göre İdeal Çocuk Sayısı (%)

Araştırmanın önemli bulgularından biri nikahsız yaşayan komşuya karşı hassasiyet kaybının meydana gelmiş olmasıdır (Şekil-16.3). Bölgelere göre rahatsız olma oranları değişmekle beraber bütün bölgeler rahatsızlık istikametinde kanaat belirtmişlerdir. Ancak bu %44 ile %55 bandında kalırken ilgilenmem diyenlerin oranı %25 ile %36 aralığında yer almaktadır. Buna fikrim yok diyenlerin oranlarını (%5-%12) eklersek durumun iyiye gitmediği daha rahat görülebilir.

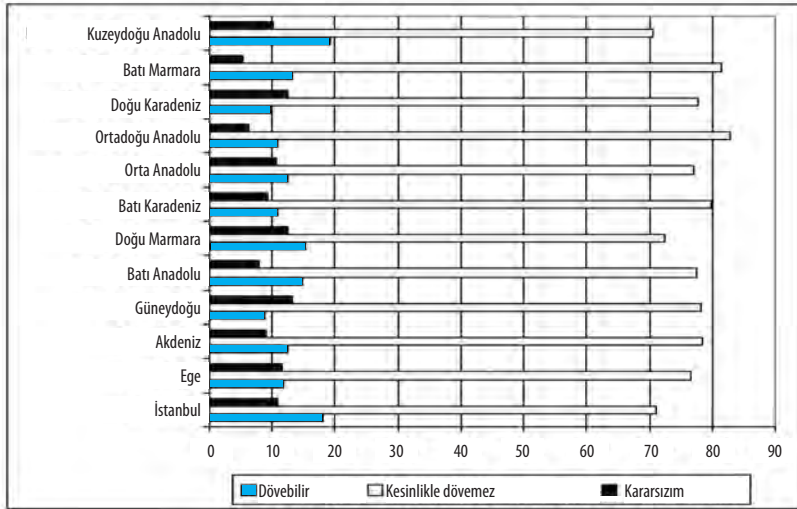
ŞEKİL-16.3: Bölgelere Göre Nikahsız Yaşayan Komşuya Yönelik Tutum (%)

Toplum nikahsız beraberliğe nazaran evlilik öncesi cinsel ilişkiye karşı daha duyarlı ve tepkilidir. (Şekil-16.4). Evlilik öncesi cinsel ilişkiyi Orta Anadolu'da yaşayanları %74'u ahlaksızlık olarak görürken; Batı Karadeniz'dekilerin %58'i ahlaksızlık olarak görmektedir. Bu konuda en kararsız bölge Kuzeydoğu Anadolu ile Akdeniz bölgesidir. Evlilik öncesi cinsel ilişkiye en olumlu bakan bölge ise Batı Karadeniz'dir.

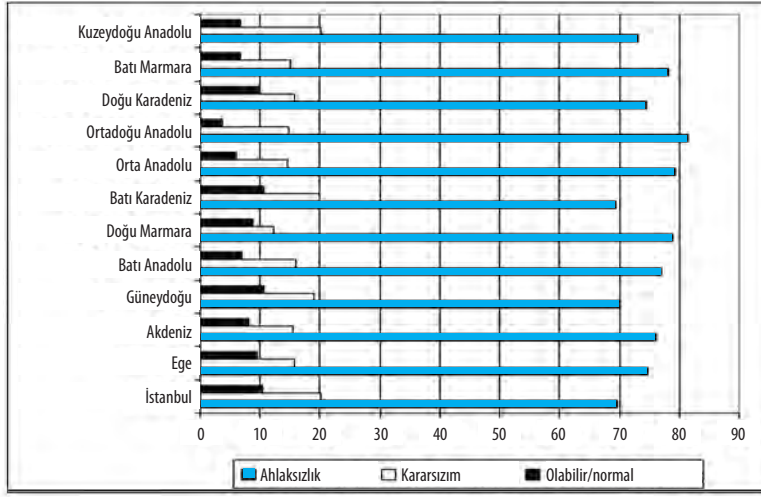
ŞEKİL-16.4: Bölgelere Göre Evlilik Öncesi Cinsel Beraberlik (%)

Erkeğin karısını dövmesine bütün bölgeler ağırlıklı olarak (%70.5-%82) karşı çıkmaktadırlar (Şekil-16.5).

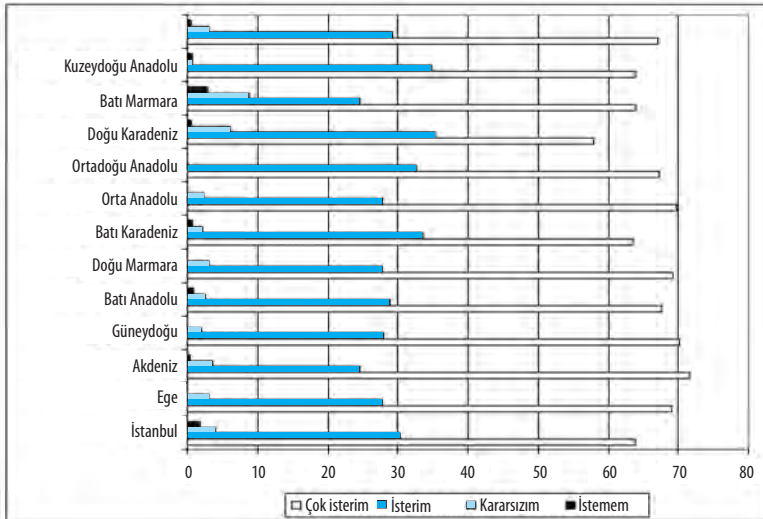
ŞEKİL-16.5: Bölgelere Göre Erkeğin Karısına Şiddeti (%)

Ülke açısından araştırmanın en sevindirici bulgusu, evlilik dışı çocuk edinmeye bütün bölgelerin karşı çıkmış olması, bunu ahlaksızlık olarak değerlendirmesidir(Şekil-16.6). Bununla beraber kararsız kalanların oranının %20 olması düşündürücüdür.

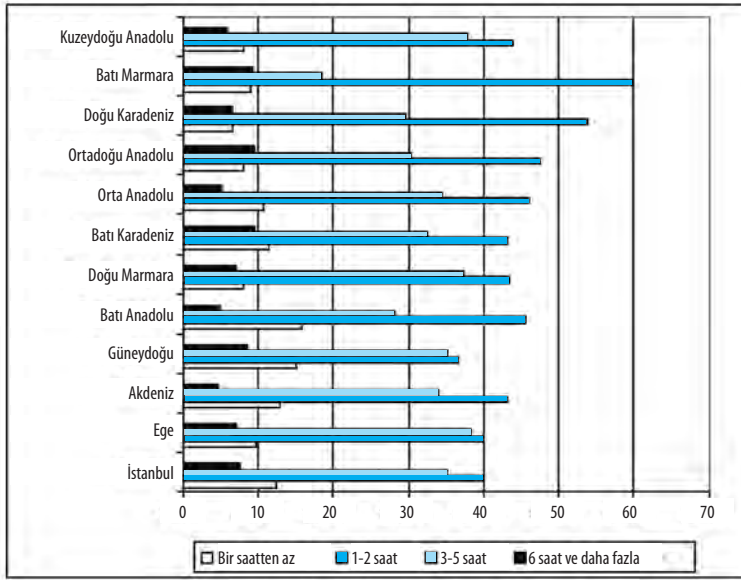
ŞEKİL-16.6: Bölgelere Göre Evlilik Dışı Çocuk Edinme (%)

Türkiye'nin bütün bölgelerde yaşayan halkın çoğunluğu çocuklarının dini bilgi edinmesini istemektedir (Şekil-16.7). Bu araştırmanın en ilginç bulgularından biridir. Çocuklarına dini bilgi verilmesini istemeyenlerin en yüksek oranı %3 olup Batı Marmara bölgesidir. Bunun sebepleri ayrıntılı bir şekilde araştırılmak zorundadır. Millet'in bu isteği Türkiye'yi yönetenler tarafından göz önüne alınmalıdır.

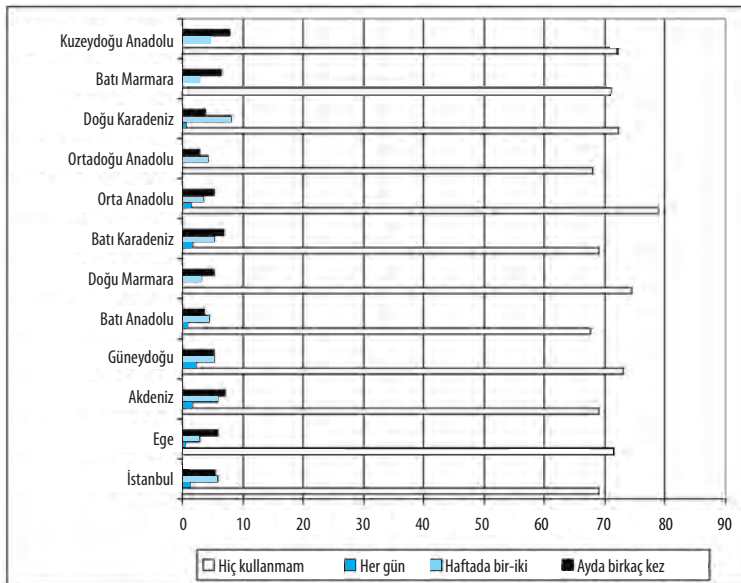
ŞEKİL-16.7: Bölgelere Göre Çocuğun Dini Bilgiye Sahip Olmasını İsteme (%)

Türkiye'de TV izleme oranları bölgelere göre farklılıklar göstermekle beraber, izleme süresi bütün bölgelerde 3-5 saat bandında yer almaktadır(Şekil-16.8).

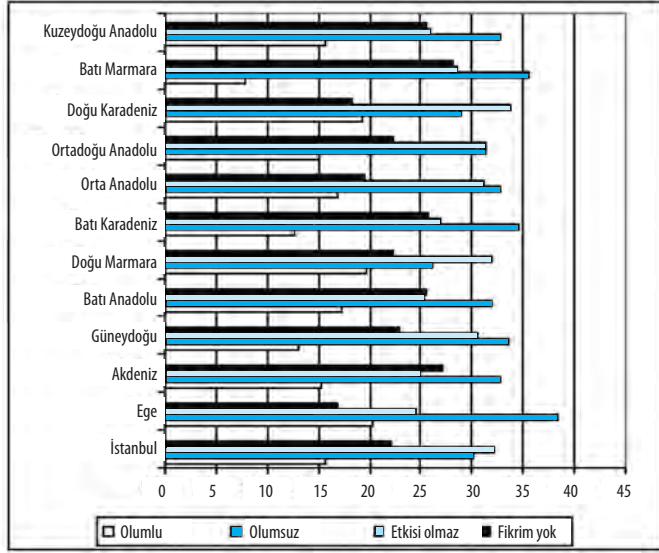
ŞEKİL-16.8: Bölgelere Göre TV İzleme Süresi (%)

Türkiye'de Alkol kullanma oranı bütün bölgelerde düşüktür (Şekil-16.9). Bu konudaki homojenleşme daha dikkat çekicidir.

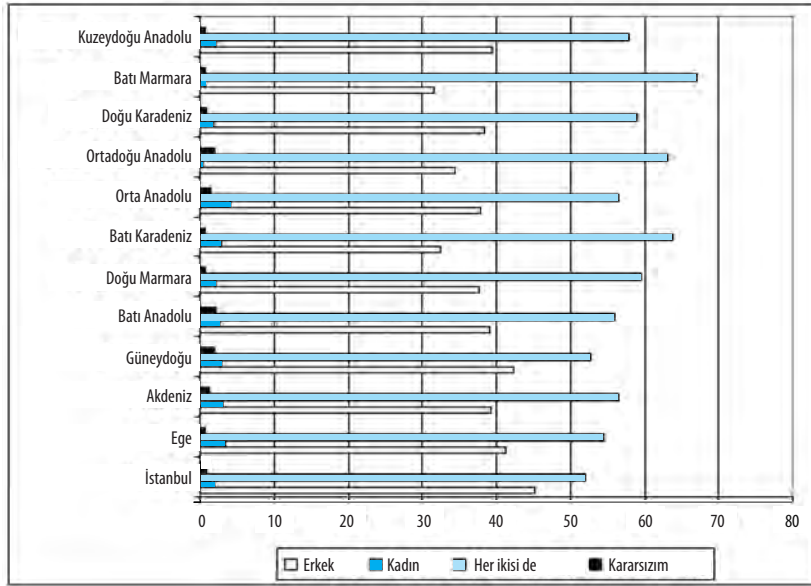

ŞEKİL-16.9: Bölgelere Göre Alkol Kullanma (%)

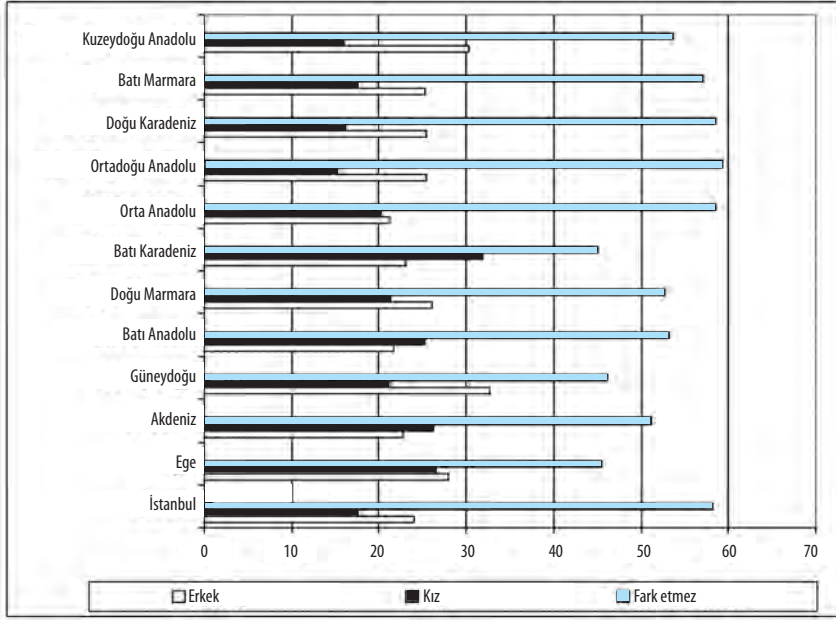
Türkiye’de bütün bölgelerde AB’ne girildiği takdirde aile yapısının olumsuz etkileneceğine ilişkin genel bir kanaat vardır (Şekil-16.10). Bu noktada ailenin en olumsuz bir şekilde etkileneceğini (%38) düşünen bölge Ege bölgesi iken; olumlu bir şekilde etkileneceğini(%21) de düşünen bölge yine Ege bölgesi olmaktadır.

ŞEKİL-16.10: Bölgelere Göre AB Üyelüğünden Aile Yapımızın Etkilenmesi (%)

ŞEKİL-16.11: Bölgelere Göre Evin Reisi Kim Olmalıdır (%)

ŞEKİL-16.12: Bölgelere Göre İlk Çocuk İçin İstenen Cinsiyet (%)

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

- Toplumsal Yapı ve Aile
- Evlilik ve Aile
- Nikâh ve Aile
- Eşe İlişkin Tutum ve Tavrılar
- Namus
- Cinsellik
- Boşanma
- Aile ve Şiddet
- Anne-Baba Çocuk İlişkisi
- Anne-Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları
- Çocukla İletişim
- Aile ve Medya
- Boş Zamanı Değerlendirme
- Bölgesel Farklılıklar ve Aile

Türkiye'deki aile yapısını, işlevlerini, değişimini ve problemlerini konu edindiğimiz araştırmanın bulguları aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Toplumsal Yapı ve Aile

- **Aile yapısı:** Ailesini eşlerden ve çocuklardan oluşan çekirdek aile olarak tanımlayanların oranı çok yüksektir (%75,7). Başta anne-baba olmak üzere yakın akrabalarla birlikte yaşadığı *büyük aile* yapısına sahip olanların oranı da yüksek sayılabilir (%24,3).
- **İstenen aile yapısı:** İki-üç çocuktan oluşan aile yapısı daha çok tercih edilmektedir (%73,2).
- **Ailenin gidişatı:** Türkiye'deki mevcut aile yapısının gidişatıyla ilgili baskın bir görüş yoktur. Önemli bir kesim Türkiye'deki mevcut aile yapısının *iyiye* (%27,2) gittiğini düşünürken, yine önemli bir kesim ise *kötüye* (%41,5) gittiğini düşünüyor. Türkiye'deki mevcut aile yapısının değişmeyip *aynı kaldığını* düşünenlerin oranı da yüksek sayılabilir (%22,39).
- **Aile büyükleriyle birlikte yaşama isteği:** Anne-baba gibi aile büyükleriyle birlikte yaşama isteği güçlü değildir. Anne-baba gibi aile büyükleriyle birlikte yaşama *istediğini* (%35,2) ifade edenlerle *istemediğini* (%40,4) ifade edenlerin oranları birbirine yakındır.
- **Ailenin reisi:** Büyük çoğunluk ailenin reisi olarak *kadın-erkek birlikteliğini* ifade etmektedir (%57,5). *Erkeğin* ailenin reisi olduğunu ifade edenlerin oranı da görece yüksektir (%38,8). Türkiye'de aile reisliği konusunda kafa karışıklığı vardır.

Yaygın olarak bilindiği üzere aile kurumu tarih içerisinde yapısal olarak önemli değişikliklere uğramıştır. Bu değişikliklerin en önemlilerinden birisi, ailenin büyüklüğünde meydana gelen değişimdir. İnsanlık tarihinin büyük çoğunluğunda egemen olan geniş aile yapısı zaman içerisinde küçülerek küçük/çekirdek aileye dönüşmüş ve hatta çekirdek aile de günümüzde çocuksuz aileye evrilmeye başlamıştır. Diğer taraftan tek ebeveynli aile sayısında artış vardır.

Sanayileşme geleneksel geniş/büyük ailenin çözülme sürecinin en önemli değişkenlerinden birisidir. Ancak sanayileşme ailedeki yapısal değişimin tek değişkeni değildir. Sanayileşmeden tamamen ayrı tutulamayacak olan kırsaldan kente göç de değişimi devam ettiren bir diğer önemli faktördür. Türkiye'de, hızla sanayileşen ve kentleşme sürecini yoğun bir şekilde yaşayan bir ülke olarak çekirdek aile oranı hızla artmaktadır. Çekirdek ailenin en önemli olumsuzluğu, çocuklar için toplumsallaşmalarına yeterli ortam ve imkânı sağlayamaması, başka kurumların desteğine ihtiyaç hissettirmesidir. Eğitim ve diğer bazı hizmet kurumları aileye destek olan kurumların başında yer almakta-

dır. Bireyler bilgilenme, hayata hazırlanma, hayata ve bireysel gelişimlerine ilişkin sorularının cevabını bulma, mesleğe hazırlanma gibi ihtiyaçlarını eğitim kurumlarıyla karşılamaya çalışırken; dostluk, eğlence, arkadaşlık gibi ihtiyaçlarını boş zamanı değerlendirmeyi sağlayacak eğlence sektörlerinin sunduğu imkânlarla; ekonomik dayanışma gibi ihtiyaçlarını ise hizmet sektörünün değişik unsurları aracılığıyla karşılamaktadırlar. Hâlbuki bunların çoğu büyük ailelerde aile ortamında ve ailenin üyeleri arasında sağlanırdı. Ancak ne var ki geleneksel/büyük ailenin kuşatıcılığı, bireylere farklı açılardan sağladığı destek çekirdek ailede gerçekleşmeyebilmektedir. Bu sebeple olacak ki katılımcıların önemli bir kısmı aile yapısının *kötüye* doğru gittiğini düşünmektedir. Elbette ki bu kanaatte boşanmalardaki artışın, geleneksel değerlerin zayıflamasının aile bireylerinin tutum ve davranışları üzerindeki olumsuz etkilerinin de payı vardır.

Ailede sorumluluğu üstlenme, kararları verme adına reislik konusu önemlidir. Geleneksel olarak ailenin reisi genel olarak erkek düşünülmüş ve bu şekilde bir yapılaşmaya ve rol ayrışmasına gidilmiştir. Ancak araştırmamızla tespit edilmiştir ki reislik ile cinsiyet arasındaki bağlantı büyük oranda kaybolmakta ve ailenin sorumluluğunu üstlenme, karar verme durumları hem erkeğe ve hem de kadına ait kabul edilmektedir. Hiç kuşku yok ki bu durum başta rol ayrışması olmak üzere birçok yeni durumun açığa çıkmasına ve yaşanmasına yol açmaktadır ve açacaktır. Çünkü toplumsal cinsiyet düzleminde önemli bir değişiklik gerçekleşmektedir. Kadının ev dışı çalışma hayatına girmesi ve ekonomik güvenceye kavuşması söz konusu değişimin önemli faktörlerindedir.

Evlilik ve Aile

- **Evliliğin anlamı:** Evlilik daha çok *mutluluk* olarak değerlendiriliyor (%63,8). Evliliği *ihtiyaç* (%16,9) ve *esaret* (%5,1) olarak değerlendirenler de vardır.
- **Evlenme tarzı:** Genelde bireyler daha çok evleneceği kişiyi kendisi belirleyip-kendi aralarında anlaşır, sonra da aile bireylerini/büyüklerini haberdar ederek evleniyorlar (%42,3). Ancak *görücü usulü* evlenme oranı da oldukça yüksektir (%34,9).
- **Evlilik sayısı:** Tek evlilik yapanlar (%93,2) iki (%6,7) ve üç evlilik (%0,2) yapanlardan daha yüksek oranlardadır.
- **Evlenme yaşı:** Bireyler daha çok 23–26 yaş grubunda evlenmektedirler (%32,6). Ancak 21–22 yaş (%15) ve 19–20 yaş grubunda (%18,8) evlenenlerin oranı da yüksektir.
- **Eşle ilk tanışma:** Bireyler eşleriyle daha çok bir arkadaş/tanıdık aracılığıyla tanışmışlar (%37,7). Eşyle, akraba (%14,7) veya komşusu olduğu için (%15,8) tanışanların oranı da yüksektir.

- **Eşten memnuniyet:** Evlenilen ilk güne dönme imkânı olsa eşiyile tekrar evlenmeye *kesinlikle evet* diyenler, dolayısıyla eşinden memnuniyeti en üst düzede olanlar en yüksek orana sahiptirler (%41,35), *evet* diyenlerin oranı da yüksektir (%34,6). Kararsız olanlar ise %12,2 gibi bir orana sahiptir.
- **Evlilikten memnuniyet:** Yürütülen evliliğinden genel anlamda memnun olanların oranı yüksektir: çok memnunum: (%38,7), *memnunum* (%48,5).
- **Aile ortamını değerlendirme tarzı:** Bireyler mensubu olduğu aile ortamını daha çok *huzurlu* (%62,6) olarak değerlendirmektedirler. Çok huzurlu (%20,9) değerlendirmesini yapanların oranı da yüksektir.
- **Yakın akraba evliliği:** Yakın akraba evliliği çoğunlukla olumsuz bulunuyor. *Kesinlikle olmaması gereken bir şey* (%45,2) diyenlerin oranı *olabilir, ama olmasa iyi olur* (%37) ve *konu abartılıyor, doğacak çocukların sağlıklı olmasına engel değil* (%12,7) diyenlerden daha yüksektir.
- **Sanal evlilik:** İnternet ortamında tanışıp evlenmeye ilişkin genel eğilim yanlış olduğu yönündedir; katılımcıların yaklaşık yarısı *doğru değil* (%50,2) bulurken önemli bir kesim de *olabilir* (%31,5) buluyor. Konu hakkında *güzel görüşünde* olanlar da yüksek sayılabilecek bir orana sahiptirler (%10,6).
- **Başarılı evliliğin şartı:** Bir evliliğin başarılı olabilmesi, taraflara evlenmekle amaçlanan huzur, güven, dayanışma, sevgi, saygı gibi özelliklerin gerçeklik kazanabilmesi için evlilikte bulunması gereken en önemli özellik eşler arasında *anlayış ve hoşgörünün* (%25,9), *saygının* (%23,9) ve *din birliğinin* (%14,8) olması gerekiyor.

Evliliğin sağlıklı başlaması ve amacına uygun şekilde devamı için duygu ve akıl dengesinin iyi kurulması gerekmektedir. Evlilikte duygu boyutunu evlenecek bireyler temsil etmektedir. Çünkü evlilik öncesi aşamada evlenecek bireyler daha çok duygularıyla hareket ederler; tatlı bir söz, güzel bir görüntü, hoşça giden jest ve mimikler duygusal bağlılığın gerçekleşmesini sağlayıverir. Ancak bireylerin kişilikleriyle, zihniyetleriyle, yaşam tarzlarıyla, hayatı değerlendiriş biçimleriyle, evliliğe ve aileye bakışlarıyla, toplumsal cinsiyetteki konumlarıyla, kültürel durumlarıyla ve diğer birçok özellikleriyle evlilik için önemli ve gerekli olan uyumun, dengenin, anlayışın, aile içi ilişkiler ve özellikle de eşler için gerekli olan bazı temel özelliklerin bulunup bulunmadığı sadece duygusallığın egemen olduğu bu aşamada evlenecek bireyler tarafından ya hiç fark edilmez ya da çok zor ve çok az fark edilir. Eğer evlilik bu şekilde sadece duygusal *uyum* ile başlarsa, duygusallığın azaldığı veya doğal sınırlarına çekildiği evliliğin takip eden dönemlerinde hayatın gerçekleri, kişilerin asıl konum ve durumları bir gerçek olarak süreçte ortaya çıktığında ciddi problemler yaşanmaya

başlar. Baştaki duygusal uyum ise bu problemleri çözmede çoğu zaman yetersiz kalır. *Bu aşama gerekli olanlar kişilerin zihin dünyalarına, yaşam kabullerine, toplumsal cinsiyetlere ilişkin özellikleri ve kabulleridir. İşte bu nedenle evlenme aşamasında duygusal uyum önemli olmakla birlikte yeterli değildir. Ayrıca aklın/tecrübenin/mantığın da devrede olması gerekmektedir. Bu ise evlilik süreciyle ilgili değerlendirmelerde bulunabilecek ve duruma duygusal pencereden bakmayacak birilerini gerektirmektedir. Doğaldır ki bunlar daba çok aile büyükleridir. Aile büyüklerinin devrede olması genellikle sürecin akıl boyutunu tamamlamaktadır. Aile büyükleri akıl penceresinden evlenmeyi düşünen bireyleri değerlendirip düşünülen evliliğin sağlıklı bir beraberlik getirip getirmeyeceğini fark ederler. Böylelikle hem duygunun ve hem de aklın etkili olduğu bir evliliğin gerçekleşmesi sağlanır.*

Burada şunu da belirtmek gerekir ki sadece aklın devrede olduğu ve duygusal boyutun bulunmadığı evlilikler için de olumlu şeyler söylemek zordur. Çünkü duygusal uyumun, beraberliğin olmadığı yerde yaşanan veya yaşanacak muhtemel problemler karşısında akıl çok kolaylıkla teslim olabilir; direnç göstermeyebilir; direnç göstermeyi anlamlı bulmayabilir. Ancak bireyler arasındaki duygusal uyum ve beraberliğin ürünü olan sevgi, zorlukları aşmaya imkân sağlayacak olan dayanışmayı, fedakârlığı oluşturur. Duygu boyutu olmayan bir evliliğin *evi, yuvaya* dönüştürmesi zordur.

Bu bağlamda evlenecek bireylerin kendi aralarında görüşüp-konuşup evlilik beraberliğine karar vermeleri ve aile büyüklerinin de devreye girip görüş ve kanaatlerini bildirerek evlilik kararının alınması duygu-akıl dengesinin yer aldığı evlilik olarak anlam kazanırken; evlenecek bireylerin görüş ve kanaatlerinin hiç işe karıştırılmadığı, evlenilecek kişiye ve evliliğe ilişkin kararı sadece aile bireylerinin/büyüklerinin verdiği evlilik ise duygusal uyum ve beraberliğin olmadığı evlilik türü olarak anlam kazanmaktadır. **Konu dâhilinde araştırmanın evlilikle ilgili bulguları incelendiğinde, genel anlamda evliliklerin yarıdan fazlasının farklı açılardan olumsuz olabilecek, eleştirilebilecek tarzlarda gerçekleştiği, duygu-akıl dengesinin söz konusu olduğu evliliğin ise tüm evlilikler içerisinde yarıdan kısmen azı teşkil ettiği anlaşılmaktadır.**

Sanal ortamda tanışıp evlenmenin, evliliğin beklenen amaçlarını gerçekleştirme konusunda kuşku bulunmaktadır. Sanal evliliğe kuşkuyla yaklaşılmaktadır.

Başarılı bir evlilik için üç özellik ön plana çıkarılmaktadır. Bunlar eşler arasında *anlayış ve hoşgörü, saygı ve din birliğidir*. Kuşku yok ki her çağda ve toplumda evliliğin amacına ulaşması, toplumun yapıtaşının sağlam olması, ailenin temelini oluşturan eşlerin birbirlerine saygı, sevgi ve anlayışla bağlanmalarını gerektirmektedir. *Din birliği* ise benzer yaşam tarzına, kültüre, dünya görüşüne aidiyet sağlaması ve dolayısıyla evliliğin sağlıklı yürütülmesinin önemli bazı şartlarını gerçekleştirme açısından önemlidir.

Nikâh ve Aile

- **Evlenirken kıydırılan nikâh türü:** Evlenirken *hem resmi hem de dini nikâh* kıydıranlar daha çoktur (%85,1). *Sadece resmi nikâhla* evlenenlerin oranı düşüktür (%10,4).
- **Dini nikâhın önemi ve anlamı:** *Dini nikâh olmadan olmaz* diyenler çoğunluktadır (%79,8). *Dini nikâh olmasa da olur* diyenler görece daha azdır (%16,4).
- **Nikâhsız yaşayan komşuya ilişkin tutum ve değerlendirme:** *Nikâhsız birlikte yaşayan* komşudan rahatsız olacağını söyleyenlerin oranı yüksektir (%50,2). Nikâhsız birlikte yaşayan komşu ile ilgili olarak *ilgilenmem* diyenlerin oranı da yüksektir (%31,5).
- **Erkek çocuğunun evliliğinde kararı kimin vermesi gerektiği:** Erkek çocuğunun evliliğinde kararı kimin vermesi gerektiği sorusuna *Ben-ëşim ve oğlum* (%54,8) diyenler çoğunluktadır. *Oğlum* diyenlerin oranı da yüksektir (%38,5).
- **Kız çocuğunun evliliğinde kararı kimin vermesi gerektiği:** Kız çocuğunun evliliğinde kararı kimin vermesi gerektiği sorusuna *Ben-ëşim ve kızım* (%60) diyenler çoğunluktadır. *Kızım* diyenlerin oranı da yüksektir (%32,5).
- **Habersiz evlenen erkek çocuğa tepki:** Oğlunun habersiz evlenmesini nasıl değerlendireceği konusunda *kararsız* olanların oranı daha yüksektir (%39,6). Oğlunun habersiz evlenmesini *kesinlikle kabullenmem* (%15,5), *kabullenmem* (%13,6), *olabilir-kabullenirim* (%12,3), *tercibine saygı duyar ve kabullenirim* (%19) diyenlerin oranları da yüksektir.
- **Habersiz evlenen kız çocuğa tepki:** Kızının habersiz evlenmesini nasıl değerlendireceği konusunda *kararsız* olanların oranı daha yüksektir (%37). Kızının habersiz evlenmesini *kesinlikle kabullenmem* (%24,8), *kabullenmem* (16,6), *olabilir-kabullenirim* (%9,1), *tercibine saygı duyar ve kabullenirim* (%12,5) diyenlerin oranları da yüksektir.
- **Evlilik dışı çocuk edinme:** Evlilik dışı çocuk edinme genellikle *ablaksızlık* (%75) olarak nitelenmektedir. Konu hakkında *kararsız* (%16,5) olanların oranı da görece yüksektir. *Olabilir/normal* (%8,6) diyenler azdır.
- **Erkek çocuğun gelin adayıyla görüşme ortamı ve şartları:** Anne ve babanın, evlenecek yaştaki oğlunun gelin adayı bir kişiyle görüşme ortam ve şartlarına ilişkin en üst düzeyde olumlu buldukları durum *Birlikte halka açık yerlerde gezmeleridir* (%52,5). İkinci düzeyde olumlu bulunan durum *yanlarında üçüncü bir şahısla birlikte halka açık yerlerde (park vs) gezmeleri* (%10,8), üçüncü aşamada tercih edilen durum ise *evde yalnız kalmalarıdır* (%9,6).

- **Kız çocuğun damat adayıyla görüşme ortamı ve şartları:** Anne ve babanın, evlenecek yaştaki kızının damat adayı bir kişiyle görüşme ortam ve şartlarına ilişkin en üst düzeyde olumlu buldukları durum *birlikte halka açık yerlerde gezmeleridir* (%47,4). İkinci düzeyde olumlu bulunan durum *yanlarında üçüncü bir şahısla birlikte halka açık yerlerde (park vs) gezmeleri* (%13,4), üçüncü aşamada tercih edilen durum ise *yanlarında üçüncü bir şahısla birlikte evde konuşup/görüşmeleridir* (%10,1).

Aile, toplumun yapıtaşı olduğu kadar, gelecek nesillerin kimlik ve kişiliklerinin inşa edildiği de yerdir. Aile, hem toplumsal sürekliliğin, toplumsal huzur ve güvenin ve hem de kimlik ve kişiliğiyle sağlam bireylerin yetiştirilmesi açısından yedeği olmayacak önemde bir kurumdur. İnsanlık tarihi göstermiştir ki farklı hiçbir kurum veya yapı ailenin bütün işlevlerini yerine getirme beceri ve imkâna sahip değildir. Bu açıdan aile önemlidir, değerlidir; huzurlu ve güvenli toplum, kimlikli ve kişilikli bireyler için olmazsa olmazdır. İnsanlığın milyonlarca yıllık tecrübesi ailenin önemini olanca açıklığıyla ortaya koymuştur. Böyle olduğu için bütün toplumlarda aile yapısının sağlıklı devamı için gerekli düzenlemeler yapılmış, aileyi ilgilendiren problemlerin çözümü için tedbirler alınmıştır.

Aile önemli olduğu için, aile yapısını ilgilendiren şeyler de önemlidir ve aileye ilişkin durumlar sağlam ilke ve şartlarla ilişkilendirilmiştir. Nikâh bunlardan birisidir. **Nikâh aile beraberliğini başlatması, yeni bir aile yapısının oluşmasını sağlaması açısından önemlidir; her zaman ve her toplumda önemli bulunmuştur. Bu önem ise nikâhın önemli ve toplumsal bir törene dönüştürülmesiyle ortaya konulmuştur.**

Bütün toplumlarda aile birliği toplumsal bir ilanla/törenle başlar. Bu, aileye en azından toplumsal bir meşruiyet kazandırır. Böylelikle inşa olan aile birimi toplumsal işlevini yerine getirmeye başlar. Söz konusu ilan/tören nikâhtır. Nikâhın biçimi toplumdan topluma değişebilir ancak aileyi toplumsal bir ilanla/nikâhla başlatmayan herhangi bir toplum yoktur. **Ancak ne var ki günümüz dünyasında, modernitenin getirdiği bireyselleşmenin baskın etkisiyle bireylerin tutku ve isteklerini ön plana alan bir anlayış sonucunda nikâhsız birliktelik olarak isimlendirilen bir duruma rastlanır olmuştur. Elbette ki bir sapma ve toplum açısından bir zina olan nikâhsız birlikteliğe her zaman rastlanabilmektedir. Bazı kimseler, cinsel ihtiyaçlarını karşılamak veya yalnızlık duygusundan kurtulmak veya bir çocuk edinmek veya evin zorunlu giderlerini/sorumluluklarını paylaşmak veya boş zamanlarını birlikte geçireceği bir arkadaş edinmek için diğer cinsten birisiyle nikâhsız beraberlik gerçekleştirmişler ve gerçekleştiriyorlar. Ancak öncelikle şunu ifade etmek gerekiyor ki, bu tarzda bir beraberlik hiçbir zaman söz konusu ihtiyaçların hepsini birden karşılamaz; karşılayamaz. Eğer hepsinin karşılanması isteniyorsa bu aile kurumunun gerektirdiği sorumluluk, fedakârlık, güven, bağlılık, anlayış, işbirliği, dayanışma gibi özelliklerin bir arada olmasını gerektirir. Bunlar olunca da nikâhsız beraberlik de-**

ğil çok daha kapsamlı ve derinlikli olan nikâhlı aile beraberliği oluşmak zorundadır. Bu beraberlik ise toplumsal meşruiyetini ve dolayısıyla sosyal, ekonomik, bireysel güvencesini nikâh ile kazanır. Ayrıca nikâh bireylerin haklarını yasal veya toplumsal açıdan güvence altına alır.

Araştırma ile tespit edilmiştir ki nikâhın önemi hala güçlü bir şekilde biliniyor ve onaylanıyor. Ailenin sadece kişisel tutku ve istekleri karşılamak için inşa edilen bir beraberlik olmadığı farkında olanlar çoğunlukta. Bu toplum adına sevindirici bir durumdur. Ancak görece az da olsa “nikâhsız beraberliği” “normal” veya “olabilir” bulanların olması geleceğe ilişkin toplumsal bir problemin de işareti olarak anlam kazanmaktadır.

Evlilik dışı çocuk edinme genel manada olmak üzere reddedilmektedir. Bu toplumun yapıtaşını oluşturan aile kurumunun korunmasına katkı sağlayacak bir anlayış olması açısından önemli ve anlamlıdır.

Nikâhın kültürel boyutu nikâha toplumsal ve düşünsel bir derinlik kazandırması açısından önemlidir. Bu dini nikâh bağlamında olmak üzere çoğu kimse tarafından fark edilen veya bilinen bir durum olarak tespit edilmiştir.

Evlenecek erkek veya kız çocuğun evlenmeyi düşündüğü kişi ile evlilik öncesi irtibatının niteliği ve beraberliklerinin mesafesi konusunda cinsiyet ayrımı yapılmıyor olması olumlu değerlendirilmeyi gerektirecek bir durumdur. Toplumda çoğu zaman işitilen “erkeğin ki çapkınlık, kızın ki ablaaksızlık” anlayışının değiştiği ve yanlışın her iki cins için de aynı kabul edildiği tespit edilmiştir. Ayrıca, evlilik amaçlı ön tanışma süreci muhakkak evlilikte sonuçlanmayı gerektirecek bir aşama olmadığı için, evlenme düşüncesindeki bireylerle ilgili olumsuz kanaat ve anlayışların oluşmasına zemin hazırlayacak durumlara karşı hassasiyet gösteriliyor olması da toplumun konuya sağlıklı yaklaşımının bir gereği olarak anlam kazanmaktadır.

Eşe İlişkin Tutum ve Tavrılar

- **Eşin anlamı:** Eş daha çok *hayat arkadaşıdır* (%75,2).
- **İyi eş:** İyi eşin en önemli özelliği *eşine saygılı* (%24,3), *eşine sadık* (%24,2), *anlayışlı* (%19,4) ve *evine bağlı* (%18,1) olmasıdır.
- **Daha yüksek öğrenimli eş:** Kendisinden daha yüksek öğrenimli eş *isteyenler* (%57,5) *istemeyenlere* (%32,1) oranla daha yüksektir.
- **Geliri daha yüksek eş:** Geliri yüksek eşle evlenme konusunda genel tercih *isterim* şeklindedir (%63). İstemem diyenler %26,8'lik bir orana sahiptir.

- **Yaşı daha küçük eş:** Kendisinden daha küçük yaşta eş *istemeyenler* (%51,6), *isteyenlere* oranla daha yüksektir (%41,2).
- **Yaşı daha büyük eş:** Kendisinden daha büyük yaşta eş *isteyenler* (%57,6), *istemeyenlere* oranla daha yüksektir (%34,5).
- **Çok yakışıklı/güzel eş:** Çok yakışıklı/güzel eş *isteyenler* (%66,1), *istemeyenlere* oranla daha yüksektir (%16,5).
- **Ailelerin ekonomik özellikleri:** Ailesi kendi ailesinden daha farklı sosyo-ekonomik özelliğe sahip eş *isteyenler* (%78,1), *istemeyenlere* oranla daha yüksektir (%8,3).
- **Kadının ev dışı işte çalışması:** Kadının ev dışı işte ücretli çalışmasını çok olumlu (%47,9) ve *olumlu* bulanlar (%38,5), *olumsuz* bulanlara göre (%5,3) daha yüksektir.

Evlilik, herhangi bir beraberlik değil, kapsamlı, derinlikli ve ömür boyu sürecek bir beraberliktir. En azından insanlar bu amaçlar için evlenirler. Dolayısıyla evliliğin gerçekleşmesi, ömür boyu sürecek kapsamlı ve derinlikli bir beraberliğin inşa edilebilmesi, aralarında beraberlik kararı veren iki kişinin birbirlerini nasıl algıladıkları, değerlendirdikleri ile doğrudan ilgilidir. Bir başka söyleyişle *eşe* ilişkin tutum ve görüşler, evliliğin amacına ulaşip ulaşmamasında, beklenen işlevi yerine getirip getirmemesinde belirleyici bir unsurdur. Bu nedenle araştırma kapsamında *eşe* ilişkin tutum ve görüşleri tespitte özel bir önem verildi. Araştırma sonucunda görüldü ki *eşe* ilişkin tutum ve görüşler sıg ve tek boyutlu değil; tamamen kompleks bir durum.

Araştırmanın önemli bir tespiti olarak ifade etmek gerekirse eş daha çok bir iş ortağı, fizyolojik veya psikolojik bazı ihtiyaçların karşılanmasını sağlayan bir araç, aynı mekânın paylaşıldığı bir arkadaş, evin ihtiyaçlarını veya işlerini yapan bir işçi gibi sıg, dar, basit bir bakış açısının gereklerine göre değil; aile kurumunun gerektirdiği kapsamlı, derinlikli ve sürekli bir beraberliğin gereğine uygun şekilde hayat arkadaşı olarak görülmektedir. Bunun gereğine uygun olarak da iyi bir eş saygı-sadakat-sorumluluk üçlüsüne sahip birey olarak tanımlanmaktadır.

Evlilik güzel duygu ve düşüncelerle başlar. Ama zamanla bir şeyler değişir, değişebilir. Süreç içerisinde gerçekler eğer varsa temelsiz, asılsız duygu ve düşünceleri silip süpürür. “*Cicim aylarının*” toz pembe atmosferinden her rengin yer bulduğu hayatın gerçeklerinin bulunduğu bir ortama geçilir. İşte bu aşamada eşler birbirleri hakkında başlangıçtaki düşünce ve kanaatlerini değiştirebilirler; olumlu düşünce ve kanaatlerin yerini olumsuz düşünce ve kanaatler alabilir. **Araştırma kapsamında bunun ne oranda gerçekleştiği tespit edilmek istendi. Sonuç aile yapısı açısından sevindiricidir. Eşlerin baskın çoğunluğu eşinden memnun olduğu, eşiyile ilgili hayal kırıklığı yaşamadığı tespit edilmiştir. Bu ise eşle ilgili başlangıçtaki kararın isabetli olduğunu göstermesi açısından önemlidir.**

- **Eşle problemleri konuşma:** Kişisel veya aileye ait problemleri eşle *hiçbir zaman* konuşmama oranı yüksek sayılabilecek düzeydedir (%17,1). Problemleri eşle *her zaman* (%24,4) ve *genellikle* (%30,7) konuşma oranları görece oldukça yüksektir.
- **Eşler arası duygusal uyum:** Eşler arası duygusal uyumun muhtemel problemleri çözmeye yeterli olacağını ifade eden *iki gönül bir olunca samanlık seyran olur* sözünü *kesinlikle yanlış* (%19,3) ve *yanlış* (%23,3) bulanların oranları söz konusu kanaatin toplumun yaklaşık yarısı tarafından paylaşılmadığını gösteriyor.

Evlilik *paylaşmayı, dayanışmayı,* birçok bakımdan *uyumu, güveni* gerektiren ve hayat boyu sürmesi hedeflenen bir birlikteliktir. Tüm bunların ve diğer başka amaçların ve özelliklerin gerçekleşebilmesi eşler arası iletişimin güçlü ve sağlıklı olmasıyla doğrudan ilgilidir. Aralarındaki iletişim problemleri, zayıf olan eşler arasında *paylaşımdan dayanışmadan, uyumdan, güvenden* bahsetmek zor ve hatta imkânsızdır. Eşler arası sağlıklı iletişimin en temel şartlarından birisi ise niteliği her ne olursa olsun problemleri görüşüp, konuşmak ve birlikte çözüm çabasına girmektir. Küçük problemlerde iletişimi gerçekleştiremeyen, gerekli yardımlaşmayı sağlayamayan eşler büyük problemler karşısından kolaylıkla pes ederler. Bu açıdan eşler arası iletişim kanalları sürekli açık olmak zorundadır. Söz konusu özellikler bağlamında eşler arasında problem bulunduğu bahsetmek mümkündür. **Özellikle de kadınlar problemlerini eşleriyle konuşmama eğilimindedir. Bunun elbette ki birçok nedeni vardır. Önemli olan bu nedenlerin tespiti ve çözümüdür.**

- **Eşler arasında kumardan kaynaklanan problemler:** Eşler arasında eşlerden birisinin kumar alışkanlığından kaynaklanan problem yaşayanların oranı görece düşüktür (%5).
- **Eşler arasında alkolden kaynaklanan problemler:** Eşler arasında eşlerden birisinin alkol kullanma alışkanlığından kaynaklanan problem yaşayanların oranı görece yüksektir (%15,1).
- **Eşler arasında sigaradan kaynaklanan problemler:** Eşler arasında sigara kullanmaktan kaynaklanan problemlerin yaşanma düzeyi oldukça yüksektir (%44,6).
- **Eşler arasında ev ve çocukla ilgili sorumluluklardan kaynaklanan problemler:** Eşlerden birisinin veya ikisinin birden evle ve çocukla ilgili sorumluluklarını yerlerine getirmemelerinden veya yeteri kadar sorumluluk üstlenmemelerinden kaynaklanan problemler yüksek düzeyde yaşanmaktadır (%51).
- **Eşler arasında gelirin yetersizliğinden kaynaklanan problemler:** Eşler arasında gelirin azlığından kaynaklanan problemler yüksek düzeydedir (%49,7).
- **Eşler arasında harcamalardan kaynaklanan problemler:** Eşler arasında plansız, keyfi harcamalardan kaynaklanan problemler oldukça yüksektir (%56,1).

- **Eşler arasında kıskançlıktan kaynaklanan problemler:** Eşlerden birisinin diğerini veya karşılıklı olarak birbirlerini kıskanmalarından kaynaklanan problemler yüksek düzeydedir (%51,2).
- **Eşler arasında işi/iş konularını eve taşımaktan kaynaklanan problemler:** İş veya iş ortamının konularını, problemlerini eve taşımaktan kaynaklanan eşler arası problemler küçümsenemeyecek boyutlardadır (%22,3).
- **Eşler arasında bencil/sorumsuz davranışlardan kaynaklanan problemler:** Eşler arasında evli olmanın, eş olmanın, anne-baba olmanın getirdiği sorumlulukları hesaba katmadan bencilce, sorumsuzca davranmaktan kaynaklanan problemler vardır (%29,9).
- **Eşler arasında giyim tarzından kaynaklanan problemler:** Eşler arasında eşin giyim tarzından kaynaklanan problemler yaşanmaktadır (%33,6).
- **Eşler arasında görüşülen kişilerden-arkadaş çevresinden kaynaklanan problemler:** Eşlerin birisinin veya karşılıklı olarak birbirlerinin görüşüp-konuştukları, arkadaş oldukları çevrelerinden kaynaklanan eşler arası problemler küçümsenemeyecek boyutlardadır (%29,1).
- **Eşler arasında akrabalarla ilişkilerden kaynaklanan problemler:** Eşler arasında yakın akrabalarından, özellikle de eşin anne-babası gibi yakın akrabalarından kaynaklanan problemler yaşanmaktadır (%34,6).
- **Eşler arasında dini görüş/yaşantı tarzı farklılığından kaynaklanan problemler:** Eşler arasında dini görüş ve yaşantı farklılığından kaynaklanan problemler yaşanmaktadır (%11).
- **Eşler arasında siyasi görüş farklılığından kaynaklanan problemler:** Eşler arasında siyasi görüş farklılığından, ideolojik konulardan kaynaklanan problemler yaşanmaktadır (%13).
- **Eşin en çok rahatsız eden özelliği:** Eşin en çok rahatsız eden özelliği *eşine değer vermemesidir* (%23,4). Eşin ikinci düzeyde olmakla birlikte rahatsız eden bir diğer özelliği *eşini sevmemesi/saymamasıdır* (%21,6).

Namus

Evlilikte aile bireyleri ve özellikle de eşler arasında bazı uyumsuzlukların açığa çıkması normaldir. Zaten evlilik uyumsuzlukların sağlıklı çözümü, problemlerin doğru çözümüyle sağlam temellere sahip olacak ve işlevini gerektirdiği biçim ve muhtevasıyla yerine getirebilecek-

tir. Eşler arasındaki uyumsuzluklar, problemler çok farklı şeylerden kaynaklanabilir. Muh-temel en yaygın problem nedenlerini tespit ettik ve araştırma bağlamında evli katılımcılara sorduk. *Sigaradan, ev ve çocukla ilgili sorumluluklardan, gelirin yetersizliğinden, harcamalar-dan* kaynaklanan problemlerin ileri düzeylerde olduğunu tespit ettik. **Elbette ki bu problemlerin olmaması istenir, ancak önemli olan problemlerin varlığı değil, problemlerin çözümlü çözümediği, çözümü için gerekli çabanın harcanıp harcanmadığı, çözümü için doğru yöntemin takip edilip edilmediğidir.** Bu açıdan katılımcıların yaklaşık 1/4'ünün eşiyile ilgili temel probleminin eşi tarafından kendisine gereken değerin verilmediğini ifa-de etmiş olması anlamlıdır. Değer verilmeyen eşin problemiyle ilgilenilmez, ilgilenilse bile gerekli çaba harcanmaz veya problemin çözümü için doğru yöntemi takip edip gereklerine tahammül etme çabasında bulunulmaz. Bu açıdan değerli hissedilmeme problemi çok daha önemli problemdir. Problemlerden kurtuluşun, uygun çözüm çabalarının öncelikle buraya kanalize edilmesi ve eşlerin birbirlerinin değerini fark edecekleri ve hissettirecekleri bir ko-numa ve duruma kavuşmaları gerekmektedir.

- **Namusu temsil eden:** Ağırlık görüş, namus ile bir cins arasında doğrudan ilişki olmadı-ğı biçimindedir. Katılımcıların çoğunluğu namusu hem kadının ve hem de erkeğin tem-sil ettiği düşünmektedirler (%78,8). Namusu kadının temsil ettiğini düşünenlerin oranı da yüksek sayılabilir (%19,7).
- **Namusun nesnesi:** Ağırlık görüş, namusun hem beden ve hem de düşünceyle ilgili oldu-ğu şeklindedir (%77,9). Namusun sadece bedenle ilgili olduğunu düşünenlerin oranı da yüksek sayılabilir (%12,7).
- **Eşin sadakatsizliğine tepki:** Eşin evliliğine, eşine sadakat göstermeyip bir başkasıyla gayri meşru ilişkiye girmesi durumunda eşin en yaygın verdiği/vereceğini ifade ettiği tep-ki *boşanmadır* (%57,6). Eşin aldatması durumunda ikinci düzeyde olmakla birlikte en çok verilecek tepki *konuşup/eşi yanlısından vazgeçirmeye çalışma* çabasıdır (%14,2). Söz konu-su durumda *eşini öldüreceğini* ifade edenler azımsanmayacak oranlardadır (%7,5).

Namus, bireyler için önemli bir kavramdır; onurlarının önemli referanslarından birisidir. Namus önemlidir ve çoğunlukla ve özellikle cinsiyetle bağlantılı düşünülmüştür. Bu ise cinsiyet düzleminde namusu temsil edenin kim olduğu sorusunu gündeme getirmektedir. Yine çoğu zaman namus kadınla ilişkilendirilmiş ve kadının bedeni namusun nesnesi ola-rak algılanmıştır. Namusun fiilen ihlal edilmesi cinsel boyutta ancak iki kişiyle gerçekleş-ecek bir durum olmasına rağmen böylesi tek boyutlu/cinsiyetli algılanması önemli bir yan-lılıktır; namus anlayışının sorumluluklarını sadece bir cinsle yüklemektir. Ancak bunun bü-yük oranda değiştiğini görüyoruz.

Araştırmamız namusun büyük oranda cinsler üstü algılandığını, bir cinsle ait durum olmaktan öte bireye ait bir durum olarak algılandığını ve sadece bedenle değil hem bedenle ve hem de düşünceyle ilişkilendirildiğini tespit etmiştir. Bu durum *namusun* kapsamı ve davranışlar üzerindeki etkileri açısından daha *doğru* bir yaklaşımı ifade etmesi açısından önemlidir.

Cinsellik

- **Cinsel bilgilerin öncelikli kaynağı:** Çoğu kimse için cinselliğe ilişkin ilk bilgilerin kaynağı *arkadaştır* (%29,8). Cinselliğe ilişkin ilk bilgileri *kitap-dergi* (%23,2) ve *anneden* (%14,2) alanların oranları da yüksektir. *Baba* (%4,4), *abla* (%6,6) ve *ağabey* (%2) cinsel bilgilerin kaynağı olma açısından çok düşük oranlara sahiptirler.
- **Eşler arasında cinsellikten kaynaklanan problemler:** Eşler arasında cinsel uyumsuzluktan, cinsel problemlerden kaynaklanan problemler önemli sayılabilecek düzeyde yaşanmaktadır (%24,4).
- **Eşler arasında cinsel uyumsuzluktan/konulardan kaynaklanan problemler:** Eşler arasında cinsel uyumsuzluktan veya konulardan kaynaklanan problemler yaşanmaktadır (%24,4).

Cinsellik insanlığın doğal bir güdüsü; temel fizyolojik güdülerden birisidir. Ergenlikle birlikte hayatın doğal bir parçası haline gelmektedir. Ancak hayatın bir parçası, fizyolojik yapının bir gereği olan bu güdünün özelliklerinin ve karşılanmasının yanlış veya eksik bilinmesi bireyin hayatında ciddi problemlere yol açabilmektedir. Bireyler cinselliklerine ve cinsel hayatlarına ilişkin bilgiler edinerek varlıklarının ve hayatlarının bu doğal yönünü *olması gereken şekilde* yürütmeye çalışırlar. Bu açıdan elde edilen bilgilerin doğru olup-olmaması veya bilgi sahibi olup-olmamak çok önemlidir. Dolayısıyla, kanaatimizce çocukları cinsellikleri ve cinsel hayatları konusunda bilgilendirme sorumluluğu öncelikle anne ve babalara aittir.

Araştırmamızda, cinselliğe ait ilk bilgilerin kaynağının anne ve babadan, okuldan, konu hakkında yazılmış bilimsel makale ve kitaplardan çok arkadaş olduğu tespit edilmiştir. Cinsellik konusunda yeterli bilgiye ve tecrübeye sahip olmayan akranların bilgi kaynağı olması olumsuz bir durumdur. Anneler çocuklarına cinsellik konusunda daha çok destek olmakla birlikte babaların konunun büyük oranda dışında kalmalarını anlamak zordur.

Cinsellik insanın doğal bir özelliğidir; açlık, susuzluk, uyku gibi fizyolojik güdülerinden birisidir. Cinsel hayat ise evlilikle ilgili meşruluk kazanan hayatın önemli bir kesitidir. Dolayısıyla cinsellik ve cinsel hayat eşler arası ilişkilerin önemli unsurlarından birisidir. Eşlerin

cinselliklerindeki uyumları evlilik hayatlarının mutlu, uyumlu, başarılı gitmesine yol açtığı gibi, cinsellikteki uyumsuzluklar ve problemler evlilik hayatının mutlu, uyumlu, başarılı gitmesine engel olabilmektedir. **Bu nedenle araştırma bağlamında evli katılımcıların cinsellik eksenli problemleri olup olmadığı sorulduğunda azımsanamayacak bir kesimin problem sahibi olduğu tespit edildi. Bunda, zamanında cinsellikle ilgili olarak doğru bilgilenememenin, akran bilgisi ile cinselliği tanımanın etkili olduğunu düşünüyoruz.**

Boşanma

- **Boşanmalardaki artışın sebebi:** Türkiye’de son yıllarda boşanmalardaki artışın en önemli sebebi *Eşe sadakat duygusunun zayıflaması/namus anlayışının yıpranması* (%17,8) ve *Yeni hayat şartlarının eşler arasında saygı ve sevgiyi azaltmasıdır* (%16,9). Boşanmalardaki artışın sebebi olarak *ekonomik sıkıntılarının artması* (%14,2), *aile bağlarının zayıflaması* (%12,8), *kadınların geçmişe oranla daha özgür/ekonomik açıdan daha bağımsız olmaları* (%14,2) ve *TV ve gazetelerin boşanmayı kışkırtıcı/aileyi yıpratıcı yayınları* (%12,7) yüksek sayılabilecek oranlarda ifade edilmiştir.
- **Eşten boşanmanın sebebi:** Eşten boşanmanın en önemli sebebinin ne olabileceğiyle ilgili olarak en çok ifade edilen *Sadakatsizlik/Evliliğe ihanettir* (%24,5). *Aşırı alkol/kumar gibi alışkanlıklar* (%17,3), *Eşler arası sevgisizlik* (%17,4) ve *eşin fiziksel şiddeti/dayağı* da (%17,6) eşten boşanmanın en önemli sebepleri arasında ifade edilmiştir.

Türkiye’de, *evliliğin sonlanması* anlamına gelen boşanma oranında dikkat çekici bir artış yaşanmaktadır. Boşanma, uzun zaman önce Batı ülkelerinde toplumsal bir problem olarak algılanan düzeylere erişmiş olmasına karşılık Türkiye’de yakın zamanlara kadar hep Batı ülkelerine göre çok daha düşük oranlarda gerçekleşen bir durumdu ve bu oranlarıyla da toplumsal bir problem olarak görülüyor ve algılanmıyordu. Ancak son 5–10 yılda çok şey değişti. Bir anda toplumun gündeminde ön sıralara oturan bir toplumsal problem haline geliverdi. Bu kısa sayılabilecek süre içerisinde boşanma oranı katlanarak büyümeye başladı.

Araştırmanın tespitlerine göre boşanmadaki bu artışın en önemli nedenleri bir boyutuyla bireysel bir diğer boyutuyla toplumsaldır. “Yeni hayat şartları” ile ifade edilen özellikler toplumsal etkileri ön plana taşıırken, eşe sadakat ise bireysel yönü ön plana taşımaktadır. Dolayısıyla çözüm çabalarında iki boyut da göz önünde bulundurulmak zorundadır.

Elbette ki aile kurumu için bir problem olabileceği gibi mevcut problemlerin bir çözüm aracı da olabilecek olan boşanma öncelikle düşüncede şekillenir. Eşler arası problemler, aile içi diğer başka problemler boşanma düşüncesini mevcut problemlerden kurtuluşun bir aracı olarak düşündürebilir. Ancak her düşünce uygulamaya dönüşmez; hatta boşanma gibi evliliği bitiren, aileyi dağıtan bir düşüncenin uygulamaya dönüşmesi çok daha zordur.

Araştırma ile boşanmanın en önemli sebebinin ne olduğu belirlenmek istenmiş ve ahlaki konunun öncelikli olduğu tespit edilmiştir. Bireylerin değerlerindeki yıpranma önemli bir problem olarak boşanmaya yol açmaktadır. Kuşku yok ki değer yıpranması bir boyutuyla bireysel ama esas boyutuyla toplumsaldır. Toplumun değerleri yıpranıyor ve sosyal kontrolü sağlamakta zorlanılıyorsa o toplumda problemlerin yaşanması son derece doğaldır. Problemin çözümünün önemli bir ayağını, toplumsal değerlerin ve toplumsal kontrol mekanizmalarının desteklenmesinden geçtiği anlaşılmaktadır.

Aile ve Şiddet

- **Şiddetin anlamı:** Şiddet daha çok *fiziksel darbe-kaba kuvvet* (%50,3), *olumsuz psikolojinin dışı vurumu* (%19,7), ve *cabillerin yaptığı hareketler* (%16,7) olarak tanımlanmaktadır.
- **Erkeğin karısını dövüp-dövmeyeceği:** Büyük çoğunluk için bir erkek karısını hiçbir gerekçeyle *dövmemez* (%76,6). Bazı gerekçelerle bir erkeğin karısını *dövebileceğini* ifade edenlerin oranı da dikkate almayı gerektirecek düzeydedir (%13,1).
- **Fiziksel şiddete maruz kalma:** Katılımcıların önemli bir kısmı yaşamının farklı dönemlerinde şiddete maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir (%62).
- **Fiziksel şiddetin faili:** Fiziksel şiddetin faili *baba* (%35,6), *anne* (%14), öğretmen (%13,2) ve *eştir* (%11,6).
- **Eşle şiddetli tartışmaya/kavgaya varan problem yaşama durumunda en çok verilen tepki:** Eşle tartışma ve kavga durumunda en çok verilen tepki *sessiz kalmak-susup cevap vermemek* (%36,8) ve *sesi yükseltmek-bağırılmaktır* (%34,6).
- **Fiziksel şiddetin mağduru:** Fiziksel şiddetin öncelikli mağdurları çocuk/evlat (%16,3) ve *arkadaştır* (%9,2).
- **Anne-baba arasındaki fiziksel şiddete tanıklık:** Şiddet model olarak öğrenme açısından önemlidir. Bu açıdan anne-baba arasında gerçekleşen fiziksel şiddete tanıklık durumu özel bir önem kazanmaktadır. Önemli bir kesim anne-babası arasındaki fiziksel şiddete tanık olmuştur (%24,8).
- **Failine göre eşe yönelik fiziksel şiddetin başlama zamanı:** Failinin ifadesine göre eşe yönelik fiziksel şiddetin önemli bir kısmı evliliğin ilk aylarında (%40) başlıyor; bunu evliliğin birinci yılından sonra (%31,4) ve evliliğin ilk günleri (%20) takip ediyor.
- **Mağduruna göre eşe yönelik fiziksel şiddetin başlama zamanı:** Mağdurunun tanıklığına göre eşe yönelik fiziksel şiddetin önemli bir kısmı evliliğin ilk aylarında (%40,3) başlıyor; bunu evliliğin birinci yılından sonra (%21,5) ve evliliğin ilk günleri (%25,1) takip ediyor.

- **Eşe fiziksel şiddet uygulama biçimi:** Eşe uygulanan fiziksel şiddetin en yaygın türlerini *dövme/tokat atma* (%69,1), *tekmeleme* (%13,5) ve *yumruk atma* (%9,9) oluşturmaktadır.
- **Çocuğa eğitim amaçlı fiziksel şiddet uygulama:** Çocuğun eğitiminin bir parçası olarak *fiziksel şiddet/dayağı yanlış* (%86,7) bulanlar çoğunlukta olmakla birlikte doğru (%13,3) bulanlar da vardır.

Çok değişik vesilelerle ve hemen her zaman şiddetin acısını, yıkıcılığını yaşayan insan, sürekli şiddetten yakınmış; fakat yakındığı şeyin faili olmaktan da vazgeç(e)memiştir. Böylece insan, şiddetin hem mağduru ve hem de faili olmak gibi çelişik duruma düşmüştür. Bazen savunma, bazen intikam, bazen ceza, bazen terbiye... adına *meşrulaşan* şiddet, insanın ayrılmaz parçası olarak varolmuştur. Faili insan olan şiddet, hemen her ortamda açığa çıkabilmektedir. *Kutsal bir kurum, sıcak bir yuva, sığınak...* olan aile ise, şiddetin görüldüğü, hatıta yuvalandığı yerlerden birisidir. Aile içi şiddet, değişik gerekçelerle hep varolan şiddetin bir toplumsal kuruma yansıyan boyutu olarak anlam kazanmaktadır.

Şiddet, büyük oranda toplumsallaşma sürecinde model alma yoluyla öğrenilmektedir. Toplumsallaşma sürecinde erkek şiddetin faili, kadın ise şiddete boyun eğen; gerektiğinde kendisine yönelen şiddete razı olan kişiliğe sahip birisine dönüşmektedir. Şiddet salt bireysel bir olgu değildir. Bu nedenlerden dolayı aile içi şiddet olgusu ve bu çerçevede olmak üzere eşler arası şiddet incelenirken bireyin yetişme şartları, çevresi, çevresiyle olan ilişkileri dikkate alınmalıdır.

Anne-Baba Çocuk İlişkisi

- **Çocuğun anlam ve değeri:** Çocuk daha çok *hayatın tadıdır* (%49,8). Ayrıca, çocuk *huzur/sevgi* (%27) ve neslin devamıdır (%17,5).
- **İlk çocuk:** Çoğunluk ilk çocuğun cinsiyetini önemsemiyor (%52,3). İlk çocuğun *erkek* (%25,7) veya *kız* (%22) olmasını isteyenlerin oranları birbirine çok yakındır.
- **Sorumluluğu büyük olan çocuk:** Çoğunluk için çocuklarla ilgili olmak üzere her iki cinsin de sorumluluğu aynıdır (%62,4). Ancak cins ayrımı yapanlar için kız çocuğunun (%27,6) sorumluluğu erkek çocuğa (%10) göre daha yüksektir.
- **İdeal çocuk sayısı:** İdeal çocuk sayısı çoğunluk için *iki*'dir (%56,1). Üç çocuğu ideal olarak niteleyenler de yüksek orana sahiptir (%28,1).
- **Çocuk ve babasının iş hayatı:** Çocuğun, babasının iş hayatını olumsuz etkilemeyeceğini düşünenler çoğunlukta (%84,4).

- **Çocuk ve annesinin iş hayatı:** Çocuğun, annesinin iş hayatını olumsuz etkilemeyeceğini düşünenler çoğunluktadır (%61,2). Çocuğun, annesinin iş hayatını olumsuz etkileyeceğini düşünenlerin oranı da yüksek sayılabilecek düzeydedir (%24,9).
- **Çocuk sahibi erkeği itibarı:** Çocuk sahibi olmanın erkeğe itibar kazandıracağını kabul edenler önemli sayılabilecek düzeydedir (%22,9). Çocuk sahibi olmanın erkeğe itibar kazandırmayacağını düşünenler çoğunluktadır (%64,3).
- **Çocuk sahibi kadının itibarı:** Çocuk sahibi olmanın kadına itibar kazandıracağını kabul edenler önemli sayılabilecek düzeydedir (%20,2). Çocuk sahibi olmanın kadına itibar kazandırmayacağını düşünenler çoğunluktadır (%66,5).
- **Erkek çocuk sahibi erkeğin itibarı:** Erkek çocuk sahibi olmanın erkeğe itibar kazandıracağını kabul edenler önemli sayılabilecek düzeydedir (%27,1). Çocuk sahibi olmanın erkeğe itibar kazandırmayacağını düşünenler çoğunluktadır (%61,5).
- **Erkek çocuk sahibi kadının itibarı:** Erkek çocuk sahibi olmanın kadına itibar kazandıracağını kabul edenler önemli sayılabilecek düzeydedir (%21,3). Çocuk sahibi olmanın kadına itibar kazandırmayacağını düşünenler çoğunluktadır (%66,8).
- **Çok Çocuk sahibi olmak:** Çok çocuk sahibi olmanın *iyi* olduğu şeklinde değerlendirmede bulunanlar önemli bir orana sahiptirler (%26,2). Ancak olumsuz düşünceye sahip olanlar çoğunluktadır (%61,1)
- **Ailenin sosyo-ekonomik düzeyine göre çocuk yapmak:** Ailenin sosyo-ekonomik durumuna göre çocuk yapmak gerektiğini düşünenler çoğunluktadır (%84,8).
- **Çocuğun aileye ekonomik katkısı:** Çocuğun ailesine ekonomik katkı sağlayacağını düşünenler yüksek oranlardadır (%41,1). Konu hakkında kararsızlık yaşayan ve görüş bildirmeyen önemli bir kesim de vardır (%22,6).
- **Evliliğin sigortası olarak çocuk:** Çocuğun anne-babasının evliliğine sigorta olduğunu düşünenler yüksek oranlardadır (%40). Konu hakkında kararsızlık yaşayan ve görüş bildirmeyen önemli bir kesim de vardır (%43,1).
- **Eşleri birbirine yaklaştırmanın aracı olarak çocuk:** Çocuğun anne-babasını birbirine yaklaştıracağını ve aralarında saygı/sevgi oluşturacağını düşünenler yüksek oranlardadır (%66,1). Konu hakkında kararsızlık yaşayan ve görüş bildirmeyen önemli bir kesim de var (%17,9).
- **Dünün ve bugünün çocuklarının kişilik ve ahlakları:** *Bugünün çocuklarının-gençlerinin kişilik ve ahlak açısından dünün çocuklarına-gençlerine göre daha olumsuz bir durumda olduğunu düşünenler çoğunluktadır (%65,2).*

- **Dünün ve bugünün çocuklarının imkânları:** Bugünün çocuklarının-gençlerinin sahip oldukları imkânlar açısından dünün çocuklarına-gençlerine göre daha olumlu bir durumda olduğunu düşünenler çoğunluktadır (%86,5).

Çocuk ailenin en önemli unsurlarından birisidir. Çocuğun olmadığı bir aile ortamında aile içi ilişkilerin önemli bir boyutundan bahsetmek mümkün olmamaktadır. Böylesi bir ailede eşler arası ilişkilerden hareketle daha çok bireysel boyuta sahip ilişkiler sisteminden bahsetmek söz konusu olmaktadır. Çocuğun doğmasıyla, kadın ve erkek evlenmekle elde ettikleri karı-koca statüsü ve rolünün dışında anne-baba statüsüne ve rolüne de sahip hale gelmektedirler. Bu ise sadece karı-koca olmalarını ötesinde yeni sorumluluklar üstlenmelerine, sahip oldukları roller evrenine yeni bir açımla daha kapsamlı ve derinlikli bir ilişkiler ve roller sisteminin mensubu haline gelmelerine yol açmaktadır.

Araştırmada özel önem verilen konulardan birisi çocuğun anlam ve değeriyle ilgiliydi. Araştırmanın bulgularına göre anne ve babalar için *hayatın tadı* olan çocuğun ideal sayısı 2-3 olup, ilk çocuğun cinsiyetinin ayrıcalıklı bir önemi bulunmamaktadır. Özellikle bu son durum, geleneksel yaşamın getirdiği erkek çocuğun daha önemli bulunmasının değişip, çocuğun değerinin cinsiyetinden büyük oranda bağımsız hale geldiğini göstermesi açısından önemlidir.

Anne ve babalar çocuk için daha çok iyi bir kariyer ve iş idealine sahipler. Ayrıca çocuğun eşle ilişkilerde kayda değer bir olumsuzluğa yol açmadığı ifade edilmektedir. Özellikle sosyo-ekonomik koşulların etkisi birçok konuda olduğu gibi çocuk konusunda da kendisini ortaya koyuyor. Çocuğu için iyi bir sosyo-ekonomik gelecek düşüncesine sahip olan anne ve babalar, çocuk sayısının da ailenin sosyo-ekonomik imkânına göre belirlenmesi gerektiğini ifade ediyorlar. *Ancak ilginçtir çocuklar ve gençler açısından mevcut gidişat hakkında bir kötümserlik hâkim durumda. Önemli bir kesim, her yeni günün kişilik ve ahlak açısından biraz daha kötü şartları getirdiğini düşünüyor. Bu hiç kuşku yok ki eğitimi ve eğitim politikalarını ilgilendiren önemli bir düşüncedir.*

- **Çocukla problemleri konuşma:** Anne ve babalar, farklı sıklıklarda da olsa, çocuğuyla, çocuğunun veya ailenin problemlerini konuşuyorlar. Çocuğuyla çocuğunun veya ailenin problemlerini *hiçbir zaman* konuşmayanların oranı görece düşüktür (%9,2).
- **Çocuğun ailede en iyi iletişim kurduğu kişi:** Çocuğun aile bireyleri arasında en iyi iletişim kurduğu kişi annesi (%69,2) ve babasıdır (%17,4).
- **Çocuğun, annesi ile ilişkisi:** Çocuğun annesi ile ilişkisi çok iyidir (%48). Annesi ile ilişkisi *iyi* (%37) veya *normal* (%14) olanların oranları da yüksektir.
- **Çocuğun, babası ile ilişkisi:** Çocuğun, babası ile ilişkisi daha çok *iyidir* (%40,6). Babası ile ilişkisi çok iyi (%33,6) veya *normal* (%21,5) olanların oranları da yüksektir.

- **Çocuğun, kendisiyle ilgili görüşlerini önemseyip, dikkate alma:** Anne ve babaların büyük çoğunluğu, çocuğunun kendi geleceğiyle ilgili görüşlerini önemseyip, dikkate aldıklarını ifade etmişlerdir (%67,3). Çocuğunun kendi geleceğiyle ilgili görüşlerini önemsemeyen ve dikkate almayan anne-babaların oranı düşüktür (%7,2).
- **Ebeveyn-çocuk ilişkisinde yaşanan problemler:** Ebeveyn-çocuk ilişkisinde problem yaşamadığını ifade edenlerin oranı görece düşüktür (%29,9). Ebeveyn-çocuk ilişkisinde yaşanan problemler daha çok *aile ile içi ilişkilerle* (%21,5), okul ve meslek seçimiyle (%13,6) ve *dini tutum ve davranışlarıyla* (%9,3) ilgilidir.
- **Çocuğun din eğitimi:** Anne-babaların büyük çoğunluğu çocuğunun dini bilgiye sahip olmasını çok istiyor (%67,1). Çocuğunun dini bilgiye sahip olmasını *isteyenlerin* (%29,3) oranı da yüksektir. Çocuğunun dini bilgiye sahip olmasını *istemeyenlerin* oranı sadece %0,6'dır.
- **Çocuğun geleceğine ilişkin kaygı:** Çocuğunun geleceğine ilişkin her zaman (%48) ve genellikle (%32) kaygılananların oranı oldukça yüksektir. Çocuğunun geleceğine ilişkin hiçbir zaman kaygılanmayanların oranı oldukça düşüktür (%8).
- **Çocuğa ilişkin kaygının nedeni:** Çocukla ilgili kaygıların en önemlisi *eğitim* ile ilgilidir (%42,4). Çocuğun *sağlığıyla* (%18,4) ve *evliliğiyle* (%16,4) ilgili kaygılara sahip olanların oranları da yüksektir.
- **Kız çocuğuna ilişkin tutum:** Çoğu kimse için *kız çocuğu çok iyi eğitim görüp, ekonomik bağımsızlığına kavuşmalıdır* (%32,6). *Kız çocuğu hayatını ilgilendiren konularda karar verme iradesi açısından erkek çocuktan farklı değildir* (%25,9) ve *kız çocuğu hayatını ilgilendiren önemli her kararı kendisi verebilir* (%19,4) görüşünü ifade edenlerin oranları da görece yüksektir.
- **Erkek çocuğa ilişkin tutum:** Çoğu kimse için *erkek çocuk iyi bir eğitim görmelidir* (%28,9). *Kız ya da erkek fark etmez, bütün çocuklar ailesinin denetim ve otoritesi altında olmalıdır* (%21,3) ve *erkek çocuk iyi bir meslek sahibi olup, çok para kazanmalıdır* (%18,7) görüşünü ifade edenlerin oranları da görece yüksektir.

Toplumun ve o bağlamda ailenin yeni mensubu, söz konusu yapıların devamını sağlayacak unsur olan çocuğun yeterli ve iyi bir şekilde toplumsallaşabilmesi, toplumsallaşma süreciyle inşa edilen kimlik ve kişiliğinin sağlam ve doğru olması çocuğun öncelikle anne ve babasıyla ilişkilerinin doğru ve yeterli miktarda olmasıyla ilgilidir. Çocuk ebeveyn ilişkisi gözden geçirildiğinde çocuğun iletişiminin özellikle annesiyle daha yoğun ve iyi bir durumda olduğu tespit ediliyor. Çocuğun bizzat kendi geleceğine ilişkin düşüncelerinin dikkate alınma düzeyi yüksektir ve bu durum özgüven sahibi birey yetişmesine katkı sağlayacak bir du-

rumdur. Çocuğun ve ailenin problemlerinin çocukla konuşuluyor olması da söz konusu özgüvenin inşasında çok önemli bir yere sahiptir.

Anne ve babalar çocuklarının geleceğine ilişkin önemli düzeyde kaygıya sahip oldukları anlaşılıyor. Muhtemeldir ki bu durum, mevcut gidişatın kötü görülmesiyle ilgilidir. Anne ve babaların önemli bir kesiminin çocuğu için dini eğitimi gerekli buluyor olması da birçok bakımdan anlamlı ve önemlidir. Çocuğun, özellikle de kız çocuğunun çok iyi bir eğitim görüp-ekonomik bağımsızlığına kavuşması isteği de araştırmanın önemli bulguları arasında yer almaktadır.

Anne-Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları

- **Çocuğun eğitiminde tercih edilen yöntem:** Anne-babaların çocuklarının eğitiminde ağırlıklı olarak tercih ettikleri yöntem *iknadır* (%71,9). *Cezayı* da yöntem olarak tercih edenler vardır (%13,3).
- **Ailede, çocuğun eğitimiyle en çok ilgilenen kişi:** Aile bireyleri arasında çocuğun eğitimiyle en çok ilgilenen kişi *annedir* (%72,4). Anneye göre daha geri planda olmakla birlikte çocuğun eğitimiyle *baba* da ilgilenmektedir (%20,8).
- **Anne-babanın çocuğun eğitimiyle ilgili görüş ve yöntem beraberlikleri:** Çocuğun eğitimiyle ilgilenme açısından anne ve baba aynı düzeye sahip olmasalar bile anne ve babalar çocuğun eğitimi konusunda benzer görüş ve anlayışa sahipler (%71,9).
- **Çocuğun, kabahati nedeniyle azarlanıp-aşağılanması:** Çocuk eğitiminde, çocuğun bir kabahati nedeniyle azarlanıp-aşağılanması anne-babalar tarafından ağırlıklı olarak *yanlış* (%54,4) bulunuyor; ancak *doğru* (%32,2) bulanlar da var.
- **Çocuğun, kabahati nedeniyle odaya kapatılması:** Çocuk eğitiminde, çocuğun bir kabahati nedeniyle odaya kapatılması anne-babalar tarafından daha çok *yanlış* (%82,9) bulunuyor; ancak *doğru* (%8,1) bulanlar da var.
- **Çocuğun, kabahati nedeniyle evden kovulması:** Çocuk eğitiminde, çocuğun bir kabahati nedeniyle evden kovularak cezalandırılması anne-babalar tarafından büyük oranda *yanlış* (%95,2) bulunuyor.
- **Çocuğun, kabahati nedeniyle TV izletilmeyerek cezalandırılması:** Çocuk eğitiminde, çocuğun bir kabahati nedeniyle TV izletilmeyerek cezalandırılması anne-babalar tarafından genellikle *yanlış* (%45,3) bulunuyor; ancak *doğru* (%36,9) bulanların oranı da yüksektir.

- **Çocukla, kabahati nedeniyle konuşup, ikna etmek:** Çocuk eğitiminde, çocukla, kabahati nedeniyle konuşup, ikna etmek anne-babalar tarafından büyük oranda *doğru* (%91,2) bulunuyor.
- **Çocuğa, kabahati nedeniyle küsmek:** Çocuk eğitiminde, çocuğa, kabahati nedeniyle küsmek anne-babalar tarafından daha çok *yanlış* (%56,4) bulunuyor; ancak *doğru* (%25) bulanlar da var.
- **Çocuğun, kabahati nedeniyle oyun oynamasına izin verilmeyerek cezalandırılması:** Çocuk eğitiminde, çocuğun bir kabahati nedeniyle oyun oynamasına izin verilmeyerek cezalandırılması anne-babalar tarafından genellikle *yanlış* (%50,3) bulunuyor; ancak *doğru* (%31,6) bulanların oranı da yüksektir.
- **Çocuğun, kabahati nedeniyle harçlığı azaltılarak cezalandırılması:** Çocuk eğitiminde, çocuğun bir kabahati nedeniyle harçlığı azaltılarak cezalandırılması anne-babalar tarafından genellikle *yanlış* (%48,7) bulunuyor; ancak *doğru* (%34,5) bulanların oranı da yüksektir.
- **Çocuğun, kabahati nedeniyle istekleri bir süre karşılanmayarak cezalandırılması:** Çocuk eğitiminde, çocuğun, kabahati nedeniyle istekleri bir süre karşılanmayarak cezalandırılması anne-babalar tarafından genellikle *doğru* (%55) bulunuyor; ancak *yanlış* (%30,6) bulanların oranı da yüksektir.

Ödül ve ceza çocuk eğitiminde, çocuğun toplumsallaşma sürecinde, kimlik ve kişiliğinin inşası sürecinde son derece önemli, çocuğun eğitiminde işlevsel birer tekniktir. Ancak söz konusu önem, olumlu olmalarından değil, etkilerinden kaynaklanmaktadır. Ödülün de cezanın da çocuğun eğitilmesinde etkisi olduğu bilinen ve araştırmalarla bilimsel bir tespit olarak belirlenmiş bir şeydir. Mevcut hayat tecrübeleri ve bilimsel araştırmaların bulguları ortaya koymuştur ki, ceza çoğu zaman olumlu etkilere değil, karşıt tepkilerin gelişmesine imkân sağlayarak istenilmeyen süreçlere girilmesine yol açabilmektedir. Burada özellikle azarlamak, dayak atmak gibi çocuğun kişiliğini, onurunu, özgüvenini yaralayan cezalardan bahsediyoruz. Ancak bir ceza türü olarak mahrum etme biraz daha farklı boyutlarda anlam kazanmakta ve değerlendirilmektedir. Örneğin TV izlemekten, oyun oynamaktan, istediği bir şeyi almaktan mahrum etme cezaları bu kategori de ye almaktadır. Bunların eğitimin amacı doğrultusunda işe yaradığı durumlar söz konusu olabilmektedir. Fakat tüm bunlara rağmen açıktır ki eğitimde asıl önemli olan ödüldür. Olumlu bir şey yaptığı, iyi-güzel bir şeyi başardığı için ödüllendirilen çocuk olumlu-iyi-güzel şeye motive edildiği gibi, bunları yapmayan çocukta bir anlamda cezalandırılarak motive edilmektedir. Böylelikle olumlu-iyi-güzel şey yapma yönünde bir çabanın açığa çıkmasına veya süreklilik kazanmasına katkı sağlanmış olmaktadır.

Konu bağlamında araştırmanın bulguları gözden geçirildiğinde, anne ve babaların çocuğun cezalandırılmasına destek vermemeleri olumlu bir durumdur. Ceza yerine konuşma-ikna etmenin tercih edilmesi önemli bir diğer durum olarak anlam kazanmaktadır.

Çocukla İletişim

- **Çocukla kişisel veya ailevi konuları konuşma:** Çocuğuyla, çocuğun kişisel veya aileyi ilgilendiren konuları *her zaman* konuşan anne-babaların oranı %42,5'tir. *Genellikle* konuşanların %30, çok seyrek %18,2 ve *hiçbir zaman* konuşmayanların oranı ise %9,2'dir.
- **Çocuğun düşünce ve kararlarını dikkate alma:** Katılımcıların yarıdan fazlası (%67,3), çocuğunun görüş ve kararlarını önem verir ve kesinlikle dikkate alırım cevabını vermiştir. Çocuğunun görüş ve kararlarını *kısmen* dikkate alanların oranı görece yüksektir (%25,4).
- **Çocuğun annesi ile ilişkisi:** Çocuğun annesi ile olan ilişkisini çok iyi olarak tanımlayanların oranı %48, *iyi* olarak tanımlayanların oranı %37'dir. Toplamda %1,1'lik kesim ise çocuğun annesi ile olan ilişkinin *iyi olmadığını* ifade etmiştir.
- **Çocuğun babası ile ilişkisi:** Çocuğun babası ile olan ilişkisini çok *iyi* olarak tanımlayanların oranı %33,6, *iyi* olarak tanımlayanların oranı %40,6'dır. Toplamda %4,3'lük kesim ise çocuğun annesi ile olan ilişkinin kötü/çok kötü olduğunu ifade etmiştir.
- **Çocuğun ailede en iyi iletişim kurduğu kişi:** Çocuğun ailede iyi iletişim kurduğu kişi öncelikle ve çoğunlukla annedir (%69,2). Anneyi baba takip etmektedir (%17,4).
- **Anne-baba ile çocuk arasındaki problemler:** Anne-baba ile çocuk arasında yaşanan problemlerin ağırlıklı konusunu *harcamalar* (%28,2) oluşturmaktadır. Arkadaş seçimi (%19,8) ise kökleşmiş bir sorun olarak ikinci düzeyde anlam kazanmaktadır. Üçüncü sırada yer alan problem konusu aile içi ilişkilerdir (%15,3).

Ailede çocukla ilişkisi iyi olan ve çocuğun en iyi iletişim kurduğu kişi annedir. Bu açıdan annelerin gelecek nesillerin kimlik ve kişiliklerinde etkilerinin tartışılmaz nitelikte olduğu açıktır. Babaların çocukla iletişimlerinin problemlili olması ise üzerinde durulması gereken ve çözüm bekleyen bir problem olarak anlam kazanmaktadır.

Aile ve Medya

- **TV izleme süresi:** TV izleme süresi oldukça yüksektir. Günde 1–2 saat TV izleyenler çoğunluktadır (%43,8). Bunu günde 3–5 saat TV izleyenler takip etmektedir (%33,7).

- **İnternette kullanımı:** *Sıklıkla* internete giren ve gezinenler çoğunluktadır (%35,3). İnternete hiç ilgi göstermeyen ve hiç girmemiş olanlar da görece çoktur (%32,4). İnterneti kullanmada erkeklerin (%42,4) oranı kadınlara (%29,5) nazaran daha fazladır.
- **İnternet kullanım durumuna göre nikâhsız birlikte yaşayan yakın komşuya yönelik tutum:** İnterneti sıklıkla kullananların %36,3'ü nikâhsız yaşayan komşudan rahatsız olacağını ifade ederken, interneti arada bir kullananların %50,2'i, hiç kullanmayanların ise %65,4'ü nikâhsız yaşayan komşudan rahatsız olacağını ifade etmiştir.
- **İnternet kullanım durumuna göre evlilik öncesi cinsel beraberliği değerlendirme:** İnterneti sıklıkla kullananların %58,5'i evlilik öncesi cinsel beraberliği ahlaksızlık olarak nitelerken, interneti arada bir kullananların %66,9'u, hiç kullanmayanların ise %77,3'ü evlilik öncesi cinsel beraberliği ahlaksızlık olarak nitelmiştir.
- **İnternet kullanım durumuna göre evlilik dışı çocuk edinmeyi değerlendirme:** İnterneti sıklıkla kullananların %65,8'i evlilik dışı çocuk edinmeyi ahlaksızlık olarak nitelerken, interneti arada bir kullananların %75,4'ü, hiç kullanmayanların ise %85,5'i evlilik dışı çocuk edinmeyi ahlaksızlık olarak nitelmiştir.
- **İnternet kullanım durumuna göre sanal ortamda tanışıp evlenmek:** İnterneti sıklıkla kullananların %39,6'sı sanal yoldan tanışarak evlenmeyi *olabilir* bulurken, interneti arada bir kullananların %31,5'i, hiç kullanmayanların ise %23,2'si sanal yoldan tanışarak evlenmeyi *olabilir* bulduğunu ifade etmiştir.

İnternetin yeni tutum inşasında veya mevcut geleneksel karakterli tutumların değişiminde son derece etkili bir faktör olarak anlam kazandığı anlaşılmaktadır. Hatta bu noktada TV'den de önemli oranda ayrıldığını ve TV'nin daha az etkili hale dönüştüğünü ifade edebiliyoruz. Bunun nedeninin, internetin TV'ye göre kullanıcı açısından "istediği yere kadar gidebilme" imkânı sunmasında aranması gerektiği kanaatindeyiz. İnternetin etkisi başlı başına bir araştırma konusu olacak kadar önemli gözükmektedir.

Türkiye'deki aile yapısına ve işlevlerine ilişkin bu araştırmanın önemli bulgularından birisi internetle ilgilidir. İnternetin aile yapısındaki ve işlevindeki değişmelerde önemli bir faktör olduğu tespit edilmiştir. Aile içi ilişkileri doğrudan etkileyen internet, aile ve eşlerin ihmal edilmesinden, sanal ihanet ya da eşlerin aldatılmışlık psikolojisine girmelerine, çocukların sanal uzayda başıboş savrulmalarından, bireylerin gerçek ilişkilerde bocalamaları gibi etkilere sahip olduğu anlaşılmaktadır. İnternet kullanma sıklığının nikâhsız yaşayan komşuya, evlilik öncesi cinsel beraberliğe, evlilik dışı çocuk edinmeye, sanal evliliğe, kız veya erkek çocuğun evliliğine kimin karar vereceğine ilişkin tutumlarda belirleyici faktör olduğu tespit edilmiştir.

Boş Zamanı Değerlendirme

- **Boş zamanı değerlendirme tarzı:** Boş zamanı değerlendirmek için en çok yapılan şey *gezme*dir (%20,4). *TV seyretmek* (%19,9), *uyumak* (%14,5), *gazete okumak* (%11,4) ve *müzik dinlemek* (%11,1) de boş zamanı değerlendirmek için çokça tercih edilenler arasında yer almaktadır.
- **Boş zamanı değerlendirmek için tercih edilenler:** Boş zamanı *arkadaşlarıyla* (%26,1) birlikte değerlendirenler çoğunluktadır. Boş zamanını *eş ve çocuğuyla* (%25,2), *eşiyle* (%14,1), *akrabalarıyla* (%9,9) veya *yalnız kalarak* (%9,8) değerlendirenler de vardır.
- **Kitap okumak:** *Ne zaman kitap okuduğunu hatırlamayanların* (%17,9) ve *uzun zaman önce* (%23,7) okuyanların oranı görece yüksektir. Buna karşılık son okuduğu kitabı *bir ay içinde* okuyanların oranı da görece yüksektir (%25,9). *Birkaç gün* (%16,4) içinde kitap okuyanların yanı sıra *hiç kitap okumayanlar* (%6,9) da vardır.
- **Dini bayram tatilleri:** Dini bayram tatillerinde *aile büyüklerini ziyaret edenler* (%79,7) çoğunluktadır. Bunu *komşularını/ arkadaşlarını* ziyaret edenler izlemektedir (%10).
- **Gazetede öncelikle okunan sayfa:** Çoğunluk tarafından gazetenin *her sayfası* okunmaktadır (%46,4). *Haber* (%12,1), *magazin* (%12,2) ve *spor* (%10,7) sayfaları da en çok okunan sayfalar arasında yer almaktadır.

Boş zaman modern zamanlarda insanların gündemine girmiş bir durumdur. Çalışma hayatının düzenlenip, çalışma süresinin sınırlandırılması *boş zaman* konusunu gündeme getirmiştir. Modern dünyanın insanları için boş zamanı *iyi ve yararlı* doldurmak önemlidir. Elbette ki *iyi ve yararlı* olanın ölçüsü evrensel değildir; değişkendir. Ancak bilgilendirme sürecinin *iyi ve yararlı* olduğu konusunda itiraz söz konusu olmayacağı da açıktır. Dolayısıyla boş zamanı *iyi ve yararlı* doldurmanın bilgilendirme sürecini devam ettirmekten geçtiği söylenebilir. Ancak ne var ki toplumumuzda bilgilendirmenin önemli araçlarından birisi olan kitap okuma oranı son derece düşük düzeylerde olmasına karşılık, literatürde “*aptal kutusu*” olarak isimlendirilmeye başlanmış olan TV’nin izlenme oranı ise son derece yüksektir. Esasen, bilgilendirme sürecine önemli katkı sağlayacak TV, ekonomik kaygılar nedeniyle, daha çok seyirci tarafından izlenebilmek için eğlence ağırlıklı; boş zamanı öldürmeye yönelik programların çok yayımlandığı bir eğlence aracına dönüşmüş durumdadır. Bu ise TV’yi olumsuz değerlendirmelere neden olmaktadır. Boş zamanı aile bireyleriyle geçirme oranının da çok yüksek olduğu söylenemez. Hâlbuki *boş zaman* aile bireyleri arasındaki duygusal bağlılığın, bilgileri ve tecrübeleri paylaşmanın, birbirlerinin problemlerinden haberdar olmanın, birbirlerinin problemleriyle ilgilenmenin bir aracı olabilir.

Bölgesel Farklılıklar ve Aile

Toplumsal, ekonomik ve kültürel açıdan Türkiye'deki bölgesel farklılıkların aile kurumunun yapısal ve işlevsel özelliklerinde de farklılaşmalara yol açması beklenir. *Araştırma verileri bölgeler bağlamında incelendiğinde önemli ve son derece ilginç bir bulguya ulaşılmıştır. Bölge farklılıkları düşünüldüğü/beklenildiği gibi aile yapısında, işlevinde ve aile kapsamında yer alan tutumlarda farklılaşmaya neden olmamaktadır. Çok genel bir ifadeyle söylemek gerekirse, bölgesel farklılıkların aile yapısında, işlevinde ve aile kapsamında anlam ifade eden tutumlarda kayda değer bir farklılaşmaya yol açmamaktadır. Bunu aile yapısı ve işleviyle ilgili hemen her konuda ve alanda ifade etmek mümkündür.*

Bu benzeşmede son 15–20 yıl içinde gerçekleşen ve kitlesel bir nitelik kazanan **ıç göçün ve başta TV olmak üzere medya araçlarının başlıca belirleyici faktörler olduğu kanaatindeyiz.** *Ancak ne var söz konusu benzeşme olumsuz durum ve tutumlarda da açıkça gözlenmektedir. Örneğin ailenin gidişatına, ideal çocuk sayısına, nikâhsız yaşayan komşu ile ilgili tutuma, evlilik öncesi cinsel beraberliğe, erkeğin karısını dövüp-dövemeyeceğine, evlilik dışı çocuk edinmeye ilişkin veriler dikkate alınabilir.*

Böylesi, aile yapısının ve işleviyle ilgili olmak üzere son derece ciddi problemlerle karşı karşıya olduğunun bir göstergesi olarak değerlendirilebilecek tutumların hem yüksek sayılabilecek düzeylere erişmiş olması ve hem de bunun tüm Türkiye'yi ilgilendirir hale gelmiş olması önemlidir.

Ailenin gidişatının iyiye olmadığı konusunda bütün bölgeler ortak bir kanaate sahipler. Ailenin iyiye doğru gitmediği konusunda en olumsuz(%51) bölge Kuzeydoğu Anadolu iken; en az olumsuz(%34) bölge Batı Anadolu'dur. Batı Anadolu'da da olumsuz düşünenlerin oranı olumlu düşünenlerden % 2 daha fazladır.

İdeal çocuk sayısı konusunda benzeşme mevcut olup ideal çocuk sayısı tercihi, ağırlıklı olarak 2'de yoğunlaşmıştır (en az %50- en yüksek%68). İkinci tercih edilen çocuk sayısı 3 olmaktadır. Eğer ideal çocuk sayısı 2 olarak kalırsa, Türkiye'nin nüfusunun yaşlanma tehlikesi ile karşı karşıya kalabileceği söylenebilir.

Araştırmanın önemli bulgularından biri nikahsız yaşayan komşuya karşı hassasiyet kaybının meydana gelmiş olmasıdır. Bölgelere göre rahatsız olma oranları değişmekle beraber bütün bölgeler rahatsızlık istikametinde kanaat belirtmişlerdir. Ancak bu %44 ile %55 bandında kalırken ilgilenmem diyenlerin oranı %25 ile % 36 aralığında yer almaktadır. Buna fikrim yok diyenlerin oranlarını (% 5-%12) eklersek durumun iyiye gitmediği daha rahat görülebilir.

Toplum nikahsız beraberliğe nazaran evlilik öncesi cinsel ilişkiye karşı daha duyarlı ve tepkilidir. Evlilik öncesi cinsel ilişkiyi Orta Anadolu'da yaşayanları %74'u ahlaksızlık olarak görürken; Batı Karadeniz'dekilerin %58'i ahlaksızlık olarak görmektedir. Bu konuda en kararsız bölge Kuzeydoğu Anadolu ile Akdeniz bölgesidir. Evlilik öncesi cinsel ilişkiye en olumlu bakan bölge ise Batı Karadeniz'dir.

Erkeğin karısını dövmesine bütün bölgeler ağırlıklı olarak(%70.5-%82) karşı çıkmaktadırlar.

Ülke açısından araştırmanın en sevindirici bulgusu, evlilik dışı çocuk edinmeye bütün bölgelerin karşı çıkmış olması, bunu ahlaksızlık olarak değerlendirmesidir. Bununla beraber kararsız kalanların oranının%20 olması düşündürücüdür.

Türkiye'nin bütün bölgelerde yaşayan halkın çoğunluğu çocuklarının dini bilgi edinmesini istemektedir. Bu araştırmanın en ilginç bulgularından biridir. Çocuklarına dini bilgi verilmesini istemeyenlerin en yüksek oranı %3 olup Batı Marmara bölgesidir. Bunun sebepleri ayrıntılı bir şekilde araştırılmak zorundadır. Millet'in bu isteği Türkiye'yi yönetenler tarafından göz önüne alınmalıdır.

Türkiye'de TV izleme oranları bölgelere göre farklılıklar göstermekle beraber, izleme süresi bütün bölgelerde 3-5 saat bandında yer almaktadır.

Türkiye'de Alkol kullanma oranı bütün bölgelerde düşüktür. Bu konudaki homojenleşme daha dikkat çekicidir.

Türkiye'de bütün bölgelerde AB'ne girildiği takdirde aile yapısının olumsuz etkileneceğine ilişkin genel bir kanaat vardır. Bu noktada ailenin en olumsuz bir şekilde etkileneceğini (%38) düşünen bölge Ege bölgesi iken; olumlu bir şekilde etkileneceğini (%21) de düşünen bölge yine Ege bölgesidir.

KAYNAKÇA

- Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara, 1995.
- Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara, 1998.
- Ailede Kadına Karşı Şiddet ve Kadın Suçluluğu*, Devlet Bakanlığı Kadının Statüsü ve Problemleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 1995.
- Ailede Çocuk Eğitimi*, TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara, 1995.
- Akar, Hülya, *Psikiyatrik Yardım Talebi Olanlar İle Yardım Talebi Olmayan ve Boşanma Aşamasında Olan Çiftlerde Çift Uyumu ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin Karşılaştırılması*, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, İstanbul, 2005.
- Ankan, Ç., *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması*, Ankara, 1996.
- Armağan, İ., *Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Yöntembilim II*, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, İzmir, 1983.
- Atkinson, R.L.&Atkinson, R.C.&Smith, E.E..., *Psikolojiye Giriş*, (Çev: Yavuz Alagon), Ankara: Arkadaş Yayınları, 1999.
- Aydın, Mustafa, *Kurumlar Sosyolojisi*, Vadi Yayınları, Ankara, 2001.
- Aydoğan, Feramuz, *Ailenin Fonksiyonları ve Bu Fonksiyonlardaki Değişmeler*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1992
- Başol, Koray, *Demografi (Genel ve Türkiye)*, İzmir, 1984.
- Batmaz, Veysel, Asu Aksoy, *Türkiye'de Televizyon ve Aile*, TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara, 1995.
- Bozkurt, V., *Değişen Dünyada Sosyoloji*, Bursa, 2005.
- Browne, A., *When Battered Women Kill*, New York, 1987.
- Çelikoğlu, Ceylan, *Boşanmanın Çocukların Benlik Saygısına Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1997.
- Çoşkun, Yemilha, *Ortaöğretim Öğrencilerinin Öğrenilmiş Güçlülükleri ve Aile İçi İlişkileri*, Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniv., İstanbul, 2007.
- Demir, Ömer ve Mustafa Acar, *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, İstanbul, 1993.
- Edwards, J., (ed), *The Family and Change*, New York, 1969.
- Freyer, H., *Sosyolojiye Giriş*, (Trc: Nermin Abadan), Ankara, 1963.
- Gökçe, B., "Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme", *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Dergisi*, C.8, S.1-2, Mart-Ekim 1976.
- Gökçe, B., *Gecekondu Gençliği*, Ankara, 1976.
- Gökçe, Birsen, "Çocuk Kişiliğinin Gelişiminde Aile, Okul ve Dış Çevrenin Rolü", *Aile Yazıları*, C.3, 1991.
- Güvenç, B., *İnsan ve Kültür*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1984.
- Havilland, A. W. vd., *Kültürel Antropoloji*, (çev. İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu), Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2008.
- İçli, T.G., *Ailede Kadına Karşı Şiddet ve Kadının Suçluluğu*, Ankara, 1995.
- İlkkaracan, P., *Sıcak Yuva Masalı: Aile İçi Şiddet ve Cinsel Taciz*, İstanbul, 1996
- İzveren, A. *Toplumsal Törebilim (Sosyal Ahlak*, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayın No: 130, Ankara, 1980.
- Kabaklı, Latife Çimen, *Türk Ailesinde Karar Mekanizmaları ve Kadının Rolü*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya, 2003.
- Kaçıtçabaşı, Ç., "Türkiye'de Çocuğun Değeri, Kadının Rolü ve Doğurganlığı", *Türk Toplumunda Kadın*, (Der. Nermin Abadan), Ankara, 1969
- Kandiyoti, D., "Aile Yapısında Değişme ve Süreklilik; Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım", *Türkiye'de Ailenin Değişimi*, Ankara, 1984.

- Kaplan, N. & Sadock, B. J. & Grebb, J. A., "Aggression, Accident and Injuries" Kaplan & Sadock (Ed), *Synopsis Of Psychiatry*, 1994
- Kartal, K., *Kentleşme ve İnsan*, Ankara, 1978.
- Kasapoğlu, M. A., "Birey Aile Toplum", *1. Aile Şurası Bildirileri*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayını, Ankara, 1990.
- Kayı B., Yavuz M.F., Arıcan N., "Kadın Üniversite Gençliği ve Mezunlarına Yönelik Cinsel Saldırı Mağdur Araştırması", *Adli Tıp Bülteni*, 5(3): 157-63, 2000.
- Keskin, Işık, *Boşanmanın Sosyolojik ve Psikolojik Nedenleri ve Boşanmanın Ortaya Çıkardığı Sonuçlar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde, 2007.
- Kornblum, W. & Julian, J., *Social Problems*, New Jersey: A Simon & Schuster, 1992.
- Kozcu, Ş., Zeytinoğlu, S., "Fiziksel Çocuk İstismarı Konusunda Bir Araştırma", *Aile Yazıları*, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, C.III, 1991.
- Liebert, R. & Baron, R., "Some Immediate Effects of Televised Violence on Children's Behavior", *Developmental Psychology*, V.8, 1972, P.469-475.
- Maclver, R.M.; Page, Charles H., *Society*, Mc Milan Ltd, 1965.
- Marshall, Gordon, *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev: Osman Akınhay, Derya Kömürcü), Bilim ve Sanat, Ankara, 1999.
- McQuail, Denis, *Kitle İletişim Kuramı*, (Çev. Ahmet Haluk Yüksel), Kibele Sanat Merkezi Yayınları, Eskişehir, 1994.
- Merter, F., *1950-1988 Yılları Arasında Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler (Malatya Örneği)*, T. C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayını, Ankara, 1990.
- Michaud, Y., *Şiddet*, (çev: Cem Muhtaroglu), İstanbul, 1991
- Mutlu, Erol, *Televizyonu Anlamak*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1991.
- Nimkoff, M.F., *Comparative Family Systems*, Boston, 1965.
- Nirun, N. *Sistematik Sosyoloji Yönünden Sosyal Dinamik Bünye Analizi*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1991.
- Ozankaya, Özer, *Toplum Bilimine Giriş*, Ankara, 1984.
- Öz, Özkan, *Yabancılaşma ve Televizyon*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı:7, İstanbul, 1998.
- Özen, S., *Sanayi Kasabasında Yaşam Biçimi ve Aile Yapısında Meydana Gelen Değişmeler-Soma Örneği*, İzmir, 1991.
- Özkök, Ertuğrul, *Kitlelerin Çözülüşü: İletişim Kuramları Açısından*, Tan Yayınları, Ankara, 1985.
- Özsan, Muharrem, "Çocuk Suçlarında Aile ve Anne-Baba İlişkilerinin Rolü", *Aile Yazıları*, C.3, 1991.
- Parke, R. & Berkowitz, L. & Leyens, J. & West, S. & Sebastian, R., "Some Effects of Violent and Nonviolent Movies on the Behavior of Juvenile Delinquents", L. Berkowitz (ed), *Advances in Experimental Social Psychology*, 1977, P. 135-172.
- Sayın, Önay, *Aile Sosyolojisi (Ailenin Toplumdaki Yeri)*, İzmir, 1990.
- Sezal, İhsan, *Aile Nedir*, Başbakanlık Yayınevi, Ankara, 1996.
- Storey, John, *Popüler Kültür Çalışmaları*, (Çev. K. Karasahin), Babil Yayınları, İstanbul, 2000.
- Şahinboy, Ayşe, "Dünya Parmağının Ucunda", *Eğitim Bilim Dergisi*, Nisan 2002.
- Timur, S., *Türkiye'de Aile Yapısı*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1972.
- Tolan, Barlas, *Neden Evleniyoruz*, İstanbul, 1990.
- Tuğaç, Ahmet; İbrahim Yurt, Gül Ergil, Hüseyin Sevil, *Türk Köyünde Modernleşme Eğilimleri Araştırması Rapor-1*, Ankara, 1970.
- TUIK, *Türkiye İstatistik Yıllığı- 2005*, Ankara, 2006.
- Ünal, T., "Türkiye'de Çekirdek Aileler." *Nüfusbilim Dergisi*, Ankara, 1988.
- Ünsal, A., "Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi", *Cogito*, S.6-7, Kış-Bahar 1996.
- Vatandaş, C., "Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı", *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, İstanbul, 2007.
- Vatandaş, C., *Aile ve Şiddet*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyonkarahisar, 2002.
- Vatandaş, C., *Trabzon'da Ailenin Yapısı ve Problemleri*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları, Trabzon, 2008.
- Yavuzer, Haluk, *Çocuk ve Suç*, Altın Kitaplar, İstanbul, 1982.
- Yılmaz, Ertan, *Konya İl Merkezinde Yaşayan Evli Nüfusta Cinsel Problemlerin Araştırılması*, Yayınlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi, Konya, 2007.
- Yörükoğlu, Atalay, *Aile ve Çocuk*, Özgür Yayınları, İstanbul, 1997.
- Yumlu, Konca, *Kitle İletişim Kuram ve Araştırmaları*, Nam Basım, İzmir, 1994.